

LUX ÁGNES

Gyermekjogok és kereszténység:
a Szentszék
nemzetközi gyermekjogi
kötelezettségei

orac

Társadalomtudományi
Kutatóközpont tk

© Lux Ágnes, 2022
© ORAC Kiadó Kft., 2022

A kötet megjelenését a Társadalomtudományi Központ támogatta.

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli engedélye nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

ISBN 978-963-258-554-3 (epub)
ISBN 978-963-258-555-0 (mobi)

Budapest, 2022
A ORAC Kiadó Kft. kiadása
Internet: www.orac.hu
E-mail: info@orac.hu
Felelős kiadó: dr. Frank Ádám, a kft. ügyvezetője
Felelős szerkesztő: Bodnár Kriszta
Tipográfia és műszaki szerkesztés: Harkai Éva

LUX ÁGNES

2008–2014 között az Alapvető Jogok Biztosa Hivatalában dolgozott, jogi referensként, majd főosztályvezető-helyettesként.

2014–2016 között az UNICEF Magyar Bizottság gyermekjogi igazgatója.

2018 óta független gyermekjogi szakértőként is számos hazai

(SOS Gyermekfalvak, Terres des hommes ‘Lausanne’ Magyarországi Alapítvány, UNICEF Magyarország) és nemzetközi (UNICEF, EU) szervezet projektjében dolgozott.

2021 óta a Társadalomtudományi Kutatóközpont, MTA Kiváló Kutatóhely, Eötvös Loránd Kutatási Hálózat tudományos munkatársa.

Gyermekjogi témában rendszeresen publikál és egyetemi kurzusokat tart (Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Eötvös Loránd Tudományegyetem)

Tartalom

Köszönetnyilvánítás

1. Bevezetés

2. A gyermekjogok nemzetközi keretrendszere és egyes gyermekjogi kérdések kihívásai

2.1. A Gyermekjogi egyezmény

2.2. A Gyermekjogi egyezmény jelentősége:

a globális gyermekfogalom megszületése

2.3. Az Amerikai Egyesült Államok ratifikációjának késlekedéséről

3. Egyes gyermekjogi kérdések kihívásai

3.1. A gondolat-, lelkiismereti, és vallásszabadság kérdése a Gyermekjogi egyezmény kontextusában

3.2. A meg nem született gyermek jogalanyiséga és jogainak kérdése

3.3. A Gyermekjogi egyezményben rögzített szülői jogok és gyermekjogok viszonya

4. A gyermekjogok és a kereszténység elméleti kérdéseinek összefüggései, különös tekintettel a római katolikus egyház és egyházfők emberi jogokhoz való viszonyára

4.1. Rövid eszmetörténeti kitekintés

4.2. A „modern” pápák és az emberi jogok viszonya

4.3. Áttörés az emberi jogok terén – a II. vatikáni zsinat újításai

4.4. II. János Pál, XVI. Benedek és Ferenc pápa viszonya a gyermekjogokhoz – különös tekintettel az egyházi személyek gyermekekkel szemben elkövetett szexuális bántalmazásából fakadó gyermekjogi kérdésekre

4.4.1. II. János Pál pápa – elköteleződés a gyermekjogok mellett (1978–2005)

4.4.2. XVI. Benedek pápa – fellépés

a gyermekbántalmazással szemben (2005–2013)

4.4.3. Ferenc pápa – További lépések a visszlések megelőzésére (2013–)

4.5. Az Egyházi Törvénykönyv gyermekjogokat érintő rendelkezései

4.5.1. A gyermekeket érintő legfontosabb kánonok

(11., 96., 97., 98., 111. és 112. kánonok)

4.5.2. A gyermekek és a szülők jogai és köteleiségei, a krisztushívők jogai értelmezéseként

4.5.3. A kánoni büntetőjog és a gyermekjogok

5. A Gyermekjogi egyezmény és a Szentszék viszonyrendszere

5.1. A speciális státus kihívásai – A Szentszék jogi felelősségre vonásának egyes kérdései

5.2. Az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága és a jelentéstétel folyamata

- 5.3. A Szentszék mint a a Gyermekjogi egyezmény – kérdések az implementáció körül
 - 5.3.1. A Szentszék első jelentéstételi ciklusa (1994–1995)
 - 5.3.2. A Szentszék második jelentéstételi ciklusa (2010–2014)
- 5.4. A Szentszék egyéb ENSZ szerződés-alkotta testületekkel való viszonyrendszere
 - 5.4.1. A Szentszék és a Faji Megkülönböztetés Kiküszöbölésének Bizottsága (CERD) viszonya
 - 5.4.2. A Szentszék és a Kínzás elleni egyezményt monitorozó Bizottság viszonya (CAT)

6. Összegzés

Irodalom

Köszönetnyilvánítás

Mindenekelőtt köszönettel tartozom dr. BALOGH Lídiának, a Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézete tudományos munkatársának kritikai észrevételeiért, alapos és értő szöveggondozási javaslataiért, amellyel e kézirat szövegét segítette, dr. SCHANDA Balázs alkotmánybírónak, egyetemi tanárnak továbbgondolásra ösztönző felvetéseiért, dr. KATONÁNÉ dr. PEHR Erikának, a Pécsi Tudományegyetem címzetes egyetemi docensének és dr. HERCZOG Máriának szakmai támogatásáért, valamint JUHÁSZ-LACZIK Albin OSB bencés szerzetesnek az évekre visszanyúló elgondolkodtató beszélgetésekért.

Nagyon köszönöm továbbá a Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézetének, hogy a szöveg műhelyvitájának helyet adott és a Társadalomtudományi Kutatóközpontnak, hogy a későbbiekben támogatta a szöveg, könyv formátumban való megjelenését is.

Köszönöm az ORAC Kiadó munkatársainak, különösen FRANK Ádám ügyvezetőnek a rugalmas és gyors munkáját.

1. Bevezetés

Kereszténység és gyermekjogok együttesen talán ritkábban kerülnek tárgyalásra, habár a két terület együtt olvasható, sőt olvasandó, következően abból a köztudomású tényből is, hogy az emberi jogok és a kereszténység fejlődése szoros kölcsönhatásban van egymással. Mindennek fényében a kereszténység és az emberi jogok, benne a gyermekjogok összefüggéseinek általános vizsgálata több kötetet is kithetne. Jelen munka megírását ugyanakkor az a felismerés is indukálta, hogy mégsem érhető el a hazai szakirodalomban hasonló feldolgozás, és a nemzetközi források is döntő többségben az emberi jogok keresztény perspektívájával foglalkoznak és kisebb mértékben találunk kifejezetten gyermekjogi összefüggésekről szóló kutatást.

A kutatás során a kereszténység és a gyermekjogok összefüggéseinek csupán egyes, szűkebb spektrumú kérdéseire kerestem választ. A cím („Gyermekjogok és kereszténység: a Szentszék nemzetközi gyermekjogi kötelezettségei”) arra utal, hogy a vizsgálódásom a kereszténységen belül a katolikus egyházra helyezte a fókuszot, mégpedig két okból. Egyrészt a katolikus egyház a legnagyobb keresztény egyház, s kétezzer éves múltjával a világ egyik legősibb vallási intézménye, globális, területileg nem meghatározható, spirituális entitás, amely világszerte több mint egymilliárd-háromszázezer hívet számlál.¹ A hívek nagy többsége gyermekkeresztység útján válik az egyház tagjává. Az egyháznak több mint háromszázmillió 18 év alatti tagja van világszerte. Másrészt a Szentszék – egyedüli nem-területi államként – az ENSZ Gyermek jogairól szóló Egyezményének (továbbiakban: Gyermekjogi egyezmény) részes fele lett az egyezményhez való korai csatlakozással, így ebben az értelmezési keretben helyezte el saját magát. Ez a csatlakozás értelmezési kérdéseket vetett fel, hogy a Szentszék az egyezmény ratifikálásával számonkérhetővé tette-e a gyermekjogok érvényesülése érdekében tett lépéseit mint világegyház vagy csupán Vatikánvárosként, mint a Szentszék székhelyét biztosító terület vonatkozásában? E kérdés megválaszolásához röviden megvizsgáltam a Szentszék által ratifikált másik két ENSZ-egyezményhez² való viszonyt is. Számos kiváló szerző foglalkozik a Szentszék nemzetközi közösségben betöltött speciális státusával és némelyek kifejezetten a Gyermekjogi egyezmény részes félkénti szerepfelfogásával is (SCHANDA 1999, RYNGAERT 2011, 2021, MORSS 2016, ADOLPHE 2005, 2011, CLAPHAM 2016, WORSTER 2021), amelyek az értelmezési kérdéseket segített tisztázni.

A „modern” pápák és a gyermekjogok viszonyának vizsgálatát egyrészt indokolja az is, hogy világegyházként nem megkerülhető a pápák emberi jogokról általában és gyermekjogokról különösen vallott, megjelentett véleménye. GERGELY Jenő egyháztörténetész megfogalmazásában XIII. Leóval ért véget az egyház „középkora” és általa csatlakozott a katolikus egyház a modern világhoz (GERGELY, 1991), amelyet kiindulásként használtam a gyermekjogok vizsgálatakor. II. János

Pál pápát és utódait illető kiemelt figyelem, valamint a gyermekbántalmazáshoz való viszony vizsgálatának indoka, hogy innentől kezdődően láttak napvilágot az egyházi személyek gyermekekkel szemben elkövetett szexuális visszaéléseinek ügyei egyre intenzívebben, s merült fel a Szentszék felelősségének kérdése (mind jogi, mind etikai szempontból) az ENSZ szerződés-alkotta testületei, de egyes nemzeti (pl. lásd Egyesült Államok, Belgium) bíróságok vagy az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt is. A pápák innentől kezdve nyilvánosan is foglalkozni kezdtek az egyik legsúlyosabb gyermekjogsértéssel (amely egyúttal mind a kánonjog, mind a világi büntetőjog által üldözött súlyos bűncselekmény), a gyermekek és más kiszolgáltatott személyek szexuális bántalmazásával, amely nemcsak nyilvános beszédekben, pápai megnyilatkozásokban érhető tetten, hanem az Egyházi Törvénykönyv 2021. évi módosításában s intézményi változásokban is, de az ENSZ-testületek felé való jelentéstételi eljárásában is.

Jelen kutatás témafelvetésének legfőbb indoka tehát a kereszténység és a gyermekjogok egyes összefüggései vizsgálatának hiánypótló szükségessége (nemzetközi szinten is, de hazai vonatkozásban mindenképp).

A Gyermekjogi egyezmény tízévi globális előkészítő munkálatait követően villámsebességgel 1990-ben lépett hatályba, hogy napjaink legszélesebb körben elfogadott nemzetközi emberi jogi szerződésévé válhasson. Az egyezmény megteremtette a „globális gyermek” képét és a gyermekjogok védelmének imperatívusát 195 államban. 1990 óta valamennyi ENSZ-tagállam ratifikálta a Gyermekjogi egyezményt, kivéve az Amerikai Egyesült Államokat (USA). Ennek egyik fontos, habár nem legfőbb oka – a sajátos szuverenitásfelfogás és a büntető igazságszolgáltatás egyes államokbeli szabályainak egyezménnyel való alapvető diszharmóniája mellett – a keresztény-jobboldali (‘christian right’) szervezetek, szülői érdekcsoportok aktív és intenzív munkája, lobbijének befolyása az amerikai politikára. Ezeknek az erős szülői szervezeteknek az egyik fő motívuma, hogy védeni szeretnék a szülői autoritást a gyermek nevelése vonatkozásában, amely szorosan összefügg az amerikai szuverenitás és a magánszféra védelméhez való általános attitűddel (ti. az amerikai magánélet-felfogás a „otthon szentségére”, az emberi szabadság alkotmányos alapértékére épül, szemben például azzal, ahogyan a kontinentális európai felfogás inkább elfogadja az emberi méltóság alapértékének és anyajogként való védelmének érdekében az állami, államok feletti szuverént).³

A kutatás rövid áttekintést ad a Gyermekjogi egyezmény előkészítése során felmerült, több esetben keresztény kontextusban különösen fontos kérdékről (magzat jogalanyisága, a gyermekek vallásszabadsága, gyermekjogok vs. szülői jogok). A meg nem született gyermek jogainak kérdése felmerült már az 1959-es második Genfi Nyilatkozatban (továbbiakban: Második Genfi Nyilatkozat) is, amikor a preambulumban kiterjesztette a védelem szükségességét a gyermek megszületése előtti státusra is.⁴ A Szentszék 1980-ban beterjesztett egy tervezetet a gyermek fogantatásától kezdődő védelmére vonatkozó elkötelezettség megerősítésére, de végül a magzat morális státusának és ebből fakadóan jogalanyi-

ságának kérdése továbbra is az egyes országok nemzeti jogalkotásának, s főként alkotmányértelmezésének asztalán maradt. A nemzetközi egyezmények, így a Gyermekjogi egyezmény sem határozza meg az ember fogalmát, nem mondható ki egyértelműen, hogy a magzat rendelkezik alapjogi jogképességgel. A gondolat-, lelkiismereti és vallásszabadság kérdése már az egyezmény első előkészítő tárgyalásain felmerült és az egyik legnehezebben megoldható területnek bizonyult. A vita lényegében azon alapult, hogy mennyire korlátozható az egyén (vö. gyermek és szülő) szabadsága, hol és milyen módon léphet be a szülő a gyermek vallásának megválasztásába.

A Gyermekjogi egyezmény részes félkénti végrehajtásához kapcsolódó értelmezési kérdések kiindulópontjául azt vettem, hogy a Szentszék nagyon korán, II. János Pál pápasága alatt 1990-ben csatlakozott a Gyermekjogi egyezményhez. Így a többi részes félhez hasonlóan, az egyezményből fakadó kötelezettségnek megfelelően először két év után, majd ezt követően ötévente formális jelentést kell tегyen a Gyermekjogi egyezmény végrehajtásáról, az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának (továbbiakban: Gyermekjogi Bizottság), amely ún. *záróészrevételeiben (concluding observations)* ajánlást tesz a jelentéstevő számára. A Szentszék és az ENSZ szerződés-alkotta testületei, különösen a Gyermekjogi Bizottság közötti párbeszéd egyik fontos elemeként körvonalazódik, hogy a Szentszék miként definiálható (saját maga és a Gyermekjogi Bizottság által) az egyezmény részes feleként, s az ebből fakadó kötelezettségeit mely területen érvényesíti. Tehát a *Szentszéknek mint részes félnek Vatikánváros földrajzilag körülhatárolható területén belül vagy a katolikus egyház fejeként, globálisan is van felelőssége?* Az erről való diskurzus végigkíséri a Szentszék dialógusát az ENSZ-testületekkel. A Szentszék első jelentéstételét követően, 1995 és 2011 között elmulasztotta a jelentés benyújtását a Gyermekjogi Bizottság felé, annak ellenére, hogy addigra számos katolikus egyházat érintő súlyos gyermekbántalmazási ügy napvilágra került nagy port kavarva szerte a világon, számon kérve a Szentszék felelősségvállalását a kérdésben. A második jelentéstételre végül 2011-ben került sor, a bizottsági ajánlásokat pedig 2014-ben adták ki, azzal, hogy 2017-ig tegyen lépéseket az ajánlások végrehajtása érdekében, de ennek eredményeiről nem rendelkezünk információval,⁵ mert az aktuális beszámolási ciklusban is késedelemben van a Szentszék jelentéstétele.

A kutatás során a gyermekjogok alapjogi felfogásából, s ennek keretében szolgáló, azt megerősítő, nemzetközi kötelezettséget keletkeztető Gyermekjogi egyezményből indultam ki. Elsődleges forrásként használtam a Gyermekjogi egyezményt, az ENSZ szerződés-alkotta testületeihez, különösen a Gyermekjogi Bizottságához benyújtott országjelentéseket, a bizottsági záróészrevételeket és egyéb nyilvános ENSZ-dokumentumokat. A szekunder adatgyűjtés online vagy offline forráskutatással történt. Az egyházi dokumentumok közül a pápai megnyilatkozásokat vizsgáltam elsősorban.

Jelen írás elsődleges szándéka tehát az volt, hogy felvillantson néhány jól körülhatárolható kérdést a kereszténység és a gyermekjogok sokrétű és széles

spektrumú viszonyának vizsgálatából a gyermekjogokkal foglalkozó vagy az iránt érdeklődő egyházi és laikus szakemberek, egyetemi hallgatók mellett a szélesebb olvasóközönség számára is.

2. A gyermekjogok nemzetközi keretrendszere és egyes gyermekjogi kérdések kihívásai

A modern gyermekkép és a gyermekjogok elismerésének történeti előzményeit a felvilágosodás és a humanizmus időszakára datálhatjuk. A XVIII. században erősödött meg az, hogy a gyermekek a felnőttektől eltérő szükségletekkel bírnak és ezeket az alapvető szükségleteiket különleges figyelemmel kell kezelni, amely megközelítés bizonyos értelemben a modern gyermekvédelem elvével is megegyezik. A gyermekek jogainak nemzetközi emberi jogi normában is megtestesülő védelme mindezen felismeréshez képest jóval később, először a kizsákmányoló gyermekmunka kapcsán jelent meg (lásd ILO egyezmények, 1919, 1921).⁶ A gyermekjogok területe azóta elérte – aktív társadalmi mozgalmak intenzív munkájának nyomán is –, hogy a világ szinte összes állama – az ENSZ-tagállamok mindegyike, egy kivételével – által ratifikált átfogó nemzetközi emberi jogi egyezmény ismerje el a gyermekjogok létezését és védelmének globális szükségességét.

A Gyermekjogi egyezmény mellett, hogy a gyermekeket, felnőttekkel azonos jogokkal rendelkező jogalannak tekinti, elfogadja, hogy némely eltérésből fakadóan, bizonyos jogok speciális formában illetik meg őket, továbbá gyermekségük okán különleges, kvázi többletjogosítványokkal is felruházzák őket.

A gyermekjogok rendszere eszerint a következőképpen épül fel:

- (1) azok a jogok, amelyek minden gyermeket, a felnőttekhez hasonlóan megilletnek (pl. élethez, emberi méltósághoz, megkülönböztetésmentességhez való jog),
- (2) korlátozásokkal megillető jogok (pl. korhatárhoz kötött választójog, bizonyos tulajdonhoz kapcsolódó jogok),
- (3) speciális, pluszt jelentő garanciális jogok (pl. védelem az erőszak minden formájával szemben).

A gyermekjogok lehatárolásával, részletes fogalmi-dogmatikai tisztázásával máig adós a szakma, alábbiakban néhány alapvetésre térek csupán ki. A gyermek az alapjogok alanya, azonban alapjogi jogképessége nem jelenti azt, hogy valamennyi alapjogát mindig maga gyakorolhatja. Eseti döntés tárgya az, hogy milyen alapjogokat, milyen vonatkozásban gyakorolhat a gyermek maga, illetve mely jogokat ki gyakorol a nevében és érdekében, és milyen alapjogok gyakorlásából zárható ki.⁷

A gyermekjogok sajátos jellemzői, hogy *hárompólusú jogviszonyokban* léteznek, tehát a (1) jogalany *gyermek* és az alkotmányos intézményvédelem kötelezettjeként szereplő (2) *állam* mellett további aktor is azonosítható a (3) *szülő* (*gondviselő*) személyében. E viszony hármassága a gyermekvédelem területén mutatkozik meg legerőteljesebben, mert belép az intézményes gyermekvédelem

a „család életébe” a gyermek jogainak érdekében, ha a szülő, gondviselő nem tudja valamilyen okból ellátni a védelmi, gondoskodási kötelezettségét, tehát a gyermek jogainak védelmét. A gyermek-szülő viszonyban is természetesen érvényesülnie kell mindenkor a gyermekjogok védelmének, de ezt jelentősen árnyalja a családi élet magánszférájához tartozó jogok együttes jelenléte, a szülők neveléshez, gondviseléshez kapcsolódó jogainak adott esetben gyermeki jogokkal való konkurálása, illetve maga az a tény is, hogy a gyermek (szintén alapjogként elismerendő) kibontakozó képességei nem konstansak, hanem változnak az érési folyamat során a gyermek alapjoggyakorlásának lehetőségeivel együtt.

A szülő-állam kapcsolatában a szülő alapjogi jogosultként van jelen, ennél fogva a gyermekjogokból következő kötelezeti pozíciója is különbözik az államétól. A szülő gyermekével szembeni kötelezettségeinek teljesítését az állam ugyanis lényegében a szülőket megillető alapjogok (magánszférajogok, a családi élet védelme, a nevelés szabadsága) korlátozásával biztosíthatja. A szülő gyermekjogi kötelezettségei tehát egyúttal alapjogainak korlátozását jelentik, e kötelezettségeknek pedig ki kell állnia az alapjog-korlátozás próbáját (szükségesség-arányosság tesztje).⁸

A gyermekjogok a jogtudományban és a társadalomtudományban relatíve későn jelentek meg. A gyermekjogok máig egyetlen, a nemzetközi jog szempontjából is koherens kódexe, a Gyermekjogi egyezmény 1989-ben született meg, s a gyermekeket megillető speciális jogok rögzítése sem több fél évszázados gyakorlatnál. Emellett a gyermekjogok létezésének elfogadottsága még mindig „gyermekcipőben” jár. Sok tekintetben él az a felfogás is, hogy a gyermekek jogai a gyermekek szociális jogaival egyenlők, vagyis elsősorban és alapvetően a védelemhez és gondoskodáshoz való joggal. Ez azonban nyilvánvalóan nem fedi le a Gyermekjogi egyezmény egészéből levezethető teljes gyermekjogi palettát, amelynek egyik fő újszerűsége a maga komplexitásában érhető tetten, valamint abban, hogy a gyermekjogok alanyának tekinti a gyermeket, s nemcsak az ellátáshoz, gondoskodáshoz, védelemhez szükséges jogokat biztosítja (amelyek egyben kötelezettségként is megjelennek a szülő, gondviselő és az állam vonatkozásában), hanem a participációs jogokat és alapvető szabadságokat is garantálja. A gyermekkorról és a gyermekről alkotott kép történeti változása befolyásolta a gyermekjogok elméleteinek fejlődését is.⁹ A Gyermekjogi egyezmény mérföldkőnek tekinthető módon mozdította el a gyermekjogi elméletek paternalista vagy protektív megközelítését az autonomista, azaz a gyermeket szuverén, saját joggal bíró jogalany elismerését magáénak tudó felfogás felé.¹⁰

2.1. A Gyermekjogi egyezmény

A Második Genfi Nyilatkozat 20. évfordulója tiszteletére, 1979 az ENSZ Közgyűlés határozata alapján „A Gyermek Nemzetközi Éve” lett. Az ENSZ Közgyűlés 1978. december 21-én hozott határozatában az állt, hogy a Közgyűlés *„felismerván a gyermekek jólétének kedvező programok alapvető fontosságát*

valamennyi – fejlődő és fejlett – államban, nemcsak a gyermekek jólléte, hanem az államok gazdasági és társadalmi előrehaladása szempontjából fontos erőteljesebb erőfeszítés részeként, [...] súlyos aggodalmukat kifejezván, hogy minden erőfeszítés dacára, túl sok gyermek – elsősorban a fejlődő államokban – alultáplált, nem fér hozzá alapvető egészségügyi szolgáltatásokhoz, nem vesz részt a jövőjük alapját jelentő alapvető oktatásban és nélkülöznek az élethez való elemi szükségletek vonatkozásában is 1979-et a Gyermek Nemzetközi Évének nyilvánítja.”¹¹ A Gyermek Nemzetközi Évének megszervezése jelentősen befolyásolta a nemzetközi közösség későbbi aktivitását a fejlődő országok gyermekeinek védelme érdekében és például az ENSZ Gyermekalapja (UNICEF) érdeklődésére addig nem különösebben számítható fogyatékossgal élő gyermekek helyzetének fókuszba helyezésével: 1981 a Fogyatékossgal Élők Nemzetközi Éve lett.¹²

1978 februárjában Janusz KORCZAK – gyermekjogi mozgalom egyik kulcsfigurája – örökségét¹³ továbbvivő lengyel kormány az ENSZ Emberi Jogi Bizottságához fordult a Gyermekjogi egyezmény szövegtervezetével. Az év végére az ENSZ Közgyűlése, az egyezményt előkészíteni hivatott, genfi Emberi Jogi Bizottságon belül működő, mind az öt kontinenst lefedő munkacsoport felállításáról döntött. Az UNICEF és más nem-kormányzati nemzetközi szervezetek is aktívan részt vettek az egyezmény kidolgozásában. Az évek során az érdeklődés és az aktivitás nőtt a résztvevők részéről, amely a tervezet második olvasatakor, 1988 decemberében csúcsondott ki. A következő év februárjában el is fogadták a kész tervezetet, amelyet az ENSZ Közgyűlés elé terjesztettek.¹⁴

Már az előkészítő munka alatt kikristályosodott az az öt terület, amelyben a konszenzus elérése nehéz feladatnak bizonyult, s a második olvasat vitái ezt alá is támasztották.

Ilyen volt a gondolat-, lelkiismereti és vallásszabadság, a nemzetközi örökbefogadás, a meg nem született gyermek jogalanyisága és jogai, a káros hagyományos szokások (*traditional harmful practices*), és a gyermekek kötelességeinek kérdése. Ezekben a „problémás” témákban, informális előkészítő csoportok álltak fel a megegyezés és a kompromisszumos szöveg megalkothatósága érdekében.

A nemzetközi örökbefogadás kérdésében főként az iszlám jogrend szerinti államok számára merült fel komoly akadály, mert az örökbefogadás intézményét jogrendszerük (sem Izraelé) nem ismeri.¹⁵

A káros hagyományos szokások kérdéséhez sorolandó kiváltképp a lányok és fiatal nők nemi szerve megcsonkításának (female genital mutilation, FGM)¹⁶ szokása, amelynek explicit megjelölését végül azonban elutasítottak, mondván, hogy helytelen lenne egyetlen szokást kiemelni. A későbbi értelmezés során világossá vált, hogy ideértendők mindazok az eljárások, amelyek a nők és gyermekek egészségét károsan befolyásolják, így az FGM mellett például a csonkítás más formái (például arc bevagdálása), a nők (és gyermeklányok) erőszakos hizlalása (ún. kényszeretetés) vagy a korai házassága (kényszerházasság). A vita

egyebekben kiterjedt más káros hagyományos szokásra is, így az egyes kultúrákban teljesen bevett becsületgyilkosságokra is. Végül az egyezmény egészséghez való jogról szóló 24. cikke tartalmazza a tilalmazott esetek taxatív felsorolása nélkül azt, hogy „*az Egyezményben részes államok megtesznek minden alkalmas, hatékony intézkedést annak érdekében, hogy megszüntessék a gyermekek egészségére káros hagyományos szokásokat.*”¹⁷

A *gyermekek kötelességei* a gyermekjogok tárgyalásának örökzöld témája, ennek egyezménybeli megjelenítése elleni legerősebb érvet emelem csak e helyütt ki, amelyet az UNICEF képviselt, azaz, hogy ez lenne az első eset, amikor egy ENSZ emberi jogi egyezmény kötelességekről rendelkezik. Ezt követően került megszövegezésre az oktatás céljait taglaló 29. cikkben végül az, hogy „*a gyermek tudatába kell vésni a szülei, személyazonossága, nyelve és kulturális értékei iránti tiszteletet, valamint annak az országnak, amelyben él, továbbá esetleges származási országának a nemzeti értékei iránti és a sajátjától különböző kultúrák iránti tiszteletet*”.

A későbbiekben különösen a kereszténység kontextusában kiemelten fontos vallásszabadságot biztosító 14. cikkel és a meg nem született gyermek jogával még foglalkozom.

2.2. A Gyermekjogi egyezmény jelentősége: a globális gyermekfogalom megszületése

A Gyermekjogi egyezmény célja, hogy aktív szerepvállalásra készítse az államokat a gyermekek jólétének, jóllétének és jogaik biztosítása érdekében, továbbá összefogja és harmonizálja a különböző nemzetközi jogi szerződésekben elszórtan fellelhető gyermekjogokat. A Gyermekjogi egyezmény súlyát és fontosságát jól jelzi, hogy a ratifikáció megnyíltakor 61 ország írta alá, s így rekord gyorsasággal, 1990. szeptember 2-án lépett hatályba.

A Gyermekjogi egyezmény 54 cikkben (40 cikk rendelkezik jogokról, 14 cikk pedig az egyezményben foglaltak végrehajtását rendező) fejt ki, hogy milyen jogokkal rendelkeznek a gyermekek, immár kötelező érvényű nemzetközi jogi dokumentum formájában, amely tartalmazza az emberi jogok kiterjedt skáláját és kizár mindenfajta diszkriminációt a jogérvényesítésben. Thomas HAMMARBERG csoportosítása alapján¹⁸ három alapelve, azaz a „3P” modellje a részvétel (participation): a gyermek korától és érettségétől függően részese a saját sorsát érintő kérdések megvitatásának, a védelem (protection: idetartoznak az erőszak, kizsákmányolás, káros hagyományok és más életre vagy egészségre veszélyes szokások elleni védelemhez tapadó jogok, és az ellátás (provision, idetartoznak döntően az alapvető szükségletek kielégítéséhez tartozó jogok, mint az élet, a megfelelő élelem, egészség, pihenés, oktatás).

A Gyermekjogi egyezmény különös fontossága megragadható abban, hogy „*a gyermek új képét formálta meg: az emberi jogok alanyáét, amely alapvetően befolyásolja a politikacsínlást, a jogalkotást, a kutatást és tervezést szerte a*

világon, regionális, nemzeti és helyi szinten".¹⁹

A Gyermekjogi egyezmény máig a legszélesebb körben elfogadott emberi jogi egyezmény, amely egyedülállóan helyezi fókuszba a gyermekeket. Az első olyan átfogó konvenció, amely egy jogkatalógusban tartalmazza a gyermekek számára releváns valamennyi – gazdasági, szociális, polgári és politikai – jogot. Alapvető újdonságot jelent továbbá tehát, hogy a gyermeket jogok alanyának, hordozójának, saját jogú társadalmi szereplőnek tartja.

A Gyermekjogi egyezmény rögzítette azokat a minimumstandardokat, amelyek minden gyermeket megilletnek 18 éves kora előtt a gondozása, nevelése, fejlődése és részvételi jogai érvényesítése során. A gyermekkor védelme imperatívusszá vált,²⁰ megszületett a „globális gyermek” ideája.²¹

A jogkatalógus célja biztosítani az alapvető emberi jogok megvalósulását a gyermekek számára, figyelembe venni, hogy a gyermekkor különleges védelemre és támogatásra ad jogot, gondoskodni a gyermekkor miatti különleges jogi és más eszközökről, garanciákról. A Gyermekjogi egyezmény tagállami végrehajtását monitorozó (és az egyezmény alkalmazását segítő értelmezésében jelentős szerepet játszó) Gyermekjogi Bizottságnak²² az értelmezése óta négy meghatározó alapelve, zsinórmértéke van: a jog az élethez és fejlődéshez (6. cikk), a diszkrimináció tilalma (2. cikk), a gyermek legfőbb érdekeinek figyelembevétele (3. cikk), valamint a gyermek meghallgatáshoz való joga (12. cikk).

Az egyezménybe foglalt jogok elismerése nem választható lehetőség, hanem széles nemzetközi konszenzuson nyugvó és abból fakadó kötelem az államok számára. Az egyezmény azonban ennél is tovább megy, amikor kimondja, hogy az állam nem csupán a gyermekjogok betartására, hanem aktív érvényre juttatására is köteles (pozitív védelmi kötelezettség). Ez más minőségű állami-kormányzati feladat, hiszen a gyermekek esetében olyan (nagy számú) társadalmi csoportról van szó, amely a nemzeti jog szerint cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképes, és a jogérvényesítés általánosan használt eszközei egyáltalán nem, vagy csak részben (illetve segítséggel) állnak csak rendelkezésére.

A Gyermekjogi egyezmény nemcsak megerősíti tehát az általános emberi jogok garantálását a gyermekek számára, hanem megjelöli a gyermekjogok védelmére kötelezettek is: az aláíró államot, a családot és a szélesebb értelemben vett gondviselőket és a társadalmat is.

Egyes különösen nagy jelentőségű és globális szintű, az államok nemzetek feletti szorosabb összefogását igénylő rendelkezéseket (gyermekkereskedelem, gyermekprostitúció, gyermekpornográfia valamint a fegyveres konfliktusokban érintett gyermekek jogai) utóbb tovább pontosították és részletezték. Az egyezmény e témák kapcsán két ún. Fakultatív Jegyzőkönyvvel (Optional Protocols) bővült 2002-ben,²³ majd a gyermekek panaszmechanizmusban való részvételéről szólóval 2014-ben.²⁴

A Gyermekjogi egyezmény elfogadását követő húsz évben megváltozott a gyermekről, gyermekorról alkotott világtkép, a gyermekjogi nyelv használata egyre inkább elfogadottá vált. A Gyermekjogi egyezmény tíz év előkészítő mun-

kát követően, 1990. szeptember 2-án lépett hatályba, majdnem egy évvel azután, hogy 1989. november 20-án (a Gyermek Nemzetközi Éve 10., és a Genfi Nyilatkozat elfogadása 30. évfordulójának évében) az ENSZ Közgyűlése elfogadta. Azóta az Amerikai Egyesült Államok kivételével a Föld minden államában ratifikáltak, a magyar törvényhozás – a kelet-közép-európai térségben az elsők között – az 1991. évi LXIV. törvénnyel hirdette ki.

2.3. Az Amerikai Egyesült Államok ratifikációjának késlekedéséről

Tekintettel arra, hogy az egyezmény valóban univerzálissá válását csak az USA ratifikációjának hiánya akadályozza meg, röviden érdemes kitérni ennek okaira. Az USA Bill CLINTON elnöksége alatt, 1995-ben írta alá az egyezményt.²⁵ A ratifikáció késedelmének több oka is van. Az egyik és talán legfontosabb a sajátos szuverenitásfelfogás, s az is, hogy az Egyesült Államok közjogi rendszerében magasra teszik a küszöbét bármilyen nemzetközi egyezményhez való csatlakozásnak. Ebből is következik, hogy az Egyesült Államok egyébként a kilenc nagy nemzetközi emberi jogi egyezmény közül csupán hármat ratifikált.²⁶

Alapvető akadályt jelent továbbá, hogy egyes államok jogszabályai nincsenek összhangban az egyezménnyel, kiemelendő ezek közül, hogy 18 év alatti fiatalokat is lehet életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetni.²⁷ (A Legfelsőbb Bíróság *Roper v. Simmons-ügyben* 2005-ben hozott döntéséig halálbüntetéssel is lehetett).²⁸

A ratifikáció elé az ún. keresztény-konzervatív lobbi is akadályt állít. Ennek hátterül érdemes felidézni, hogy az Egyesült Államokban a vallás szerepe fontos, ezen belül is a kereszténység hagyományosan nagyon erős. Egy 2016-ban készült felmérés szerint a teljes lakosság közel 74%-a vallotta magát kereszténynek (közülük 48,9% protestánsnak és 23% pedig katolikusnak). Az amerikaiak többsége (53%-a) számára a vallás „nagyon fontos” szerepet játszik az életében (1965-ben 70%-a mondta ugyanezt), amely viszonylag ritka a fejlett országok között. A vallás kiemelt szerepét jól jelzi, hogy a vallásszabadságot az Egyesült Államok Alkotmányának I. Kiegészítése garantálja.

A jelentős számú protestáns felekezet mellett a legnagyobb egyház immár hosszú ideje a római katolikus. A katolikus hívők száma a XIX. század közepe – a tömeges ír bevándorlás kezdete – óta folyamatosan nő, s ez a tendencia a későbbiekben is, a II. világháborút követően is megfigyelhető, a Mexikóból és egyéb latin-amerikai országokból érkező lakosok okán.²⁹

Az Egyesült Államok valamennyi nagy egyháza támogatja a Gyermekjogi egyezményt egy kivételével – Déli Baptista Szövetség –, amely a hagyományos családmodellt érzi veszélyeztetve általa.³⁰

A Gyermekjogi egyezmény ratifikálásának mégis komoly akadálya az erős – keresztény hátterű – szülői szervezetek lobbija, akik veszélyeztetve látják a szülői autoritást a gyermek nevelése, különösen a vallási és a szexuális edukáció vonatkozásában. Kiemelten aggályosnak tartják továbbá a gyermek legfőbb

érdekeit rögzítő 3. cikket, amely a döntések során a gyermek legfőbb érdekeinek figyelembevételére kötelezi a döntéshozókat, véleményük szerint lehetővé téve egy külső személynek (pl. pedagógus vagy szociális munkás), hogy felülbírálja a szülő döntését, beleavatkozva a család magánéletébe.³¹

Ahogy Buss fogalmaz: *„a keresztény jobboldal központi érve a gyermekjogokkal szemben [...] hogy a gyermekeknek nincs szükségük védelemre egy hagyományos nukleáris családban. A gyermekek védelme külső erőkkel szemben (pl. szexuális bántalmazók) természetesen elfogadható. A szülőkkel szembeni hasonló védelem azonban ellentmondásosabb, mert azt sejteti, hogy a hagyományos családforma problémás. A gyermekek jogaikban való megerősítése problémát okoz, mert szüleikkel szemben használható.”*³²

Nem közvetlen témája e dolgozatnak, de megemlíteném, hogy más országokban – pl. Oroszország, Ukrajna – is aktívak olyan szülői csoportok, szervezetek, különösen az ezredfordulót követően, amelyek mások mellett a keresztény (ez esetben ortodox keresztény) értékek védelme érdekében kritikusak és elutasítók az ENSZ-szel (és az Európai Unióval vagy az Európa Tanáccsal),³³ és a tőle eredeztethető szerződésekkel, egyezményekkel (így a Gyermekjogi egyezményvel is).

3. Az egyes gyermekjogi kérdések kihívásai

3.1. A gondolat-, lelkiismereti és vallásszabadság kérdése a Gyermekjogi egyezmény kontextusában

A gondolat-, lelkiismereti és vallásszabadság kérdése már a Gyermekjogi egyezményt előkészítő első tárgyalásokon felmerült, és az egyik legnehezebben megoldható területnek bizonyult. Az informális előkészítő csoport Banglades, Kína, Szentszék, Olaszország, Mexikó, Hollandia képviselőiből állt, a marokkói delegált koordinálása mellett. A cikk szövegére eredetileg 1983-ban az Egyesült Államok tett javaslatot, a vallásszabadság terén hagyományosan elkötelezett államként. Az első szövegjavaslat szinte megegyezett a Politikai és Polgári Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának (PPJNE) 18. cikkével.³⁴

- „1. Az Egyezményben Részes Államok kötelesek tiszteletben tartani a gyermek gondolat, lelkiismeret és valláshoz való jogát.
2. Ez a jog magában foglalja, különösen a vallás vagy meggyőződés szabad megválasztását vagy elfogadását és azt a szabadságot, hogy vallását vagy meggyőződését vallásos cselekmények és szertartások végzése útján egyénileg vagy másokkal közösen, nyilvánosan vagy magánkörben kinyilváníthassa, amelyet csak olyan törvényben meghatározott korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek szükségesek a közbiztonság, közrend, közegészség és közérkölcés védelme érdekében, és a vallásnak vagy meggyőződésnek megfelelő oktatáshoz való hozzáférést.
3. A Részes Államok tiszteletben tartják a szülők – és adott esetben a törvényes képviselők – jogait és kötelességeit, hogy a gyermeket e jogának gyakorlásában kibontakozó képességeinek megfelelően irányítsák.
4. A Részes Államok egyaránt tiszteletben kell tartsák a gyermek és a szülők – és adott esetben a törvényes képviselők – szabadságát a vallás és erkölcsi oktatás biztosításához, meggyőződésüknek megfelelő választásukkal összhangban.”

A javaslat tartalmazta tehát az egyén jogát a vallás megválasztásához (és az állam hatalmának e téren való korlátozását), amely a nyugati delegátusok számára nemcsak elfogadható, hanem kifejezetten kívánatos volt. Érvelésük támaszkodott arra is, hogy a PPJNE-ben rögzített jogok esetében nincsen semmilyen életkori vagy másmilyen diszkriminatív korlát,³⁵ tehát a vallás vagy meggyőződés szabad megválasztása a gyermekek vonatkozásában is ugyanúgy érvényesíthető jog. A PPJNE ugyanakkor a vallás szabad megválasztását – mivel mindenki számára jogként írja elő – nem rendezi a szülők és a gyermek viszonylatában. Aggodalmát fejezte ki viszont néhány nyugati tárgyaló, például Kanada és a Szentszék is, a szülők joga vonatkozásában, amely a fenti javaslat 3–4. cikkeinek megszővéséhez vezetett.

Habár számos iszlám ország is képviseltette magát a munkacsoport 1984. évi ülésén, senki nem obstruálta a konszenzus elfogadását. Később, 1986-ban a bangladesi delegált, majd 1987-ben a marokkói képviselő véleményt fűzött a cikk tervezetéhez, amelynek az volt a lényege, hogy a cikk ellentétes a világ vallásai többségével, de különösen az iszlámmal. Az iszlám delegációk szemszögéből nézve az egyezmény cikkének tervezete fenti megszövegezésben elfogadhatatlan volt, mert nem ismerte el, hogy a Korán tanítása szerint a gyermek nem változtathatja meg a vallását, ezért javasolták, hogy az 1. és a 2. bekezdést egészítsék ki azzal a kitételrel, hogy a vallás megválasztása, gyakorlása és a vallásnak megfelelő oktatáshoz való hozzáférés szabadsága a nemzeti jogszabályokban előírtak szerint is korlátozhatók. Ugyanakkor a nyugati delegáltak pedig attól tartottak, hogy ily módon az állam jóval inkább belenyúlhat az egyén szabadságába, holott a vallás szabadsága az egyik legalapvetőbb emberi jog és szabadság, amelyet számos nemzetközi egyezmény garantál.

A marokkói delegált, mint a cikk szövegezéséért felelős munkacsoport társelnöke új szövegtervezetet mutatott be a második olvasat ülésének utolsó napján.

- „(1. Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a gyermek jogát a gondolat-, a lelkiismeret és a vallásszabadságra.)
2. Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a szülőknek vagy, adott esetben, a gyermek törvényes képviselőinek azt a jogát és kötelességét, hogy a gyermeket e jogának gyakorlásában kibontakozó képességeinek megfelelően irányítsák.
3. A részes államok egyaránt tiszteletben kell tartsák a gyermek és a szülők – és adott esetben a törvényes képviselők – szabadságát a vallás és erkölcsi oktatás biztosításához, meggyőződésüknek megfelelően (választásukkal összhangban).
- (4. A vallás vagy meggyőződés kinyilvánításának szabadságát, csak a törvényben megállapított olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek a közbiztonság, a közrend, a közegészségügy, a közérkölc, vagy mások alapvető jogai és szabadságai védelmének érdekében szükségesek.)
5. Semmilyen korlátozás alá nem vethetők e jogok gyakorlásuk során, kivéve amelyeket a (nemzeti) jog és törvényalkotás előír és amelyek a közbiztonság, a közrend, a közegészségügy, a közérkölc (vagy mások alapvető jogai és szabadságai) védelmének érdekében szükségesek.”

E tervezetből tehát kimaradna (zárójellel jelölve) a vallás szabad megválasztása, amely egyúttal a PPJNE elfogadása óta eltelt két évtizedet ássa alá, de mutatja az intoleráns vallási fundamentalizmus megerősödését (egyes régiókban) is.

A vita elsősorban abban körvonalazódott tehát, hogy mennyire korlátozható az egyén szabadsága, hol és milyen módon léphet be a szülő a gyermek vallásának megválasztásába. Ebben markáns különbség mutatkozott az iszlámot követő és a Nyugat országai között.

Az egyezmény végső változata a következőképpen és jóval rövidebben fogalmaz:

- „1. Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a gyermek jogát a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadságra.
2. Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a szülőknek vagy, adott esetben, a gyermek törvényes képviselőinek azt a jogát és kötelességét, hogy a gyermeket e jogának gyakorlásában kibontakozó képességeinek megfelelően irányítsák.
3. A vallás vagy meggyőződés kinyilvánításának szabadságát, csak a törvényben megállapított olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek a közbiztonság, a közrend, a közegészségügy, a közérkölc, vagy mások alapvető jogai és szabadságai védelmének érdekében szükségesek.”

Ez a kompromisszumos szöveg összességében inkább elfogadja az iszlám államok aggodalmait és tett engedményeket ebben, amely a későbbi ratifikációt segítette elő.

Az egyezményben rögzített 14. cikk megerősíti a gyermek alapvető polgári jogát a gondolat-, a lelkiismereti és a vallásszabadságra, amelyet az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (EJENY) és a PPJNE „mindenki” számára biztosít. A második bekezdés, korábbi 5. cikkét idézve előírja a szülők jogának tiszteletben tartását a „gyermek kibontakozó képességeinek megfelelő” iránymutatásra, a cikk 3. bekezdése meghatározza azokat a szűk korlátozásokat, amelyeknek a gyermek saját vallási vagy meggyőződésbeli megnyilvánulásai alávetethetők.

Az egyezmény elfogadásakor az ahhoz fűzött nyilatkozatok és fenntartások³⁶ egyértelművé tették azt is, hogy a gyermek vallásszabadságának kérdése – mégoly óvatos, konszenzus nyomát magán viselő megfogalmazású – nemzetközi egyezményben való rendezése több államban is hagyományokba, néhol pedig kifejezetten jogszabályokba ütközik. Egyes államok, ahol az iszlám államvallás, kvázi általános nyilatkozatot tettek, hogy fenntartják maguknak a jogot arra vonatkozóan, hogy az egyezmény azon rendelkezéseit nem alkalmazzák, amelyek az iszlám jogszabályokkal ellentétesek (például Irán, Afganisztán, Kuvait, Szíria, Szaúd-Arábia). Egyes, az iszlám jogot követő államok, általános nyilatkozatában hivatkoztak arra, hogy az egyezmény bizonyos cikkeit (pl. 14. cikk) akkor alkalmazzák, ha összhangban vannak az alkotmánnyal, nemzeti jogszabályaikkal (megléhetősen tág teret hagyva a korlátozott alkalmazásnak), a „nemzeti politikáikkal” is (Malajzia).

Néhányuk fenntartásaikban kimondottan a gyermek vallásszabadságára összpontosítva megjegyzték, hogy vallása megváltoztatására jogot adni a gyermeknek ellentétben állna az iszlám jog rendelkezéseivel (Irak). Algéria nyilatkozatában rögzítette, hogy a 14. cikk (1) és (2) bekezdésének rendelkezéseit az algériai kormány az algériai jogrendszer alapjaival összhangban értelmezi, különösen: az Alkotmánnyal, amely a 2. cikkében rögzíti, hogy az iszlám az államvallás, és annak 35. cikke kimondja, hogy „nem sérthető a meggyőződés szabadsága és a vélemény szabadság sérthetlensége”; valamint az 1984. június 9-i 84–11. sz. törvénnyel, amely tartalmazza, hogy „a gyermek oktatásának az apja vallásának megfelelően kell történnie”. Marokkó nyilatkozatában rögzítette, hogy az egyez-

mény 14. cikk (1) bekezdésének rendelkezéseit az 1996. október 7-i alkotmány és nemzeti jogának egyéb vonatkozó rendelkezései fényében a következőképpen értelmezi: az Alkotmány 6. cikke előírja, hogy az iszlám az államvallás, amely mindenki számára garantálja az istentisztelet szabadságát. Hozzáteve, hogy ezzel a nyilatkozattal a Marokkói Királyság újlag megerősíti az egyetemesen elismert emberi jogok iránti elkötelezettségét és elkötelezettségét a fent említett egyezmény céljai mellett.

Az egyezmény elfogadott szövege, a vallásszabadságot egyértelműen a gyermek jogává teszi. E jog címzettje, tehát elsődleges gyakorlója: a gyermek. A vonatkozó szülői iránymutatásnak pedig az egész egyezménnyel összhangban kell megvalósulnia. A 14. és az egyezmény általános alapelveként azonosított többi cikkéből az is következik, hogy az egyezmény nem írja elő és nem azt támogatja, hogy a gyermek automatikusan szülei vallását kövesse.

3.1.1. A gyermek vallásszabadsághoz való joga gyakorlásának kihívásai

Az egyezmény konszenzusus és elvi jelentőséggel bíró szövegéből is fakadóan, e jog gyakorlati alkalmazása egyáltalán nem egyszerű és egyértelműnek sem mondható.

Ahogyan SCHANDA Balázs fogalmaz, „*a gondolat, a vallás és a lelkiismeret szabadságának egyéni jogként minden természetes személy alanya, állampolgárságra, a személyi szabadság esetleges korlátaira való tekintet nélkül. A gyermekek vonatkozásában egyes megközelítések – így a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény – azt sejtetik, hogy a gyermek vallásszabadsága és a szülői jogok versengő alapjogokká válhatnak: a szülő eszerint nem megválasztja a gyermekének adandó nevelést, hanem »a gyermeket e jogának gyakorlásában képességei fejlettségének megfelelően irányítja.«*”³⁷ Az egyezmény 18. cikke előírja azt is ugyanakkor, hogy a részes felek ismerjék el a szülők közös felelősségének alapelvét a gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért. Ez a gyermek vallásszabadsághoz való jogának gyakorlására vonatkozóan is érvényes. Ilyen kérdésekben egyik szülő sem rendelkezik kizárólagos „hatalommal”. A szülők közötti egyetértés hiánya esetén, ha az eset bíróságra kerül, a döntést a gyermeknek a 14. cikkben rögzített joga alapján kell meghozni, életkorának és érettségének megfelelően komolyan véve a véleményét.³⁸ A jog gyakorlati érvényesítése vonatkozásában természetesen már az is okozhat konfliktust, ha nem egy formális eljárásban, például gyermekelhelyezési per során kell erről dönteni, hanem „csupán” az együtt élő szülők nem tudnak egymás közt konszenzusra jutni.

A vallásszabadság és a (köz)oktatás bizonyos értelemben könnyebben tárgyalható vagy megragadható kérdés a kötelezettek szempontjából. Legalábbis abban az értelemben, hogy az állam, az oktatás biztosítása mellett a gyermek felügyeletét ellátó kötelezettségeinek megfelelően, illetve a legtöbb (nyugati) államban az állam és az egyház elválasztása miatt is számon kérhető.

A vallásszabadság biztosítása a tankötelezettség keretein belül a Gyermekjogi

Bizottság számára kihívást jelentő kérdés, s számos alkalommal aggodalmának adott hangot azzal kapcsolatban is, ha a kötelező tanterv nem rögzítette a gyermekek vallásszabadságát, vagy ha valahol korlátozták a gyermekek (és néhány esetben a tanárok) szabadságát vallási szimbólumok, illetve ruházat viselésében, ami a 14. cikk, valamint a 13. (a véleménynyilvánítás szabadsága) és a 29. (az oktatás céljai) cikkekkkel összefüggésben is kérdéseket vet fel. A Bizottság arra jutott továbbá, hogy az iskolai vallási nevelés a gyermek magánélethez való jogával kapcsolatban is aggályos, amennyiben a szülőknek vagy a gyermekeknek vallásukról, vagy annak hiányáról kell nyilatkozniuk.³⁹

Az egyezmény alapján a gyermekeknek joga van tehát a vallás vagy meggyőződés szabadságához, amely kérdésnek Heiner BIELEFELDT, az ENSZ vallásszabadságért felelős külön megbízottja külön figyelmet szentelt és köztes, interim jelentést adott ki 2015-ben.⁴⁰ Jelentésében az ENSZ valamennyi tagállamát felszólította, hogy tartsák tiszteletben a gyermekek és családjaik vallásgyakorlását és támogassák a családokat abban, hogy a gyermekek jogait védő környezetet tudjanak biztosítani.

A gyermekek vallásszabadságának gyakorlati kihívásai, potenciális konfliktusai azzal is kezdődhetnek, hogy bizonyos keresztény egyházak (pl. római katolikus, ortodox, református), az üdvösség elnyerésének egyik feltételeként, már *gyermek-* – sőt legtöbbször – *csecsemőkeresztiséget* is előírnak. A gyermeknek bizonyos életkorig nyilvánvalóan nincs belátása, tudása, belső képzetése arra vonatkozóan, hogy azt a vallást megismerje, amelyet szülei követnek, amelynek kapcsán „iránymutatást” tudnak adni számára ahhoz, hogy saját maga a vallásszabadságával mint alapjogával élni tudjon. Így, a csecsemő- és gyermekkeresztiség legtöbb esetében nem a gyermek joggyakorlásából következik, nem a saját választása, döntése, megélése alapján válik egy egyház tagjává, hanem a szülei döntése alapján. Mindez teljesen valószerű és természetes következménye annak, ha a család aktív vallásgyakorló, de akkor is, ha „csak” a keresztiség szentségét szeretnék megadni a gyermeknek és a továbbiakban „nem befolyásolják” vagy irányítják a gyermeket. Hasonlóan konfliktusos a helyzet azokban az esetekben, amelyek a Gyermekjogi egyezményhez fűzött némely iszlám jogot és vallást követő állam nyilatkozataiból kiviláglanak, amikor is a nemzeti jog előírja, hogy a gyermek apja vallását kell kövesse. A szülők joga – ahogyan sok állam alkotmánya is rendelkezik erről [pl. a magyar Alaptörvény XVI. cikk (2) bekezdése] – az, hogy gyermekeiket lelkiismereti és vallási meggyőződésük szerint neveljék, valamint a család világnézeti integritásának védelme konfliktusban állhat a gyermek vallásszabadsághoz való jogának gyakorlásával.

További kérdéseket vet fel a vér szerinti családjukon kívüli nevelkedő gyermekek jogainak kérdése. Egyik ilyen kérdés az lehet, hogyan biztosítják a gyermek vallásának megfelelő nevelést például az *örökbefogadás* során. Létezik olyan eset, amikor a gyermekét örökbe adó szülő már rendelkezett a gyermek vallásáról, és az örökbe fogadó szülők például más vallásúak, vagy nem követnek semmilyen vallást. Az örökbefogadás esetében (is) a gyermek legfőbb érdekeit kell

szem előtt tartani valamennyi érintett döntéshozónak. A Gyermekjogi egyezmény 20. cikke rendelkezik a családjuktól megfosztott gyermekek különleges védelméről és e cikk 3. bekezdése kimondja, hogy „*a helyettesítő védelem történhet családnál való elhelyezés, az iszlám jog kafalah-ja szerinti gondnokság, örökbefogadás, illetőleg szükség esetén megfelelő gyermekintézményekben való elhelyezés formájában. A megoldás kiválasztásánál kellően figyelembe kell venni a gyermek nevelésében megkívánt folyamatosság szükségességét, valamint nemzetiségi, vallási, kulturális és nyelvi származását.*”

A gyermekeknek a nemzetközi örökbefogadások terén való védelméről és az ilyen ügyekben történő együttműködésről szóló, Hágában, 1993. május 29. napján kelt Egyezmény (a továbbiakban: Hágai Örökbefogadási Egyezmény) hatálya alá tartozó örökbefogadásoknál is kiemelt szempontként kell figyelembe venni a „nevelésben elvárt folyamatosságot”. A nevelés folytonosságának biztosításához hozzátartozik az is, hogy lehetőleg azonos kulturális háttérű örökbe fogadó családot kell keresni a gyermeknek. „*A vallást és a kultúrát illetően azonban két fenntartást meg kell említeni. Először is a gyermek legjobb érdekét nem feltétlenül szolgálja a vallás vagy a kultúra folytonosságának biztosítása, ha a gyermeket a szülőktől ártalmas vallási vagy kulturális gyakorlatok miatt választották el. Másodszor, ha a gyermek rendelkezik a megfelelő képességgel, tiszteletben kell tartani a vallása megválasztásához és a szabad véleménynyilvánításhoz és egyesüléshez való jogait. A gyámhatóságnak mindezt igen körültekintően kell értékelnie.*”⁴¹ Mindezen jogi elvárások mellett a gyakorlat sok esetben nem konfliktusmentes és magától értetődő.

E konfliktuskört illusztrálандó, röviden bemutatásra kerül az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) 2021 decemberében, az *Abdi Ibrahim kontra Norvégia-ügyben* (15379/16. sz. beadvány) hozott nagykamarai ítélete, amely alapvetően az Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE) magánélethez és családi élethez való 8. cikkének sérelmének vizsgálatáról szólt, de megjelent benne a vallásszabadság kérdése is. Az ügyben a Norvégiában menekültstátuszt kapott szomáliai kérelmező anya panasszal élt a norvég hatóságok azon döntése miatt, hogy néhány hónapos gyermekét, miután sürgősségi szakellátásba vették, egy keresztény nevelőcsaládnál helyezték el, holott a kérelmező azt kérte, hogy gyermekét vagy az unokatestvéreinel, vagy szomáliai vagy muzulmán családnál helyezték el. Később a hatóságok engedélyezték a nevelőcsaládnak a gyermek örökbefogadását is (ami a kérelmező szülői jogainak megvonásához és a gyermekkel való kapcsolattartás ellehetetlenítéséhez vezetett, ezáltal megakadályozva kulturális és vallási gyökereinek megőrzését), amely ellen a kérelmező a gyermek nevelőcsaládhoz való kötődése és az eltelt több év okán, fellebbezéssel nem élt. A Nagykamara előtt a kérelmező azzal érvelt, hogy ügyében végig hangot adott vallási identitásának és a fia nevelésével kapcsolatos konkrét kívánságainak. Ugyanakkor az örökbefogadás minden kapcsolatot megszakított a vallási gyökerekkel, különösen, mivel a nevelőcsalád megkeresztelte a gyermeket. Az EJEB ítéletében kifejtette, hogy a norvég hatóságok az egész eljárás során kü-

lönféle érdekeket vettek figyelembe, különös tekintettel a kérelmező fiának lelki stabilitására. A nemzetközi jogban viszonylag széles körű egyetértés van abban, hogy ilyen esetekben a hatóságok nem kötelesek a gyermeket olyan családba elhelyezni, ahol a vallási, etnikai, kulturális és nyelvi identitása megegyezik a szüleiével, hanem ezeket a tényezőket figyelembe kell venni. A hatóságok igyekeztek – bár végül sikertelenül – a kérelmezőhöz kulturálisan hasonló nevelőcsaládot találni, de ez nem volt lehetséges a kevés kisebbségi háttérű nevelőszülő miatt. Az EJEK szerint ugyanakkor a norvég Legfelsőbb Bíróság érzékelhetően nagyobb jelentőséget tulajdonított a nevelőszülők „nyílt örökbefogadás” elleni álláspontjának, amely lehetővé tette volna a későbbi kapcsolattartást a kérelmezővel, mint a kérelmező azon érdekét, hogy továbbra is családi életet élhessen gyermekével. Az EJEK-et az sem győzte meg, hogy a Legfelsőbb Bíróság hangsúlyozta, hogy meg kell előzni a kérelmező esetleges jövőbeni kifogásait a neveléssel vagy kapcsolattartási jogával kapcsolatban. Az EJEK ezért úgy ítélte meg, hogy nem bizonyították, hogy olyan kivételes körülmények álltak volna fenn, amelyek indokolnák a gyermek és a kérelmező közötti kapcsolatok teljes és végleges megszakításának szükségességét, vagy hogy a döntés mögött meghúzódó elsődleges követelmény a gyermek legfőbb érdeke volt. Az EJEK nem volt meggyőződve arról sem, hogy a kérelmező gyermekére vonatkozó szülői felelősségétől való megfosztása és a nevelőszülők általi örökbefogadás engedélyezése során a hazai hatóságok kellő súlyt tulajdonítottak a kérelmező családi életének tiszteletben tartásához való jogának, különös tekintettel az anyára és a gyermek kölcsönös érdeke családi kötelékük megőrzésében. Ennek megfelelően megsértették a 8. cikket.

Hasonló kérdéseket vet fel a *szakellátásba kerülő gyermekek* gyermekvédelmi szakellátási intézménybe (pl. gyermekotthonba vagy nevelőszülőkhöz) kerülése is, amikor az a kérdés, hogy tudja-e megfelelően biztosítani az intézmény/nevelőcsalád (azaz az állam) a gyermekek vallásszabadsághoz való jogát? És mi történik akkor, ha például állami feladat ellátását végző valamely egyház lesz fenntartója egy gyermekvédelmi intézménynek és meggyőződésének megfelelően igyekszik az intézményt vezetni, amely kiterjed közvetett vagy közvetlen módon a vallási meggyőződésre is, ugyanakkor a gyermekeknek és/vagy a szakellátási intézményrendszerben működő nevelőszülőknek más vagy nincs aktív vallási meggyőződése.

Kiindulási alap ez esetben is az kell legyen, hogy az államnak – mint a Gyermekjogi egyezményt ratifikáló félnek – biztosítani kell a gyermek számára alapjogaként a 14. cikkben foglaltak megvalósulását. Ennek tesz eleget akkor is az állam, ha például az iszlámnak megfelelő étrendet, vallásgyakorlást biztosít az országba érkező kísérő nélküli kiskorúnak, de hasonló az elvárás a gyermek gondozási helyének megválasztásakor és a gyermek szakellátásba vételekor, az elhelyezéskor szükséges általános körülmények felmérésekor. Az állam és az egyház elválasztását tiszteletben tartva, állami feladatot ellátó egyházi intézmény nem szabhatja valamely vallás gyakorlását feltételül a szolgáltatás igénybevételéhez a

gyermek számára.

3.2. A meg nem született gyermek jogalanyisága és jogainak kérdése

A *meg nem született gyermek jogainak* kérdése már felmerült a Második Genfi Nyilatkozatban is, amikor a preambulumban kiterjesztette a védelem igényét a gyermek megszületése előtti státusra. Amikor az egyezmény tervezetének az egyeztetései elkezdődtek 1979-ben, nem az 1959-es nyilatkozat helyettesítését tűzték ki célul, hanem annak kiegészítését. Az előkészítő munkacsoport néhány tagja számára fontos volt, hogy az új szöveg megerősítse a meg nem született gyermek védelmét.

Az első szövegváltozatot a Szentszék nyújtotta be 1980-ban, hogy az egyezmény preambulumát kiegészítsék „a születés előtt és után” kitéttel, ahogyan az az 1959-es nyilatkozat preambulumban is szerepel. A javaslat erősen megosztotta a delegációkat. A javaslat támogatói szerint a nemzeti jogrendekben is megtalálható az a szabályozás, miszerint a gyermeket fogantatásától kezdve védelem illeti meg, véleményük szerint ez a kitéttel nem feltétlenül tiltja az terhesség megszakításának lehetőségét, hiszen közülük számos ország engedélyezi azt bizonyos esetekben. Az ellenzők érvelése főként arra támaszkodott, hogy a preambulumnak is semlegesnek kell lennie, mivel az abortusz kérdését az egyes államok különbözőképpen szabályozzák, az egyezmény elfogadása érdekében nem szabad a „gyermek” státusát terhelni ilyen értékordozó kitéttel, hogy az se az abortusz támogatói, se ellenzői számára ne adhasson muníciót, fogalmazott az amerikai delegáció. Ezen érv kellően erős volt ahhoz, hogy Szentszék javaslatát elvesse. A második olvasat tárgyalásakor Szenegál és Málta az egyezménynek a gyermek meghatározását magában foglaló első cikkét javasolta kiegészíteni azzal, hogy a gyermeket a védelem fogantatásától kezdve megilleti. A Német Szövetségi Köztársaság delegáltja küzdött azért, hogy a meg nem született gyermek védelme a preambulumban kerüljön rögzítésre, s ezt a kérdést formális szavazásra is kívánta bocsátani. A támogatók véleménye szerint a részes államok nemzeti szintű jogalkotása valamilyen mértékben védi a meg nem született gyermeket, amelyet nem lehet figyelmen kívül hagyni. Az ellenzők érvelésében pedig a meg nem született gyermek *még nem* olyan jogalany, akire vonatkoztatni lehetne az egyezményben rögzített jogokat és az egyezmény célja a gyermekek jogainak a védelme születésüktől kezdődően. Ha pedig a magzat már jogalanynak tekintendő, annak nemcsak a terhességmegszakítás szempontjából lehet jelentősége, hanem – mások mellett – a várandós nők krízisintervenciója, általános egészségvédelme kapcsán is, illetve például a sajnálatosan gyakori esetek során, amikor várandós anyát vagy magzatot ér – súlyosan vagy végzetesen károsító – bántalmazás. A kérdést egy informális ülésen oldották meg, amelyen a Német Szövetségi Köztársaság koordinációja mellett Hollandia, Írország, Olaszország, Svédország, az Egyesült Államok és Lengyelország delegációi vettek részt, s végül az egyezmény szövegébe nem került be a meg nem született gyermek jogai-

nak a védelme, az a preambulumban kapott helyet.

Az egyezmény 1. cikkében annyit mond ki, hogy „*gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri*”. Ez utóbbi kitéltelt jelenti például a házasságkötés aktusával elért nagykorúság.

Amíg a gyermekkor felső határa – jogilag legalábbis – az egyezmény alapján egyértelmű, az alsó korhatár meghatározása – annak egyezménybeli definíciója híján –, hogy mikortól kezdődnek a gyermekjogok annál vitatottabb kérdés maradt.

A Gyermekjogi egyezmény nem rendelkezik az emberi élet, így a gyermekjogok kezdetéről sem, megóvandó az egyezményt az élet kezdetéről való eltérő felfogásokból fakadó lehetséges ratifikációs nehézségektől, amely már megmutatkozott az előkészítő viták során is. A kompromisszumos megoldás az volt, hogy a preambulumba végül az a kitéltelt került, hogy [a Részes Államok...] „figyelembe véve, hogy – amint azt a Gyermek Jogairól Szóló Nyilatkozat is említi – *»a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után«* egyaránt, [a következőkben állapotok meg].” Ezzel kihúzták a méregfogát annak, hogy a gyermek meghatározásáról szóló normatív erővel bíró 1. cikkben került volna utalás a meg nem született gyermek státusára. A Gyermekjogi egyezmény alapvetően a részes államokra bízta az olyan egymással ütköző jogok és érdekek esetében a döntést, mint amilyenek a terhességmegszakítás és a családtervezés kapcsán felmerülnek. Mindezek mellett a Gyermekjogi Bizottság a ratifikáló államok számára tett ajánlásait tartalmazó ún. zárószövevényekben rendszerint kritikus megjegyzésekkel illeti az adott országban a magas (főként fiatal anyákat, tinédzsereket érintő) abortuszarányokat, az abortusz családtervezési technikaként való alkalmazását⁴² és arra biztatja az érintett államokat, hogy hozzanak megfelelő intézkedéseket az abortusz előfordulásának csökkentésére, a reprodukciós jogokkal és a családtervezéssel kapcsolatos edukációra. Rendszeresen aggodalmát fejezi ki a titokban végzett terhességmegszakítások, a fiatal anyák élethez való jogát is érintő tinédzszerterhességek,⁴³ és az újszülöttgyilkosságok kérdéseiben is.

A gyermekjogok védelmének alsó korhatáránál elsősorban a magzati élet védelme merül fel, azaz annak a kérdése, hogy a gyermekjogok a magzati életre kiterjednek-e vagy sem. A gyermekkor kezdete szükségszerűen az alapjogi jogalanyiség kezdetével esik egybe, de ennek eldöntése vitatott és országonként eltérő hagyományai és ennek megfelelő különböző szabályozásai vannak. A magzati élet védelme illetve az anya önrendelkezési joga egymáshoz való viszonyának megítéléséről napjainkig tartó, heves viták bontakoztak ki hazánkban⁴⁴ és más országokban⁴⁵ is, amelyek aszerint csoportosíthatóak, hogy melyik modellt részesíti előnyben a nemzeti jogalkotó a másikhoz képest: pro life (életpárti) és pro choice (döntéspárti) felfogás – habár nehéz besorolni „vegytisztán” azt is, hogy egy nemzeti szabályozás melyik típushoz tartozik: az abortuszszabályozások jel-

lemzően és érthető módon kompromisszumokon nyugszanak (pl. előfordul, hogy az alapvetően pro life abortuszszabályozások is kivételt tesznek, ha pl. nemi erőszak eredménye a terhesség).⁴⁶

Alapvetésnek fogadjuk el, hogy az ember alapjogi jogképessége teljes és feltétlen, tehát az *ember* valamennyi alapjog alanya lehet. A nemzetközi egyezmények, így a Gyermekjogi egyezmény sem határozza meg azonban az ember fogalmát, így nem mondható ki egyértelműen – a nemzetközi jogi sztenderdek alapján – az sem, hogy a magzat rendelkezik alapjogi jogképességgel. A kérdés tisztázásához az egyes országokban, nemzeti hatáskörben maradó jogértelmezésre, alkotmányértelmezésre van szükség. A jogalkotók előtt álló nemcsak jogi és politikai, hanem etikai kérdés⁴⁷ az, hogy az ember jogi státusa kövesse-e a tudomány és a közvélemény emberfogalmának változását, vagyis kiterjedjen-e az ember jogi fogalma a születés előtti fejlődésre is.⁴⁸ Amennyiben igen, az további kérdéseket rejt magában, például, hogy a születés előtti fejlődés időszaka pontosan mit ölel fel, és a biomedicina-bioetika fejlődésével arányosan a legújabb alapjogi diskurzusokba a testen kívül fejlődő embriók jogi és morális státusának kérdése is bekerült.⁴⁹

A két álláspontot – mintegy értelmező jelleggel – a hazai szakirodalomban is ismert fő töréspont mentén mutatom be.

Mások mellett, ZELLER Judit⁵⁰ és SÁNDOR Judit szerint, fent idézett tanulmányaik alapján, a magyar jogban – az Alkotmánybíróság két abortuszhatározatát is ismerve – a magzat jogalanyisága feltételes, az élve születéshez kötött, az élethez való jog az objektív intézményvédelem erejéig illeti meg, vagyis a magzat konkrét alapjogi jogalanyisága az állam intézményvédelmi kötelezettségét jelenti. Ilyen értelemben a magzat nem tekinthető alapjogi szempontból jogképesnek, mert az alapjog a szubjektív és objektív védelmet egyaránt magában foglalja, vagyis az alapjogok alanya csak az lehet, akit a védelem mindkét oldala megillet.

A másik álláspont szerint, FRIVALDSZKY János megfogalmazásában: „*Mivel minden emberi személy jogalany, ezért mindenkinek – így a méhmagzatnak is – joga van minimálisan emberi életének és emberi méltóságának jogi védelmére, mert ezek nélkül nem beszélhetünk jogi értelemben természetes emberi személyről, s ezek alapját – mint irtuk – képezi az ember jogalanyiségéhez való joga, aminek szubsztantív alapja az emberi személy méltósága. [...] Amennyiben a pozitív jog az embertől, annak bármely élet-stádiumában a jogalanyiségét, emberi személy-jellegét elvitatja, tagadja, vagy szándékosan nem védi, annyiban ezáltal – pontosabban az ember életéhez és méltóságához való jogának sérelmén keresztül – az alapvető emberi jogok jogi tartalmukban általában is sérülnek, mivel azok »az« embert, az egész emberi nemet annak egységében és annak minden egyes tagját abszolút módon illetik meg. Az »emberi személy« ugyanis egységes és oszthatatlan jogalanyként az emberi méltóság hordozójaként az emberi jogalanyiség azon alanya, aki létében, méltóságában fogalmi egységet alkot.*”⁵¹

Emellett a nemzetközi szakirodalom is foglalkozik a Gyermekjogi egyezményből levezethető gyermekjogok jogalanyi státusának kezdetével. Philip AL-

STON úgy érvel, hogy a nemzetközi jog sehol nem értelmezi az „emberi lény” vagy az „emberi személy” fogalmait akként, hogy benne foglalják a magzat is. A gyermek fogalmának ilyen irányú kiterjesztését a Gyermekjogi egyezmény előkészítése és szövegezése során is elvetették.⁵²

Fiona BROUGHTON tanulmányában⁵³ amellett érvel, hogy a Gyermekjogi egyezmény megfelelő és „tisztességes”/hiteles értelmezésével választ kapunk a még meg nem született gyermek jogaira is. Úgy véli, hogy számos gyermekjog értelmezhető a születés előtti időszakban is, így az élethez, túléléshez és fejlődéshez való jog, az erőszak és a diszkrimináció tilalma vagy az egészséghez való jog már az anya várandóssága idején fontos alapjog. BROUGHTON (teleologikus értelmezése)⁵⁴ szerint az 1969-ben elfogadott Bécsi egyezmény,⁵⁵ a nemzetközi egyezmények értelmezésének általános szabályairól szóló 31. cikk 1. pontját kell alkalmazni a még meg nem született gyermek jogalanyiségének értelmezésekor, mert az kimondja, hogy „a szerződést jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésükben szokásos értelme szerint valamint tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni”. A jóhiszeműség követelménye a Gyermekjogi egyezmény 1. cikke vonatkozásában úgy értelmezendő, hogy a gyermek (child) az 18. életévét még be nem töltött emberi lény (human being), és mint ilyen, emberi lény minőségében illetnek meg alapvető jogok, hiszen a 'gyermek' ebből levezetett, konstruált fogalom.⁵⁶ A szokásos értelem szerinti értelmezés pedig alátámasztható azzal, hogy az 'emberi lény', az emberi fajhoz tartozó egyed szokásos értelmezése és így kellően szélesen értelmezhető, függetlenül, hogy születés előtti vagy már születés utáni stádiumról beszélünk. A szövegösszefüggésben való értelmezés pedig magában hordozza, hogy habár például a várandósság ideje alatt a Gyermekjogi egyezmény 24. cikkéből levezetett egészséghez való jog alapján az ellátást az anya kapja, mégis a (méhben lévő) gyermek a címzettje az egészséghez való alapvető jognak. A tárgy és cél szerinti értelmezés pedig tekintettel arra, hogy a nagy emberi jogi szerződések (például a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya), már a Gyermekjogi egyezmény megszületését megelőzően is biztosították az emberi lények (human beings) számára az alapvető jogokat, ezért a Gyermekjogi egyezmény értelmezésénél sem lehet megszorítást tenni, és csupán a születés utáni időszakhoz kötni a jogalanyiságot. BROUGHTON ideemeli továbbá a Bécsi egyezmény 31. cikk 1. bekezdésének folytatását is, amely szerint az értelmezésnél a bevezető részt is figyelembe kell venni. A Gyermekjogi egyezmény preambuluma pedig fentebb idézett módon a gyermek védelmének szükségességét már a születés előtti időszakra is teszi.

3.3. A Gyermekjogi egyezményben rögzített szülői jogok és gyermekjogok viszonya

Jelen alfejezetben azért térek ki a gyermek-szülő viszonyára és a szülői jogok Gyermekjogi egyezménybeli rögzítettségének kérdésére, mert ahogy fentebb már említésre került, például az Egyesült Államok ratifikációjának egyik akadá-

lya, hogy a szülői jogokat (is) féltik az egyezményt ellenző keresztény-konzervatív szervezetek, lobbicsoportok, másrészt a gyermekjogok tárgyalásakor gyakran felmerül a gyermekek és jogaik szülői jogokhoz való viszonyának, esetleges konfliktusának kérdése.

Fontos azzal kezdeni, hogy a Gyermekjogi egyezmény alapvető szemléleti változása az, hogy a gyermekeket olyan jogokkal rendelkező embernek tekinti, akiknek éppen korukból, fejlődésük során kibontakozó képességeikből (*evolving capacities*)⁵⁷ adódóan speciális védelemre és gondoskodásra van szükségük, de ez nem adhat okot jogaik gyakorlásának indokolatlan korlátozására, elvonására. A Gyermekjogi egyezmény részben a gyermekek – mindenkit megillető – emberi jogait fedi le, részben pedig e jogok garantálásához kötelezettségeket állapít meg a felelős felnőttek, elsősorban a szülők és az egyezményt ratifikáló államok számára. Ugyanakkor az egyezmény több cikkében foglalkozik kifejezetten a szülők jogaival is. Az 5. és különösen a 18. cikk keretet biztosít a gyermek, a szülei és az állam kapcsolatának értelmezéséhez, s nem téveszti szem elől azt, hogy a gyermekek számára biztosítandó jogok legtöbb esetben (a jogok alanyaként címzett gyermek életkorával, érettségével, fejlődési szintjével arányosan) a szülők, gondviselők vagy éppen az állam beavatkozását, aktív, tevéleges magatartását követelik meg. Az egyezmény több cikkben emeli ki a szülők elsődleges felelősségét és erős korlátokat állít az állami beavatkozás elé (3. cikk 2. bekezdés, 7., 9., 10., 18., 27. cikk).⁵⁸

A szülői iránymutatás és a gyermek kibontakozó képességeiről szóló 5. cikk szerint az egyezményben részes államok tiszteletben tartják a szülőknek és más, a gyermekért törvényesen felelős személyeknek azt a felelősségét, jogát és kötelességét, hogy a gyermeknek az egyezményben elismert jogai gyakorlásához, képességei fejlettségének megfelelően, iránymutatást és tanácsokat adjanak. Az 5. cikk azzal, hogy nemcsak szülőkről és törvényes képviselőkről beszél a gyermek iránti felelősség kapcsán, hanem a kiterjedt, tágabb ún. nagycsaládról is, lehetővé teszi a család rugalmas értelmezését – a gyermek legfőbb érdekében.⁵⁹

A Gyermekjogi Bizottság azt is kimondja egy helyütt, hogy a társadalmi változások a családi mintázatok bővülésével jártak: *„Ezek a tendenciák kiemelkedő jelentőségűek a fiatal gyermekek esetében, akiknek fizikai, lelki- és személyiségfejlődése szempontjából is az a legelőnyösebb, ha ezeket csekély számú állandó, gondoskodó kapcsolatban biztosítják számukra. Ebben tipikusan az anya, az apa, a testvérek, a nagyszülők, valamint a tágabb család tagjainak és a gyermekek gondozására és nevelésére szakosodott szakembereknek valamiféle együttese vesz részt. Az Egyezmény elismeri, hogy e kapcsolatok mindegyike a többivel össze nem hasonlítható módon járulhat hozzá a gyermeknek az Egyezményben biztosított jogai érvényesítéséhez, és hogy a családi mintázatok széles köre összhangban áll a gyermekek jóllétének biztosításával.”⁶⁰*

Az, hogy az 5. cikk a „kibontakozó képességekre” koncentrálna, mintegy a gyermek érési folyamatáról szól, amelyhez szükséges az autonómia egyre kiterjedtebb gyakorlása. Számos országban a gyermekek jóval a jogi értelemben

vett nagykorúság előtt már megszereznek bizonyos önrendelkezési jogokat, több esetben jogilag is nagykorúvá válnak, ha például házasságot kötnek, amit néhány állam már 14–15 éves korban engedélyez (megjegyzendő, hogy ezt a Gyermekjogi Bizottság konzekvensen kifogásolja.)⁶¹ A Gyermekjogi Bizottság gyakran élt ajánlással olyan esetekben, amikor úgy tűnt, hogy az országok nem ismerték el teljes mértékben a gyermekek aktív jogalanyiságát, különösen az 5. cikk és a 12–16. cikk vonatkozásában. A Gyermekjogi Bizottság ennek részeként a részes államok jelentéseinek vizsgálata során visszatérő módon hangsúlyozza, hogy a gyermek jogainak elismerése, támogatása a családon belül nem mások jogainak kárára, és különösen nem a szülők ellenében valósul meg, hanem ellenkezőleg, a gyermek mint családtag jogainak védelme az egész család jogait erősíti. Például a Családok Nemzetközi Évében, 1994-ben „A család szerepe a gyermek jogainak biztosításában” címmel rendezett ún. általános vitanapjának vázlatában kijelentette, hogy: „A gyermek állampolgári jogai a családban kezdődnek. [...] A család szerepe alapvető az emberi jogok tudatosításában és képviselésében, az emberi értékek, a kulturális identitás és örökség, a más civilizációk tiszteletében. Megfelelő egyensúlyt kell találni a szülői tekintély és a gyermek jogainak megvalósulása között, a szabad véleménynyilvánítás jogát is ideértve.”⁶²

A Gyermekjogi Bizottság megerősítette, hogy a Gyermekjogi egyezmény „...a legmegfelelőbb keret, amelyben figyelembe vehető és biztosítható a minden családtagot a maga személyiségében megillető alapvető jogok tisztelete. A gyermekek jogai autonómiát élveznek, de csak a szülők és más családtagok jogainak elismerése, tiszteletben tartása és biztosítása mellett nyernek különleges jelentőséget. Márpedig a család státuszának és tiszteletének biztosítása is csak ezen a módon lehetséges.”⁶³

Az egyezmény 5. cikke egyértelmű abban is, hogy a szülői irányítás és támogatás nem korlátlan, meg kell felelnie „a gyermek kibontakozó képességeinek”, valamint az egyezmény egész szellemének. Így például az 5. és a gyermekekkel szembeni erőszakról való védelemről szóló 19. cikk közös értelmezésével kapcsolatban a Gyermekjogi Bizottság egyértelműen leszögezi, hogy a szülői „iránymutatás” semmiféleképp sem öltheti erőszakos vagy megalázó fegyelmezés formáját, mivel a szülei vagy más gondozásában lévő gyereket „a fizikai és érzelmi erőszak minden formájától” védelem illeti meg. A Bizottság többszörösen hangsúlyozza minden gyermek jogát a testi fenyegetéstől és más kegyetlen vagy megalázó büntetéstől való védelemhez (többek közt a 19. cikk, a 28. cikk 2. bekezdése és a 37. cikk).⁶⁴

A szülők közös felelősségét és az állam támogatását taglaló 18. cikk alapján az egyezményben részes államok igyekeznek biztosítani annak az elvnek az elismertetését, amely szerint a szülőknek közös a felelősségük a gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért. Ezeket cselekedeteikben mindenekelőtt a gyermek legfőbb érdekének kell vezetnie, amely joggyakorláshoz az állam megfelelő segítséget kell adjon. Ez a cikk a felelősség elsődleges címzettjének a szülőt teszi meg az állammal szemben, amely felelősség objektívebb módon mérhető

a fejlődés biztosításánál (lásd például, a szülői bántalmazás, elhanyagolás indok lehet a gyermek védelembe vételére vagy kiemelésére a magyar gyermekvédelmi jogszabályok szerint), viszont annál nagyobb kihívás a gyermek legfőbb érdekének meghatározása esetén. Az egyezmény 3. cikkében külön rögzített gyermek „legfőbb érdekei” nagyon nehezen értelmezhető a hatóságok számára, nem előre meghatározott, hanem gyermekenként és azok életének különböző szakaszaiban változó fogalom. Két szülő véleménye is eltérő lehet azt illetően, mik a gyermekük legfőbb érdekei; és a szakemberek sem feltétlenül értenek egyet abban, mi a legjobb az adott gyermek, adott helyzetében és viszonyrendszerében.

A Gyermekjogi Bizottság ajánlása szerint a 18. cikk együtt olvasandó az 5. cikkel, valamint a 3. cikk 2. bekezdésével és a 27. cikkel (az állam kötelessége a szülők támogatása a gyermek számára megfelelő védelem, gondoskodás és életszínvonal biztosításában). Az egyezmény e négy cikke együtt olvasva teszi egyértelművé, hogy a szülőké az elsődleges felelősség a gyermek legfőbb érdekeinek biztosításában, de a gyermek egyezmény által garantált jogai korlátozhatják azt, és az másokkal, például a tágabb család tagjaival megosztható. A már fentebb tárgyalt *vallásszabadságról szóló 14. cikk* szerint az egyezményben részes államok tiszteletben tartják a *gyermek jogát* a gondolat-, a lelkiismereti és a vallásszabadságra, mindemellett a *szülőknek* vagy, adott esetben, a gyermek törvényes képviselőinek azt a *jogát* és kötelességét is, hogy a gyermeket e jogának gyakorlásában képességei fejlettségének megfelelően irányítsák.

4. A gyermekjogok és a kereszténység elméleti kérdéseinek összefüggései, különös tekintettel a római katolikus egyház és egyházfők emberi jogokhoz való viszonyára

4.1. Rövid eszmetörténeti kitekintés

A gyermekjogok védelme, mint a modern emberi jogi diskurzusban megjelent speciális terület, azért is nyert létjogosultságot és jogi kötőerővel bíró normákban való megtestesülést, mert a II. világháborút követően gyökeret vert az emberi jogok eredendőségének, oszthatatlanságának eszméje. Ebben a diskurzusban alaptétel – amelynek deklarált megjelenése az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (EJENY) –, hogy az emberi jogok minden embert születésüktől kezdve, emberi mivoltuknál fogva megilletnek. Az emberi jogok e modern felfogása pedig nem választható el a természetjogi eszmerendszertől, amely szintén azt fogadja el az ember alkotta tételes joggal szemben, hogy létezik az „igazi” jog, amely a pozitív joggal szemben nem törvénykönyvekből ered, hanem – keresztény felfogásban – Istentől, a természettől fakad, ily módon „örök”, változatlan és a hatályos jog felett áll.

„A természetjog az emberi létre – és közelebből – az emberi társadalmi együttélésére vonatkozóan teszi fel a végső elveket és dolgokat érintő kérdéseket [...] Az emberi és társas lét objektív volta alapozza meg a természetjog örök, állandó jellegét s érvényességét. A természetjog tehát – a legtöbb természetjogi felfogás szerint – nemcsak »egy« jog a tételes jog mellett vagy felett, hanem az igazi jog.”⁶⁵

ERDŐ Péter megfogalmazása szerint: *„az emberi jogok fogalmának természetjogi eredete közismert. Az is tudott, hogy a felvilágosodás korában uralkodó racionalista természetjog-eszme volt az a kulturális modell, amelynek keretében az emberi jogok listái először megfogalmazódtak.”⁶⁶*

Az emberi jogok (így a gyermekjogok is) erkölcsi töltettel bírnak, részben a természetjogi keretrendszerből következően. Ahogyan ZLINSZKY János fogalmazott, az emberi jogok *„létező értékeket hordoznak. Értékeik az európai közös kultúra három alappilléréből vezethetők le, a görög filozófia, a római jog és a keresztény etika három pillérén nyugosznak.”⁶⁷* A keresztény etikát meghatározó értékek nyilvánvalóan a Biblia tanításán alapulnak. Például annak elismerése, hogy minden ember egyenlő méltósággal bír, abból az alaptételből is fakad, hogy az embert Isten a saját képmására (Imago Dei) teremtette. Az egyenlőség eszméje megjelenik ott is, hogy a keresztény tanításokban Isten szemében mindenki egyenlő: *„Nincs többé se zsidó, se görög, se rabszolga, se szabad ember, se férfi, se nő, mert minden ember egyaránt Isten gyermeke”* (Gal. 3,28).

Ha elfogadjuk a modern emberi jogi eszmerendszer alapvetését, hogy min-

den embert megilletnek emberi mivoltuknál fogva az alapvető jogok, nincs ez másként a gyermekek esetén sem. Így tehát, amint a keresztény gondolkodás is elfogadja az emberi jogok létezését, sőt természetjogi háttérének isteni forrása felfogásában megkérdőjelezhetetlen, közvetlenül vizsgálhatóvá válnak a keresztény etika, eszmerendszer szemszögéből nemcsak az emberi jogok, hanem a gyermekjogok is.

A gyermek (és jogai) státusának történeti kontextusba helyezésekor nem feledkezhünk meg ugyanakkor arról sem, hogy a gyermekkortörténet önálló tudományággá szerveződése nem bír hosszú hagyományokkal. E dolgozatnak nem témája a gyermekkor, hiszen arról számos kiváló történeti mű (ARIÈS 1987, POLLOCK 1983, DEMAUSE 1974; SZABOLCS 1986, SHAHAR 1990, ALLISON-ADRIAN 2008; HAWES-HINER 1991) áll rendelkezésre és önálló diszciplínává válva (childhood studies)⁶⁸ egyre újabbak születnek a gyermek történetileg változó státusának megértéséhez, ugyanakkor megjegyzendő az is, hogy a kereszténység két évezreden keresztül jelentős hatással bírt a házasság, család intézményei mellett a gyermek státusáról alkotott elképzelésekre és szabályokra. Erőteljesen támaszkodott az ősi zsidó tanításokra, fokozatosan utat adva a modern liberális és a posztkeresztény irányoknak.

A Krisztus előtti évszázadokban az ókori zsidó és görög-római kultúrában a házasságon nyugvó családot olyan spirituális és jogi-politikai intézménynek tekintették, amelyet mind vallási, mind világi jogi normák szabályozták.⁶⁹ A római jog szerint a gyermek és a feleség is a családfő (*pater familias*) kezdetben korlátlan hatalmában (apai hatalom – *patria potestas*, férji hatalom – *manus*) volt. A családfő hatalmi jogosítványai közül kiemelendők tekintendő az apai hatalom, amely a római jogban a családjához tartozó szabad személyek feletti teljes magánjogi uralmat jelentett. Az apa rendelkezett az olyan pozitív jogosultságokkal, mint a gyermek élete és halála feletti rendelkezés (*ius vitae necisque potestas*), a Romulus és Remus történetéből is ismerhető, az elsőszülöttek kivételével a „gyermek kitevés” (*ius exponendi*) joga, a gyermekeladás joga (*ius vedendi*), amely vagy teljes és végleges rabszolgasorba kerülést eredményezett (pl. külföldre), vagy ideiglenes hatalomba (manicipium) kerülést jelentett.⁷⁰ „A gyermek kitevéle gyakran annak halálát, illetve szándékos megölését is magában foglalta, így például a torzszülött gyermek esetén, mikor a cél a családnak, illetve a közösségnek a szerencsétlenséget jelentő prodigiumtól való megszabadítása volt.”⁷¹ A császárkorban a gyermek indokolatlan megölését, a posztklasszikus korban kitevését is büntetni rendelték, 365 után pedig teljesen eltörölték a *ius vitae necisque*.⁷² A hatalmi szemlélet meghatározó szerepe miatt Rómában a házasságkötés sokáig a nő férji hatalom, *manus* alá kerülését jelentette.⁷³ Az apai hatalom sok polgári törvénykönyvben csak a XX. században vált korlátozottabbá, s a modern „szülői felügyelet” intézménye honosodott meg, amely nemcsak az apát, hanem az anyát is megilleti. A házasság megítélése fokozatosan alakult át a középkorban, a keresztény egyházi és a világi („pogány”) házasság sokáig egymás mellett élt, s évszázadokkal a iustinianusi kodifikáció után ismerték el a

kánoni házasságot, mint egyedüli legitim házassági formát, amelynek gyökerei amúgy is a római jogba nyúlnak vissza.⁷⁴

„A középkori keresztény civilizáció egyik legjelentősebb akkulturációs teljesítménye a házasság és a szexuális élet keresztény modelljének kidolgozása és elfogadtatása volt a Római Birodalom bukása és a népvándorlás nyomán létrejött európai társadalmakkal. Ez a folyamat hozzávetőlegesen egy évezredet vett igénybe. A 12. század végére általánosan elfogadottá vált a keresztény házasság, mint társadalmi, jogi és vallási intézmény, amelyet a monogámia, a felek szabad beleegyezése, a felbonthatatlanság és a szentségi jelleg, továbbá a rokonok közötti házasság, azaz a vérfertőzés tilalma jellemezett. Ezzel párhuzamosan el kellett fogadtatni azt is, hogy a házasság, illetve az együttélés kereszténység előtti formái – ágyasság, többnejűség – s az azokhoz kapcsolódó szokások – nőrablás, a feleség eltaszítása, válás és újraházasodás –, valamint a házasságon kívüli szexuális tevékenység valamennyi esete összeegyeztethetetlen a kereszténységgel és bűnnek számít.”⁷⁵

Ezt követően a felvilágosodás és a reneszánsz hozta el, hogy az európai civilizációkban a gyermekkor önálló státust nyert, s a családra is egyre nagyobb hangsúly helyeződött. A gyermek státusának megítélése vonatkozásában a reneszánsz időszakában és később a XX. század elejéig sem távolodtak el a gondolkodók a keresztény alapoktól és keretrendszerétől.⁷⁶

4.2. A „modern” pápák és az emberi jogok viszonya

A legnagyobb keresztény egyház, a római katolikus egyház vizsgálatára szűkítve az áttekintést, a pápák XXIII. János pápától kezdődően számtalan alkalommal erősítették meg beszédeikben, egyéb egyházi dokumentumban az emberi jogok elismerését. Az 1992-es „I diritti dei Bambini” című konferenciát követő jelentésében a Családokért Pápai Tanácsa úgy fogalmazott, hogy az *„Egyház a legelső időktől kezdve, Krisztussal mint tanítóval együtt, védelmezte, inspirálta és terjesztette a gyermekek jogait, méltóságuk védelmét, szemben a gyermekek vonatkozásában sokszor embertelen görög és római gyakorlattal, s ekképpen megágyaztak a gyermekek jólétével és jogaival törődő új korszaknak.”⁷⁷*

XIII. Leó (1878–1903) és XI. Pius (1922–1958) pápák vezetése alatt a katolikus egyház neotomista reneszánszát⁷⁸ élte, amely segítette a francia felvilágosodás és a napóleoni reformok nyomán a házasságot egyszerű szerződésként való felfogását újból megerősíteni, s Isten felbonthatatlan szentségeként tekinteni. Mind a liberális, mind a totalitárius állampolitikákkal szemben hangsúlyozták, hogy a család „szentebb” az államnál és a keresztény szülőknek joguk és kötelességük a gyermekeiket otthon nevelni és saját vallásuknak megfelelően nevelni, katolikus iskolába járatni.

XIII. Leó pápáról GERGELY Jenő azt írja, hogy vele ért véget az egyház „középkora” és általa csatlakozott a katolikus egyház a modern világhoz. A nyugat-európai, főként belga tapasztalatokkal rendelkező egyházfő látta az ipari

társadalom, a vállalkozásra, nyereségre és haszonelvűségre épülő polgári világ realitásait, nagyszerű eredményeit és tragikus ellentmondásait.⁷⁹

Megjegyzendő az emberi jogok vonatkozásában, hogy XIII. Leó adta ki az első „szociális” pápai körlevelet, a RERUM NOVARUM-ot 1891-ben,⁸⁰ amely az első és második ipari forradalom következtében kialakult új társadalmi réteggel, a munkásosztállyal és a kapcsolódóan feltáruló összetett kihívásokkal foglalkozik, amelynek okán nagy hatással bírt a következő évtizedek szociális törvényhozásaira is. Témánk kapcsán külön is megjegyzendő, hogy a gyermekmunka szabályozására is, korát jóval megelőzve⁸¹ mondta ki, hogy „végül azt az erőki-fejtést, amit meglett, egészséges férfi képes nyújtani, nőtől vagy gyermektől nem szabad követelni. Sőt, éppen a gyermekeknél nagyon kell vigyázni, hogy addig ne állítsák őket munkába, amíg testük, szellemi és lelki képességeik eléggé ki nem fejlődtek. A gyermekkorban zöldellő hajtásokként sarjadozó erőket a korai igénybevétel elsorvasztja, s ekkor minden tanítás és nevelés kárba vész.”⁸²

XI. Pius pápa a Rerum novarum kiadásának negyvenedik évfordulóján, 1931-ben megjelent *Quadragesimo anno* című „szociális igazságosság” enciklikája⁸³ körvonalazta a Szentszék új elképzelését a társadalmi rendről, s a XX. század első felének egyik legfontosabb pápai megnyilvánulásává vált, amelynek nyomán jelentős szociális mozgalmak indultak Európában és világszerte. A Rerum novarum már hangsúlyozta a társadalmi kérdések tekintetében a természetjog kötelező voltát, a természetes igazságosság érvényesítésének szükségességét, XI. Pius pedig utóbbinak a közjóra vonatkozó követelményeit juttatta kifejezésre negyven évvel később megjelent írásában.

XI. Pius *Casti connubii* című enciklikájában, a gyermeket a házasság első helyen álló javaként említi: „Hogy a gyermek Isten mekkora jótéteménye és a házasságnak milyen nagy áldása, az kitűnik az ember méltóságából és magasatos céljából. Az ember már eszes természetének kiválóságával is minden más látható teremtményt felülmúl. Még emeli a méltóságot, hogy Isten nem csupán azért akarja az emberek megszületését, hogy éljenek és betöltsék a földet, hanem hogy Őt tiszteljék, megismerjék, szeressék és Benne örök boldogságukat találják meg az égen. E véggél az embernek Isten kegyelméből a természetfölötti rendbe emeltetése folytán mindent felülmúl, amit szem látott, fül hallott vagy az ember szívébe fölhatolt [vö. IKor 2,9]. A mindenható Isten erejéből a szülők közreműködésével született gyermek tehát az isteni Jóság kiváló ajándéka és a házasság nemes gyümölcse.”⁸⁴

Ebben a körlevélben részletesen ír a házasság intézménye és így a gyermek elleni „támadásokról” is. A (megszületendő) gyermekek elleni, házasságot ért támadással összefüggésben lényegében a fogamzásgátlásról és annak mély elítéléséről ír („A házastársi jog gyakorlása ugyanis természeténél fogva a gyermeknemzésre irányul, tehát a természet ellen vétének és ocsmány, s benső lényegében tisztességtelen dolgot tesznek, akik annak természetes célját és hatását megghiúsítják.”) részben Szent Ágostonra hivatkozva. Az enciklika a hitvesi hűség elleni támadásnak tekinti a romlott szabadosságot, de a női emancipációt is.

„Az igazi jogegyenlőséget” is e támadások között említi: *„az annyira túlzott és követelt jogegyenlőséget el kell ismernünk mindabban, ami az emberi személyt és méltóságot megilleti, s amely a házassági szerződésből következik és hozzá tartozik a házassághoz. Ezekben mindkét hitvest egyenlő jogok és egyenlő kötelességek illetik meg. Egyéb területeken bizonyos egyenlőségnek s alá- és fölérendeltségnek kell lennie, amit a család java és a családi élet rendjének egysége és szilárdsága megkövetel.”*

4.3. Áttörés az emberi jogok terén – a II. Vatikáni zsinat újításai

XXIII. János pápa (1958–1963) rövid pápasága alatt több maradandó dolgot hívott életre az egyház emberi jogokkal kapcsolatos álláspontjának modernizálásában. Ezek közül egyik legfontosabb, hogy összehívta a II. vatikáni zsinatot, amelynek fő célja az egyház reformja volt. Mindez nem lehetett független az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának néhány évvel korábbi, 1948-as elfogadásától, amely az emberi jogok kérdését feltette a nemzetközi politika napirendjére és megtermékenyítő hatással volt minden politikaformálásra az elkövetkező évtizedekben. BIFFI úgy fogalmaz, hogy XIII. Leó pápával kezdődött az emberi jogok „belátásának” időszaka, XXIII. Jánossal az emberjogi „diskurzusban való párbeszéd”, és VI. Pál kezdte meg az emberi jogok „kinyilatkoztatásának” időszakát.⁸⁵

A *Pacem in terris* című, utolsó enciklikájában János pápa hivatkozik is az EJENY-re, mint „kiváló tartalmú” nyilatkozatra, s úgy fogalmaz, hogy *„a nyilatkozatot mint lépcsőt és bejáratot kell tartanunk a világ minden népének jogrendje s politikai rendje megalkotásához. Ugyanis ezzel egyenesen ünnepélyesen elismerik minden ember számára az emberi személy méltóságát, és biztosítják minden ember számára az igazság szabad keresését, a becsületesség normáinak követését, az igazságosság érvényesítését, az emberhez méltó élet élését, s más ezekkel kapcsolatos dolgokat.”*⁸⁶

Az enciklika megerősíti az alapvető emberi jogokat, mint a természetből eredőket és minden embert megilletőket, így az élethez, testi épséghez való jogot, a tisztességes élet megéléséhez való jogot, amelyet a táplálék, a ruházat, a lakás, a pihenés, a gyógykezelés, végül az államtól nyújtandó szükséges szolgáltatások jelentenek, amelyekkel az egyénekről gondoskodik. Természetjogból fakadónak tételezi, hogy az ember követelheti, hogy meglegyen a megbecsülése; hogy jó véleménnyel legyenek fölé; hogy szabadon kutathassa az igazat, s az erkölcsi rend és a közjó határain belül véleményét kinyilváníthassa, s hogy a kultúra birtokosa lehessen. Ír a hithez és valláshoz való jogról, és az „életállapot megválasztásának jogáról”, amely vagy a család (monogám és felbonthatatlan házasság útján) alapításával vagy a papi, szerzetesi élet választásával valósítható meg. A gazdasági jogok közt tárgyalja, hogy megilleti az embert a munka lehetősége és hogy munkáját szabadon vállalja, megfelelő feltételek között. Ugyanitt ír arról, hogy a nők számára elő kell segíteni, hogy az anyaság és a családi élet követelményeivel összeférhessen a munka. Számos politikai joggal, s szabadságjoggal

is foglalkozik. Megjegyzendő, hogy a 25 elidegeníthetetlen emberi jog megerősítése természetesen mérföldkönek tekinthető, ugyanakkor a szöveg csupán két helyen (az oktatás kapcsán és még közvetettebben a család részeként a gazdasági jogok tárgyalásakor)⁸⁷ tartalmaz utalást a gyermekekre. Mindkét eset tükrözi a kor jóléti (paternalista) megközelítését, amely a gyermekekre elsősorban passzív befogadóként tekint.

HITTINGER a *Pacem in terris* enciklikát a katolikus egyház egyfajta Magna Chartájának tekinti az emberi jogokról és a természetjogról kifejtett álláspontja vonatkozásában,⁸⁸ amely így jól megalapozta a zsinatot, amelyet XXIII. János pápa hívott össze 1959-ben. Megjegyzendő, hogy ugyanebben az évben fogadta el az ENSZ Közgyűlése a Második Genfi Nyilatkozatot is, amely megerősítette a gyermekek alapvető emberi jogai és az emberi méltóság tisztelete mellett, hogy a gyermeknek fizikai és értelmi képességeinek fejlődéséből fakadóan különleges védelemre és gondoskodásra van szüksége, ideértve a megfelelő jogi védelmet, születése előtt és után.

János pápa halálát követően már VI. Pál pápa (1963–1978) alatt zajlott le a II. vatikáni zsinat (1962–1965), amely modernizálta a katolikus egyházat, alakította viszonyát az emberi jogokhoz, és új felfogásba helyezte a családhoz és a házassághoz kapcsolódó kérdéseket is. HOLLENBACH szerint a II. vatikáni zsinat „nyitotta meg az utat az egyház masszív emberi jogi elköteleződése felé”.⁸⁹ Részben reflektálva a II. világháború borzalmaira és a Szentszék erkölcsi felelősségére is,⁹⁰ a zsinat a nem keresztény vallásokkal foglalkozó „*Nostra aetate*” kezdetű deklarációjában hangsúlyozta, hogy a zsidóságot és a kereszténységet szellemi kapcsolat fűzi össze, közös szellemi kincsük a Biblia. Elítélendőnek és fájdalmasnak tartja a zsidóüldözéseket és az antiszemitizmus minden megnyilvánulását. A dokumentum Pál apostolra hivatkozva utasítja el az emberek közötti különbségtételt, mondván, hogy a kereszténység egyetemes testvérisége minden diszkriminációt kizár.

A zsinat számos kérdésben „szabadította fel” az egyház álláspontját, kilenc határozatot, négy konstitúciót és három nyilatkozatot fogadott el. A keresztény nevelésről szóló *Gravissimum educationis* az egyetlen szöveg, amely hivatkozik az EJENY-re és a Második Genfi Nyilatkozatra (a 3. lábjegyzetben). Kimondja, hogy „*minden embernek – bármilyen fajhoz, társadalmi osztályhoz vagy korosztályhoz tartozzék –, személyi méltósága folytán elidegeníthetetlen joga van a neveléshez, amely megfelel élete céljának, alkalmazkodik egyéni képességeihez, neméhez, az adott kultúrához és a nemzeti hagyományokhoz, ugyanakkor nyitott a testvéri kapcsolatra más népekkel, és így a valódi egységet és békét szolgálja a földön*”.⁹¹

Kimondja továbbá a szülők jogai és kötelességei tárgyalásakor, hogy „*A szülőknek, akiknek elsődleges és elidegeníthetetlen kötelessége és joga a gyermeknevelés, az iskola megválasztásában valóban szabadnak kell lenniük. A közhatalomnak tehát, melynek feladata a polgárok szabadságának biztosítása és védelme, az osztó igazságosság követelményének megfelelően gondoskodnia kell*

az állami támogatás olyan szétosztásáról, hogy a szülők lelkiismeretük szavát követhessék, s valóban szabadon választhassák meg az iskolát gyermekeik számára. Az államnak gondoskodnia kell arról, hogy minden polgára megfelelő műveltséghez jusson és kellően fölkészüljön kötelességeinek teljesítésére és polgári jogainak gyakorlására. Tiszteletben tartva a szubszidiaritás elvét, biztosítsa a gyermekek jogát a megfelelő iskolai neveléshez, öröködjék a nevelők alkalmassága és a tanítás színvonala fölött, gondoskodjék a növendékek egészségéről, és általában fejlessze az egész iskolaiügyet; ne legyen tehát semmiféle iskolamono-pólium; mert az ellenkezik az ember veleszületett jogaival, a kultúra haladásával és terjedésével, az állampolgárok békés együttélésével, valamint a legtöbb mai társadalomban érvényesülő pluralizmussal.”⁹²

Az isteni kinyilatkoztatásról szóló *Dei verbum* az egyetlen a négy konstitúció közül, amelyik nem tartalmaz utalást a gyermekekre és fiatalokra, mert az egyházzal szóló dogmatikai, *Lumen gentium* és az egyház és a mai világ viszonyáról szóló *Gaudium et spes* hittani konstitúciók felrajzolják az élethosszig tartó, férfi és nő közötti házasságon alapuló keresztény család vízióját a gyermekekkel összefüggésben. Ezekre alábbiakban részletesebben is kitérek.

A zsinat egyik legfontosabb záródokumentumának tartott *Gaudium et spes* (Pasztorialis konstitúció az Egyházzal a jelen világban),⁹³ habár nem kifejezetten gyermekekről beszél, de mindenképpen fontos alapvetést rögzít az emberek egyenlősége, az istenképiségből fakadó egyenlő méltóság és az erre épülő alapvető jogok vonatkozásában is. A minden ember lényegi egyenlősége és a társadalmi igazságosságról szóló 29. pontjában így ír:

„Mivel minden értelmes lélekkel rendelkező és Isten képmására teremtett embernek ugyanaz a természete és ugyanaz az eredete; s mert Krisztustól megváltottan ugyanaz a hivatása és isteni rendeltetése, egyre határozottabban el kell ismerni, hogy minden ember alapvetően egyenlő [...] De mint Isten szándékaival ellenkező dolgot, a személy alapvető jogaiban le kell küzdeni és ki kell küszöbölni minden nem, faj, bőrszín, társadalmi helyzet, nyelv vagy vallás alapján történő társadalmi vagy kulturális megkülönböztetést. Sajnálatos, hogy a személy ezen alapvető jogait még nem mindenütt tartják tiszteletben.”

A házasságról és a családi életről külön fejezetben rendelkeznek. A házasság és a család szent voltáról szóló 48. pont szerint: „A házastársi szeretet és élet bensőséges közössége, melyet a Teremtő alapított és törvényeivel körülvevett, a házassági szövetség, azaz a visszavonhatatlan személyes beleegyezés által jön létre. Így az emberi tettekből, mellyel a házastársak kölcsönösen átadják és elfogadják egymást, Isten rendeléséből szilárd intézmény keletkezik a társadalom színe előtt is; ez a szent kötelék mind a házastársak és a gyermek, mind a társadalom javát tekintve nem az emberi szabad akarattól függ. Maga Isten a szerzője a házasságnak, mely különböző javakkal és célokkal rendelkezik, s ezek igen nagy jelentőségűek az emberi nem fönmaradása, az egyes családtagok személyes fejlődése és örök sorsa, s magának a családnak és az egész társadalomnak méltósága, biztonsága, békéje és jóléte szempontjából. A házasság intézménye

és a házastársi szerelem természetszerűleg a gyermek nemzésére és nevelésére irányul, és ezekben teljesednek be.” 52. pontjában valóban modernebb felfogást tükröz a családi szerepekről. „A család a tartalmasabb emberiség iskolája. Ahhoz azonban, hogy életének és küldetésének teljességét elérhesse, a házastársak lelki közösségére és egyetértésére, valamint a gyermeknevelésben a szülők gondos együttműködésére van szükség. Az apa aktív jelenléte nagyban hozzájárul a gyermekek neveléséhez, de az anya gondoskodását is, melyre elsősorban a kisgyermek szorulnak rá, biztosítani kell, anélkül, hogy háttérbe szorítanák a nő jogos társadalmi fölemelkedését. A gyermekeket úgy neveljük, hogy felnőtt korukban teljes felelősséggérzettel követhessék esetleg egyházi hivatásukat is, s életállapotukat képesek legyenek úgy megválasztani, hogy ha megházasodnak, saját családjukat kedvező erkölcsi, társadalmi és gazdasági körülmények között alapíthassák meg. A szülőkre és gyámokra tartozik, hogy családalapításkor okos tanácsokkal irányítsák a fiatalokat – akiknek készségesen kell őket hallgatniuk –, de óvakodjanak attól, hogy közvetve vagy közvetlenül házasságkötésre vagy párválasztásra kényszerítsék őket.”

A gyermekekről ezenfelül úgy ír, hogy „a gyermekek mint a család eleven tagjai a maguk módján hozzájárulnak a szülők megszentelődéséhez. Hálás szívvel, kegyelettel és bizalommal viszonzják szüleik jóságát, és mint hűséges gyermekek, álljanak mellettük a viszontagságokban és az öregkor magányában.” A gyermek jogairól nem, viszont szülők felé való felelősségükről szól.

Egyértelműen megerősíti az egyház álláspontját a magzati élet fogantatástól számított védelméről és az abortusz elítéléséről (51. pont): „Isten ugyanis, az élet Ura, az élet megőrzésének magasztos szolgálatát az emberekre bízta, s ezt emberhez méltó módon kell teljesíteni. Az életet tehát a fogantatástól kezdve a legnagyobb gonddal oltalmazni kell: az abortusz és a csecsemőgyilkosság szégyenletes gaztett.”

A *Dignitatis humanae* a zsinat egyik legnagyobb jelentőségű, és újjító nyilatkozata, amelyben kijelenti, hogy az emberi személynek joga van a vallásszabadsághoz.⁹⁴ A zsinat úgy beszél a vallásszabadságról, mint olyan értékről, amit a világi jognak el kell ismernie és védelmeznie kell. A családot megillető vallásszabadság részletezése kapcsán úgy foglal állást, hogy minden családot, mint sajátos és őseredeti jogokkal rendelkező közösséget, megillet az a jog is, hogy a szülők irányítása alatt szabadon rendezze be a maga vallásos életét. A szülőket pedig megilleti a jog, hogy saját vallási meggyőződésük szerint döntsék el, milyen legyen gyermekeik vallásos nevelése. Ezért az államhatalomnak el kell ismernie, hogy a szülőknél joguk van igazi szabadsággal megválasztani az iskolákat vagy a nevelés egyéb intézményeit, s e választási szabadságuk rovására nem róhatók rájuk közvetlenül vagy közvetve igazságtalan terhek. De sérelem éri a szülők jogát akkor is, ha gyermekeiket olyan iskolai előadások látogatására kényszerítik, amelyek nem felelnek meg a szülők vallásos meggyőződésének, vagy ha olyan egyetlen nevelési lehetőséget kényszerítenek rájuk, melyből a vallásos nevelés teljesen ki van zárva. A megfogalmazás érdekessége, hogy a szü-

lők jogának sérelmeként írja le, hogy ha a gyermeküket olyan iskolai előadásra kényszerítik, amely nem felel meg a szülők vallási meggyőződésének, és a gyermek vallásszabadsághoz való jogáról nem beszél. Mindemellett a gyermeküknek adandó neveltetés megválasztása mint a szülők joga nem csak a Vatikán szerint létezik. A gyermekek szabadságjoga pedig mindig is egy relatív terület volt, pláne, ha fiatal gyerekekről van szó.

VI. Pál szociális erkölcsről szóló enciklikái, a *Populorum progressio* (1967) és az *Octogesima Adveniens* (1971) néhány közvetlen utalást tartalmaznak csak az emberi jogokra, a modern világ gazdasági fejlődésével kapcsolatos összetett kérdésekkel foglalkoznak.

VI. Pált habár újítónak tartják, a pápasága alatt lezajlott II. vatikáni zsinat reformjai – a társadalmi igazságosságról és a rászorulókat megsegítéséről vallott újító nézetei – miatt, azonban a születésszabályozással,⁹⁵ illetve a cölibátussal⁹⁶ kapcsolatos korábbi, konzervatívnak tekinthető egyházi álláspont nem változott.

4.4. II. János Pál, XVI. Benedek és Ferenc pápa viszonya a gyermekjogokhoz – különös tekintettel az egyházi személyek gyermekekkel szemben elkövetett szexuális bántalmazásából fakadó gyermekjogi kérdésekre

4.4.1. II. János Pál pápa - elköteleződés a gyermekjogok mellett

Jelentős fordulatot II. János Pál (1978–2005) pápai tevékenysége hozott több vonatkozásban is. A pápa kiemelkedően hosszú, több évtizedes pápaságát végigkísérte a népek és vallások közti egyetértés elősegítése, ennek jegyében bocsánatot kért az egyház múltbéli bűneiért is – számos olyan történeti eseményre is kiterjesztve a bocsánatkérést, amelyekbe az egyház vagy egyes keresztény csoportok belekerültek.⁹⁷

Az „emberi jogok papájának”⁹⁸ is gyakran titulált II. János Pál a Bibliában gyökerező emberi jogokért küzdött tevékenységének kezdetétől, s pápaságának az egyik vezérgondolata volt: az emberi jogok Istentől való jogok.

1979-ben – a Gyermek Nemzetközi Évében – az ENSZ Közgyűlésen elmondott beszédében hangsúlyozta, hogy: az ember jogainak alapja az emberi személy méltósága és elismerte az EJENY-t, mint az emberi faj hosszú és bonyolult útjának és erkölcsi fejlődésének a mérföldkövét.⁹⁹ *„Egyetlen ország sem a földön, egyetlen politikai rendszer sem gondolhat a saját jövőjére másként, csak ezen új generációk képe révén, amelyek szüleiktől kapják a nemzet, amelyhez tartoznak és az egész emberi család értékeinek, kötelességeinek és törekvéseinek sokrétű örökségét. A gyermek iránti aggodalom, már a születés előtt, a fogantatás első pillanatától kezdve, majd a csecsemő és az ifjúság éveiben, az egyik ember és a másik kapcsolatának elsődleges és alapvető próbája. És így, mi jobbat kívánhatnék minden nemzet, az egész emberiség és a világ minden gyermeke számára, mint egy jobb jövőt, amelyben az emberi jogok tiszteletben tartása teljes valósággá válik.”*

Később 1995-ben újból felszólalt az ENSZ-ben megerősítve fenti elköteleződését.¹⁰⁰ II. János Pál pápa már első, *Redemptor hominis* című enciklikájában beszélt az ember objektív és elidegeníthetetlen jogairól, és így kapcsolódott a természetjogról szóló klasszikus tanhoz. „Az alapvető emberi jogok természeti jogok, amennyiben az embernek kijárnak természete alapján. Ezek a jogok ugyanis léteznek minden törvényhozás vagy jogi döntés előtt. Minden ember rendelkezik ezekkel a jogokkal. Amikor azt mondjuk: az embernek joga van az élethez, akkor egyszerre az emberre mint egyénre és mint egyetemes lényre gondolunk. Az egyháznak nem kell hangsúlyoznia, hogy mily nagymértékben függ össze ez a probléma a mai világban való küldetésével. A társadalmi és nemzetközi béke egyik alapvető feltételét képezi ugyan is, ahogy ezt már XXIII. János, a második vatikáni zsinat és VI. Pál is kivételes dokumentumokba kifejtették. Végezetül a béke visszavezethető a sérthetetlen emberi jogok tiszteletben tartására – opus iustitiae pax –, míg a háború ezen, jogok megsértéséből fakad és még nagyobb sérelmeket von maga után.”¹⁰¹

Az 1981-ben kiadott *Familiaris Consortio*¹⁰² című pápai buzdítása a családról és a házasságról szól. Nemcsak felhívja a figyelmet a családokra az egyház és a társadalom életében, hanem továbbfejleszti a család teológiáját.¹⁰³ A pápai megnyilatkozás 14. pontja szerint „Isten tervének megfelelően a házasság a nagyobb családi közösség alapja, mert maga a házasság intézménye és a házastársi szerelem a gyermekek világra hozására és nevelésére rendeltetett, és ebben teljesedik be. A szeretet belső lényege szerint ajándék, s a házastársi szeretet – miközben a házastársakat elvezeti arra a »megismerésre«, melynek következtében »egy testté« válnak – sem merül ki csupán a házastársak egymásközi kapcsolatában, hiszen alkalmassá teszi őket arra a lehető legnagyobb ajándékozásra, amelylyel Isten munkatársai lesznek egy új emberi élet adományozásában. Így tehát a házastársak, amikor egymásnak adták önmagukat, önmagukon túl magát a gyermeket ajándékozzák egymásnak, mint szerelmük eleven képét, a házastársi egyesülés örök jelét, továbbá saját állapotuknak azt az élő és feloldhatatlan bizonyosságát, melynek következtében apa és anya lettek.”¹⁰⁴

Abszolút újdonságot jelent az, hogy külön foglalkozik a gyermekek jogaival. A pápai buzdítás 26. pontja szerint „a családban mint személyek közösségében igen nagy gondot kell fordítani a gyermekekre azáltal, hogy tiszteletben tartják személyi méltóságát, nagyra becsülik és nemes akaratral oltalmazzák jogait. Ezt minden gyermekről el kell mondanunk, de annál inkább hangsúlyoznunk kell, minél kisebb a gyermek, minél több segítségre szorul, illetve beteg vagy nyomorék. Amikor az Egyház minden világra jött gyermek gondozásával törődik, illetve sürgeti ezt, egyik alapvető feladatát teljesíti; arra rendeltetett ugyanis, hogy történelme folyamán bemutassa és megismételje Krisztus példáját és parancsát, aki a kicsinyeket Isten Országának középpontjába állította: »Engedjétek hozzám jönni a gyermekeket, mert ilyeneké az Isten Országáa.« Újra megismételjük, amit az ENSZ általános ülésén 1979. október 2-án mondtunk el: »Szeretném meghirdetni [...] az örömet, amelyet mindannyiunknak hoznak a kisgyermek, akik az

élet tavaszát és a föld minden országának jövőjét jelentik. Ugyanis egyetlen nép és egyetlen politikai rendszer sem gondolhatja el másként a következő korszakát, csak úgy, hogy figyelembe veszi az új nemzedéket, akik szüleiktől kapják azoknak az értékeknek és kötelességeknek összetett hagyományát, amelyeket maga az állam is, de az emberiség egyetlen családja is óhajt. A gyermekekről való gondoskodás tehát – már születése előtt, fogantatása első pillanatától kezdve, s a gyermek és ifjúkoron végig – az emberek közötti kapcsolat alapvető megmutatkozása. Éppen ezért a harmadik évezred küszöbén, mi jobbat lehetne kívánni az összes nemzeteknek, minden embernek és a világ valamennyi gyermekének, mint azt a szebb jövődőt, amikor majd teljesen megvalósul az ember jogainak tiszteletben tartása?» Elsősorban a keresztények között, s főleg a keresztény családokban kell megmutatkoznia annak, hogy minden egyes világra jövő gyermeket elfogadják, szeretnek, megbecsülnek, egységes testi és lelki nevelésben részesítenek és minden tekintetben törődnek vele. Így miközben a kicsinyek növekedhetnek »bölcseességben, korban és kedvességben Isten és az emberek előtt«, nagymértékben hozzájárulnak a családi közösség építéséhez és a szülők megszentelődéséhez.”

A *Sollicitudo rei socialis* című enciklikájában a szolidaritás, mint keresztény erény mellett, az emberi jogok elismerésének a hiányát a szegénység egy formájának tekinti. „...a földkerekségen napjainkban még sokféle formája létezik a szegénységnek. Nem jár-e ki ez az elnevezés más javak hiánya és nélkülözése esetén is? Az emberi jogok (pl. a vallásszabadság, a társadalom alakításában való szabad részvétel, a társulási szabadság, az egyesületek alakítása, szakszervezetek létesítése gazdasági érdekek védelmében) hiánya vagy elnyomása nemde jobban elszegényítik az emberi személyt, mint az anyagiak hiánya? Nevezhető-e fejlődésnek emberi szinten ezeknek a jogoknak a korlátozása vagy megtagadása?”¹⁰⁵

1995-ben adta ki az *Evangélium vitae* című enciklikáját, amely az emberi élet sérthetetlenségéről szól.¹⁰⁶ Visszautal a II. vatikáni zsinatra, amely kimondta, hogy „Isten Fia ugyanis megtestesülésével bizonyos módon minden emberrel egyé lett [...] Isten emberszeretetének Evangéliuma, a személy méltóságának Evangéliuma és magának az életnek az Evangéliuma egy és oszthatatlan Evangéliumot alkot. Ezért maga az ember, az élő ember jelenti az Egyház első és legfontosabb útját.”¹⁰⁷ A zsinat szavait idézve megerősíti, hogy elítéli az ember élet ellen irányuló bűnöket. „Minden, ami az élet ellen irányul: az emberölés bármely formája, a népirtás, az abortusz, az eutanázia és a szándékos öngyilkosság; minden, ami az emberi személy épségét sérti: a csonkítások, a testi vagy lelki kínzás, a lelki kényszer alkalmazása; minden, ami az emberi méltóságot sérti: az embertelen életkörülmények, az önkényes bebörtönzések, deportálások, rabszolgaság, prostitúció, leány- és fiúkereskedelem; a lealacsonyító munkakörülmények, melyek a munkásokat a haszonszerzés pusztá eszközévé teszik, s nem szabad és felelős személyeknek tekintik – mindezek és hozzájuk hasonlóké kétségtelenül szégyenletes gaztettek, s miközben tönkreteszik az emberi civilizációt, inkább az

elkövetőiket szennyezik be, mint azokat, akik elszenvedik a jogtalanságot, és a legnagyobb mértékben ellenkeznek a Teremtő dicsőségével.”

Utal továbbá arra, hogy az 1980-ban kiadott Családjogi Charta kimondta, hogy „Az emberi életet a fogantatás pillanatától kezdve feltétlen tiszteletben kell tartani és védelemben kell részesíteni.”¹⁰⁸

Az abortuszt legalizáló jogszabályok, a fogamzásgátlást támogató attitűd, mind az élet elleni mai kihívásként jelenik meg a körlevélben. „Az abortuszt támogató kultúra éppen ott bontakozott ki, ahol elvetik az Egyház fogamzásgátlást tiltó tanítását. Kétségtelen, a fogamzásgátlás és az abortusz erkölcsi szempontból fajlagosan különböző rosszak: az első a nemi aktus – mint a házastársi szeretet sajátos kifejezése – igazságának mond ellent, a második elpusztít egy emberi életet; az első a házastársi tisztaság erényével ellenkezik, a második az igazságossággal, és közvetlenül sérti a »ne ölj« isteni parancsot.”

Kitér a mesterséges megtermékenyítés kérdésére is, amelyet látszólag tekint az élet szolgálatban állónak, valójában „kaput nyit” az élet elleni új támadásnak. A mesterséges megtermékenyítést eleve erkölcsileg elfogadhatatlannak tartja, mivel a fogantatást kiemeli a házastársi aktusból, s aggályosnak tartja a beavatkozások nagyszámú sikertelenségét is, amely által embrió nem tud kifejlődni megfelelő módon, ezért elhal, és problémásnak tartja a beültetéshez a szükségesnél nagyobb számban megtermékenyített embriókat, amelyet végül vagy elpusztítanak, vagy kísérletekhez használják fel.¹⁰⁹

Támogatásával – az Angyali üdvözléhez kapcsolódóan – egyházi ünnepként elismerve március 25. lett a Meg nem született gyermekek világnapja (International Day of the Unborn Child, magyar fordításban Magzatgyermekek világnapja).¹¹⁰

4.4.1.1. A GYERMEKBÁNTALMAZÁS-ESETEKHEZ VALÓ VISZONY

Az 1990-es évekre a katolikus papok által kiskorú gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bántalmazások nyilvánosságot kapott esetei nagy médiafigyelmet kaptak, különösen Kanadában, az Egyesült Államokban, Chilében, Ausztráliában és néhány európai országban is, mint Írország, Németország vagy Lengyelország.¹¹¹

II. János Pál pápa egyik máig meghatározó intézkedése, hogy az egyházi személyek által a gyermekek sérelmére elkövetett szexuális visszaélések¹¹² kapcsán 2001-ben kiadta *Sacramentorum sanctitatis tutela* kezdetű motu proprioját,¹¹³ amely az egyházi személyek által kiskorúak ellen elkövetett szexuális visszaéleste „a legsúlyosabb bűnök” (*delicta graviora*) közé sorolta, s amelyek tárgyalása inentől kezdve kizárólag a Hittani Kongregáció hatáskörébe tartozik.

II. János Pál pápa egy 2001. évi bocsánatkérésében az egyházon belüli szexuális bántalmazást „Jézus Krisztus tanításával és tanúságával mélyen ellentmondónak”, 2002-ben kiadott apostoli levelében, amelyet az egyesült államokbeli abúzus esetek kapcsán adott ki, a Gonosz legsúlyosabb tetteinek nevezte.¹¹⁴

Nem független a Szentszék reakciója attól, hogy az Egyesült Államokban e

kérdéskör kezelését a 2000-es években meghatározta a The Boston Globe egyházi visszaélésekről szóló, 2002-ben nagy nyilvánosságot kapó tényfeltáró oknyomozása, amely jól tükrözte a hosszú távú visszaélések globális és az egyházi hierarchiából fakadó mintáit. Az abúzusügyeket napirenden tartotta a későbbiekben az is, hogy 2004-ben a John Jay College of Criminal Justice elkészítette átfogó jelentését („John Jay Report”), amely az Egyesült Államok Katolikus Püspöki Konferenciája megbízásából és finanszírozásával, a katolikus egyházmegyéek önkéntes felmérései alapján készült. A jelentés szerint 10 667 magánszemély vádolt meg 4392 papot és egyházi személyt kiskorúak szexuális zaklatásával 1950 és 2002 között az Egyesült Államokban. A jelentésből az is kiderült, hogy az áldozatok 22,6 százaléka 10 éves vagy annál fiatalabb (közel 6 százaléka 7 év alatti), 51 százaléka 11 és 14 év közötti, míg 27 százaléka 15 és 17 év közötti gyermek volt.¹¹⁵

A pápa 2002 áprilisában Rómába hívta az amerikai bíborosokat, és decemberben elfogadta az ügyben érintetté vált Bernard Law bíboros lemondását a bostoni érsekség vezetéséről.¹¹⁶ A pápa 2002. áprilisi beszédében úgy fogalmazott, hogy *„Önökhez hasonlóan, engem is mélyen elszomorít a tény, hogy papok és egyházi személyek, akiknek az a hivatása, hogy segítsenek az embereknek Isten szemében szent életet élni, maguk okoztak ilyen botrányt és szenvedést a fiataloknak. Az egyes papok és egyházi személyek által okozott súlyos károk miatt az egyházra is bizalmatlanul tekintenek [...] Ezt a válságot okozó bántalmazás minden tekintetben rossz, és azt a társadalom jogosan bűncselekménynek tekinti; ez súlyos bűn Isten szemében is. Az áldozatok és családjaik felé, bárhol is legyenek, szeretném kifejezni mély szolidaritásomat és aggodalmamat [...] A fiatalokkal szembeni visszaélés egy válság súlyos tünete, amely nem csak az egyházat, hanem az egész társadalmat érinti.”*¹¹⁷

II. János Pál pápasága alatt a Szentszék emberi jogok iránti elköteleződése egyértelműen erősödött kifelé, a szekuláris világgal való párbeszédben – MCALEESE szerint –, az egyházon belül ez viszont nem mondható el.¹¹⁸

Mérföldkőnek tekinthető, hogy 1990-ben ő ratifikálta a Szentszék részéről a Gyermekjogi egyezményt, amelyet ugyanakkor beárnyékolnak az elkövetkező években kirobbant szexuális bántalmazási botrányok, amelyekre a kánonjogi normák módosításával igyekezett választ adni.

Kiemelten fontosnak tekinthető az a levél, amit II. János Pál pápa az ENSZ főtitkárának, a Gyermek Világtalálkozója (World Summit of Children) alkalmából küldött, amelyben kifejezetten a gyermekjogokról, s a Gyermekjogi egyezmény fontosságáról beszélt. A pápa ebben a levélben megerősítette, hogy a keresztény felfogásban a gyermek Isten ajándéka és a család örömeinek forrása. A pápa kiemelte, hogy a Szentszék azonnali csatlakozása a Gyermekjogi egyezményhez, összhangban áll a katolikus egyház kétezer éves hagyományával, amely az anyagi vagy lelki rászorulókat szolgálatában áll, különösen az emberi család gyengébb tagjai felé, akik között a gyermekek mindig kiemelt figyelmet kaptak. *„A Betlehemi Gyermekben a keresztények minden gyermek egyediségét,*

méltóságát és szeretetigényét látják. Alapítójának példáján és tanításán keresztül az Egyház felhatalmazást kap arra, hogy különös gondot fordítson a gyermekek szükségleteire (Márk 10, 14), valóban, a keresztény nézet szerint a gyermekekkel való bánásmódunk magához az Úrhoz való hűségünk mértékévé válik (Máté 18,5).”¹¹⁹

A Gyermekjogi egyezmény kapcsán úgy fogalmaz, hogy a Szentszék különös jelentőséget tulajdonít annak, hogy az egyezmény elismeri a család pótolhatatlan szerepét tagjai növekedésének és jólétének elősegítésében. A család a társadalom első és létfontosságú sejtje az élet szolgálatának köszönhetően. A világ gyermekeinek jólléte ezért nagymértékben függ az államok által a családok támogatása érdekében tett intézkedésektől természetes életet adó és formáló funkcióik teljesítésében.

A Gyermekjogi egyezmény általános támogatása mellett, különösen a szülők jogainak tiszteletben tartását emeli ki és – habár az egyezménynek a jogi kötőerővel nem bíró preambuluma tartalmazza a meg nem született gyermek védelmét – az élet teljességének védelmét, fogantatástól kezdve. *„A Gyermekjogi egyezmény meghatározza a prioritásokat és kötelezettségeket, amelyek referenciapontként és ösztönzéseként szolgálhatnak a gyermekek nevében történő fellépés érdekében mindenhol. A Szentszék örömmel csatlakozott az Egyezményhez, és helyesli, hogy az abból fakadó célok, programok és cselekvések tiszteletben tartják azok erkölcsi és vallási meggyőződését akikre vonatkozik, különös tekintettel a szülők erkölcsi meggyőződésére az élet közvetítésére vonatkozóan, anélkül, hogy erkölcsileg elfogadhatatlan eszközöket sürgetne, valamint szabadságukat gyermekeik vallási életéhez és oktatásához kapcsolódóan. A gyermekeknek, akiknek meg kell tanulni támogatni embertársaikat, meg kell tanulniuk a kölcsönösen támogató kapcsolatok valóságát magában a családban, ahol mélyen tiszteletben tartják az egész emberi életet, a születendő és a megszületett embert, és ahol az anya és az apa közösen hoznak felelős döntéseket szülőként.”¹²⁰*

4.4.2. XVI. Benedek pápa – fellépés a gyermekbántalmazással szemben

XVI. Benedek pápa (2005–2013) sok tekintetben folytatta elődje munkásságát. II. János Pálhoz hasonlóan támogatta a kötelező papi cölibátus intézményét, a férfi és nő házasságán nyugvó ún. „hagyományos” család modelljét és az élet védelmének elsőbbségét az olyan kérdésekben, mint a mesterséges születésszabályozás, a terhességmegszakítás vagy az eutanázia.

2007-ben a béke világnapján mondott beszédében megismételte az Istenképiségből fakadó következtetést, azaz, hogy mivel az egyén Isten képére és hasonmására teremtett, személyes méltósággal rendelkezik. A békét fenyegető egyik feszültség gyökerének a jogtalan egyenlőtlenséget tekinti, amely egyrészt az egyenlőtlen hozzáférésben testesül meg az alapvető javakhoz – ilyen pl. az élelem, a víz, a lakás, az egészségügyi ellátáshoz való egyenlőtlen hozzáférés; másrészt a huzamosan fennálló egyenlőtlenség férfiak és nők között az alapvető emberi jogok gyakorlásában. *„Elsődleges fontosságú összetevő a béke építésé-*

hez az emberi személyek lényegi egyenlőségének elismerése, mely közös természetfeletti méltóságukból fakad.”¹²¹

Az élethez és a vallásszabadsághoz való jogról beszél részleteiben is, s úgy fogalmaz, hogy egyik sem áll az ember hatalma alatt. „Az élethez való jog kapcsán, az abortusz és az embriókon végzett kísérletek kifejezett tagadását jelentik a másik iránti befogadó magatartásnak, ami viszont elengedhetetlen a tartós békekapcsolatok építéséhez.”¹²²

Kiemeli, hogy az emberi jogok természetes alapját nem szabad figyelmen kívül hagyni. Az ENSZ az EJENY-ben az emberi jogok előmozdítását jelölte meg alapvető céljául, s „e nyilatkozatra úgy tekintünk, mint egyfajta erkölcsi kötelezésre, melyet az egész emberiség felvállalt. Mély igazság rejlik ebben, főleg ha a nyilatkozatban leírt jogokat nem csupán a Közgyűlés által jóváhagyott döntés alappontjának tekintjük, hanem az Isten által teremtett ember és az ő elidegeníthetetlen, személyes méltósága alapjának is tartják.”¹²³

2008-ban beszédet mondott az ENSZ Közgyűlésén, amelyen hangsúlyozta, hogy az EJENY-ben elismert jogok minden emberre vonatkoznak, mivel mindnyájan Istentől származunk. A teremtő Isten a világ és a történelem számára továbbra is a legmagasabb rendű vonatkozási pont. A jogok alapja az emberek szívébe vésett és minden kultúrában jelen lévő természeti törvény. Megerősíti, hogy az emberi jogok (ideértve a vallásszabadság jogát) egyetemessége, oszthatatlansága és kölcsönös függősége az emberi méltóság védelmét szolgálják. „A közösség élete, mind helyi, mind nemzetközi szinten, világosan megmutatja, hogy a jogok tisztelete és azt ebből következő garanciák a mérői a közjónak, amely segíti értékelni az igazság és igazságtalanság, a fejlődés és a szegénység, biztonság és konfliktus közötti kapcsolatot. Az emberi jogok támogatása a leghatékonyabb stratégia maradt az országok és társadalmi csoportok közötti egyenlőtlenségek elleni küzdelemben és a biztonság növelésében.”¹²⁴

A 2010-ben kiadott *Verbum Dei* kezdetű buzdítása megismétli a XXIII. János pápa által kiadott *Pacem in terris* üzenetét, hogy „mennyre fontos megvédeni és támogatni minden ember szívébe írt természeti törvény alapján nyugvó emberi jogait, amelyek mint ilyenek »egyetemesek, sérthetetlenek és elidegeníthetetlenek« és II. János Pál pápa üzenetét, hogy »az egyház reményét fejezi ki, hogy e jogok elismerésével az emberi méltóságot hatékonyabban elismerik és egyetemesen támogatják.«”¹²⁵

4.4.2.1. A GYERMEKBÁNTALMAZÁS-ESETEKHEZ VALÓ VISZONY

XVI. Benedek kapcsán kiemelendő, hogy pápaságának egyik meghatározó különbsége elődeihez képest, ahogyan az egyházi személyek gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bántalmazásával szemben fellépett. Ez összefüggésben áll azzal is, hogy pápaságának idején, súlyos bántalmazási ügyek kerültek napvilágra (például a mexikói Krisztus Légiója alapítója, Marcial MACIEL ügye, vagy a jezsuiták németországi Kaníziusz Kollégiumának ügye)¹²⁶, de már bíborosként is kiemelten foglalkozott a kérdéssel II. János Pál pápasága alatt.

Benedek pápa számos útja során találkozott áldozatokkal, s 2008. július 19-én Ausztráliában kért bocsánatot azoktól, akiket gyermekkorukban szexuálisan zaklattak az egyház tagjai. A Sydney-ben pontifikált misén beszélt „a szégyenről”, a visszaélések gonoszairól, felszólítva az elkövetők bíróság elé állítását, és elítélte az egyházi hatóságok által elkövetett nem megfelelő bánásmódot. *„Itt szeretnék szünetet tartani annak a szégyennek az elismerése miatt, amelyet éreztünk ebben az országban a kiskorúakkal szemben egyes papok és egyházi személyek által elkövetett szexuális erőszak miatt [...] Nagyon sajnálom az áldozatok átélt szenvedését és fájdalmát és biztosíthatom őket, hogy lelkészükként én is osztozom a szenvedésükben.”*¹²⁷

Habár az ír püspököknek már 2006-ban tartott beszédében XVI. Benedek úgy fogalmazott, hogy *„választ kellett adnotok az elmúlt években, kiskorúak sérelmére elkövetett szexuális erőszak szívet tépő eseteire. Ezek annál tragikusabbak, ha a bántalmazó az egyház tagja. Az ilyen cselekedetek okozta sebek mélyek és sürgető feladat a bizalom visszaállítása a sérülések helyén.”*¹²⁸ A meghatározó esemény mégis az volt, hogy 2009-ben Írországból két jelentést publikáltak, állami hatóságok által folytatott vizsgálatokat követően. A RYAN-jelentés¹²⁹ – amely a katolikus intézmények által vezetett iskolarendszerben történt, nemcsak szexuális természetű visszaélésekkel foglalkozott – nyomán az ír kormány 20 ajánlás mellett, 99 intézkedés megvalósítására kötelezte el magát. A MURPHY-jelentés¹³⁰ pedig a dublini érsekség egyházi személyei által elkövetett szexuális bántalmazási esetekkel foglalkoztak. A jelentések napvilágra kerülését követően 2009 decemberében a pápa Rómába hívta az ír püspököket. A megbeszélést követően kiadott vatikáni sajtóközlemény szerint *„a jelentés alapos tanulmányozása után a Szentatyát annak tartalma mélységesen megrázta. Még egyszer szeretné mélységes sajnálatát kifejezni a klérus néhány olyan tagjának cselekedetei miatt, akik elárulták Istennek tett ünnepélyes ígéreteiket, valamint az áldozatok és családjaik, valamint a társadalom egésze iránti bizalmat. A Szentatya osztozik a felháborodás, az árulás és a szégyen érzésén, amelyet sok hívő érez Írországból és velük együtt imádkozik az egyház életének ezen nehéz időszakában [...] a pápa e körlevelével biztosítani szeretne minden érintettet, hogy az egyház továbbra is a legszigorúbban figyelemmel fogja végig kísérni ezt a súlyos kérdést, annak érdekében, hogy feltárja, ezek a szégyenletes események hogyan történhettek meg és hogyan lehet a leghatékonyabb és biztonságosabb stratégiát kidolgozni a megelőzésre.”*¹³¹

2010 februárjában a pápa újból találkozott az ír püspökökkel és a Római Kúria magasrangú tisztviselőivel és egyeztettek az ír katolikus egyházi hatóságok által elkövetett hibákról, amelyek miatt éveken keresztül nem kezelték megfelelően a kiskorúak sérelmére elkövetett szexuális erőszak eseteket. A vatikáni sajtóközlemény szerint a *„Szentatya szerint a gyermekek és fiatalok sérelmére elkövetett szexuális erőszak nem csak egyetlen bűncselekmény, hanem Isten ellen való súlyos bűn, amely a képére formált személy emberi méltóságát sérti. Mialatt felismervén, hogy a jelen fájdalmas helyzet nem oldódik meg gyorsan, felkérte a*

püspököket, hogy a múlt problémáit kezeljék eltökélten és oldják meg, és a jelen válsággal nézzenek bátran és becsülettel szembe."¹³²

Sokan Benedek pápát tartják az első olyan egyházfőnek, aki komolyan foglalkozott az egyház tagjai által elkövetett gyermekek elleni szexuális bántalmazás kérdésével,¹³³ egyik legfontosabb intézkedése ebben a küzdelemben a 2010 márciusában küldött apostoli levél.¹³⁴ A levél külön pontban szól közvetlenül a visszaélés áldozataihoz és családjaikhoz: „Súlyosan szenvedtetek, és én ezt őszintén sajnálom. Tudom, hogy semmi sem teheti meg nem törtéنتé azt a rosszat, amelyet elviseltek. A bizalmatokat elárulták és a méltóságotokat megsértették. Sokan közületek tapasztalták, hogy ha elég bátrak is voltatok ahhoz, hogy beszélgjete a történetekről, senki nem hallgatott meg Benneteket. Azok, akiket bentlakásos intézményekben bántalmaztak azt érezhették, hogy szenvedéseik elöl nem tudnak elmenekülni. Érthető, hogy nehéz megbocsátani vagy megbékélni az egyházzal. Az egyház nevében szeretném nyíltan megvallani a szégyent és a bűnbánatot, amelyet mindannyian érzünk. Ugyanakkor azt kérem, ne veszítétek el a reményt. Az egyház közösségében találkozzunk Jézus Krisztus személyével, aki maga is igazságtalanság és a bűn áldozata volt. Mint ti, még mindig viseli saját igazságtalan szenvedésének sebeit. Megérti a fájdalom mélységét és annak hosszú kihatását az életetekre és kapcsolataitokra, ideértve az egyházzal való kapcsolatot is. Tudom, hogy némelyikötöknek még a templom ajtaját is nehéz átlépni. De Krisztus saját sebeit, melyeket megváltó szenvedései átalakítottak, azok az eszközök, amelyekkel a gonosz hatalma megsemmisül, és újjászületünk az életre és a reményre. Mélyen hiszek önfeláldozó szeretetének gyógyító erejében – még a legsötétebb és legreménytelenebb helyzetekben is –, hogy felszabadulást és új kezdet ígérétét hozza.”¹³⁵

2010. június 11-én a Vatikánban pontifikált misén bocsánatot kért a katolikus egyházban történt visszaélések áldozataitól. Az egyházfő kijelentette: mindent megtesz annak érdekében, hogy papok a jövőben ne követhessenek el szexuális visszaéléseket fiatalok ellen.

2011 májusában a Hittani Kongregáció körlevelet küldött minden püspöki konferenciának,¹³⁶ hogy segítse az egyházi személyek által kiskorúakkal szemben elkövetett szexuális visszaélések eseteinek kezeléséhez kidolgozandó irányelveket.¹³⁷ A körlevélben azt kérték a konferenciáktól, hogy dolgozzák ki az irányelveket, vagy vizsgálják felül a már létezőket.¹³⁸

A körlevél úgy fogalmaz, hogy a püspököknek és delegáltjaiknak készeknek kell lenniük arra, hogy az áldozatokat és családjaikat meghallgassák, valamint lelki, pszichológiai segítséget nyújtsanak. Benedek pápa áldozatokkal való találkozásait, meghallgatásukat és a tőlük való bocsánatkérést példaértékű modellnek tekinti. Utal II. János Pál pápa 2002-ben az amerikai bíborosoknak küldött levelében írtakra, amely szerint „nincs helye a papságban vagy a vallási életben annak, aki a fiataloknak sérelmet okoz”. A papoknak kellő információval kell rendelkezzenek az egyházi személyek gyermekek ellen elkövetett szexuális bántalmazásával okozott károkról. Tisztában kell legyenek saját felelősségükkel e

tekintetben a kánonjog és a világi jog alapján is. Segíteni kell őket a potenciális bántalmazás jeleinek felismerésében.

Fontos eleme a körlevélnek, hogy külön pontban foglalkozik a világi hatóságokkal való együttműködéssel, rögzítve, hogy a gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bántalmazás nemcsak kánoni bűncselekmény, hanem a világi jogban is üldözendő. Habár a világi hatóságokkal való viszony országokként eltérhet, nagyon fontos együttműködni ezekkel a hatóságokkal.

2001 előtt az egyházmegyék voltak felelősek a szexuális erőszakkal kapcsolatos vádak kivizsgálásáért és az elkövetők felelősségre vonásáért. 2001-ben Benedek még RATZINGER bíborosként, mint a Hittani Kongregáció prefekta javasolta II. János Pál pápának, hogy a szexuális visszaélésekkel kapcsolatos valamennyi vizsgálat és politika irányításáért a Hittani Kongregáció feleljen, az ilyen visszaélések hatékonyabb leküzdése érdekében. RATZINGER számára a következő években világossá vált a probléma természete és mértéke, életrajzírója szerint a katolikus egyházban senki nem ismerte jobban a problémát és meg akarta tisztítani a később általa az egyház „mocskának” nevezetett esettől. RATZINGER volt az, aki „fontos változásokat vezetett az egyházi jogban”: a kánonjogba bekerült a gyermekekkel szembeni internetes bűncselekmények elítélése, a pedofil minősítés korhatárának 18. életévre való felemelése, a bűncselekmények elévülési idejét pedig felemelték 10 évre. Ennek kezdetét az áldozat 18. születésnapjától kell számítani. Ha valakire megalapozott gyanú terelődik, az érintett nem működhet papként az ügy teljes kivizsgálásáig. Az Egyház nemcsak azokat a cselekedeteket rendeli büntetni, amiket az világi jog, hanem ennél szigorúbban: az egyházjog szerint minden, a hatodik parancsolat elleni bűn, bűncselekménynek számít. RATZINGER a kongregáció akkori vezetőjeként eljárást dolgozott ki az ilyen ügyek kezelésére. Charles J. SCICLUNA bíboros, a kongregáció szexuális visszaélések eseteivel foglalkozó volt főügyésze egy interjúban azt mondta, hogy 2001 és 2010 között a Szentszék körülbelül 3000 papot érintő szexuális visszaélés esetet vizsgált ki, amelyek közül néhány ötven évvel ezelőttre nyúlik vissza, s „Ratzinger bíboros nagy bölcsességgel és határozottsággal viselkedett ezekben az ügyekben, emellett nagy bátorságot mutatott a legbonyolultabb és legnehezebb esetekben is, sine acceptione personarum (kivétel nélkül).”¹³⁹

4.4.3. Ferenc pápa – További lépések a visszelések megelőzésére

Ferenc az első jezsuita és az első amerikai kontinensről származó pápa, szerte a világban sokak – laikusok és hívők – körében örvend népszerűségnek.¹⁴⁰ Gyakran címkézik reformernek, azonban teológiai-erkölcsi kérdésekben mérsékelt konzervatív álláspontot képvisel, a katolikus katekizmust mind ez ideig nem változtatta meg. Ugyanakkor szociális kérdésekben haladó, következetesen fellép a társadalmi igazságtalanságok ellen, kiáll a szegények és az elesettek mellett.¹⁴¹ Már bíborosként gyakran hangsúlyozta a társadalmi befogadás fontosságát, közvetetten kritizálva a kormányokat, amelyek nem szentelnek elég figyelmet a társadalom peremén élőkre (pl. hajléktalan emberek, fogvatartottak). A 2015-

ben Európát elérő menekültválság kezdete óta gyakorlatilag folyamatosan kiáll a hazájukat elhagyni kényszerültek mellett.¹⁴² Magatartásában újtónak tekintik, mások mellett, 25 millió követőt számláló Twitter-oldalára (@Pontifex) naponta új posztot küld, s a fiatalokat sokkal inkább elérő közösségi médiafelületre, az Instagramra, a pápák közül elsőként csatlakozott, amelyen oldalának (@Franciscus) 8,7 millió követője van, amelyre eddig közel 1200 képet posztolt (a kézirat lezárásáig, 2022. január).¹⁴³ Habár azt, hogy a papi hivatást nők is betöltsék nem támogatja, de 2020 augusztusában hat nőt nevezett ki a Vatikán pénzügyeit áttekintő Gazdasági Tanács élére, amelynek 15 tagja (közülük 8 bíboros) korábban mind férfi volt.¹⁴⁴

Amoris Laetitia kezdetű pápai buzdításában a család és a házasság társadalmi és kulturális kontextusáról és az egyházi tanításról beszél. Ez „*A szeretet öröme*” című apostoli buzdítás a két családszinódus anyagát foglalja össze, azok eredményeire épül. A dokumentum nemzetközi visszhangja általában nagyon pozitív volt, de hallani lehetett olyan hangokat is, amelyek azzal vádolják a szinódust és Ferenc pápát, hogy eltértek az egyház, illetve az előző pápák tanításától,¹⁴⁵ például ahogyan az elváltakkal vagy újraraházasodottakkal szemben, vagy a polgári házasságban élőkkel szemben enyhébb, befogadóbb attitűddel ír.¹⁴⁶ A buzdítás a gyermekről bár főként, mint a szülők iránt kötelességekkel bíróról ír, de arra is kitér, hogy „*az evangélium arra is emlékeztet, hogy a gyermekek nem a családok tulajdonai, hanem megvan a maguk személyes életútja.*”¹⁴⁷

4.4.3.1. A GYERMEKBÁNTALMAZÁS-ESETEKHEZ VALÓ VISZONY

Ferenc pápa folytatni látszik az elődei által megkezdett utat az egyház tagjai által elkövetett szexuális visszaélésekkel szembeni küzdelem terén, s például intézményi-strukturális változtatásokat foganasítva továbbmenni látszik.

A pápa 2014 júliusában misét pontifikált az áldozatok egy csoportjával együtt, ahol úgy fogalmazott, hogy „...*az okoz nekem szomorúságot és fájdalmat, hogy egyes papok és püspökök a kiskorúak szexuális bántalmazása révén megsértették ártatlanságukat és saját papi hivatásukat. Ez több mint megvetendő cselekedet. Olyan ez, mint egy szentségtörő kultusz, mert ezek a fiúk és lányok a papi karizmában megbíztak azért, hogy Istenhez jussanak. És ezek az emberek feláldozták őket saját bujaságuk bálványának. Megszentségtelenítik Isten képét, akinek hasonlóságában teremtettünk. A gyermekkorban, amint mindannyian tudjuk, a fiatal szívek olyan nyitottak és úgy bíznak, hogy megvan az a sajátos módjuk, hogy megértsék Isten szeretetének rejtelmeit és alig várják, hogy a hitben növekedjenek. Az egyház szíve ma Jézus szemébe néz ezekben a fiúkban és lányokban, és sírni akar; kegyelmet kér, hogy sírhasson a szörnyű visszaélések miatt, amelyek élethosszig tartó sebeket hagytak [...] A papság kiskorúak ellen elkövetett szexuális bántalmazásának bűneinek mérgező hatása van az Istenhitre és a benne való reményre [...] Isten és emberei előtt szeretném kifejezni a sajnálatomat a papság ellenetek elkövetett szexuális bántalmazásának bűnei és szörnyű bűncselekményei miatt. És őszintén kérem a megbocsátást.*”¹⁴⁸

Kiemelten fontos, ha nem az egyik legfontosabb eddigi intézkedése, hogy Ferenc pápa 2014-ben felállította a Kiskorúak védelmére szolgáló pápai bizottságot¹⁴⁹ (Pontificia Commissione per la Tutela dei Minori), a Római Kúria egyik külön intézményeként a kiskorúak sérelmére elkövetett szexuális visszaélés esetek megelőzésére és hatékony kezelésére. Célja olyan kezdeményezések előterjesztése, amelyek megvédik a gyermekeket az egyház bántalmazóitól. A pápa szavai szerint, „*a Bizottság konkrét feladata, hogy javaslatot tegyen számomra a legmegfelelőbb kezdeményezésekre a kiskorúak és a kiszolgáltatott felnőttek védelme érdekében, hogy mindent megtehessünk azért, hogy a történetekhez hasonló bűncselekmények többé ne ismétlődhessenek meg az egyházban. A Bizottság előmozdítja a helyi felelősségvállalást a részegyházakban, egyesítve erőfeszítéseit a Hittani Kongregációéval, minden gyermek és kiszolgáltatott felnőtt védelme érdekében.*”¹⁵⁰

A testület vezetőjének a pápa a bostoni bíborosérseket, Sean P. O'MALLEY-t kérte fel. Korábban O'MALLEY-t küldték Bostonba, a lemondásra kényszerült, fentebb említett esetek eltussolásával vádolt Bernard LAW bíborost követően.¹⁵¹ A valamennyi kontinensről felkért, elismert egyházi és laikus szakemberekből álló (köztük mások mellett helyet foglal volt bírósági, pszichoterapeuta, jogászprofesszor, aki az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának korábbi tagja, áldozatszervezet vezetője, korábbi rendőr), közösségi médiában (Instagram, Twitter) is rendszeresen aktív Bizottság 2015-től kezdte meg egyeztetéseit a püspökökkel és képzéseket indított az egyházi személyzet számára világszerte. A Bizottság javaslata alapján állították fel 2015. június 10-én az egyházi bírósági hatóságot, amely a szexuális bántalmazással vádolt papok ügyeit nem megfelelően vizsgáló, „elfedő” római katolikus püspökök ellen hivatott eljárni.

Ferenc pápa 2014-ben a Hittani Kongregáción belül létrehozta azt a külön bizottságot, amely az egyházi személyek által a Sacramentorum Sanctitatis Tutela alapján a legsúlyosabb bűnök témájában ítélethozatalra benyújtott fellebbezéseket vizsgálja. Vezetője, a jogász háttérű, gyermekvédelemmel, 2002–2012 között (promotor iustitiae) ügyészi minőségben is a szexuális visszaélési ügyekkel foglalkozó (pl. mások mellett a KARADIMA-, MACIEL-, BARROS-ügyeket is vizsgáló), SCICLUNA máltai érsek lett.¹⁵²

A bántalmazás elleni küzdelem intézményi változásokat is magával hozó, nagy horderejűnek tekinthető reformjai mellett Ferenc pápaságát is érintették súlyos ügyek (lásd például az ausztrál Wilson bíboros ügyét, vagy a chilei Karadima tiszteletes ügyét, amelynek kezdeti, nem megfelelő kezelése miatt erősen kritizálták a pápát).¹⁵³

2016. júniusban *Come una madre amorevole* („Mint szerető anya”)¹⁵⁴ címmel motu propriót (saját kezdeményezésű rendelkezést) adott ki, amelyben úgy fogalmaz, hogy az Egyház úgy szereti gyermekeit, mint egy szerető anya, aki gondját viseli védelmezi a legvédtelenebbeket. Ez a feladat az egész egyházat illeti, de különösen is a pásztorain keresztül gyakorolja ezt a megbízatást. Ezzel a levéllel szeretné pontosítani, hogy a nevezett „súlyos esetek” közé vétetik a püspök

hanyagsága (negligentia) a hivataluk gyakorlásában, főként a gyermekeken és a sérülékeny felnőtteken elkövetett szexuális visszaélések esetében, amelyeket már a Sacramentorum Sanctitatis Tutela is tilalmaz. Ferenc pápa motu propriója öt fejezetben pontosítja a bevezetőben felvetett elmozdítás lehetőségeit a különböző egyházi eljárókkal szemben.¹⁵⁵

Ferenc pápa 2018 májusában és augusztusában pásztori körlevelet adott ki, kifejezetten a chilei események kapcsán, utóbbiban úgy fogalmazott, hogy „*Ha szenved az egyik tag, valamennyi együtt szenved vele*» (1Kor 12:26). *Szent Pál szavai erőteljesen visszhangoznak a szívemben, amikor ismételten elismerem a sok kiskorú által elszenvedett szenvedést, szexuális zaklatás, hatalmi visszaélés és lelkiismerettel való visszaélés miatt, amelyet számos pap és felszentelt személy követett el. Bűncselekmények, amelyek súlyos fájdalmat és tehetetlenséget okoznak, elsősorban az áldozatok körében, de a családtagjaikban, valamint a hívők és a nem hívők nagyobb közösségében is. Visszatekintve a múltra, soha nem lesz elegendő az erőfeszítés a megbocsátás könnyörgésére és a kár megtérítésére. A jövőre nézve viszont nem lehet elég az az erőfeszítés, hogy olyan kultúrát teremtsünk, amely képes megakadályozni az ilyen helyzetek kialakulását, de megelőzni is azok eltussolását és fenntartását. Az áldozatok és családtagjaink fájdalma a mi fájdalmunk is, és ezért oly sürgető, hogy ismételten megerősítsük elkötelezettségünket a kiskorúak és a kiszolgáltatott felnőttek védelmének biztosítása iránt.*¹⁵⁶

Ahogy LOMBARDI is megállapítja, „fontos kiemelni, hogy Ferenc pápa már nem egyszerűen »szexuális visszaélésekről« beszél, hanem »szexuális, a hatalommal és a lelkiismerettel való visszaélésekről.« A szexuális visszaélések kérdését tehát azoknak a kapcsolatoknak a tág rendszerében nézi, amelyek az egyházi közösségekben léteznek, és megromlanak, amikor a tekintélyt hatalomként, nem pedig szolgálatként élik meg.»¹⁵⁷

Kiemelten fontos és a katolikus egyház vonatkozásában legaktuálisabb intézkedése, hogy 2019. május 9-én tette közzé „*Vos estis lux mundi*” (Ti vagytok a világ világossága) kezdetű motu proprióját, amellyel azt az szabályozást vezeti be a visszaélések jelzésére, hogy egy éven belül minden egyházmegye köteles a jelzések megtételéhez hozzáférhető felületet és rendszert létrehozni.¹⁵⁸ A motu proprio emellett kötelez minden papot, férfi és női szerzetest, hogy jelezze az illetékes egyházi eljáróknak a tudomására jutott abúzusokat. Az ilyen eseteket azonnal kivizsgálják, és a kánonjognak megfelelően elbírálják. Ami a püspököket érintő visszaéléseket illeti, a pápai rendelkezés az illetékes metropolita hatáskörébe utalja az esetek kivizsgálását. Most először határidőt is szab a motu proprio az ügyek kivizsgálására, illetve megszabja, hogy a metropolita miként kövesse a folyamatot, amelybe szakképzett világiakat is bevonhat.

A motu proprio a Vatikánban 2019 februárjában mérföldkőnek számító, a kiskorúak védelméről szóló négynapos találkozó¹⁵⁹ gyümölcseként született meg, amelyen a püspöki konferenciák elnökei és a legfőbb szerzetesi eljárók vettek részt.

Előzményként említendő a pápa chilei látogatása mellett, hogy 2018-ban le-

mondani kényszerült Theodore McCARRICK bíboros, aki az első, akit laicizáltak az ellene felhozott szexuális bántalmazás vádak nyomán. MCCARRICKet Ferenc pápa 2018 júliusában megfosztotta bíborosi rangjától, és elrendelte felfüggesztését a nyilvános papi szolgálatból. Az egyházfő azután döntött így, hogy a New York-i főegyházmegye bizottsága megalapozottnak találta a MCCARRICK elleni vádakot, miszerint kiskorúak ellen követett el szexuális visszaélést New Yorkban. (Ferenc pápa átfogó vizsgálatot rendelt el, amelynek eredményeképpen a Vatikán 2020. november 10-én hozta nyilvánosságra a 450 oldalas MCCARRICK-jelentést.)¹⁶⁰

Érdekes momentum, hogy 2019. április 10-én publikálta XVI. Benedek – lemondását követően – immár emeritus pápa hosszú esszéjét a gyermekek szexuális bántalmazása témájában,¹⁶¹ amely „poszt-pápai” enciklikaként¹⁶² is értelmezhető, ebben XVI. Benedek a februárban megtartott találkozóból indul ki, amelyet a kiskorúak egyházi körökben való védelmének szenteltek, s amellyel Ferenc pápa erős jelzést akart adni és újra hitelessé tenni az egyházat. A szöveg három részből áll. Az első részben XVI. Benedek a társadalmi folyamatokat elemzi. Rámutat a ’68-as szexuális forradalom „káros hatásaira és vadhajításaira”, a szöveg második részében a nyugalmazott pápa ennek a folyamatnak a hatásait vizsgálja a papság körében. Foglalkozik azzal, hogy a „pedofília” gyökerei mélyre nyúlnak. Megjegyzendő, hogy a többször visszatér a pedofília szó használata (nemcsak ebben a konkrét pápai szövegben, hanem gyakran, ha felnőttek gyermekek elleni szexuális bántalmazásáról szól egy írás, tudósítás), miközben a gyermekek elleni szexuális visszaélés, bántalmazásnak csak töredéke tekinthető az egyébként nem jogi, hanem orvosi fogalomhoz, vagyis a pedofília körképéhez köthetőnek.¹⁶³

XVI. Benedek aláhúzza, hogy a pedofília kérdése csak a nyolcvanas évek második felében vált égető problémává, s kimondja, hogy eleinte a megvádolt papok jogait védték olyannyira, hogy az lehetetlenné tette az elkövetők elítélését. Mivel az egymás fedezésére kiépült rendszer túl erős volt, a kiskorúak elleni visszaélések ügyeinek kezelését átutalták a Hittani Kongregáció hatáskörébe. Így lehetővé vált a legsúlyosabb bűnök miatt kiszabható legnagyobb büntetés, a laicizálás alkalmazása. Ugyanakkor további késlekedéseket tapasztaltak, ezért Ferenc pápa újabb reformok mellett döntött. A harmadik részben a megoldások között ír a kánonjog szükséges reformjáról, amely a vádlottak jogaira is koncentrálna.

Az esszé meglehetősen ellentmondásos fogadatra talált, többen kritizálták a szexuális bántalmazás válsága konzervatív magyarázata miatt, s hiányolták a valódi megoldásokra tett javaslatokat (Ferenc pápától is).¹⁶⁴

A motu proprio követően, 2019 decemberében két pápai leiratban jelentettek be alapvető változást. Az egyikben¹⁶⁵ feloldották a *Vos estis lux mundi* első cikkében és a *Normae de gravioribus delictis* 6. cikkében felsorolt szexuális bántalmazással kapcsolatos cselekmények „pápai titoktartását”, amellyel lehetővé vált a polgári hatóságokkal való együttműködés is, hozzáférhetővé tette pl. a kánonjogi eljárások során elhangzó tanúságtételeket a vizsgálatot végző polgári hatóságok számára. Előírja, hogy az ilyen információkat „olyan módon kell kezelni, hogy

biztosítsák azok biztonságát, sértetlenségét és bizalmas kezelését” az érintettek „jó hírnevének, imázsának és magánéletének” Egyházi Törvénykönyvben rögzített védelme érdekében. De ez a „titoktartás” „nem akadályozza meg valamennyi polgári jogszabályban előírt kötelezettségek teljesítését”, ideértve az esetleges bejelentési kötelezettséget. Ezen túlmenően a bűncselekmény bejelentőket, az áldozatokat és a tanúkat „nem terheli hallgatási kötelezettség” a tényekkel kapcsolatban.

A másikkal¹⁶⁶ pedig újból módosították 2001-ben kiadott és 2010-ben módosított „Sacramentorum sanctitatis tutela” kezdetű motu proprio három cikkét is, amelynek értelmében a Hittani Kongregáció ítéletére bízott legsúlyosabb bűncselekmények közé sorolja „a papok által 18 év alatti kiskorúakról készült pornográf képek kéjelgés céljából, bármely módon és bármely eszközzel való megszerzését, birtoklását vagy terjesztését”. Eddig a korhatár 14 év volt.

Ferenc pápaságát szigorú, intézményi szintű, valamint kánonjogi változtatásokat is bevezető reformjai mellett (illetve talán ebből is fakadóan) továbbra is „kísérik” az abúzusügyek, valamint az egyes nemzeti püspöki konferenciák által felállított bizottságok szélesebb közvéleményt időről időre felkavaró vizsgálatai, amelyek nyilvánvalóan eredményei a bántalmazás láthatóvá tétele, az egyházi fellépés szigorítása és az áldozatok megsegítése melletti aktív kiállásnak. Franciaországban 2018-ban állt fel a bántalmazás eseteit vizsgáló bizottság, amelynek 2021 októberében publikált terjedelmes jelentését követően, 2021 decemberében a svájci püspöki konferencia is hasonló bizottság felállításáról döntött,¹⁶⁷ 2022 januárjában pedig a portugál püspöki konferencia állított fel egy hattagú testületet, amelyben pszichiáter, szociális munkás, de korábbi legfelsőbb bírósági bíró is helyet foglal.¹⁶⁸ A 2500 oldalas francia jelentés¹⁶⁹ 1950–2020 közötti időszakban megtörtént, nagyságrendileg 300 000 esetet tárt fel, amelyet követően a pápa úgy fogalmazott, hogy „szeretném kifejezni az áldozatok felé szomorúságomat, bánatomat az elszenvedett trauma miatt, valamint szégyenemet, szégyenünket, amiért az egyház nem volt képes, túlzottan sokáig, aggodalmi középpontjába helyezni”.¹⁷⁰ 2022 januárjában publikálták a München-Freising-i főegyházmegyében lefolytatott vizsgálat eredményeit, amelynek egyik megállapítása az esetek összegyűjtése mellett, hogy Benedek pápa mulasztást követett el több esetben a tudomására jutott esetek kivizsgálásában.¹⁷¹

2019-ben került volna megrendezésre az a konferencia, amelyet végül a COVID-világjárvány miatt 2021 szeptember végén Varsóban tartottak a közép- és kelet-európai egyházak küldöttei részvételével.¹⁷² A régió választásának egyik kifejezett indoka az volt, hogy a bántalmazásügyek napvilágra kerülése és feltárását ösztönző vatikáni tevékenység első időszakának fókuszja nem igazán erre a térségre koncentrált, holott „már 2017-ben nyilvánvalóvá vált, hogy a szexuális visszaélések jelensége sokkal szélesebb körű Közép- és Kelet-Európa országai-ban, mint ahogy azt korábban gondolták és nem csupán egy országra korlátozódik”.¹⁷³

Kitekintés a magyarországi helyzetre

Az egyházi személyek által elkövetett, gyermekekkel szembeni abúzus témáját nem dolgozták fel a hazai szakirodalomban PERINTFALVI Rita teológus 2021-ben megjelentett kötetéig,¹⁷⁴ amely a bántalmazások egyházstrukturális okait kutatja, s a médiában is viszonylag kevés ügy látott ez ideig napvilágot – jellemzően ezek is csupán az elmúlt években.¹⁷⁵ RUDAN Mária gyermekvédelmi tanácsadó úgy fogalmazott, hogy „nehéz ezen a területen tisztán látni, mert a téma erős indulatokat és érzelmeket kelt, fájdalmas és olykor ijesztő szembenézésekre készítet. Az egyházak és a bántalmazások kapcsolatáról, elterjedtségéről és gyakoriságáról kevés a megbízható adatbázis és nincsen elegendő nyilvános információ. (Nincs ezzel egyedül az egyház: sok más társadalmi csoport vagy intézmény esetében még ennyire sem állnak rendelkezésre ezek az adatok.) A becslések és a kisméretű mintavételek nem adnak statisztikailag megbízható számokat.”¹⁷⁶

A kérdésben – a szegényes adatok rendelkezésre állása mellett – mind hazai, mind nemzetközi szinten leginkább érintett katolikus egyház vizsgálatok kiemelendő, hogy alapvetően a Szentszék felszólítására tettek lépéseket hazánkban. Így először, amikor a Hittani Kongregáció 2011. május 3-án kelt körlevelében felszólította a püspöki konferenciákat a gyermekek védelmére vonatkozó irányelvek összeállítására, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia (MKPK) ennek 2012-ben eleget tett, majd irányelveit egészítette 2014-ben.¹⁷⁷

A MKPK a 2019 februárjában rendezett vatikáni találkozót követően közleményt adott ki, amelyben úgy fogalmazott, hogy „az Egyházban és a társadalomban nem fogadja el és nem tolerálja a kiskorúak bántalmazását, és csatlakozva Ferenc pápa szavaihoz kijelenti: *egységeseeknek kell lennünk a szabályzatok és jogszabályok alkalmazásában, amelyek előírás-értékűek, így »különösen fontos feladat a megelőzés új, hatékony módjának kifejlesztése minden egyházi intézményben és minden egyházi tevékenység területén«.* Továbbá kinyilvánítjuk egységünket a Szentatya azon szándékával, hogy a hatóságok és az egyes emberek minden területen fellépjenek a kiskorúak bántalmazása ellen.”¹⁷⁸

A MKPK 2019. szeptemberében kiadott gyermekvédelmi közleményében bocsánatot kér az elkövetők helyett a gyermekek bántalmazásáért. „A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia kijelenti, hogy mindenütt, különösen pedig az Egyházban elfogadhatatlannak tartja és minden lehetséges eszközzel fellép a kiskorúak bántalmazása és a sérelmükre elkövetett szexuális visszaélések ellen. Sajnálattal és együttérzéssel vagyunk mindazok iránt, akik gyermekként sérelmet szenvedtek el. Imádkozunk az ilyen jóvátétel- len cselekedetek áldozatainak lelki békéjéért, a sebek begyógyulásáért, és az elkövetők helyett bocsánatot kérünk.” A közlemény szerint, „akiről ilyen cselekedet bebizonyosodik, annak nincs helye a papság sorában. Az egy-

házi jog lehetővé teszi a legsúlyosabb büntetés alkalmazását számos olyan esetben is, amelyek a világi jog szerint nem büntethetők. Az MKPK üdvözlí Ferenc pápa 2019. május 7-én kelt Vos estis lux mundi kezdetű rendelkezését, amely a gyermek- és ifjúságvédelem kapcsán előírja, hogy az egyházmegyéknek a bejelentések kezelésére állandó rendszert kell felállítaniuk egy éven belül, amely könnyen elérhető. Ennek szellemében az MKPK tagjai határozatot hoztak annak a szolgáltatnak a felállításáról, amely az egyes egyházmegyék területéről fogad minden olyan panaszt, amely az egyházi személyek által történt bántalmazással vagy szexuális visszaéléssel kapcsolatos, különös tekintettel a kiskorúak és sebezhető személyek védelmére, hogy az ilyen eseteket az egyházmegyék, illetve a szerzetesrendek minél előbb kivizsgálhassák és a sértettek segítséget kapjanak.”¹⁷⁹

Elérhetővé vált továbbá „Gyermekvédelem, ifjúságvédelem – Magyar Katolikus Egyház” menüpontban Ferenc pápa 2019-ben közzétett, gyermekbántalmazás kapcsán mondott egyes beszédei, az MKPK e tárgyú megnyilatkozásai és gyermekvédelmi segédanyagok, valamint a visszaélések bejelentésére létrehozott felület.¹⁸⁰

2021-ben újabb nyilatkozatot adott ki az MKPK „a téma iránti társadalmi érdeklődésre tekintettel”, amelyben ismét megerősítette, hogy a leghatározottabban elítéli a gyermekbántalmazás minden formáját, s hogy a Magyar Katolikus Egyház a zéró tolerancia elvét követi minden, a kiskorúak sérelmére elkövetett bántalmazással szemben. „A Magyar Katolikus Egyház szervezetei minden tudomásukra jutott esetben a Vatikánnal együttműködve a világinál szigorúbb szabályok alapján folytatják le vizsgálatukat. Amennyiben a cselekmény a világi jogszabályok alapján is büntethető, felhívja a sértetteket és gondviselőiket, hogy tegyenek feljelentést az állami hatóságoknál. A tettesek felelősségre vonását segíti, hogy az Országgyűlés 2014-ben eltörölte a súlyos bűncselekmények, köztük a gyermekbántalmazás elévülését. A visszaélések feltárása – főleg, ha évekkal korábban történtek – igen nehéz, mert ez a szörnyű büntett többnyire az áldozatok lelkében hagy mély nyomokat, nincsenek rá sem tanúk, sem egyéb bizonyítékok. Nyomozati jogok és eszközök hiányában az Egyház csak az áldozatok közreműködésével tudja feltárni a múltat, elítélni a bűnösöket és segíteni begyógyítani a sértetteken, családokon ejtett sebeket. Az áldozatok vagy azok szülei olykor nem vállalják a világi büntetőeljárással járó nehézségeket, de emiatt az Egyházat hibáztatni több mint igazságtalan.”¹⁸¹

Megjegyzendő, hogy számos más országtól eltérően ez ideig nem került sor hazánkban a laikus-egyházi képviselőkből és szakértőkből vizsgáló bizottság felállítására és szisztematikus kutatásra, esetfeldolgozásra sem.

A jezsuita Ignáci Pedagógiai Műhely a gyermekbántalmazás témáját konzekvensen felvállalja szakmai konferenciák, szakértői megbeszélések, könyvkiadás formájában is. 2019 tavaszán „Gyermekeink védelmében” címmel szervezett gyermekvédelmi konferenciát¹⁸² a Katolikus Pedagógi-

ai Intézettel közösen Budapesten. A konferencián előadott Hans ZOLLNER jezsuita szerzetes is, aki a Pápai Gergely Egyetem Gyermekvédelmi Központjának vezetőjeként a téma meghatározó szakértője, Ferenc pápa tanácsadója. Az Ignáci Pedagógiai Műhely adta ki magyarul Federico LOMBARDI A kiskorúak védelme az egyházban című könyvét a Jezsuita Kiadó gondozásában, amely a 2019-es vatikáni tanácskozás kapcsán született. A magyar jezsuita rendtartomány a vizsgált egyházi aktorok közül a legkorábban, már 2011-ben elkészítette gyermekvédelmi szabályzatát, amelyet 2014-ben,¹⁸³ majd 2019-ben vizsgáltak felül. A hatályos szabályzatot¹⁸⁴ a rendtartomány összes tagjának és munkatársának alá kell írnia és be kell tartania. „A fő cél a bántalmazásoknak megelőzése, minden szereplő felelősségének tudatosítása, és az odafigyelés kultúrájának elmélyítése.”¹⁸⁵ Fontos megjegyezni, hogy ez a szabályzat az egyházi és a világi munkatársakra egyaránt vonatkozik.

A Pannonhalmi Bencés Főapátság és Bencés Gimnázium volt az, amelyik hazánkban elsőként – egy paptanár által elkövetett szexuális bántalmazási eset napvilágra kerülését követően – vállalta fel a gyermekvédelem, a gyermekjogok és az egyház kapcsolatának kérdéseinek újragondolását és a felelősségvállalást. Az ügy kirobbanását követően a Pannonhalmi Bencés Gimnázium megkereste az UNICEF Magyar Bizottságot 2015-ben, amellyel aktív együttműködés vette kezdetét (pl. az UNICEF gyermekjogi igazgatója részt vett egy szűk körű beszélgetésen és tartott előadást a teljes tanári karnak a gyermekjogokról, benne kiemelten a gyermekek [szexuális] bántalmazásáról). 2015-ben a gimnázium minden diákja az UNICEF Magyar Bizottság Ébresztőóra nevű, hazai iskolák számára kifejlesztett gyermekjogi programján is részt vett.¹⁸⁶ Később 2019 őszén „Csendtől a szóig – Pannonhalmi Gyermekjogi Szimpózium” néven¹⁸⁷ a Hintalovon Gyermekjogi Alapítvánnyal közösen gyermekjogi konferenciát rendeztek, amelyen különböző világnézeti alapon álló felek, egy civil gyermekjogi alapítvány és a magyar kormányzat képviselői (pl. EMMI, KLIK) vettek részt.

Röviden néhány megjegyzés a hazai protestáns egyházakról, amelyek esetében több szempontból is más a helyzet, például nincs olyan központi iránymutatás, mint a katolikus egyház esetében a Vatikán.

A magyarországi Református Egyházban zsinati szinten nem érhető el a gyermekek védelmével, a gyermekjogokkal kapcsolatos dokumentum.¹⁸⁸

A Magyarországi Evangélikus Egyházban nem érhető el gyermekvédelemmel kapcsolatos anyagok, habár püspöke egy 2019-es nyilatkozatában régi adósságának tartja, hogy az „*egyház, benne a Magyarországi Evangélikus Egyház szembenézzen egy valós problémával. Az is baj, hogy számos meglevő jelenséget nem tekintettek / nem tekintettünk problémának, de az még inkább, ha már sokaknak tudomása volt zaklatásokról és hasonló jelenségekről, de azokat óvatosságból, tapasztalatlanságból, vagy éppen a »mundér becsületének« védelmében nem vette komolyan, elbagatellizálta.*”¹⁸⁹

4.5. Az Egyházi Törvénykönyv gyermekjogokat érintő rendelkezései

Az állam és a vallási közösségek elválasztott működése mellett is számos kérdésben az egyházjog és az állami jog tudomást vesz egymásról, esetenként figyelembe veszik egymás szabályait, sőt vannak példák arra is, hogy recepció által az egyházjog állami jogot, az állami jog pedig egyházjogot fogad be.¹⁹⁰

A gyermekek vonatkozásában tehát az adott állam jogszabályi környezete, nemzetközi jogból (elsősorban a Gyermekjogi egyezményből) fakadó kötelezettségei mellett az egyház jogát is szemügyre kell venni.

A latinul született Codex Iuris Canonici, azaz Egyházi Törvénykönyv kánonjogi¹⁹¹ kódex, a római katolikus egyház működését irányító jogszabálygyűjtemény, amely 1983-ban jelent meg, s azóta öt átdolgozása volt, nem kis részben a kiskorúak ellen elkövetett szexuális visszaélések miatt, legutóbb 2021-ben. Az Egyházi Törvénykönyv kánonjai csak a latin (római katolikus) egyházra vonatkoznak. Az egyházi jog fejlődésének csúcspontja az 1917-ben megjelent „Corpus Iuris Canonici” (továbbiakban: CIC-1917), valamint az 1983-ban megjelent, több átdolgozás után ma is hatályos Codex Iuris Canonici jelentette. II. János Pál pápa 1981. október 20-ra teljes ülést hívott össze, melynek munkája egészen október 28-ig tartott és az ülés a szövegtervezet kihirdetésre való alkalmassága mellett döntött.

A magyar fordítást elkészítő ERDŐ Péter bíboros bevezetőjében úgy fogalmaz, hogy „Amikor II. János Pál pápa 1983. január 25-én hivatalosan kihirdette az új Egyházi Törvénykönyvet, ezt a lépést „történelmi tettnek» nevezte [...] A szövegből világosan kirajzolódik az egész új törvényhozás legfőbb indítéka és szándéka, melyet a törvénykönyv utolsó szavaival így fejezhetünk ki leghívebben: „a lelkek üdvösségének [...] az egyházban mindig a legfőbb törvénynek kell lennie.« Az új törvénykönyv pontosan követi a II. Vatikáni Zsinat tanítását, szövegének alapját is jelentős mértékben ennek a zsinatnak az okmányai képezték. Nem csupán a lényegét illetően vagy egy-egy kifejezés tekintetében támaszkodnak az új kánonok a zsinatra, hanem sokszor szó szerint át is veszik a zsinati szövegeket. Olyan törvénysszöveggel állunk tehát szemben, amely egységes és világos hittani alapon nyugszik. Valószínűleg ez ennek a kánonjogi törvénykönyvnek a legfőbb újdonsága.”¹⁹²

ERDŐ továbbá úgy is fogalmaz, hogy az új Egyházi Törvénykönyv a krisztushívők általános jogainak felsorolásában említ sok olyan, a hívőt az Egyházban megillető jogot, amelynek megfelelője az emberi jogok jegyzékeiben is megtalálható. Ezek az Egyházban nem minden különbség nélkül, hanem éppen az Egyház teológiai természetére, küldetésére tekintettel sajátos formában vannak jelen. (Például a vallásszabadság, amely az államokkal szemben megjelenítendő, de az Egyházban nem lehetséges. „Egy elvileg korlátlan vallás- és hitvallásbeli szabadság ugyanis szögesen ellentmondana az Egyház lényegének, hiszen az Egyház az azonos hitvallás (vö. 205. k.) által egyesített nép. Lehetséges és szükséges viszont az egyházban is azoknak az ember méltóságával és szabad természetével

*összefüggő magasabb horizontból fakadó követelményeknek az érvényesítése, amelyek a vallásszabadság jogának is alapját képezik. Ilyenekből egyébként az Egyházi Törvénykönyv számosat külön is elismer, pl. a tanítóhivatal vezetése mellett a teológiai kutatás szabadságát (218. k., vö. GS 62; Gravissimum educationis 10), az életállapot megválasztásának szabadságát (219. k., GS 26, 29, 52) stb.*¹⁹³

XXIII. János pápa 1959. január 25-én hívta össze a II. vatikáni zsinatot, ugyanekkor bejelentette a kánonjog reformját és az Egyházi Törvénykönyv megújítását.¹⁹⁴ 1963-ban megalakult a Pápai Kódexrevíziós Bizottság, amelynek döntése alapján az új törvénykönyv tervezetén a zsinat után kezdenek dolgozni, mivel annak témái között számos, az egyházjog rendszerét érintő kérdés szerepelt, s a pápa a zsinat eredményeire szeretne volna alapítani a módosításokat.¹⁹⁵

Az 1983-ban elfogadott Egyházi Törvénykönyv fontos, elsődleges, de nem az egyetlen jogforrása a római katolikus egyháznak. Az Egyházi Törvénykönyv inkább csak implicit módon foglalkozik a gyermekjogokkal; de a gyermekek jogait és kötelezéseit más jogforrások is érintik. Jelen rövid áttekintés célja, hogy a gyermek státusának kánonjogi háttérét, és a gyermek jogaival összefüggésbe hozható kánonjogi rendelkezéseket áttekintse.

Az új Egyházi Törvénykönyv összeállítói a kánoni joganyag hagyományos rendszerezésétől eltérően a II. vatikáni zsinat által követett tárgyalási sorrendet, azaz az egyház hármasküldetésére építő felosztást tartották szem előtt. A hatályos Egyházi Törvénykönyv így hét könyvre oszlik. Az első könyv az általános normákat tartalmazza tizenegy cím alatt (egyházi jogszabályok, a szokásjog, általános határozatok és utasítások, egyedi közigazgatási intézkedések, szabályzatok és rendeletek, természetes és jogi személyek, jogcselekmények, egyházkormányzati hatalom, egyházi hivatalok, elévülés, kánoni időszámítás. A második könyv (Isten népe) a régi Kódex személyekkel kapcsolatos kérdéseit tárgyalja. Ez a könyv három részre bontva foglalkozik a krisztushívőkkel, az egyház hierarchikus felépítésével, illetve a megszentelt élet intézményeivel és az apostoli élet társaságaival. Az egyház tanítói küldetését a harmadik könyv tárgyalja. A negyedik könyv az egyház megszentelő feladatával foglalkozik. Az ötödik könyv az egyház anyagi javairól, a hatodik az egyházi büntetőjogról szól, a hetedik pedig az eljárásokra vonatkozó egyetemes kánoni előírásokat tartalmazza.¹⁹⁶

4.5.1. A gyermekeket érintő legfontosabb kánonok (11., 96., 97., 98., 111. és 112. kánonok)

Több kánon tartalmaz szabályt a gyermekekre (jogaikra és kötelezettségeikre) vonatkozóan, de alábbiakban a hat, legfőbb gyermekre vonatkozó alapvető kánonot tekintünk át.

A 849. kánon alapján a *„keresztség az első és legfontosabb szentség, amely megnyitja az utat a többi szentségek felé, általa az ember megszabadul a bűnöktől, Isten gyermekévé születik újjá, és eltörölhetetlen jeggyel Krisztushoz hasonlónak válva az Egyház tagja lesz.*¹⁹⁷ A keresztség révén lesznek az egyház

közösségének tagjai az egyes emberek (ideértve a gyermekeket is), így kerülnek a kánonjog hatálya alá is.

A 11. kánon mondja ki, hogy „a tisztán egyházi törvények azokat kötelezik, akiket a katolikus egyházban kereszteltek meg, vagy oda fölvettek, és eszük elégséges használatával rendelkeznek, továbbá, hacsak a jog kifejezetten másképp nem rendelkezik, hetedik életévüket betöltötték”.

A hetedik életévhez kötött kötelezettséget már a 1917-es Egyházi Törvénykönyv is tartalmazta, a korábbi törvénykönyvhöz képest e cikk újdonsága, hogy az egyházi pozitív törvényekből fakadó kötelezettségeket a katolikus egyházban megkeresztelkedettekre szorítja (Vö. Can 12. 1917 Egyházi Törvénykönyv). Ez a megfogalmazásbeli újdonság azt erősíti meg, hogy az isteni jog minden emberi lényt köt, azonban a Katolikus Egyház pozitív jogaként megszületett kánonjog a – hetedik életévüket betöltött – katolikusokat kötik csak.

A természetes személyek kánonjogi jogállását elsősorban rögzítő 96. kánon kimondja, hogy „az ember a keresztséggel válik Krisztus egyházának tagjává, és ezzel lesz itt személyé is azokkal a kötelezettségekkel és jogokkal, melyek a keresztényeket jogállásuknak megfelelően megilletik, amennyiben közösségben vannak az egyházzal, és amennyiben ezt törvényesen hozott büntető rendelkezés nem akadályozza”.

Fontos megemlíteni, hogy az Egyházi Törvénykönyv eredeti latin szövege a minor (kiskorú) és az infans (kisgyermek) törvényi definíciója mellett több más utalást is tartalmaz a „gyermek” kategóriájának megfelelőjére. [A latin szöveg a következő terminusokat használja a gyermekekre és fiatalokra: fetus¹⁹⁸ (magzat), filius¹⁹⁹ (valakinek a fia, fiú), infans (kisgyermek/csecsemő/gyermek)²⁰⁰, iuvenis²⁰¹ (ifjú), minor (kiskorú)²⁰², parvulus (fiatal, kicsi)²⁰³, proles (utód, sarj, valakinek a gyermeke)²⁰⁴, pueri (fiú)²⁰⁵.]

A 97. kánon határolja el a jogaik teljes gyakorlásával felruházott nagykorúakat és a jogaikkal többségében korlátozottan rendelkező kiskorúakat. A 97. kánon 1. §-a szerint „nagykorú az a személy, aki betöltötte tizennyolcadik életévét; ha ezt a kort még nem érte el, kiskorú. 2. § A hetedik évét be nem töltött kiskorút gyermeknek nevezzük, és úgy tekintjük, hogy nem felel magáért; hetedik életévének betöltése után pedig azt vélelmezzük, hogy esze használatával rendelkezik.”

Tehát a születés és a hetedik életév között a gyermekek nem rendelkeznek „eszük használatával” (*non sui compos*), azaz kellő belátással. Keresztséget felvéve korlátozott jogokkal és kötelezettségekkel bírnak az egyház vonatkozásában. Szüleik gondozásában állnak, s a 217. kánon szerint, mint krisztushívők a keresztségben az evangéliumi tanításnak megfelelő életre kaptak meghívást, jogosultak a keresztény nevelésre, amely az érett emberi személy kialakításán kívül az üdvösség titkának megismerésére és megélésére is kellőképpen megtanítja őket.

A 98. kánon azt mondja ki 1. §-ában, hogy a nagykorú személyt megilleti jogainak teljes gyakorlása. A 2. § szerint pedig „a kiskorú személy jogainak gyakorlásában a szülők vagy gyámok hatalma alatt áll, kivéve azokat a dolgokat,

amelyeket illetően a kiskorúak isteni vagy kánoni jog alapján ki vannak véve hatalmuk alól; a gyámok kinevezését és hatalmát illetően a világi jog előírásait kell megtartani, hacsak a kánoni jog másként nem rendelkezik, vagy a megyéspüspök bizonyos esetekben megfelelő okból jónak nem látja, hogy más gyámot nevezzen ki.”

A 18 év alatti személyt tehát a kánonjog kiskorúnak (minor) írja le, ugyanerre a korosztályra a Gyermekjogi egyezmény 1. cikkében rögzített meghatározásban a gyermek (child) kifejezést használja. Az Egyházi Törvénykönyv a 7 éves kor alattiakat nevezi kisgyermeknek (infans), ám magyar fordítás gyermeknek – a Gyermekjogi egyezmény 18 év alattiak esetében nem ismeri ennek az időszaknak a tovább bontását.

Az Egyházi Törvénykönyv a meg nem született gyermekről, magzatként (fetus) ír. A kánonjog a 871. kánonban ír csak a magzatról, máshol nem rendelkezik róla. A kiskorúság és benne a kisgyermekkor felső határaitól pontosan ír, meghatározva a 18. életévet és a 7. életévet. Ugyanakkor – hasonlóan a Gyermekjogi egyezményhez – a gyermekség, a gyermekkor kezdetéről nem tartalmaz rendelkezést az Egyházi Törvénykönyv. Számos egyházi dokumentum megfogalmazza ugyanakkor a meg nem született gyermek jogát – intrauterin (méhen belüli) fejlődési státusától függetlenül – az életre. A II. vatikáni zsinat egyik legfontosabb, az Egyházi Törvénykönyv előkészítése szempontjából is meghatározó *Gaudium et spes* hittani konstitúció 51. szakasza előírja az élet oltalmazását már a fogantatástól kezdve. Az Egyházi Törvénykönyvvel egy időben kiadott Családjogi Charta 4. §-a rögzíti, hogy az emberi életet a fogantatás pillanatától kezdve feltétlen tiszteletben kell tartani és védelemben kell részesíteni. Az 1987-ben kiadott *Donum Vitae*, a kezdődő emberi élet tiszteletéről szóló instrukció szerint minden emberi lényt – mint személyt – létének első pillanatától kezdve tisztelni kell. „A fogantatás pillanatától kezdve minden emberi lényt abszolút módon tisztelni kell, mert az ember a földön az egyetlen teremtmény, melyet Isten »önmagáért akart«, és mert minden ember lelkét Isten »közvetlenül teremti«; egész lénye hordozza teremtője képességét. Az emberi élet szent, mert kezdetétől kezdve »Isten teremtő erejét« igényli, és mindenkor különleges kapcsolatban marad teremtőjével, egyetlen céljával.”²⁰⁶ A legfőbb kánonjogi kommentárok hallgatnak arról, hogy az Egyházi Törvénykönyv gyermek (infans és minor) fogalmába beleértendő-e a magzat.²⁰⁷

A 111. kánon ír a keresztség választásáról is. A 111. kánon 1. §-a szerint a keresztség felvétele által a latin egyházhoz tartozóvá válik azoknak a szülőknek a gyermeke, akik maguk is oda tartoznak, vagy – ha egyikük nem tartozik oda – közös akarattal úgy kívánták, hogy gyermeküket a latin egyházban kereszteljék meg; ilyen közös akarat hiányában a gyermek a keresztséggel az apa rítus szerinti egyházába kerül. A 2. § szerint „Minden tizennegyedik életévét betöltött keresztelendő szabadon megválaszthatja, hogy a latin egyházban kereszteljék-e meg, vagy más jogilag önálló, rítus szerinti egyházban; ebben az esetben ahhoz az egyházhoz tartozik, amelyet választott.” E helyütt tehát egy új, a kiskorúság

ideje alatt külön megjelölt életszakasz, a 14. életévet betöltöttek, akik megválaszthatják az egyházat, ahol keresztteljesedni kívánnak.

Mindemellett a katolikus szülőknek kötelessége is a kánonjog szerint megkereszteltetni a gyermeküket, ahogyan arról a 867. kánon ír: „1. § A szülők kötelesek gondoskodni arról, hogy a gyermekek már az első hetekben megkapják a keresztséget; a születés után mielőbb, sőt már a szülés előtt forduljanak a plébánoshoz, hogy gyermekük számára kérjék a szentséget, és hogy erre kellő felkészítést kapjanak. 2. §. Ha a gyermek halálveszélyben forog, haladéktalanul meg kell keresztelni.”

A 852. kánon 1. §-a szerint pedig „a felnőtt keresztségről szóló kánonok előírásait kell alkalmazni mindazokra, akik a gyermekkorból kinöttek, és eszük használatára eljutottak”. Ennek alapján már a hetedik életévet betöltött gyermek vonatkozásában érvényesen a felnőtt keresztség szabályait kellene alkalmazni.

A katekizmus a keresztség szentsége kapcsán úgy ír, hogy „1250. Mivel bukott természettel és az áteredő bűntől megszeplősítve születtek, a kisgyermek is rászorulnak az új születésre a keresztségben, hogy kiszabaduljanak a sötétség hatalmából és átvitessenek Isten gyermekei szabadságának országába, ahová minden ember meghívást kap. A gyermekkeresztségben különösen is világosan látható az üdvösség kegyelmének teljes ingyenessége. Az Egyház és a szülők megtagadnák a gyermektől az Isten gyermekévé válás fölbecsülhetetlen kegyelmét, ha nem hamarosan a születés után gondoskodnának a keresztelésről.”

A csecsemő/gyermekkeresztség²⁰⁸ kapcsán az is megjegyzendő, hogy a reformáció óta helyességének kérdése napirenden van és bizonyos mértékben megosztja a keresztény egyházakat (a csecsemőkeresztséget preferálók, ill. elfogadók közé a katolikus, református, evangélikus, methodista, ortodox egyház; míg a csecsemőkeresztséget elutasítók közé a baptista, a pünkösdi-karizmatikus, a szabadkeresztény elveket vallók csoportosíthatók).²⁰⁹ Ferenc pápa 2020. január 12-én a Vatikánban pontifikált misén beszélt a keresztség fontosságáról, és keresztelt meg több csecsemőt és kisgyermeket, amelyet az „igazság aktusaként” definiált. A pápa úgy fogalmazott, hogy a keresztelés által „*kincset adunk nekik, és annak zálogot: a Szentlélek formájában. A gyermek a Szentlélek erejével él belül, a Szentlélekkel, amely megvédi, segíti az egész életén keresztül. Ezért fontos megkeresztelni őket gyermekként, mert a Szentlélek erejével fognak nőni.*”²¹⁰

A gyermekkeresztség kapcsán felmerül két kérdés. Egyrészt, hogy a keresztségben való részesülés a gyermek jogaként merül-e fel a tanításokban (és az Egyházi Törvénykönyvben), vagy az egyház küldetésének kiteljesítése kapcsán, amikor a bűnös lelkek megmentését tűzte ki célul. Az Egyházi Törvénykönyv és a katekizmus üzenete inkább ez utóbbi. Másrészt kérdéseket vet fel továbbá az is, hogy a gyermekek vallásszabadsághoz való joga hogyan tud érvényesülni, ha belátásuk nélkül kapják meg a keresztség szentségét, és válnak a katolikus egyház tagjává.

A gyónás kötelességként jelenik meg a 989. kánonban, hogy „minden krisztushívó, aki elérte értelme használatának korát, köteles súlyos bűneit legalább é-

vente egyszer híven meggyónni.” Így ez a hetedik életév betöltéséhez köthető kötelesség. Az 1910-es Quam Singular dekrétum írja le, hogy „mind a gyónáshoz, mind az áldozáshoz az életkor, amikor a gyermek gondolkodni kezd, általában a hetedik év körül határozható meg. Ettől kezdve kötelező a gyermekre az évi gyónás és áldozás törvénye.”²¹¹ A 988. kánon 1. §-a szerint a krisztushívő köteles faj és szám szerint meggyónni a keresztség után elkövetett és az egyház kulcsai révén még közvetlenül fel nem oldozott s egyéni gyónásban még meg nem vallott összes súlyos bűnét, melyről gondos lelkiismeret-vizsgálat után tudomása van. A 2. § továbbá arról is rendelkezik, hogy ajánlatos, hogy a krisztushívők bocsánatos bűneiket is meggyónják.

A hetedik életévhez kötődő gyónási kötelesség több szempontból is felvett agályokat. Egyrészt megoszlanak a teológiai és pszichológiai tudományos álláspontok is arról, hogy egy ilyen korú gyermek fejlettsége és (belátási) képességei a gyónásra alkalmassá teszi-e.²¹²

Megjelent a gyermekek egyházi személyek által elkövetett szexuális bántalmazásáról szóló egyes legújabb kutatásokban a gyónás gyakorlatának és az áldozat „becserkészésének” (*grooming*), de akár magának a szexuális visszaélésnek a kapcsolódása is.²¹³ A gyónási titok, amelyet a 983. kánon szabályoz kimondja, hogy a gyónási titok sérthetetlen; ezért tilos a gyóntatónak a gyóntól szóval vagy bármilyen más módon, bármi okból, akár csak részben is elárulnia, szintén okozhat nehézséget gyermekvédelmi szempontból. Kérdésként merült fel az utóbbi években több ország világi jogalkotásában, hogy a gyóntató tudomására jutott bántalmazás esetén a titok feloldható-e. Az Egyesült Államok számos államában jelentenie kell az egyház képviselőjének is, amennyiben gyermekbántalmazás gyanúja jut tudomására, ugyanakkor számos államban közülük e jelentéstétel alól a gyónás alatt szerzett információ kivételt képez.²¹⁴ Írországbán, a 2015-ös gyermekvédelmi törvény kötelező jelentéstételt vezet be papok számára is, amennyiben tudomásukra jut gyermekbántalmazás gyanúja, s a jogszabály nem tesz kivételt a gyónás alatt elhangzottak alól sem.²¹⁵ Az Ír Katolikus Egyház saját gyermekvédelmi protokolljai 1996 óta ajánlják a világi hatóság felé történő jelzést, amennyiben a gyermek bántalmazásról tesz panaszt egyházi személynek. Az Ír Katolikus Püspöki Konferencia üdvözölte az új gyermekvédelmi jogszabályt, ugyanakkor kifejezte, hogy nem fogják a gyónási titkot ezt követően sem feloldani ilyen esetekben sem.²¹⁶

Ausztráliában 2012-ben felállították a gyermekekkel szemben intézményekben elkövetett erőszak témájára fókuszáló Királyi Bizottságot, amely 5 év munkáját – 8000 személyes történetet meghallgatva, több tízezer telefonban vagy levélben, e-mailen történt megkeresést – 1000 áldozat írásos megkeresését – követően hozta nyilvánosságra 17 fejezetből álló záró jelentését. Az átfogó vizsgálatnak egy fejezete az egyházi intézményekhez kötődő gyermekbántalmazással foglalkozik. Ebben a vizsgálatban több mint 4000 áldozat számolt be arról, hogy egyházi intézményben bántalmazták szexuálisan, mások mellett beszámoltak olyan gyakorlatról is, amelyben a pap a gyónást használta fel a gyermek bán-

talmazásához vagy elhallgattatásához.²¹⁷ A zárt gyóntatófülke használata és a gyónás intézménye is viták kereszttüzébe került, s 2016-ban Dennis HART Melbourne bíboros érseke úgy rendelkezett, hogy a katolikus iskolákban a gyónást a következőkben nem lehet zárt ajtók között lefolytatni, a gyermeket mindig látnia kell egy felügyelő személynek.²¹⁸

4.5.2. A gyermekek és a szülők jogai és kötelességei, a krisztushívők jogai értelmezéseként

Az Egyházi Törvénykönyv nem tartalmaz külön könyvet vagy fejezetet a gyermekek jogai és kötelességei tárgyában. CORIDEN csoportosításából²¹⁹ kiindulva négy nagy kategóriára oszthatók a jogok és kötelességek az egyház kontextusában.

1. Az ún. *egyházi jogok* nem minden hívőre alkalmazandók, hanem csupán az egyházi szolgálatot teljesítőkre, ekképpen ez a jogcsoport korlátozottan értelmezhető a gyermekek vonatkozásában. Ugyanakkor, mint címzettek e jogok körében is megjelennek a gyermekek. Például az 528. kánon írja elő a plébános számára, hogy különös gondot kell fordítson a gyermekek és fiatalok katolikus nevelésére.

2. A *közösségi jogok*, amelyek szintén korlátozottan érvényesek a gyermekek vonatkozásában. E körben azok a jogok értendők, amelyek lehetővé teszik a krisztushívők hivatalos társulásainak létrehozását (lásd: V. Cím – A krisztushívők társulásai).

3. Az *emberi jogok* természetjogi háttéréről – és a Szentszék elismeréséről, különösen XXIII. János pápa óta – fentebb már részletesebben volt szó. Az emberi jogok tehát mindenkit (felnőttet és gyermeket egyaránt) megilletnek, egyetemesek és oszthatatlanok. Szekuláris megjelenése az Egyház által is nagyra tartott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, de mivel a Szentszék maga is a Gyermekjogi egyezmény részes fele lett, ezért ilyen elismert világi jogforrás a Gyermekjogi egyezmény is.

4. A *krisztushívők jogai és kötelezettségei*, amelyet a keresztség felvételét követően pozitív jogként az Egyházi Törvénykönyv tartalmaz, elsősorban az Isten népéről szóló II. Könyv 1. részében található. Az említés sorrendje szimbolikusként is felfogható, előbb tárgyalja a kötelességeket és utána a jogokat. Minthogy az Egyházi Törvénykönyv az „összes” és a „világi krisztushívőre” vonatkozó szabályokat tárgyalja e részben, ezek a kiskorúakra is vonatkoznak.

A 208. kánon kimondja, hogy az összes krisztushívő között, minthogy „Krisztusban születtek újjá” méltóságuk és cselekvésük tekintetében egyenlőség uralkodik.

Minden krisztushívő kötelességként írja elő, hogy cselekedeteik során őrizték meg a közösséget az egyházzal (209. kán.), igyekezzenek azon, hogy állapotuknak megfelelően szent életet éljenek (210. kán.), jogként és kötelességként is dolgozzanak azon, hogy az üdvösség híre mindenkihez eljusson (211. kán.).

Keresztény engedelmességgel követnie kell a hívőknek, amit a „szent pásztó-

rok” kijelentenek (212. kán.), ugyanitt jogként fogalmazzák meg azt, hogy (különösen a lelki) szükségleteiket feltárják az egyház pásztorai előtt. Szintén jogként merül fel, hogy az egyház lelki javaiból (különösen Isten igéjéből) részesülhessenek (213. kán.).

Kiemelendő a gyermekek nevelése vonatkozásában, amely a hívők (tehát gyermekek is) jogaként jelenik meg a 217. kánonban, amikor úgy fogalmaz, hogy a krisztushívők keresztségben az evangéliumi tanításnak megfelelő életre kaptak meghívást, jogosultak a keresztyén nevelésre, mely az érett emberi személy kialakításán kívül az üdvösség titkának megismerésére és megélésére is kellőképpen megtaníttja őket.

Mindenki kényszertől mentesen választhatja meg életállapotát (219. kán.), nem sértheti meg más jó hírét, sem a magánszférájához kapcsolódó jogokat (220. kán.).

A vélemény szabadság megjelenik a „szent tudományok” vonatkozásában, ugyanis, akik ezt kutatják feltárhatják véleményüket, de meg kell tartani „az egyház tanítóhivatala iránti köteles engedelmességet” (218. kán.).

Joguk van a krisztushívőknek továbbá az egyházban arra, hogy az őket megillető egyházi fórumon jogaikat védelmezzék, jog előírásai szerint, méltányosan ítélkezzenek felette és a kánoni büntetésekkel, csak a törvény szerint lehet sújtani őket. (221. kán.).

A 223. kánon szerint „jogaik gyakorlása során mind az egyes, mind a társulásokba tömörült krisztushívőknek figyelembe kell venniük az egyházi közérdeket, a többiek jogait és a maguk mások iránti köteleességeit. 2. § Az egyházi hatóság illetékes arra, hogy a közérdekre való tekintettel a krisztushívők sajátos jogainak gyakorlását irányítsa.”

A világi krisztushívők jogaival és kötelességeivel foglalkozik a II. Cím alatt az Egyházi Törvénykönyv, amely a fentebb példákkal illusztrált összes krisztushívőre vonatkozó szabályokon túl további szabályokat állapít meg, például, hogy az üdvösség isteni hírének terjesztése mellett kötelességként jelenik meg, hogy „az evilági dolgok rendjét az evangélium szellemével itassák át és tökéletesítsék, és így különösen ezeknek a dolgoknak az intézésében és az evilági feladatok gyakorlásában Krisztusról tanúságot tegyenek” (225. kán. 2. §).

A 226. kánon foglalkozik a házassággal és a családdal. Az 1. § szerint, „akik házasságban élnek, hivatásuknak megfelelően különösen kötelesek a házasság és a család révén Isten népe épülésén fáradozni”.

E kánon 2. § szakasza rögzít, hogy a szülők, mivel életet adtak gyermekeiknek, súlyosan kötelesek és jogosultak is nevelésükre; ezért elsősorban a keresztyén szülők feladata, hogy gyermekeik keresztyén neveléséről az egyház által adott tanítás szerint gondoskodjanak.

A gyermekek jogosultjai lehetnek az egyházi kiváltságoknak, így annak, hogy majd házasságot köthessenek (1058. kán.), míg a nemek között megkülönböztető életkorokat állapít meg a házasság érvényes megkötéséhez. A 1083. kánon 1. §-a szerint ugyanis a férfi a betöltött tizenhatodik, míg a nő a betöltött tizennegyedik

életéve előtt nem köthet érvényes házasságot. Az Egyházi Törvénykönyv tehát engedélyezi a házasság megkötését 18 év alatti kiskorúak számára, nemek közötti különbségtétel mellett.

4.5.3. A kánoni büntetőjog és a gyermekjogok

A kánonjog szerinti büntetethez a 1323. kánon a 16. életév betöltéséhez köti, kimondja, hogy „*semmilyen büntetésnek nincs alávetve az, aki amikor a törvényt vagy a parancsot megszegte: 1. tizenhatodik életévét még nem töltötte be*”. Ez a szabályozás minden kétséget kizáróan figyelembe veszi a gyermek életkori sajátosságait, egy cselekmény következményeinek beláthatósága vonatkozásában is. (Sok világi büntetőjog állapít meg alacsonyabb büntetési korhatárt, például Magyarországon a büntetőség alsó korhatára 14, illetve bizonyos bűncselekmények elkövetése esetén 12. életév.)²²⁰

2021 májusában jelent meg, decemberi hatállyal Ferenc pápa *Pascite gregem Dei* apostoli rendelkezése az Egyházi Törvénykönyv VI. Könyvének átdolgozásáról, amely lényegben az egyház büntetőjogát módosította, sok helyütt szigorította nemcsak a bántalmazási esetek eredményes feltárását és szankcionálását elősegítendő, hanem a pénzügyi visszaélések, korrupció elleni küzdelem eszközeit is módosította. A kiskorúakkal való visszaélésekre vonatkozó törvények új helyen, az emberi élet, méltóság és szabadság ellen elkövetett bűncselekmények (VI.) cím alatt találhatók meg a korábbi „különleges kötelezettségek elleni bűncselekmények” kategória helyett. A 1398. kánonnal vezeti be a hivatalvesztést a gyermekekkel szembeni „hatodik parancs elleni” büntetendő cselekmények (ideértve azt is, ha egyházi személy kiskorút rávesz, hogy magát pornográf módon mutogassa vagy ha bármilyen kiskorút ábrázoló pornográf képet szerez, magánál tart) elkövetése esetén. Az átdolgozás már 2009-ben kezdődött, és számos Benedek pápa által kezdeményezett módosítást is magában foglal. „*A büntetőjogi fegyelem megtartása Isten egész Népe számára kötelező, ám – mint fentebb említettük – a főpásztorokra és az egyes közösségek elöljáróira hárul a feladat, hogy gondoskodjanak annak helyes alkalmazásáról. Olyan kötelezettség ez, amelyet sohasem lehet elválasztani a rájuk bízott lelkipásztori feladattól, és amelyet úgy kell teljesíteni mint a szeretet mellőzhetetlen, konkrét követelményét nem csupán az Egyház, a keresztény közösség és az esetleges áldozatok iránt, hanem az iránt is, aki büntetendő cselekményt követett el, és ezért irgalomra és rendreutasításra szorul az Egyház részéről.*”²²¹

5. A Gyermejjogi egyezmény és a Szentszék viszonyrendszere

A Szentszék egyike volt a Gyermejjogi egyezményt első között 1990-ben ratifikáló feleknek, ami nem is meglepő a fentebb tárgyalt előkészítő munka során mutatott aktivitását tekintve. Mint Részes Fél, a Szentszék speciális státusban van, mivel nem egy ország és nem is egy földrajzilag körülhatárolható állam, habár felelősségei közé tartozik a földrajzilag körülhatárolható Vatikán (hivatalosan: Vatikánvárosi állam / Vatikánváros, Status Civitatis Vaticanae) vezetése. A Szentszék évszázadok óta létező, földrajzilag nem körülhatárolható spirituális entitás, amely a Katolikus Egyház globális központja. Saját öndefiníciója szerint *„a nemzetközi jog alá tartozó szuverén jogalany, eredeti, nem származtatott jogi személyiséggel, amely független valamennyi területhez köthető hatóságtól vagy jogrendszerrel.”*²²²

A Szentszék terminus vonatkozhat a pápára kizárólag mint a katolikus egyház fejére vagy a pápára és az őt segítő hivatali apparátusra, a Római Kúria együttesen. A pápa és a Római Kúria székhelye az 1929-es lateráni egyezmény óta a pápai állam jogutódjaként a Vatikán. Vatikánváros független állam, teokratikus, választásos abszolút monarchia. A világ legkisebb területű (0,44 km²) és népességű független állama, amelyet teljes egészében körülvesz az olasz főváros, Róma. Államfője a pápa, akit törvényhozói, végrehajtói és bírósági teljhatalom illet meg. A Vatikánvárosi Állam nem a kánonjog, hanem saját világi jogrendje szerint működik, amelyre ugyanakkor a kánonjog befolyással bír.

Vatikán létének elsődleges és legfontosabb célja, hogy befogadja az Apostoli Szentszékét és számára, mint a katolikus egyház legfőbb intézménye számára biztosítsa *„az abszolút és látható függetlenséget és nemzetközi téren vitathatatlan szuverenitást garantáljon neki”*. A Vatikánvárosi Állam felett a Szentszéknek kizárólagos és abszolút hatalma, szuverén joghatósága van.²²³ A kánonjog szerint továbbá *„az Apostoli Szentszék isteni rendelkezés folytán erkölcsi személy jellegével rendelkezik”* (113. kán. 1. §).

Az Egyházi Törvénykönyv II. könyvének II. részében rendelkezik az egyház hierarchikus felépítéséről, legfőbb hatóságáról és a részegyházak csoportjairól is. A 333. kánon rögzíti, hogy *„a római pápa hivatalánál fogva nem csupán az egész egyház felett rendelkezik hatalommal, hanem az összes részegyházak és azok csoportjai fölött is legfőbb rendes hatalma van, mely egyszersmind erősíti és védelmezi azt a saját, rendes és közvetlen hatalmat, mellyel a rájuk bízott részegyházban a püspökök rendelkeznek”*. Ebből a struktúrából fakadó speciális helyzetet jól illusztrálja SCHANDA Balázs, amikor úgy fogalmaz, hogy *„a vallásszabadságot tiszteletben tartó államnak adottságként kell elfogadnia a Katolikus Egyház sajátos struktúráját, így azt, hogy a Magyar Katolikus Egyházzal számos kérdésben csak az Apostoli Szentszék útján tud érintkezni”*.²²⁴

Az egyházi hierarchia kánonjogi rendezése (a pápa „legfőbb, rendes hatalommal bír” a részegyházak felett) és az a sajátos működés, amely bizonyos (nagyobb) fokban függetlenséget ad az egyes egyházmegyéknek, azonban egyes kérdésekben (pl. az egyházmegye fejének, azaz a püspöknek a kinevezése/felmentése pápai jogkör) mégiscsak függnék a Szentszéktől, túl azon, hogy részegyházakként alkotják az egész Egyházat, sok értelmezési vitára ad lehetőséget, amint azt a későbbiekben látni fogjuk (például tekinthető-e úgy a Szentszék/pápa, mint az egyes részegyházakban hivatalt viselő egyházi személy előljárója, kvázi munkáltatója, s ekként felelősséggel tartozik-e iránta) „*más kérdésben csak az Apostoli Szentszék útján tud érintkezni*”.²²⁵

Az általános, elismeréshez kötődő felfogás szerint az államok elfogadták, hogy a Szentszék a nemzetközi jog *sui generis* alanya és az általa gyakorolt szuverenitás eltér az államokétól.²²⁶ Ebben az értelmezésben a mindenkori pápát mint a katolikus egyház fejét egyetlen állam sem jogosult ellenőrizni, a nemzetközi jog bizonyos függetlenséggel ruhazza fel és bár nem államfő, de a nemzetközi jog független alanyaként kell rá tekinteni. Vatikánvárosnak nincs állandó lakossága, ide nem számítva az ott élő egyházi alkalmazottakat, tehát létrehozásának célját tekintve a Szentszék munkáját támogatja és a területi alapját biztosítja. A nemzetközi szerződések jogáról szóló 1969-es bécsi egyezmény előkészületi anyagai között megtalálható a Nemzetközi Jogi Bizottság megjegyzése, amelynek értelmében a szerződések nem Vatikánváros szuverenitásából fakadóan lépnek életbe, hanem a Szentszék köti őket, amely elkülönül Vatikánvárostól. A Szentszék a világ államainak nagy részével ápol diplomáciai kapcsolatokat, amelyek közül néhány maga is nagykövetet küldött Rómába. Jóllehet a Vatikánvárosi Állam bír sajátos nemzetközi jogalanyisággal, a nemzetközi kapcsolatokban csak korlátozottan vesz részt, nemzetközi képviselőt az Apostoli Szentszék (azon belül a Pápai Államtitkárság) látja el. Ennek ellenére saját jogon tagja néhány nemzetközi szervezetnek, amelyek jellemzően az állami léthez szükséges technikai jellegű együttműködést biztosítják. A jelen kutatásban vizsgált ENSZ emberi jogi egyezményein túl a Szentszék részese számos nemzetközi egyezménynek is (például 1961. évi bécsi egyezmény a diplomácia kapcsolatokról, 1969. évi bécsi egyezmény a szerződések jogáról vagy az 1949-es genfi egyezmények).

A Szentszék, habár az ENSZ számos intézményével régóta együttműködik,²²⁷ nem tagja az ENSZ-nek, mégis egyedülállóan a nagy világvallások között,²²⁸ 1964 óta ún. Állandó Megfigyelő státusa van a nemzetközi közösségben (mellette csak Palesztinának van hasonló státusa jelenleg), s jelentős pénzügyi hozzájárulást is tesz. Az Európa Tanácsban is megfigyelő státust tölt be 1970 óta. Az ENSZ Közgyűlése 2004-ben elfogadta, hogy a Szentszék jogkörét bővítsék, amelyet követően lehetősége nyílik részt venni és felszólalni a plenáris üléseken, ügyrendi indítványt terjeszthet elő.

Az államiság nemzetközi jogi feltételeit szigorúan figyelembe véve ismert olyan álláspont is, amely „*szerint a Vatikán nem tekinthető államnak, azonban Vatikánvárosnak egyedülálló módon engedményeket tettek, az államra jellemző*

tulajdonságokkal, elsősorban kiváltságokkal bír anélkül, hogy ezek a másik oldalon kötelezettségként merülnének fel”.²²⁹

5.1. A speciális státus kihívásai – A Szentszék jogi felelősségre vonásának egyes kérdései

Több országban, a szexuális visszaélési ügyek kapcsán felmerült a katolikus egyház, illetve a Szentszék közvetlen jogi felelősségre vonásának, valamint az áldozatok kártérítésének kérdése is. Az Egyesült Államokban,²³⁰ de később máshol, például Belgiumban is indítottak kártérítési pert az áldozatok a Szentszék felelősségét megállapítandó. Ez utóbbi folyamatoképpen az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) 2021. október 12-én többséggel (hat szavazat egy ellenében) történelmi jelentőségűnek tekinthető ítéletet hozott a *J. C. és társai kontra Belgium*-ügyben (11625/17. sz. kérelem), amelyben a testület úgy döntött, hogy Belgium nem sértette az Emberi Jogok Európai Egyezménye bírósághoz fordulás jogát garantáló 6. cikkének (1) bekezdését. A 24 felperes, akik egyházi személyek által elkövetett szexuális visszaélés áldozatává váltak Belgiumban, az EJEB-hez fordult, mert véleményük szerint a katolikus egyház hierarchikus berendezkedéséből következően (pl. a pápa nevez ki és ment fel püspököket az egyes nemzeti egyházmegyékben), valamint a visszaélésügyekkel kapcsolatban korábban hatályos vatikáni intézkedések²³¹ miatt (azaz teljes titoktartás mellett, diszkrecióval kezelve az ügyek könnyen „el lehetnek fedve”) a Szentszék felelősségre vonható, azonban a belga bíróságok úgy ítélték meg, hogy nincs joghatóságuk a Szentszék felett, mert az szuverén államként mentelmi joggal bír.²³² Az EJEB – a hozzáférés korlátozásának arányosságával kapcsolatban képviselt álláspontjának megfelelően – helybenhagyta a belga bíróság döntését és úgy ítélte meg, hogy az áldozatokat nem fosztották meg a bírósághoz való hozzáférés jogától, a belga bíróságok eljárásai és döntései során a Szentszék vonatkozásában a nemzetközi jog általánosan elismert elveinek megfelelően jártak el. Az ítélet megerősítette, hogy a Szentszék állami szuverenitása miatt immunitást élvez, azaz nem lehet egy adott másik államban felelősségre vonni az egyes katolikus papok viselkedése kapcsán mutatott ügykezeléséért.²³³ Ez az első olyan EJEB-döntés, amely a Szentszék mentelmi jogával foglalkozik.²³⁴

E döntés kapcsán érdemes felidézni azokat a véleményeket is, amelyek szerint a Szentszék minthogy maga *nem* állam (szemben a földrajzilag körülhatárolható Vatikánvárossal), illetően nem is kellene államokéhoz hasonló mentességet élveznie, hanem egy *sui generis nemzetközi jogi személyiség*, mindamelllett, hogy az államok jelentős része államként kezeli, úgy ismeri el. RYNGAERT hivatkozva, hogy a hágai Nemzetközi Bíróság megállapította az Egyesült Nemzetek szolgáltatásban elszenvedett károk miatti kártérítésügyben (Reparation for injuries-case), hogy „*bármely jogrendszer jogalanyai nem szükségszerűen azonosak természetüket és a jogaik terjedelmét illetően, és a természetük a közösség igényeitől független*”,²³⁵ mégis úgy tűnik, hogy a Szentszék bilaterális megállapodásain túl nincs

igazán gyakorlat a Szentszék nemzetközi mentességeinek vizsgálatára (kivétel az Egyesült Államokban hozott néhány releváns ítélete [lásd 216. l.]), amelyek azonban inkább a nemzeti jogon (a külföldi szuverén mentességekről szóló törvény, Foreign Sovereign Immunities Act [FISA] értelmezésén) alapulnak, nem pedig a nemzetközi jog szempontjából tesznek fel kérdéseket. Mindezen túl „*normatív szempontból nehéz megérteni, hogy hivatkozhat a Szentszék jogosan az államisággal együtt járó mentességekre, ha nem vállalja az ezzel járó felelősségeket, például nemzetközi felelősségét a szexuális visszaélés botrányokkal kapcsolatban*”.²³⁶

Az államok jogairól és kötelezettségeiről szóló 1933-as montevideói egyezmény az államisághoz kapcsolódó jogokat és kötelezettségeket határozza meg, amelynek 1. cikke alapján az államiság alapvető ismérvei: (a) állandó népesség; (b) meghatározott terület; (c) kormány; és (d) a más államokkal való kapcsolatfelvétel képessége. A fő kérdés előbbieken alapján az, hogy a Szentszék/Vatikán rendelkezik-e a montevideói egyezményben lefektetett állami attribútumokkal, s nem az, hogy az államiság, az állami lét kötelezettséget von maga után, és felelősséget kell vállalni az állam által elkövetett vagy neki betudható nemzetközileg jogellenes cselekményekért. Egyes szerzők szerint a Szentszéknek gyakorlatilag „*megengedték, hogy kiválassza az államiság azon attribútumait, amelyeket élvezni szeretne (mint pl. hatáskörök, befolyás és mentességek átruházása) anélkül, hogy e kiváltságokat az államisággal általában járó kötelezettségek elismerésével kísérné*”.²³⁷

5.2. Az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága és a jelentéstétel folyamata

A Gyermekjogi egyezmény 44. cikke alapján minden részes félnek ötvenként jelentésben kell beszámolnia arról, milyen intézkedéseket tett az egyezmény (és a Fakultatív Jegyzőkönyvek) rendelkezéseinek végrehajtása érdekében. A 44. cikk azt is előírja, hogy az országjelentéseket minél szélesebb körben bárki által hozzáférhetővé kell tenni.

Az emberi jogok nemzetközi védelme és a nemzetközi egyezményekben rögzített emberi jogoknak a belső jogban való érvényesülése szempontjából kiemelt szerepet töltenek be a független szakértőkből álló, a szerződés alkotta testületnek (*treaty body*) nevezett bizottságok, amelyek figyelemmel kísérik, monitorozzák az ENSZ-egyezmények tagállami végrehajtását.²³⁸

Az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosságához (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights – OHCHR) tartozó genfi székhelyű Gyermekjogi Bizottság egyike az ENSZ-egyezményekhez kötődő tíz bizottságnak,²³⁹ amelyet 1991-ben eredetileg tíz taggal állították fel, s 1998-ban tizennyolc tagúvá bővítették. Felállításáról a Gyermekjogi egyezmény 43. cikke rendelkezik, miszerint, „*a részes államok által az Egyezményben vállalt kötelezettségek teljesítése területén elért előrehaladás vizsgálatára megalakul a Gyermek Jogainak Bizottsága*”.

A Bizottság munkájáról két évente jelentést tesz az ENSZ Közgyűlésének. A tagokat a nemzeti kormányok jelölik kiemelkedő szakmai tevékenységük alapján, de megválasztásukat követően már küldő országuktól függetlenül, önálló szakértőként, személyes minőségükben dolgoznak. A Bizottság nem jogi személyként, hanem független szakértői testületként monitorozza a Gyermekjogi egyezmény végrehajtását a részt vevő államok, 44. cikkben rögzített jelentéstételi kötelezettsége alapján. A kormányzatokkal folytatott konzultációt követően az országjelentések és a civilekkel történt párbeszéd alapján az adott ország jelentéstevői összeállítják a titkárság munkatársainak segítségével az ún. záróészrevételek (*concluding observations*) és ajánlások tervezetét, amelyet a Bizottság tagjai konszenzussal hagynak jóvá. Egyfajta esetjogként is felfogható az, hogy mára a Bizottság munkájának eredményeképpen több száz záróészrevétel született, amely részletesen tartalmazza azt, hogy a Gyermekjogi egyezményt ratifikáló országok milyen eredményeket értek el a végrehajtás terén és a Bizottság milyen hiányosságokat tárt fel.

Annak érdekében, hogy a Gyermekjogi egyezmény minél teljesebb körűen kerüljön megvalósításra, a Bizottság 2001 óta az egyes cikkekhez ún. átfogó vagy általános kommentárok (*general comments*) készít, amelyek a testület állásfoglalását jelentik a Gyermekjogi egyezményben rögzített egyes jogok részletes értelmezéséhez. Ezek a normatív erővel nem bíró átfogó kommentárok fontos szerepet tölthetnek be a Gyermekjogi egyezmény hatékonyabb végrehajtásában, bár teljes mértékben az államokon múlik a figyelembevételük.

Az átfogó kommentárok a nemzetközi jog hagyományos forrásai közé nehezen illeszthetők be, ugyanakkor azonban a jog megismerésének fontos eszközei. LAMM Vanda egyetért azzal a megállapítással, hogy a kommentárok „*a szabályoknak és az elveknek a kincsestárát képezik, amelyeket az egyezményekben rögzített kötelezettségek teljesítése során valamennyi felvilágosult gondolkodó államban irányadónak kell tekinteni*”.²⁴⁰

A Gyermekjogi Bizottság természetesen nem az egyetlen szerv, amelynek feladata a Gyermekjogi egyezmény végrehajtásának ellenőrzése. Ez elsősorban magán a részes félén múlik, a genfi testület a felek tevékenységét kíséri figyelemmel és tesz – jogilag nem kötelező – ajánlásokat a hatékonyabb végrehajtás érdekében.

A monitoringeljárás három tevékenységet jelent: jelentéstételt, a záróészrevételek útján történő vizsgálatot, utánkövetést.

A monitoringeljárás legfontosabb része természetesen maga a *jelentéstétel*. A jelentéstétel során a Gyermekjogi Bizottság azt ajánlja a feleknek, hogy ebbe a folyamatba (és a jelentéseket követő kiértékelésbe is) vonják be a területen működő, „tereptapasztalattal” bíró civil, nem-kormányzati szervezeteket és magukat a gyermekeket is. Ez utóbbi, mint a „gyermekek hangja” általában a gyermekjogi (vagy hasonló feladatot ellátó) ombudsmani külön jelentésben, vagy a civil szervezetek által benyújtott alternatív/árnyékjelentés részeként szokott megvalósulni.

Mindez ideális esetben a felek és a civil társadalom között – természetükből

fakadóan az eltérő feladatköreik kölcsönös tiszteletben tartásával – jobb partneriséget, és a végrehajtás során is hatékonyabb együttműködést alakíthat ki.

Aggályos ugyanakkor a jelentéstétel elmaradása vagy késedelme, amelynek egyik objektív oka, hogy a nemzetközi emberi jogi szerződések számával arányosan nő a részes államok jelentéstételi feladatainak száma is. Ezért is ösztönzi az ENSZ jelentéskészítéshez készült útmutatójában, hogy folyamatosan működő interszektoriális bizottságok végezzék az előkészítő munkát, a zárószrevételek elemzését, monitorozását.²⁴¹ Az ENSZ 2014-ben elfogadta az egyszerűsített jelentéstételről (*simplified reporting procedure*) szóló, „az Emberi jogok szerződésekhez kapcsolódó szerződés alkotta testületek rendszere hatékonyabb működésének megerősítése” című határozatot,²⁴² amelynek célja éppen a gyorsabb, hatékonyabb beszámolás és a konstruktív párbeszéd elősegítése a szerződéses bizottságok és a részes államok között.²⁴³

Az *utánkövetés*, mint minden kutatás, vizsgálat kardinális, de egyben legproblemásabb kérdése, ez esetben, a monitoring „fekete lova”. A normatív erő nélküli zárószrevételek komolyan vételének végrehajtása a részes fél (alapvetően politikai) akaratán, pénzügyi és más lehetőségein múlik, de általános jelenség, hogy legtöbbször az utánkövetés „lendülete” megtorpan a jelentéstételi évet követően, és nem tart ki a teljes, következő beszámolási időszakban.

5.3. A Szentszék mint a a Gyermekjogi egyezmény – kérdések az implementáció körül

Ahogy már fentebb ismertetésre került a Szentszék, az egyezmény megszületését megelőző aktív előkészítő tevékenységét követően II. János Pál pápa alatt, az elsők között ratifikálta a Gyermekjogi egyezményt 1990. április 20-án. Az egyezményhez csatolt első két Fakultatív Jegyzőkönyvet is aláírta 2000. október 10-én, amelyek ratifikációjára 2001. október 24-én került sor. A nemzetközi jogban szokásos módon a részes feleknek lehetőségükben áll fenntartásokat fűzni, nyilatkozatokat tenni az egyezmény (bármely nemzetközi szerződés) elfogadásakor.²⁴⁴ A Szentszék három fenntartást fűzött az egyezményhez és egy értelmező nyilatkozatot tett.²⁴⁵

A három fenntartás a következőkről szól:

1. A Szentszék az Egyezmény 24. cikk 2. pontjában foglalt „családtervezési nevelés és szolgálatok” fogalmát csak azokra a családtervezési módszerekre vonatkoztatva értelmezi, amelyeket erkölcsileg elfogadhatónak tart, s ezek a családtervezés természetes módjai.

2. A Szentszék az Egyezmény cikkeit úgy értelmezi, hogy azok a szülők elsődleges és elidegeníthetetlen jogait védelmezzék, különösen az oktatáshoz (13. és 28. cikkek), a vallásszabadsághoz (14. cikk), az egyesüléshez való joghoz (15. cikk), valamint a magánélet védelméhez való jog (16. cikk) kapcsán.

3. A Szentszék rögzíti, hogy az egyezmény gyakorlatban a Vatikánvárosi Ál-

lam különleges státusza miatt csak annyiban alkalmazható arra, figyelembe véve korlátozott mértékét a jogalkotás vonatkozásában az állampolgárság, hozzáférhető terület és lakosság terén.

A nyilatkozat pedig úgy szól:

„A Szentszék a jelen Egyezményt úgy tekinti, mint megfelelő és üdvözlendő eszközt a gyermekek jogainak és érdekeinek védelmére, akik János Pál pápa nyomán »minden generáció értékes kincseként kihívást jelentenek a bölcsességének és az emberségének«. A Szentszék úgy tartja, hogy az Egyezmény az ENSZ által korábban elfogadott elvek beteljesülése, és mint ratifikált eszköz hatályosul, védeni fogja a II. Genfi nyilatkozatban kimondott jogait a gyermeknek születése előtt és után, amelyet megismétel preambuluma 9. bekezdésében. A Szentszék továbbra is bíz abban, hogy a preambuluma 9. bekezdése, az 1969. május 23-án elfogadott Bécsi egyezmény 31. cikkével összhangban, az Egyezmény egészének értelmezésének perspektíváját szolgálni fogja. A Gyermekjogi egyezményhez való csatlakozással a Szentszék szándékozik ismételtlen kifejezni a gyermekek és családjaik jólléte iránti folyamatos törődését. Tekintetbe véve a Szentszék különleges természetét és státuszát, az Egyezmény elfogadásakor nem szándékozik elvonatkoztatni különleges küldetésétől, annak erkölcsi és vallási jellegzetességeitől.”

Az egyezményhez fűzött első két fenntartás az egyetemes egyházi tanításokra vonatkozik az egyezményben említett családtervezés és a szülői jogok vonatkozásában. A harmadik fenntartás pedig kizárólag a Vatikánvárosi Államra vonatkozik, és biztosítja az állam jogának elsődleges forrásául szolgáló kánonjog szupremáciáját. Az értelmező nyilatkozat kifejti a Szentszék nézetét arra vonatkozóan, hogy az egyezmény preambuluma (amely egyébként az egyezmény jogi kötőerővel nem bíró része) védelmezi a meg nem született gyermek jogait is.

A Gyermekjogi egyezmény 44. cikkének megfelelően

„1. Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat, hogy az Egyesült Nemzetek Főtitkárának közvetítésével az Egyezményben elismert jogok érvényesítése érdekében elfogadott intézkedésekről és e jogok gyakorlásában elért előrehaladásról jelentést terjesztenek a Bizottság elé, és pedig:

- a) az Egyezménynek az adott államra vonatkozó hatálybalépésétől számított két éven belül;*
- b) ezt követően öt évenként.”*

A Szentszék Gyermekjogi Bizottságnak szóló első jelentésében kiemelte, hogy „saját maga és a Vatikánvárosi Állam részéről” csatlakozott az egyezményhez. A részes államok kötelezettségeiből tehát kettős szerepben kíván részt venni: egyrészt a Szentszék, mint területileg nem körülhatárolható spirituális entitás, másrészt a területileg is körülhatárolható Vatikánváros részéről.

Az, hogy a Szentszék, mint az egyezményt ratifikáló részes fél e speciális

helyzetéből fakadóan miként és mely területen teljesíti az egyezmény végrehajtására vonatkozó kötelezettségeit, sok kérdést vet fel és ennek világos megválaszolásával maga a részes fél is tartozik.

Jane ADOLPHE a Szentszék mint részes fél egyezményből fakadó kötelezettségei és a kánonjog vonatkozásában vizsgálta, hogy a Szentszék a Gyermekjogi egyezményt úgy írta-e alá és ratifikálta, mint

1. A katolikus egyház legfőbb szerve, amely ekként a kánonjogra hatással bír?
2. Vatikánváros Állam szuverén szerve, amely annak (kvázi nemzeti-vatikánvárosi) jogrendszerére hatással bír?
3. Egy olyan szerv, amely mindkét értelmezésben hatással van a jogra?

2014-ben a Szentszék saját részes félként való kötelezettségeit inkább ADOLPHE második, mintsem harmadik paradigmájával írta le. A Szentszék az egyezményből fakadó kötelezettségeit, „*elsősorban és leginkább a fentebb idézett kötelezettségei végrehajtásával Vatikánváros Állam területén belül teljesíti [...] A Szentszék az egyezményben lefektetett elveket minden jóakarátú ember számára közvetíti*”.²⁴⁶

Tehát a Szentszék elfogadta, hogy Vatikánváros területén belül érvényre kell juttassa a Gyermekjogi egyezményben foglalt rendelkezéseket, ugyanakkor azt is kifejezte, hogy mint globális spirituális entitást nem köti az egyezmény, így a ratifikációval arra sem vállalt kötelezettséget, hogy a kánonjog és a katolikus egyház tanításaiba az egyezményt átültesse. A Szentszék úgy érvel, hogy az egyezményből fakadó, Vatikánváros területén kívül eső kötelezettségei abban kimerülnek, hogy mint globális erkölcsi iránymutató bátorítson másokat az egyezmény minél hatékonyabb végrehajtására. Az egyezmény részes félként való végrehajtásához szükséges feltétel ugyanis a körülhatárolható földrajzi terület. Továbbá úgy érvel, hogy a vallás szabadsága és hogy szuverén ellenőrzést folytathasson belső joga felett, egyházi tanításokban és a kánonjogban, mint valósi entitás a Gyermekjogi Bizottság hatáskörén kívül esik.

A Gyermekjogi Bizottság nem ért egyet a Szentszék saját részes félként való szerepének meghatározásával. Nézete szerint a Szentszék szerepe ADOLPHE harmadik paradigmájával írható le inkább. „*A Szentszék, amikor ratifikálta az egyezményt, kötelezettséget vállalt annak végrehajtására, nemcsak Vatikánváros területén belül, hanem mint a Katolikus Egyház legfőbb szerve szerte a világon, hatósága alá tartozó egyének és közösségek vonatkozásában [...]*”²⁴⁷

A Bizottság 2014-es zárószövegeleiben miközben „*üdvözölte a Szentszék hozzáállását, hogy Vatikánváros jogalkotása az egyezménnyel összhangban legyen, ugyanakkor sajnálatát fejezi ki, hogy hasonló hozzáállás nem tapasztalható belső joga, ideértve a kánonjog vonatkozásában [...]* A kánonjog néhány rendelkezése nincs összhangban az Egyezménnyel, különösen amelyek a gyermek diszkriminációjával, illetve az erőszakkal, szexuális kizsákmányolással és bántalmazással szembeni védelemhez való jogra vonatkoznak.”²⁴⁸

A Szentszék a Bizottságnak adott válaszában egyrészt elismerte saját maga

vonatkozásában a „nemzetközi jog szuverén jogalanyának természetéből eredő komplexitást”, másrészt úgy reagált, hogy a Gyermekjogi Bizottság súlyosan félreérti a Szentszék egyezményből fakadó nemzetközi kötelezettségeit, s a Gyermekjogi Bizottság „alapvetően tévesen” „merült bele” a kánonjogba, amely miatt téves értelmezések láttak napvilágot.²⁴⁹

A Gyermekjogi Bizottság és a Szentszék közötti párbeszédben az összhang hiánya más, szerződés-alkotta testületekre is átgűrűzött, így a Faji Megkülönböztetés Kiküszöbölésének Bizottságával (Committee on the Elimination of Racial Discrimination – CERD), mind a Kínzás elleni Bizottsággal (Committee Committee against Torture – CAT) folytatott dialógusba is, amelyet a későbbiekben igyekszem megvilágítani.

5.3.1. A Szentszék első jelentéstételi ciklusa (1994–1995)

A Szentszék első jelentéstételének határideje 1992. szeptember 1. volt, a jelentés benyújtására végül két évvel később, 1994. március 28-án került sor. A jelentéshez nem nyújtottak be alternatív vagy árnyékjelentést. A Szentszék Bizottság előtti szóbeli meghallgatását 1995. november 14-én, Genfben tartották.

A 18 oldalas jelentés bevezetése kiemeli a Szentszék egyedi spirituális jellegét, amely megkülönbözteti bármely más államtól, amelyek természetüket tekintve átmeneti és politikai jellegűek. Kimondja, hogy a Szentszék Vatikánvárosi Állam feletti joghatósága „kizárólag arra szolgál, hogy megeremtse autonómiáját és hogy biztosítsa spirituális küldetése szabad gyakorlását”.

A Szentszék felhívta a Gyermekjogi Bizottság figyelmét a saját, nemzetközi közösségben betöltött és elfogadott különleges szerepére. Mint a katolikus egyház legmagasabb szintű kormányzati szerve, a Szentszék elismerten a nemzetközi jog szuverén alanya. Ennek ellenére megkülönbözteti sajátos természetét, amely alapvetően egyetemes vallási és erkölcsi jellegű. Hasonlóképpen, a Vatikánvárosi Állam néven ismert joghatósága kizárólag annak autonómiájának alapját képezi és szellemi küldetésének szabad gyakorlását garantálja. A Szentszék jelenlétét a nemzetközi szervezetekben (pl. az ENSZ), és csatlakozását olyan nemzetközi egyezményekhez, mint például a az általa elsők között ratifikált Gyermekjogi egyezmény, ugyanezen okok ösztönzik.

A jelentés három nagy részre osztható. A Szentszék tanításaiban megerősített gyermekjogok című első nagy rész tér ki az emberi méltóság kérdésére. A Szentszék és a katolikus egyház mindig fontosnak tartotta a gyermek eredendő emberi méltóságának elismerését, amely a gyermekek jogainak és a társadalom gyermekekkel szembeni kötelezettségeinek forrása. Mindezt II. János Pál pápa Familiaris Consortio pápai buzdításával illusztrálták.²⁵⁰

A jelentés kitér arra, ahogyan azt a „Familiaris Consortio” is kifejti, az egyház úgy véli, hogy a gyermekek jogait nem lehet a család, mint a társadalom első és legfontosabb egységének kontextusán kívül értelmezni. Ezért a gyermekek jogainak védelme csak akkor válhat teljes mértékben hatékonyvá, ha az államok és a nemzetközi közösség tiszteletben tartja a családot és jogait. Ezért a jelentés „az

Egyház a gyermekek jogait és jóllétét a család kontextusába helyezi” című külön pontban foglalkozik számos gyermekjogi rendelkezéssel.

A jelentés idézi, hogy a Püspöki Szinódus annak érdekében, hogy a család teljes mértékben betöltsen a társadalomban betöltött szerepét, különös tekintettel a gyermekekre, Rómában, 1980-ban találkozott, hogy megvitassa „A keresztény család szerepe a modern világban” témáját és kérték a pápától a „Családjogi Charta” kihirdetését. A Családjogi Charta kiadására tehát a Püspöki Szinódus javaslatára került sor 1983. október 22-én, amelynek „a célja, hogy minden mai ember, keresztények és nem keresztények számára kimerítő és rendszeres összefoglalást adjon a család alapvető jogairól.

A Családjogi Charta több pontjában foglalkozik a család és alapvető jogok összefüggésével. Preambulumának A) bekezdése úgy fogalmaz, hogy „az emberi jogoknak alapvetően fontos társadalmi dimenziói vannak, amelyek a családban jutnak kifejezésre”. D) bekezdése szerint „a család mint természetes társulás, az állam, vagy más közösség előtt jön létre, és sajátos, elidegeníthetetlen jogai vannak”. F) bekezdése szerint „a családban több nemzedék él együtt, egymást segítve; benne az egyének és a társadalom jogai és igényei összhangba kerülnek”.

Az első nagy fejezetben a jelentés az egyház tanításait ismerteti a család, az oktatás, az abortusz és a fogantatás kérdései, művi meddővé tétel és az embriókutatás vonatkozásában. E körben kitér arra, hogy az egyház védi az emberi életet a fogantatás pillanatától kezdődően és ennek megfelelően vonatkoztatja a gyermekek jogait is a születés előtti időszakra is. Az oktatás kapcsán pedig hangsúlyozza a szülők elsődleges, eredeti és elidegeníthetetlen jogát a gyermekük tanítására. A fejezet alapvetően nem a Gyermekjogi egyezmény rendelkezéseit elemzi, azokra utalásokat tartalmaz csak.

A Gyermekjogi egyezmény, valláshoz kapcsolódó 14–15. cikkei vonatkozásában a jelentés a *Dignitatis humanae* nézeteit ismétli, amely szerint a vallás szabadsága olyan alapvető polgári jog, amelyet az államoknak garantálni kell, de a gyermekek esetében a szülőknek átfogó autoritása van dönteni a gyermekek vallásos neveléséről.

A jelentés nem tér ki mások mellett e jog további értelmezésére, például arra sem, hogy a belátással már bíró kamaszok elérhetik-e az autonóm döntés jogát a vallás vonatkozásában, csatlakozhatnak-e a vallásszabadságuk alapján valamely vallási szektához, illetve bármely, a szüleikétől eltérő valláshoz.

E fejezet utolsó pontja „a Szentszék és egyezmény” címet viseli, és arra szolgáltat példákat, hogy a Szentszék az egyezmény előkészítésében aktív részt vett, és az egyezmény elfogadását követően is számos alkalommal nyilatkozott meg az egyezmény és a gyermekjogok védelme érdekében, ugyanakkor fenntartja a csatlakozáskor fűzött fenntartásokat, s gyermekjogok védelmében, és az egyezmény népszerűsítése során mindvégig hangsúlyozza az élethez való jog és a család fontosságát.

A második nagy fejezet, amely a Szentszék tevékenységével foglalkozik a gyermekek érdekében, úgy fogalmaz, hogy kimerítő felsorolást képtelenség len-

ne írni valamennyi tevékenységéről, mert a világ minden táját érinti és oly régóta tartanak. Egyebek mellett felsorolja a Szentszék azon intézményeit, amelyek a gyerekekkel foglalkoznak, így a valamennyi gyermekekkel kapcsolatos kérdéssért felelős Család Pápai Tanácsa, a Katolikus Nevelés Kongregációja, a Laikusok Pápai Tanácsa, vagy az Egészségügyi Dolgozók Pápai Tanácsa.

Az egyezmény végrehajtásával foglalkozó alfejezet úgy fogalmaz, hogy az egyház tanításaiban és cselekedeteiben hangsúlyozza a gyermek eredendő emberi méltóságát, amiből az élethez, túléléshez és fejlődéshez való abszolút jog, a hátrányos megkülönböztetés tilalma és a jog a tiszteletre is fakad.

A jelentés kiemeli mindezek mellett, hogy az egyház nem tud eltekinteni attól, hogy a gyermekek egyezményben leírt polgári jogait és szabadságait a családdal összefüggésben értelmezze.

A gyermekek védelméről szóló alfejezet foglalkozik röviden az egyházi kezdeményezésekkel a gyermekeket érintő szexuális kizsákmányolás, az utcagyerekek, a gyermekmunkások, a szerfüggő gyermekek, a fogvatartott gyermekek, a menekültek, a háborús zónákban élő gyermekek, és egyéb sérülékeny gyerekcsoportok vonatkozásában.

A jelentés külön fejezetben foglalkozik azzal, hogy a Család Pápai Tanácsának feladata az egyezmény végrehajtása is, ebből tevékenységét támasztja alá számos, a Tanács által rendezett találkozó, konferencia (pl. „I Diritto Dei bambini”, 1992, Róma).

De a konferenciákon túl, nem tesz említést sem a gyermekeket érintő szexuális visszaélésekről, amelyet az egyház képviselői követtek el, sem a gyermekvédelmi protokollokról és iránymutatásokról, amelyek az egyházi vonatkozású, gyermekek érintő visszaélések jelentéséhez és kivizsgálásához szükségesek. Az első jelentés hallgat ezekről az ügyekről és az azt követő szóbeli meghallgatáson a Gyermekjogi Bizottság sem tett föl erre vonatkozó kérdéseket. Az első jelentés kapcsán a Bizottság oldalán nem érhetők el civil jelentések, észrevételek, holott 2013-ban egy, a bántalmazott gyermekeket képviselő csoport szerint, fontos információkat juttattak el a Bizottsághoz az egyházi visszaélések ügyében már az első jelentéstétel időszakában.²⁵¹

Az első jelentés az „egyezmény végrehajtása” címszó alatt tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek egyfelől az egyetemes egyházi tanításban és a kánonjogban vannak, másfelől a katolikus egyház tevékenységében, harmadrészt pedig a Szentszék globális kezdeményezéseire utal, ugyanakkor nincs hivatkozás az egyház tanításai és a Gyermekjogi egyezmény között, de nem utal arra sem, hogy a Szentszék az egyezményt csak Vatikánvárosi Államban hajtja végre: épp ellenkezőleg. A Vatikánvárosi Államban történő végrehajtásról a szóbeli meghallgatáson a Szentszék képviselője úgy fogalmazott, hogy Vatikán nem több mint a kúriai hivatalnokok számára egy munkahely, ekként nincs szükség ott az egyezmény végrehajtására.

A Gyermekjogi Bizottság válasza kapcsán szükséges rögzíteni, hogy a Bizottság nem kért a Szentszéktől ún. írásos ügylistát (*list of issues*), amely rendes

eljárásban írásos választ igényel a részes féltől és a szóbeli meghallgatás részét képezi a válaszok megtárgyalása.

A Bizottság az írásos ügylista kiküldésének hiányát a Szentszék különleges státusával indokolta, de a Bizottság elnöke a meghallgatáson kifejezte reményét, hogy a szóbeli meghallgatás párbeszéde alatt a Szentszék számára segítséget tudnak nyújtani az egyezmény jobb alkalmazásához, nemcsak a Szentszékben, hanem valamennyi befolyása alá tartozó államban. A Szentszék képviselője beszélt a Szentszék *„fáradhatatlan, erőfeszítéseiről, amely az Egyezményben tükrözött jogok népszerűsítésére, terjesztésére vonatkoznak.”*²⁵²

A szóbeli meghallgatás során a Gyermekjogi Bizottság aggodalmát fejezte ki, hogy a Szentszék a vallásszabadság kérdésében a szülői jogok felsőbbiségét hangsúlyozta a gyermekek saját lehetséges választásai felett. Erre válaszul, a Szentszék képviselője – habár nem utalt konkrét dokumentumra – úgy fogalmazott, hogy az egyház gondolkodásában bizonyos fejlődés következett be a vallás szabadsága vonatkozásában, különösen a gyermekeket érintően. Ennek megfelelően az egyház szerint a szülő vallását gyermekének továbbadhatja, de arra nem kényszerítheti.

Ehhez kapcsolódóan a Szentszék képviselője kifejtette azt is, hogy a szülői és a gyermeki jogok között kölcsönös függőség van, amelynek keretében a szülő iránymutatást és tanácsot ad a gyermekének, tekintetbe véve a gyermek fejlődési képességeit, összhangban az egyezmény 5. cikkével.

Egy másik sarkalatos kérdés, a testi fenytés vonatkozásában a Szentszék képviselője, a kérdést összetettnak nevezte és megítélését attól tette függővé, hogy a fenytés hogyan történt. Eszerint elfogadható, ha a fenytés szeretettel, életkorra tekintettel, mérsékelt módon történik, de ha azt a gyűlölet fűti, akkor nem. {Mindehhez megjegyzendő, hogy a szülő jogát a testi fenytésre a Katolikus Katekizmus egyértelműen tartalmazza: „2223 Elsősorban a szülők felelősök gyermekeik neveléséért. [...], Aki szereti a fiát, annak kéznél van pálcája, [...] aki megfenytíti fiát, örömét leli benne” (Sir 30,12). „Apák, ne keserítsétek meg gyermekeiteket, hanem neveljétek őket fegyelemben az Úr útmutatása szerint” (Ef 6,4).}

A szóbeli meghallgatáson röviden említésre került Vatikánvárosi Állam státusza is. A Szentszék képviselője elmondta a Bizottságnak, hogy a Szentszéknek nincsenek állampolgárai, hanem a Szentszéknek tisztviselői élnek ott és vatikánvárosi állampolgárságuk van. Így Vatikánváros elsősorban a kúriai tisztviselők munkahelye, ahol gyermekek nem élnek. Az egyezmény végrehajtása a Vatikánvárosi Államban egyik fél részéről sem került felvetésre.

A Gyermekjogi Bizottság záróészrevételei (1995)

A Gyermekjogi Bizottság rendkívül rövid, mindössze háromoldalas záróészrevételeiben²⁵³ megköszönte a Szentszéknek, hogy benyújtotta első jelentését, habár speciális státusából fakadóan, nem a Bizottság iránymutatásának megfelelően. Üdvözölte a Pápai Tanácsok munkáját, és a megtett erőfeszítéseket az egyez-

mény elérhetővé tételére, annak több nyelvre való lefordításával.

Ugyanakkor aggodalmát fejezte ki az egyezményhez fűzött fenntartások miatt, különös tekintettel a gyermek jogai birtokosaként való elismerésének hiánya, valamint a katolikus iskolákban bevett gyermekek közötti – elsősorban nemi alapú – diszkrimináció miatt, továbbá az egészséggel (pl. családtervezés) kapcsolatos oktatás – számára – nem kielégítő, illetve megfelelő gyakorlata miatt.

A Bizottság ajánlást tett arra vonatkozóan, hogy a Szentszék bátorítsa az egyezmény egyetemes elfogadását és további népszerűsítését. Azt is javasolta, hogy a Szentszék tisztázza álláspontját az egyezmény 5. és 12. cikke közötti kapcsolat tekintetében. E helyütt emlékeztetett arra a bevett véleményére is, miszerint a szülők jogai és előjogai nem sérthetik a gyermeknek az egyezményben elismert jogait, különösen a gyermek azon jogát, hogy kifejezze saját véleményét és hogy véleményét megfelelő mértékben figyelembe vegyék.

Azt is javasolta, hogy az egyezmény szellemiségének megfelelően, az abban foglalt alapelveket, különös tekintettel a megkülönböztetésmentesség, a gyermek legfőbb (a jogszabály magyar – felülvizsgálatra szoruló – fordításában használt: mindenekfelett álló) érdekeinek figyelembevételét s a gyermek részvételének elvét teljes mértékben figyelembe kell venni a Szentszék és a gyermek jogaival foglalkozó különféle egyházi intézmények és szervezetek tevékenysége során.

Összességében elmondható, hogy az első jelentéstételi ciklusban (1994–1995) a Szentszék és a Gyermekjogi Bizottság közötti párbeszéd során szinte kizárólag az egyházi tanításokkal foglalkoztak, pl. a szülők jogai, a nők kizárása a papi hivatásból, a fogantatás és fogamzásgátlás kérdései. Ekkor nem került szóba, ami később kritikaként fogalmazódott meg a Bizottsággal szemben, hogy túlterjeszkedik hatáskörén az egyházi tanítások és a kánonjogi tárgyalásával. Olyan kardinális kérdések sem kerültek szóba, mint az egyház és a gyermekek elleni elkövetett szexuális bántalmazások viszonya, vagy az egyezmény végrehajtása a Vatikánvárosi Államban.

A Szentszék 16 évvel később fejezte ki a Bizottság felé a zárószövevekkel kapcsolatos aggályait. A 2011-ben benyújtott második időszakos jelentésében fogalmazott úgy, hogy 1995-ben, a Gyermekjogi Bizottság *„kísérletet tett újradefiniálni vagy új fogalmakat és/vagy jogokat, és/vagy elveket alkotni, amelyek nem felelnek meg az emberi személyről, jogairól és kötelezettségeiről alkotott autentikus és holisztikus képnek, és nem az Egyezmény szövegének jóhízemű interpretációját jelenítik meg.”*²⁵⁴

S inentől a Szentszék és a Gyermekjogi Bizottság közötti kapcsolat meglehetősen nehézkesé vált, amely kiterjedt azokra a vitákra is, hogy hol húzódik a Szentszék mint Részes Fél kötelezettségének határa, és meddig terjed a Gyermekjogi Bizottság mandátuma.

5.3.2. A Szentszék második jelentéstételi ciklusa (2010–2014)

A második beszámolási időszakban tett jelentést a Szentszék a Gyermekjogi Bizottságnak *A gyermekek eladásáról, a gyermekprostitúcióról és a gyermek-*

pornográfáról szóló, a Gyermek jogairól szóló egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyvről is (az első jelentéstétel 2003-ban volt esedékes). A gyermekek ellen, egyházi személyek által elkövetett szexuális bántalmazás kérdése először itt jelent meg öt bekezdésben, amelyek tartalmazzák II. János Pál és XVI. Benedek pápa kifejezett sajnálatát és beszámolókat a pápa és az áldozatok közötti találkozókról. A Szentszék volt az a fél, amelyik felvetette az ügyet. Ebben a jelentésben utaltak a katolikus katekizmusra is, amelynek alapján a Szentszék ezeket a cselekményeket Isten törvénye elleni erkölcsi bűnnek tekinti.

A jelentés napvilágra kerülését követően számos civil álláspontot juttattak el a Bizottsághoz, amelyek mind egyházi személyek által gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bántalmazásokról számoltak be.

A jelentés bevezetőjéül hét elvet rögzítettek (elsősorban a Családjogi Charta vonatkozó rendelkezéseit idézve az egyes pontoknál), amelyek a Szentszék kapcsolatát meghatározzák az egyezménnyel és a Fakultatív Jegyzőkönyvekkel:

1. A gyermek emberi méltósága az alapja minden további gyermeki jognak. A fogantatás pillanatától méltóságát tekintve a gyermek egyenlő a többi emberrel (CRC/C/3/Add.27, para. 4).
2. A gyermek jogait és kötelezettségeit nem lehet a család kontextusán kívül értelmezni (Családjogi Charta, preambulum, E bekezdés).
3. A gyermek jogait és kötelezettségei védeni kell az élethosszig tartó heteroszexuális házasságon nyugvó családon belül (Családjogi Charta, preambulum, A–B bekezdések).
4. A gyermek jóllétét legjobban szülei tudják megvédeni. Ők rendelkeznek elsődlegesen felelősséggel és jogokkal különösen a gyermek gondozása, oktatása, vallása, magánélete és az egyesülési jog kapcsán. Az állami beavatkozás csak abban az esetben indokolt, ha bizonyítottan abúzus történt [CRC/C/3/Add.27, para. 16 (b)].
5. A gyermeknek joga van az életre a fogantatástól a természetes halálig. Ez azt jelenti, hogy az abortusz és az emberi embrió kísérletek a gyermek élethez való jogának sérelmét jelentik (Családjogi Charta, 4. cikk).
6. A gyermeknek elidegeníthetetlen joga van az oktatáshoz, és a szüleinek (nem az államnak) elsődleges kötelessége és joga megválasztani a gyermek oktatását, ideértve a szabad iskolaválasztást, meggyőződésüknek megfelelően (Családjogi Charta, 5. cikk).
7. A gyermeknek joga és kötelessége a vallás szabadsága, amely az emberi méltóságon alapul. Szülei joga és kötelessége megválasztani, saját meggyőződésüknek megfelelően, a gyermek vallásos nevelését (CRC/C/3/Add.27, para. 11, Családjogi Charta, 5. cikk).²⁵⁵

A Gyermekjogi Bizottság kiadott írásos ügylistájában érdekes módon nem jelenítette meg, vagy értékelte a katolikus egyház érintettségét a gyermekek elleni szexuális abúzus ügyekben, annak ellenére, hogy maga a jelentés „kínálta fel” a

kérdés tárgyalását. Ehelyett számos kérdést intézett a Szentszékhez a szexuális bántalmazás gyermek áldozatainak kompenzációjára vonatkozóan, de kizárólag a fakultatív jegyzőkönyv fókuszra és elsődlegesen a vatikánvárosi végrehajtás vonatkozásában. A Bizottság és a Szentszék közötti párbeszédben ismét előkerült Szentszék részes félkénti kötelezettsége. A Bizottság részéről annak sérelmezése, hogy a Szentszék a ratifikációval vállalást tett arra, hogy nemcsak Vatikán területén belül ülteti át a jegyzőkönyvet, hanem mint a katolikus egyház legfőbb szerve, világszerte egyének és intézmények vonatkozásban is. Tehát a kritika és ajánlások elsődlegesen arra vonatkoztak, hogy a Szentszék 300 millió katolikus hívő gyermek felett gyakorol egyházi autoritást, kánonjogban és az egyházi tanításokban meg kell jelenítse az egyezmény szellemiségét, azzal összhangba kell hoznia.²⁵⁶

A Szentszék Fakultatív Jegyzőkönyvekre vonatkozó első jelentése és a Gyermekjogi egyezményről szóló második jelentése között jelentős átfedés van, ami annak is betudható a két jelentést közel egyszerre nyújtották be: a második jelentés az 1997-ben, 2002-ben, 2007-ben esedékes jelentéstételi időszakra vonatkozik, amely időtartam alatt a Szentszék nem nyújtott be jelentést.

A második jelentés azokra az ajánlásokra is reflektált, amelyek 16 évvel korábban, az első jelentésre megfogalmazott bizottsági zárószövevények tartalmaztak. Az értelmezési keretek különbözőségének hátterében az is áll, például ADOLPHE értelmezése szerint, amelyet magam is osztok, hogy a Gyermekjogi Bizottság interpretációja az egyezményről tisztán az autonóm gyermekjogok értelmezését közvetíti, míg a Szentszék nézete szerint a gyermekjogok nem értelmezhetőek önállóan, a család kontextusa nélkül.²⁵⁷

A jelentés általános észrevételeit ismételtén azzal kezdi, hogy a Szentszék a nemzetközi jog szuverén alanya, amely különleges státussal bír, eredeti, nem származtatott jogi személyisége független más hatóságtól és jogrendszerrel.

Ismételtén megerősíti a fenntartások szükségességét. Amint azt 1990-ben is megjegyezte a Szentszék *„határozott álláspontot képviselt és azt továbbra is fenntartja számos olyan kérdésben, amelyekre kiterjedt vita tárgyát képezte az egyezmény szövegének megfogalmazásakor”*. A Szentszék rögzíti, hogy az említett fenntartások és értelmező nyilatkozatok nem „ellentétesek az Egyezmény céljával, hanem összhangban állnak vele, 51. cikkének (2) bekezdése révén. Saját magát, mint az Egyezményt ratifikáló negyedik felet, az Egyezmény élő szívének tekinti.²⁵⁸

A jelentés ismét megerősítette, hogy a gyermeknek az egyezmény értelmében joga van a védelemhez a születése előtt és után. A gyermekjogok a család kontextusán belül értelmezhetőek, amely családot felbonthatatlan, heteroszexuális házasságon nyugodva érti. Az az alapértelmezett álláspont, hogy a család, a szülők tudják a legjobban védeni a gyermek legfőbb érdekeit, amely egyúttal kötelességük is. Ez a joguk és kötelességük megjelenik az oktatás és a vallásos nevelés téren is. A Szentszék jelentésében arra is kitér, hogy gyermeknek kötelessége tiszteletben tartani a szülei jogát és kötelességet védelmük, nevelésük, oktatásuk

terén. A Szentszék ugyanakkor hangsúlyozta, hogy a szülőknek tiszteletben kell tartani a gyermek eredendő emberi méltóságát, jogait és kötelezettségeit.

A Szentszék a szexuális nevelés tárgyában megvédte és értelmezte azt a katolikus tanítást, amely szerint a gyermekek életkoruknak megfelelő szexuális nevelése az emberi szerelemhez és önátadáshoz elengedhetetlen, amely szexuális „adás” a házassághoz és csak ahhoz kapcsolódhat. A családtervezés kérdését visszavezeti a *Humanis dignitatae* című enciklikájára, és megismétli, hogy a gyermek Isten ajándéka.

A katolikus iskolák kérdésében, a Szentszék mások mellett kiemelte, hogy ezek az iskolák saját fennhatóságuk és felelősségük alatt működnek, a kánonjognak megfelelően. A Szentszék, a nők és lányokkal szembeni bánásmód kapcsán rögzítette, hogy „a nők és lányok méltósága tiszteletben tartását nagy figyelmet szentel, ideértve az oktatáshoz való jog érvényesülését is.” Ez mások mellett azal is alátámasztotta, hogy a katolikus iskolák tanulóinak 60 százaléka lány.

A családról szóló fejezetben, releváns pápai megnyilatkozások kerültek felsorolásra, valamint témába vágóan az egyház által szervezett találkozók, konferenciák, és olyan világi események, amelyeken a Szentszék képviseltette magát, illusztrálendő elkötelezettségét.

Három bekezdés foglalkozik a gyermekek védelmével, és szexuális bántalmazás ügyével. A jelentés azon az állásponton van, hogy a Fakultatív Jegyzőkönyvhöz benyújtott jelentés átfogóan foglalkozott a kérdéssel. Ismételten rögzíti, hogy a büntető kánonjog kizárólag az egyház tagjaira vonatkozik, az nem nyúl bele a világi jogba. Megerősíti, hogy az egyház a gyermekekkel szembeni, egyházi személyek által elkövetett szexuális bántalmazást mindig is a legsúlyosabb bűncselekménynek tekintette és „*a kánon jog a legsúlyosabb büntetést tartalmazza*”.²⁵⁹

Megjegyzi, hogy II. János Pál pápa 2001-ben kiadott „*Sacramentorum sanctitatis tutela*” című apostoli levele ezeket a bűncselekményeket „az erkölcs elleni súlyos bűnnek” tekinti. A jelentés hivatkozik a kiskorúakkal szemben elkövetett bántalmazások kezelésére vonatkozó új normákra, amelyeket XVI. Benedek pápa vezetett be 2010-ben.²⁶⁰ Hivatkozva, hogy számos helyi egyház kidolgozott szabályokat, iránymutatást a gyermekekkel szembeni szexuális bántalmazás kezelésére.

A jelentés utolsó fejezete foglalkozik a Vatikánnal, arra koncentrálva, hogy körülbelül 600 polgára van, legtöbbször egyházi személy, valamint a svájci gárda diplomáciai személyzete. Kevesebb mint felük él a Vatikánban, és jellemzően más állampolgárok, valamint kb. 50 gyermek él a falain belül. Ezeken túl nincsen utalás az egyezmény átültetésére.

5.3.2.1. A BIZOTTSÁG ÍRÁSOS ÜGYLISTÁJA ÉS A SZENTSZÉK VÁLASZA

A 2013 júliusában kiadott bizottsági ügylistában²⁶¹ először a tárgyalások során, a Bizottság nagyon konkrét kérdéseket intézett a Szentszékhez a Gyermekek jogi egyezmény vatikáni belső jogba való átültetésére vonatkozóan. Kérdéseket tett fel továbbá a katolikus iskolákban a nemi alapú sztereotípiák megelőzésé-

re tett intézkedésekről, a házasságon kívül született gyermekek törvénytelen státusának megszüntetéséről, a gyermekek véleményének kifejezéséről, az ún. Magdolna-mosodákkal (Írorszáiban a katolikus egyház apácarendjei több mint kétszáz éven keresztül működtették ezeket az intézményeket, amelyek eredetileg a „megszégyenített” nőknek szolgáltak menedékkül az újrakezdés lehetőségével, azonban később lányokat és nőket dolgoztattak halálra 1922 és 1996 között)²⁶² kapcsolatos panaszok kivizsgálásáról, a testi fenytés tilalmáról és az egyházi személyek által, gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bántalmazás kérdéséről. Ezek a direkt kérdések jól mutatják a megváltozott viszonyt a Szentszék és a Bizottság között, illetve a benyújtott civil véleményekből kapott többletinformációkat is tükrözik.

A Szentszék válaszában²⁶³ megkérdőjelezte a Bizottság információinak pontosságát és az egyezmény részes félre vonatkozó kötelezettségei értelmezésének jogosságát. A Szentszék – habár az első jelentésben a Vatikán ügy jelent meg, csak mint a kúriai tisztviselők munkahelye, ahol nem élnek gyermekek, a második jelentésben pedig egyáltalán nem is foglalkozott a kérdéssel – most kifejtette, hogy számos jogszabályi változás történt a vatikáni belső jogban az egyezmény átültetése érdekében.

A házasságon kívül született gyermek törvénytelen státusára vonatkozóan a Szentszék úgy válaszolt, hogy nemzetközi szinten nem használatos a Szentszék által az „illegitim”/törvénytelen terminus. Utal a Családjogi Chartára, amely nem használja ezt a kifejezést. (E válasz kapcsán megjegyzendő, hogy a Charta egy valóban fontos, ám a kánonjogban kötőerővel nem bíró dokumentum. S a kánonjog tartalmazza azokat a rendelkezéseket, amelyek alapján a törvényes házasságon belül született gyermek elsődlegesen csak a törvényes.²⁶⁴ Az Egyházi Törvénykönyv tehát ismeri a „törvényes” és a „törvénytelen” gyermek fogalmát.)

Másik sarkalatos kérdés ismételen a testi fenytés volt. A Szentszék úgy fogalmazott, hogy nemzetközi szinten sem támogatják a testi fenytést. A szülők fenytéshez való joga kapcsán az 1987-es katolikus katekizmust idézi, amely szerint a szülők kötelesek a gyermekeiket nevelni, számukra iránymutatást adni, kijavítani a hibáikat, utasítani és fegyelmezni. És nem használják a testi fenytés (corporal punishment) vagy a fenytés, büntetés (punishment) kifejezéseket.

A Szentszék a Magdolna-mosodákkal kapcsolatos kérdésekre úgy válaszolt, hogy az ír apácarend nyitott az áldozatok kárpótlására. [Néhány hónappal azelőtt, hogy a Bizottság ügylistáját elküldte volna, az ír kormányt arról értesítették, hogy az érintett négy apácarend (Mercy Sisters, Sisters of Our Lady of Charity, Sisters of Charity, Good Sheperd Sisters) nem fog fizetni kompenzációt a kormány által létrehozott alapba, amelynek a költsége körülbelül 58 millió euró volt. A pénzügyi hozzájárulástól elzárkóztak, ugyanakkor a kormány által, a MCALEESE-jelentés²⁶⁵ nyomán létrehozott csomag egyéb vonatkozásában együttműködni szándékoztak.]²⁶⁶

5.3.2.2. A BIZOTTSÁG ZÁRÓÉSZREVÉTELEI (2014)²⁶⁷

A Bizottság üdvözölte a jogszabály-módosításokat a Vatikánvárosi Állam jogában, a kormányzóságon felállított, a szerződés monitoringjával foglalkozó irodát, és a Kiskorúak Védelmével foglalkozó Pápai Bizottság felállítását. Pozitívnak értékelte a korábbi, egyik vitás kérdés felülvizsgálatára tett ígéretet is: a kánonjogban megtalálható törvénytelen gyermekek kérdésének vizsgálatát.

A Bizottság aggályosnak találta ugyanakkor – más részes felek esetében is jellemző – az első záróészrevételeiben tett ajánlások mellőzését, különösen a hatósága és működése alá tartozó, gyermekekkel kapcsolatba kerülő személyek (ideértve a katolikus iskolák pedagógusait is) rendszeres gyermekjogi képzésének hiányát illetően és az egyezményhez fűzött fenntartások visszavonása tárgyában. Ajánlást fogalmazott meg, hogy átfogóan vizsgálja felül az egyházi normákat, ideértve a kánonjogot is, hogy az az Egyezménnyel teljes összhangba kerüljön.

Kritika érte, hogy a Szentszék nem hozott létre magas szintű koordinációs mechanizmust a gyermekjogok érvényesítése érdekében, s olyat sem, amely a gyermekjogok (és nem csak a gyermekbántalmazások kérdését) tiszteletben tartását monitorozná.

A Bizottság ajánlást tett arra vonatkozóan is, hogy a Szentszék még inkább terjessze az egyezményt, így a katolikus iskolák tanrendjébe is épüljön be.

A Bizottság aggályosnak találta a Szentszék homoszexualitásról tett kijelentéseit, amely hozzájárul a stigmatizációhoz és előhívhat erőszakos cselekményeket is a leszbikus, meleg, biszexuális, transznemű (LMBT) fiatalokkal vagy az azonos nemű párok által nevelt gyermekekkel szemben. Ajánlást tett arra, hogy a Szentszék ítélje el a szexuális orientáció alapján való hátrányos megkülönböztetést, és támogassa a homoszexualitás büntetésének eltörlését globálisan.

Az egyházi személyek gyermekekkel szemben elkövetett szexuális bűncselekményei tárgyában, a Bizottság szerint a Szentszék nem kielégítő módon vette figyelembe gyermek legfőbb érdekeit. A Bizottság különösen aggályosnak találta, hogy a Szentszék *„a gyermek legfőbb érdekei elé helyezte, helyezi az egyház reputációjának és az elkövetőknek a védelmét, amint azt számos nemzeti bizottság vizsgálata kimutatta”*. Ajánlást fogalmazott meg, hogy a Szentszék nagyobb erőfeszítést tegyen a gyermek legfőbb érdekének megfelelően és ezt az elvet alkalmazza valamennyi jogalkotási, igazgatási és igazságszolgáltatási eljárásban és más programokban, aminek gyermekekre hatása van. A Bizottság *„súlyosan aggályosnak”* találta, hogy a Szentszék elmulasztotta az egyházi személyek gyermekekkel szembeni szexuális bántalmazásának a mértékéről való tudomásulvételt, továbbá a megfelelő gyermekvédelmi intézkedések megtételét, és az olyan eljárások elfogadását is sérelmezte e körben, amely lehetővé tette a szexuális bántalmazás folytatását és az elkövetők büntetlenségét. A Bizottság kimerítő ajánláslistát adott ki és sürgette a pápai bizottságot, hogy az független testületként vizsgálhassa az egyházi szexuális bántalmazások ügyét és ezeknek az eseteknek a nem megfelelő igazgatási eljárásait. Ajánlást tett továbbá az egyházi levéltárak transzparenciájára, bűnmegelőzési politikák, áldozat reintegrációs programok kidolgozására, a gyermekek ismereteinek és tudatosságának a

bővítésére a szexuális bántalmazás felismerésére és az attól való védelemre.

A Bizottság problémásnak találta, hogy a Szentszék megszorító értelmezésben használja a gyermekek jogát a véleményük kifejezésére és a vallásszabadságuk biztosítására, féltve a szülői jogokat. A Bizottság felhívta a figyelmet, hogy ezeknek a jogoknak a biztosítása az egyezmény részes felére kötelező és nem képezheti tárgyalás alapját.

Felmerült továbbá azoknak a gyermekeknek az ügye, akiknek az édesapja katolikus pap, és a gyermek nem ismerhette meg a kilétét. Ajánlást tett, hogy a Szentszék keresse meg ezeket a gyermekeket, és biztosítsa, hogy az édesapjuk megismerhesse őket és gondoskodhasson róluk.

A Magdolna-mosodák kérdésében a Bizottság problémásnak találta azt a tényt, hogy a Szentszék nem folytatott le belső vizsgálatot, és felkérte a vizsgálat lefolytatására, valamint az áldozatoknak megfelelő kártérítés biztosítását és rehabilitációs ellátást ajánlott.

Emlékeztetett a Bizottság az egyezmény az erőszak minden formájával szembeni védelmet garantáló 19. cikkére, s javasolta, hogy a testi fenyegetést az egyezménynek megfelelően tegye tilalom alá, iránymutatással segítsék és tiltsák be a katolikus iskolákban és családon belül egyaránt.

A családok kérdése kapcsán, a Bizottság úgy fogalmazott, hogy a Szentszék nem vesz tudomást a családok valóságban létező sokféleségéről és diszkriminálja a gyermekeket családi állapotuk miatt, s a Bizottság az abortusszal kapcsolatos szigorú egyházi álláspont felülvizsgálatát is kérte. Ajánlást fogalmazott meg annak kapcsán továbbá, hogy a fiatalok számára nyújtandó szexuális egészséggel kapcsolatos oktatás be kell kerüljön a katolikus iskolák tanrendjébe.

5.3.2.3. A SZENTSZÉK VÁLASZA A ZÁRÓÉSZREVÉTELEKRE

A Szentszék 2014-ben írásban reagált az ajánlásokra (ami egyébként nem kötelező eleme a jelentéstételnek).²⁶⁸ Ebben ismét hosszasan részletezte a Szentszék nemzetközi jogbeli különleges státusát és hangsúlyozta, hogy a Bizottság úgy merült bele a kánonjog kérdéseibe, hogy az a szerződést ratifikáló részes fél kötelezettségeként nem lenne számonkérhető.

A Szentszék a Bizottság számos ajánlását kritikával illette. Így, mások mellett kifejtette, hogy a Bizottság továbbra sem érti a katolikus egyház, a Szentszék és Vatikánváros közötti különbséget, ezáltal a Szentszék egyezményből fakadó kötelezettségeit is félreérti. Így, azt sem fogadja el, hogy a Szentszék az egyezményt nem valamennyi katolikus nevében fogadta el és ekképpen nem kötelezhet arra más államokat sem, ahol katolikusok élnek, hogy ültesse át az egyezményt. A Szentszék úgy fogalmazott, hogy a Bizottság olyan ajánlásokat tett, amelyek *„figyelmen kívül hagyják a minden szerződésben alapvető nemzetközi jog elveket (pl. az államok függetlenségét és szuverén egyenlőségét, az államok belső ügyeiben való be nem avatkozás és szabad konszenzus elvét, a jóhiszeműséget és a pacta sunt servanda szabályát)”*.²⁶⁹

A Szentszék szerint a Bizottság, az egyezménnyel ellentétes módon, új, ellent-

mondásos terminusokat vezet be annak érdekében, hogy például az abortusz mellett érveljen, holott e kérdésben nincs nemzetközi konszenzus és az egyezmény preambulumban foglaltakkal pedig kifejezetten ellentétes. Ezt problémásnak látja hasonlóan ahhoz, hogy a Bizottság elmulasztja megvédeni a heteroszexuális, élethosszig tartó házasságon nyugvó család formát azzal, hogy a családi élet sokkal sokfélebb, összetettebb formáit promotálja, amely szintén ellentétes az egyezmény preambulumban 3–4. pontjaival.

Aggályosnak tartotta, hogy a Bizottság használja a „fogamzásgátlás” és a „szexuális és reprodukív egészség nevelés” kifejezéseit, holott ezek nem találhatók meg az egyezményben, és más nemzetközi egyezmény sem definiálja, ezzel mind a vallásszabadsághoz való jogot, mind a szülői jogok érvényesülését sértik. A vallásszabadsághoz való jogot akképpen is sérti a Bizottság, hogy változásokat ajánl hit és erkölcs, kánonjog és az egyházjog szabályaiban.

A Bizottság ezeken felül összességében nem tartja tiszteletben a Szentszék egyezményéhez fűzött fenntartásait és nyilatkozatát. A Szentszék szerint a zárószövevények számos pontatlanságot tartalmaznak, nem veszik figyelembe a részes fél által már korábban írásban adott, vagy a szóbeli meghallgatáson elhangzott véleményeket, „*azt a benyomást hagyva, hogy a szóbeli meghallgatást már előre meghatározották az előkészített zárószövevények.*”²⁷⁰

5.3.3. Útban a soron következő jelentéstétel felé

MCALEESE szerint önellentmondásnak tűnő módon az utolsó két bekezdésben a Szentszék kifejezi szándékát a Gyermejjogi egyezmény és Fakultatív jegyzőkönyveinek az átültetésére és a Bizottság releváns ajánlásainak végrehajtására, összhangban a vallási és erkölcsi küldetésével a szerződésből fakadó kötelezettségek hatékonyabb végrehajtása érdekében. Ez egyértelműen a részes fél, nem területhez köthető kötelezettségeinek vállalását mutatja – amelytől minden egyéb nyilatkozatában elzárkózott –, minthogy külön bekezdésben ír, kifejezetten a szuverén Vatikánvárosi Államot érintő kötelezettségekről.²⁷¹

A 2014-es jelentéstételt jelentős sajtóérdeklődés kísérte világszerte. A Bizottság ajánlásai kapcsán megjelent például az is, hogy „a jelentés kifejezetten lesújtó hangvétele példátlanul tekinthető az ENSZ-jelentések sorában, és a *Reuters* hírügynökség szerint a világszervezet részéről az egyházi hierarchia eddigi leg súlyosabb bírálatának számít.”²⁷²

S úgy tűnik, a Szentszék részes félkénti státuszának definiálása, illetve ebből következően az sem konzekvens (változott a beszámolási időszakban) és világos egyik fél részéről sem, hol húzódnak a kötelezettségvállalás határai. Így mások mellett az a kérdés, hogy mi a kapcsolat a Gyermejjogi egyezmény és a kánonjog között továbbra is tisztázatlan maradt.

A Bizottság ajánlásának megfelelően a Szentszék következő jelentéstételének időpontja 2017. szeptember 1. (amelyre a kézirat lezárásáig, 2022. január 20. nem került sor).

5.4. A Szentszék egyéb ENSZ szerződés-alkotta testületekkel való viszonyrendszere

Tekintettel arra, hogy a Szentszék még két további ENSZ-egyezmény részes fele, így nem kerülhet meg az sem, hogy ezen egyezmények végrehajtása kapcsán milyen álláspontot képvisel a gyermekjogok relációjában. A Szentszék 1969-ben ratifikálta az ENSZ Faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló egyezményét, valamint 2002-ben az ENSZ Kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni egyezményét.

5.4.1. A Szentszék és a Faji Megkülönböztetés Kiküszöbölésének Bizottsága (CERD)²⁷³ viszonya

A Szentszék az egyezmény ratifikálásakor nem tett nyilatkozatot vagy fűzött fenntartást. Ennek megfelelően, mint részes félre, a Szentszékre is vonatkozó, az általános végrehajtáshoz kapcsolódó kötelezettségei a következők (2. cikk szerint):

„1. A részes államok elítélik a faji megkülönböztetést és vállalják, hogy a faji megkülönböztetés minden formája kiküszöbölésének és az összes fajok közötti megértés előmozdításának politikáját minden alkalmas eszközzel haladéktalanul folytatják és ebből a célból:

- a) Minden részes állam vállalja, hogy személyek csoportjai vagy intézmények ellen irányuló faji megkülönböztetés céljából semmilyen cselekményt vagy gyakorlatot nem kezdeményez és biztosítja, hogy valamennyi országos és helyi hatósága és közintézménye ezzel a kötelezettséggel összhangban jár el.”

A 2. cikk d) bekezdése szerint „minden részes állam bármely személy, csoport vagy szervezet által alkalmazott faji megkülönböztetést minden megfelelő eszközzel – szükség esetén törvényhozás útján is – megtilt és megszüntet.”

A Szentszék a ratifikációt követően ez ideig, tizenkétszer tett jelentést a Bizottságnak (1970 és 2014 között).²⁷⁴ A CERD minden ajánlásában elfogadta a Szentszék részes félkénti speciális helyzetét, s fogalmazott úgy például, hogy „*a részes fél egyedi természete és szerkezete korlátozhatja a teljes implementáláshoz megtehető intézkedések közvetlenségét.*”²⁷⁵ Mindez nem érinti ugyanakkor az egyezményből fakadó kötelezettségek végrehajtását. A Szentszék is felhívta a figyelmét 1993-ban benyújtott jelentésében a nemzetközi közösségben elfoglalt speciális státusára, amelyből fakadóan küldetése erkölcsi és vallási tanításokra vonatkozik elsősorban, a pápa autonómiájához szüksége minimális földrajzi dimenzióval.²⁷⁶ A Szentszék azt is rögzítette, hogy „*a római pápának a katolikus egyház feletti tekintélye folytán a Szentszék sajátos módon válaszol a faji megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló nemzetközi egyezményben meghatározott kötelezettségekre, olyan tanításokon keresztül, amelyek ösztönzik*

a katolikusok magatartását az egész világon”.²⁷⁷ Egyetemes tanításokon keresztül való munkájának háttéréül a kánonjogot is hivatkozta (208. kánon).²⁷⁸ A jelentésben a végrehajtás földrajzi korlátjáról vagy Vatikánváros vonatkozásában értelmezéséről nem esik szó.

Az 1998-ban benyújtott összevont, 13–15. jelentésében a Szentszék több tisz-tázó pontot rögzített a nemzetközi jogban betöltött státusáról, így az egyezmény végrehajtásáról. Így például azt is, hogy az egyezményt a Szentszék (és nem a Vatikánvárosi Állam) írta alá és ratifikálta. Mindamellett, hogy fenntartást vagy nyilatkozatot nem fűzött az egyezmény ratifikálásakor, e jelentésben kiemelte, hogy Szentszék nem nyilatkozott arra vonatkozóan, hogy elfogadná az egyez-mény 14. cikk 1. bekezdése alapján a CERD hatáskörét egyéni közlések (kvázi panaszok) befogadására, amelyek az egyezményben rögzített jogok, részes fél részéről történő megsértését rögzítik (14. cikk 1. bekezdés). „A részes állam bár-mely időpontban nyilatkozatot tehet, hogy elismeri a Bizottság illetékességét arra, hogy az illető állam joghatósága alá tartozó olyan egyénektől vagy egyének csoportjától eredő közléseket átvegyen és megvizsgáljon, akik azt állítják, hogy áldozatai annak, hogy az illető részes állam a jelen Egyezményben lefektetett valamely jogot megsértette. Olyan részes államra vonatkozó közlést, amely ilyen nyilatkozatot nem tett, a Bizottság nem vesz át.” A Szentszék kiemelte, hogy az egyezmény 9. cikkének (1) bekezdése értelmében kötelezettséget vállalt arra, hogy jelentést nyújt be az egyezmény hatályosulása érdekében hozott intézkedé-sekről. Mindezek miatt, a Szentszék emlékeztette a bizottságot, hogy

- (a) *A nemzetközi jogban a Szentszék szuverén jogalany, amely eredeti, nem származtatott jogi személyiséggel rendelkezik, amely független minden ha-tóságtól vagy joghatóságtól.*
- (b) *A Katolikus Egyház belső jogában a Szentszék az egyetemes egyház kor-mánya, amely a pápából és a tőle származó intézményekből áll (Egyházi Törvénykönyv, 361. kánon).*
- (c) *A Szentszék Vatikánváros állam szuverénje is. Ez az állam rendelkezik az állam összes jellemzőjével; nem civil lakosságot, hanem ideiglenesen a Szentszék szolgálatába állított munkaközösséget foglal magában.*
- (d) *Történelmileg a Szentszék nemzetközi személyiségét soha nem tévesztették össze azon területekkel, amelyek felett állami szuverenitást gyakorolt, pl. Szent Péter (vagy egyházi államok) öröksége 754-től 1870-ig és Vatikánváros 1929 óta.*
- (e) *A Szentszék nemzetközi személyisége elsőbbséget élvez minden területi személyiséggel szemben, amint azt például az 1870–1929 közötti évek is megerősítik, amelyek a hagyományos egyházi államok elvesztése és Vati-kánváros állam megalakulása között helyezkedtek el. Ez alatt a hatvan év alatt a Szentszék végig a nemzetközi jog alanyaként tevékenykedett, számos állammal nemzetközi szerződéseket kötött, nemzetközi konferenciákon vett részt, közvetítői és választottbíróági missziókat folytatott, valamint aktív*

és passzív diplomáciai kapcsolatokat is fenntartott.

(f) Az 1929-es lateráni egyezmény 24. cikkének (2) bekezdésében foglaltak szerint a Szentszék nem kíván részt venni „államok közötti időbeli megmértetéseken”, miközben kijelenti, hogy készen áll a hozzájárulásra, amikor a vitában részt vevő felek „egyhangúlag fellebbeznek”. békeküldetése érdekében, miközben fenntartja magának a jogot, hogy minden esetben gyakorolja erkölcsi és lelki tekintélyét.²⁷⁹

A jelentés a továbbiakban az Egyházi Törvénykönyv egyezménnyel való összhangját részletezi igen kimerítő módon. Ez a jelentés arra vonatkozóan utalást sem tartalmaz a fentebb bemutatott nemzetközi jogi státus kapcsán tett megjegyzéseken túl, hogy az egyezményt Vatikánvároson belül hogyan hajtják végre vagy hogy maga a Szentszék különbséget tenne a részes félként kötelezettségei, mint nemzetközi jogalany és mint a Vatikánváros feletti szuverén között.

A CERD e jelentésre, 2000-ben küldött zárószövevényeiben javaslatot tett, hogy a soron következő jelentéstétele során a Szentszék adjon tájékoztatást az egyezmény és a vatikánvárosi jog összhangjáról. A következő jelentés, habár 2000-ben volt esedékes, mintegy 12 év múltán, 2014-ben került végül benyújtásra. Ez a jelentés habár bevezetőjében úgy fogalmaz, hogy az egyezmény rendelkezéseinek implementálásáról szóló 16. jelentés, a későbbiekben ez a terminus már nem fordul elő a szövegben. Ugyanakkor a Szentszék pontokba szedve részletezi az 1969-es Bécsi egyezménynek megfelelő értelmezését az egyezmény kapcsán, visszautalva arra is, hogy a Bizottság ajánlásait ily módon fogja értelmezni a továbbiakban is, pl. új terminológiákat tartalmazó bizottsági javaslatokat nem tudja értelmezni. A jelentés további részében Vatikánváros jogával és egyezménynek való megfelelése érdekében tett intézkedéseket sorolja valamint a Szentszék faji diszkrimináció elleni globális erőfeszítéseit mutatja be.

A korábbi – elérhető – jelentésektől eltérően ez a jelentés nem az általános kánonjogi rendelkezésekkel foglalkozik, hanem elsősorban a vatikánvárosi jog vonatkozásában. Ugyanakkor megállapításokat rögzít a kánonjog természete kapcsán:

„A kánonjog – más államok törvényeivel összehasonlítva – az isteni természetjog, az isteni pozitív jog és az ember alkotta jog összetett egysége, amely tükrözi és kifejezi a katolikus egyházat: eredetét, eszközeit, spirituális és erkölcsi küldetését, szervezeti felépítését, természetfeletti végét, valamint a szellemi és fizikai javait. Az isteni természetjog (más néven egyszerűen »természetjog«) és az isteni pozitív jog az erkölcsi életet szabályozó elsődleges és alapvető normákat jelzik, az Egyház tanítói hatalma által értelmezett és a Katolikus Egyház Katekizmusában megfogalmazottak szerint. Különös körülményekkel szemben, a tisztán ember alkotta jog változtatható. Tartalmazhat a civil jogból kölcsönzött elemeket, de az ember alkotta jog soha nem sértheti meg az isteni természetjogot vagy az isteni pozitív törvényt.”²⁸⁰

A későbbi szóbeli meghallgatáson is a Szentszék képviselője azt hangsúlyoz-

ta, hogy részes félként globálisan bátorítja az egyezmény által elismert emberi jogokat és alapvető elveket, míg a végrehajtás vonatkozásában csak a Vatikánvárosban értelmezi az egyezményt. A kettős identitás modelljét sugallva, így mint Vatikánváros feletti szuverén gyakorolja az egyezményből fakadó kötelezettségek végrehajtását, és mint földrajzi területtel nem rendelkező, ahhoz nem köthető egyetemes egyházfő bátoríthat csupán más államokat és katolikus szervezeteket az egyezmény szellemiségének betartására.²⁸¹ Ebben az olvasatban tehát az egyezményből fakadó jogok és alapelvek egyházi tanításba és a kánonjogba való átültetése nem következik a ratifikálásból, holott korábban jelentéseiben, az Egyházi Törvénykönyvből hozott példákat az egyezménynek való megfelelésre. A bizottság azonban hangsúlyozta a későbbiekben azt a véleményét, hogy „*a Szentszék volt a ratifikáló fél és nem Vatikánvárosi Állam*”.²⁸²

A 2016-ban kiadott bizottsági zárószövegeiben azt kéri a részes féltől, hogy hozzon jogalkotási intézkedéseket az egyezmény 2. cikke alapján, és adjon további tájékoztatást az egyezménnyel való összhangról a Vatikánvárosi Állam állampolgárai és tisztviselői, a Szentszék tisztviselői és a Katolikus Egyház tisztviselőire vonatkozó, a faji diszkriminációt tiltó polgári és büntetőjogi szabályokról.

Tehát a bizottság azon az állásponton van, hogy a Szentszék mint részes fél kötelezettséget vállalt az egyezmény végrehajtására, nemcsak a Vatikánvárosi Állam falain belül (sőt), hanem az egyetemes egyház vonatkozásában is, amelyet kiegészít az a globális erkölcsi misszió, amelynek keretében más államok magatartását az egyezmény betartására ösztönzi.

5.4.2. A Szentszék és a Kínzás elleni egyezményt monitorozó Bizottság viszonya (CAT)

A Szentszék 2002-ben csatlakozott a Kínzás elleni egyezményhez (CAT-egyezmény) és első jelentését 9 éves késedelemmel 2013-ban nyújtotta be. A jelentés erőteljesen kihangsúlyozta, hogy a CAT-egyezményt a Vatikánvárosi Állam területére értelmezi. Vatikánvárosi Állam szuverénjeként a Szentszék egy fontos „Értelmező Nyilatkozatot” is kiadott, amely bemutatja a CAT-hoz való hozzáállását. A Nyilatkozat a CAT-egyezményt a kínzások elleni védekezés méltó eszközének tekinti és jóval pontosabban fogalmazza meg a Szentszék álláspontját, amelyben a Katolikus Egyház tanítása egyértelműen fogalmaz az erőszakos cselekmények és a kínzások elleni fellépés kapcsán.²⁸³

„A Szentszék, mint a nemzetközi közösség tagja, vele összefüggő, de tőle különálló és elkülönült Vatikánváros területétől, amely felett szuverenitását gyakorolja. Nemzetközi személyiségét soha nem keverték össze azokkal a területekkel, amelyek felett állami szuverenitását gyakorolta. Jelenlegi formájában a Vatikánvárosi Államot 1929-ben hozták létre, hogy hatékonyabban biztosítsa a Szentszék lelki és erkölcsi küldetését. Ezért a Szentszékre mint »Vatikánra« való köznyelvi hivatkozások félrevezetőek lehetnek. Ebben az értelemben a Szentszék, mint említettük, globálisan ösztönzi a CAT-ban elismert alapelveket és alapvető emberi jogokat, miközben azt a Vatikánvárosi Állam területén az Értelmező Nyilatkozat-

tal összhangban végrehajtja.”²⁸⁴

A CAT ugyanakkor aggályosnak találta a Szentszék egyezmény végrehajtására vonatkozó hatásköri értelmezését:

„Például Ön azt mondja a jelentésének 4b bekezdésében, hogy a Szentszék a nemzetközi jog hatálya alá tartozik, amely Vatikánváros területe felett gyakorolja szuverenitását. Jelentésének 6. bekezdésében világossá teszi, hogy Vatikánváros a pápa fennhatósága alá tartozik, továbbá a Szentszék és nem Vatikánváros az állandó megfigyelő az ENSZ-ben, így nem Vatikánváros, hanem a Szentszék jogosult az egyezményhez való csatlakozásra. Úgy tűnik, hogy Vatikánváros a Szentszék egyik »alosztálya«, akárcsak Genf kantonja Svájcban. Tudomásom szerint ez a bizottság még soha nem szembesült azzal, hogy valamely részes állam megpróbált egy egyezményt csak egy része vonatkozásában ratifikálni. Még aggasztóbb, hogy a Nyilatkozat (Értelmező Nyilatkozat) szándékolt céljának tűnik, hogy a Szentszék tisztségviselői cselekményeinek vizsgálatának jelentős részét kizárja ez a bizottság hatásköréből, és ez aggaszt bennünket. Az egyezmény szerinti kötelezettségének Ön általi értelmezése nincs összhangban gyakorlatunkkal.”²⁸⁵

A delegációval folytatott párbeszédről elérhető nem hivatalos emlékeztető szerint az egyezmény hatálya alá tartozó szexuális abúzus kérdése a Szentszék delegációjával folytatott szóbeli meghallgatáson már felmerült, ahogyan részletesen kitért a bizottsági záróészrevétel is rá, különösen arra való tekintettel, hogy 2001 óta a Hittani Kongregációnak kötelezően kell jelenteni az egyházi személyek által, kiskorúak sérelmére elkövetett szexuális visszaélések eseteit. A delegáció tájékoztatta a Bizottságot, hogy 2004–2013 között 3420 hitelesnek tekintett vádat emeltek egyházi személy ellen szexuális visszaélés miatt, ugyanakkor a bizottság sajnálatát fejezte ki, hogy az egyházi büntetések mellett a részes fél nem adott tájékoztatást hány esetben adott tájékoztatást az ügyekről a világi hatóságoknak. A Bizottság részletes ajánlást tesz a Szentszéknek e tárgyban:

„A részes félnek gondoskodnia kell arról, hogy a szentszéki tisztségviselők és a Szentszék más köztisztviselői hatékony intézkedéseket tegyenek a tényleges felügyeletük alatt álló egyének magatartásának ellenőrzésére, az ilyen magatartások megállítására és szankcionálására minden olyan esetben, amikor az egyezmény megsértésével kapcsolatos hiteles állítások tudomásukra jutnak, és egyéb intézkedéseket tegyenek annak megelőzése érdekében, hogy az érintett személyek később jogsértéseket kövessenek el, ideértve a következőket:

- (a) Folytassa az Egyezmény megsértésének megelőzésére szolgáló programok és politikák kidolgozását és végrehajtását;
- (b) Gondoskodjon arról, hogy a Hittani Kongregáció vagy a részes fél más tisztségviselői tudomására jutott visszaélések vádjával érintett személyeket a panasz kivizsgálásáig haladéktalanul felfüggeszék szolgálataik alól, hogy elkerüljék az áldozatok későbbi bántalmazásának vagy megfélemlítésének lehetőségét;
- (c) Biztosítsa a Hittani Kongregáció által vizsgált összes pap áthelyezésének

hatékony ellenőrzését, és megakadályozza azon papok áthelyezését, akiket hitelt érdemlően visszaélésekkel vádoltak, hogy ne kerülhessék el az ügy megfelelő kivizsgálását és büntetésüket. A felelősnek talált személyek esetében szankciókat kell alkalmazni, beleértve az egyházi szolgálatból való elbocsátást;

- (d) *Biztosítsa, hogy a részes fél valamennyi tisztviselője kellő gondossággal járjon el, és megfelelően reagáljon a visszaélésekre vonatkozó hiteles állításokra, és minden tisztviselőt, aki ezt elmulasztja, ésszerű szankcióknak veti alá;*
- (e) *Hatékony intézkedéseket tegyen annak biztosítására, hogy a tisztviselőihez eljutott, az egyezmény megsértésére vonatkozó vádakot a megfelelő polgári hatóságokkal is megosszák, hogy megkönnyítsék a nyomozást és a vélelmezett elkövetők elleni vádemelést. A részes félnek a következő időszakos jelentésében adatokat kell szolgáltatnia a Bizottságnak azon esetek számáról, amelyekben tájékoztatást adott a polgári hatóságoknak mind az ügyek keletkezésének helyén, mind az érintett személyek jelenlegi tartózkodási helyén.*²⁸⁶

Az első jelentéstétel során átfogó civil alternatív jelentést is benyújtottak a Bizottsághoz, amely a Szentszék felelősségének írja le a katolikus papok által elkövetett világméretű szexuális visszaéléseket, és különösen aggályosnak nevezi, hogy a Szentszék első jelentésében nem foglalkozott ezzel a kérdéssel egyáltalán. *„Tekintettel arra, hogy a nemi erőszak mint a kínzás egyik formája a nemzetközi emberi jogi jog értelmében, reméljük, hogy a Kínzás Elleni Bizottság felveszi a gyermekek szexuális zaklatásának kérdését a Szentszék, mint az Egyezmény részes fele felelősségének felülvizsgálatába. Ez nem zárhatja ki más államok felelősségét, ahol lehetőségük van polgári joghatóságukat gyakorolni a gyermekek elleni szexuális visszaélések ügyében.*

Különösen azt reméljük, hogy a bizottság javasolni fogja a Szentszéknek a részes állam kezdeti jelentésének záró észrevételeiben, hogy:

- *hozza nyilvánosságra a gyermekek szexuális zaklatásának a Szentszék által birtokolt eseteivel kapcsolatos összes információját a visszaélések átláthatóságának biztosítása érdekében;*
- *tegyen jelentést a bántalmazó papok ügyében a polgári igazságszolgáltatás szerveinél annak érdekében, hogy az egyes papokat teljes mértékben felelősségre vonják az általuk elkövetett szexuális zaklatásért;*
- *vezessenek be kártérítési és jóvátételi rendszert az áldozatok számára a Kínzás elleni egyezmény 14. cikkével összhangban.*²⁸⁷

A következő jelentés benyújtására 2017 szeptemberében²⁸⁸ kellett volna sor kerüljön, azonban a kézirat lezárásig ez még nem történt meg.

6. Összegzés

Jelen munka kísérletet tett arra a hiánypótló feladatra, hogy a kereszténység és a gyermekjogok egyes összefüggéseit – kis részben, inkább csak felvillantás szintjén –, elméleti keretrendszerét, s elsősorban a katolikus egyház, mint legnagyobb keresztény egyház és benne a Szentszék gyermekjogokkal összefüggésbe hozható tevékenységét (különös tekintettel a Gyermekjogi egyezményének ratifikálását követő kötelezettségek teljesítésére, s kiemelten a gyermekekkel szembeni erőszak kapcsán képviselt álláspontjára) megvizsgálja.

A kereszténység és az emberi jogok szoros kölcsönhatásban állnak egymással, akkor is, ha világi nézőpontból értelmezzük e viszonyt. Az emberi jogok természetjogi alapját illetően ismertek a különböző nézőpontok, amelyek egyike elismeri az emberi jogok természetjogi alapját, mint az isteni törvényen nyugvót. Ennek illusztrálására ZLINSZKY János szavai idézendők: *„az emberi jogok rendje a ius divinum rendjén, az emberi méltóság az Isten képére teremtett ember méltóságán, a béke egyensúlya a gyengék, rászorultak, elesettek iránti odaadó (szerető) szolidaritáson alapul. Hogy az igazság tesz szabaddá bennünket, ha tekintet nélkül érdekre, valósága alapján elfogadjuk és mellé állunk, rendjének megvalósításán, áldozatok árán is, munkálkodunk. Hogy a keresztény erkölcs, a szeretet gyakorlata által állítható helyre a jog értéktartalma.”*²⁸⁹ És vannak azok az elméletek, amelyek abban értenek egyet, hogy vannak „velünk született” emberi jogaink, azonban annak forrásáról nem beszélnek.²⁹⁰

Onnantól kezdve, hogy a római jogban meghonosodott *patria potestashoz* képest eltérően határozta meg a gyermek státusát, mondhatjuk, hogy a római katolikus egyház gyermekjogi kapcsolódása kezdettől fogva erős, annak ellenére, hogy maga az Egyházi Törvénykönyv nem tartalmaz kifejezetten gyermekjogi fejezetet. A II. Vatikáni zsinat és messze ható következményei az egyház emberi jogi attitűdje és reformja szempontjából, kölcsönhatásban állt a világi emberi jogi jogfejlődéssel, így az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatával vagy később a Gyermekjogi egyezményvel. A zsinatot követően a pápák mindegyike kiállt az emberi jogok egyetemessége, oszthatatlansága mellett. Azzal, hogy az „emberi jogok pápájának” is nevezett II. János Pál pápa nagyon korán, 1990-ben ratifikálta a Szentszék nevében a Gyermekjogi egyezményt, szimbolikusan is és nemzetközi jogból fakadó kötelezettséget is magára véve egyértelműen elkötelezte a katolikus egyházat a gyermekjogok védelmére (még akkor is, ha az ENSZ szerződéses bizottságai és a Szentszék közötti párbeszéd során a Szentszék által ratifikált ENSZ-egyezményekből fakadó kötelezettségek természetének vonatkozásában változó nézőponton állnak a szereplők).

A katolikus egyház és a gyermekjogok viszonyának eklatáns vizsgálódási területe a Szentszék jelentéstételi folyamata az ENSZ-bizottságok, de különösen a Gyermekjogi Bizottság felé. A Szentszék és az ENSZ-bizottságok közötti

párbeszéd jól illusztrálja azt a valós nehézséget, amely a Szentszék sajátos nemzetközi közösségben betöltött státusából fakad. A Szentszék egyrészt egy állam (Vatikánváros) szuverénje, ugyanakkor egyedülálló nem állami szereplő is a nemzetközi jogban. Más nem állami szereplőkkel ellentétben sajátos nemzetközi jogi személyiséggel rendelkezik, földrajzilag körülhatárolható területtel bír (Vatikánváros) és több emberi jogi szerződés részes fele (Szentszék). Ugyanakkor a Szentszék globális vallási intézmény feje is, s mint ilyen egyházi legfőbb irányítóként nem tartozik a nemzetközi jog hatálya alá. Ez a példátlan státus megnehezíti, s meg is kérdőjelezheti akár az emberi jogi szerződések végrehajthatóságát, amelyek szokásos, hagyományos feltételeit a területi államok jellegzetességeinek figyelembevételével alakították ki. S ezzel a semmilyen más szereplőhöz nem hasonlítható státusból fakadó egyedi helyzettel a Szentszék, mint a három fenti ENSZ-egyezmény részes fele, a jelentéstételei során meglehetősen változó álláspontot képvisel és tud legitim módon, teljesen különbözően érvelni, hogy mikor hajtja végre az adott egyezményből fakadó egyes rendelkezéseket csak Vatikánváros falain belül és egészíti azt ki globális egyházi missziója során más államok ösztönzésével, és mikor tud beszámolni nagyon konkrét, az egyetemes katolikus egyház életét szabályozó Egyházi Törvénykönyv rendelkezéseinek adott egyezményvel való összhangjáról akár. Ehhez kapcsolódik és ebből fakad részben az is, hogy az ENSZ-bizottságok is eltérő módon viszonyultak, viszonyulhattak a Szentszék részes félkénti kötelezettségei értelmezéséhez a különböző beszámolási időszakokban. Mindebből számos értelmezési konfliktus, szándékos vagy szándékon túli félreértés és a másik kompetenciájának kritizálása, megkérdőjelezése is ered.

A Szentszék Gyermekjogi Bizottsághoz történő beszámolási ciklusaiban több jelentős különbség azonosítható.²⁹¹

Egyrészt, míg az első jelentésben (és az azt követő szóbeli meghallgatáson sem) az egyházi személyek által gyermekek sérelmére elkövetett szexuális abúzus említés szintjén sem jelent meg, a második jelentésben már domináns szerepet kapott.

Másrészt, míg az első jelentéstétel során nem ismert, hogy nyújtottak volna be civil álláspontokat a Bizottsághoz, másodsorra 16 civil jelentést nyújtottak be, amelyek a testi fenytés ellen foglaltak állást vagy az egyházi személyek által elkövetett szexuális bántalmazásról szóltak, ideértve túlélők nyilatkozatait is („Survivor voice”).²⁹²

A harmadik különbség abban mutatkozott meg, hogy a Szentszék hogyan határozza meg Vatikánvárosi Államot. Az első jelentés során a Vatikánt olyan területként kezelték, ahol nem élnek gyermekek, kizárólag a Római Kúria tisztviselői számára értelmezhető munkahelyként, ekként az egyezmény végrehajtására nem vonatkoztatták. A második jelentéstételi ciklus végére a Szentszék Vatikánt, mint területi államot definiálta, amelynek gyermeklakossága is van. Úgy érveltek, hogy ez a Szentszék egyetlen olyan „területe”, amelyen kötelező a Gyer-

mekjogi egyezmény végrehajtása az egyezményhez fűzött harmadik fenntartás értelmében, mivel az egyetlen része, amelynek földrajzi területe van.

A 2017-ben esedékes aktuális jelentés benyújtására idáig nem került sor, holott számos fent említett kérdés tisztázásra szorul az egyezmény végrehajtása vonatkozásában. A részes félkénti kötelezettség mind az ENSZ-bizottságok, mind maga a Szentszék mint az egyezményt ratifikáló, ennek értelmében, a végrehajtásról beszámolni köteles fél számára egyértelmű meghatározása és annak konzekvens képviselője nyújtana segítséget a Bizottság és a Szentszék hatáskörének tisztázásához, s ahhoz is, hogy eldönthetővé váljon az ENSZ-bizottság(ok) kompetenciájába tartozik-e a kánonjog és más egyházi tanítások gyermekjogi szemléletének, az egyezmény(ekkel) való összhangjának vizsgálata, mindaddig ezek számonkérése csupán értelmezés kérdése marad.

Amennyiben elfogadjuk, hogy a Szentszék a Gyermekjogi egyezmény ratifikálójá (hiszen nem Vatikánvárosként csatlakozott), ekként áttekintve a legfőbb római katolikus egyházi normarendszert keretbe foglaló Egyházi Törvénykönyv gyermekeket, gyermekjogokat érintő rendelkezéseit, több pontra érdemes felhívni a figyelmet, amelyek kapcsán a gyermekjogi elköteleződés megvalósulása során változtatásokat lehetne eszközölni.

Az Egyházi Törvénykönyv számos, különböző életkorokhoz kapcsolódóan más és más gyermekfogalmat használ, míg a Gyermekjogi egyezmény 18 éves kor alatt mindenkit védendő gyermeknek tekint. Ennek okán például a hetedik életévhez kötött kánonjogi kötelezettségek – ideértve a kötelező gyónást – felülvizsgálatra szorulnak, a Gyermekjogi egyezmény egységes gyermekfogalom használata, és a gyermek kibontakozó képességeit tekintetbe vevő modelljére tekintettel is.

Diszkriminációs kérdést is felvet a gyermekek házasságra lépésének kánonjogi rendezése, amely a házasságot nemenként eltérő (lányok esetében 14. fiúk esetében 16.) életév betöltéséhez köti. Azontúl, hogy a 18 év alattiak által kötött gyermekházasság gyakorlata eleve aggályos – és a Gyermekjogi Bizottság számos országnak (pl. Magyarországnak 2020-ban) ajánlott zárószövegeiben visszatérően elítéli, összeütközésben áll azzal, hogy Gyermekjogi egyezmény mindenkit védendő státusú gyermeknek tekint 18 éves kora előtt, és 2. cikke pedig bárminemű – tehát nemek közötti – diszkriminációt tilt. A keresztény házasság kötelező elemeként jegyzett elhálás, és a házasság feladatának tartott gyermeknemzés 14 éves lányok esetében felvethet kérdéseket a szexuális egészséggel, a testi integritással, a testi-lelki éréssel, de közvetve az oktatáshoz való jog (tankötelezettség teljesítése) érvényesülésével összefüggésben is.

A gyermekkeresztység kérdése szintén vethet fel gyermekjogi aggályokat, amikor a belátással kánonjogi szabályok szerint sem bíró, 7 év alatti gyermeket részesítenek a kereszttség szentségében. A vallás szabadsága, habár a Gyermekjogi egyezmény 14. cikke a gyermek jogaként jelenik meg és a szülők ebbéli iránymutatását pedig tiszteletben tartandónak írja elő, a valóságban belátási képességét el nem érő gyermek számára gyakorlatilag nem érvényesül.

A gyermekekkel szembeni erőszak, mint az egyik legsúlyosabb jogsértés jelensége a katolikus egyház vonatkozásában, az egyházi személyek érintettségét taglalva a kilencvenes évektől kezdődően megjelenik a nyilvánosság előtt. Számos átfogó kutatás látott napvilágot – nem egy esetben az adott ország (pl. Németország) katolikus egyházának kezdeményezésére / vele szoros együttműködésben – amely feltárta évtizedekre visszamenően az egyházi személyek gyermekekkel szemben elkövetett szexuális bántalmazásának eseteit, s legtöbbször az egyház nem megfelelő esetkezelését. Az egyház kánonjogi módosításokkal, szigorításokkal, vatikáni bizottság felállításával, a püspöki konferenciáktól kért megelőzést segítő iránymutatásokkal, bejelentő felületek létrehozásával igyekezett reagálni. Ezek hatékonyságáról az eltelt idő rövidsége miatt aligha rendelkezni információval. A pápák, már II. János Páltól kezdődően nyilvánosan bocsánatot kértek a klérus által elkövetett kiskorúakkal szembeni bántalmazásokért. XVI. Benedek pápát szokás az első olyan pápának tekinteni, aki „komolyan” és elkötelezetten foglalkozott a kérdéssel (a 2019-ben, már emeritus pápaként írt hosszú – ugyan a bántalmazások általa megjelölt okai miatt ellentmondásosan fogadott – esszéje szintén e kérdéssel foglalkozik). Fontos attitűdbeli változás, hogy Ferenc pápa intézményi változásokat is bevezetett, s a gyermekek ellen elkövetett szexuális bántalmazás problémájának optikáját is kiszélesítette, amikor azt képviseli, hogy a gyermekek elleni erőszak – számos kutatás által alátámasztva – nemcsak az egyház falain belül probléma,²⁹³ ugyanakkor ott különösen fájdalmas, mert az egyúttal a „szent bizalommal”²⁹⁴ való visszaélés is.

A gyermekjogok és a kereszténység, benne különösen a Szentszék, s a katolikus egyház viszonya tehát számos izgalmas, mégha érzékeny témát enged vizsgálni, amelyek továbbtárgyalása, elemzése nemcsak a jogi tisztánlátáshoz, hanem a gyermekjogok egyetemes védelméhez is hozzájárul.

Irodalom

Jogforrások

1983. évi Codex Iuris Canonici (CIC), az Egyházi Törvénykönyv. A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal, szerkesztette, fordította és a magyarázatot írta: ERDŐ PÉTER. Budapest: Szent István Társulat. 2001.
1987. évi 12. törvényerejű rendelet a szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt szerződés kihirdetéséről
1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről
1991. évi LXIV. törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről
- The Declaration on the Rights of the Child, UN GA in 1959. Resolution 1386 (XIV)
- Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution A/RES/54/263 of 25 May 2000 entry into force 12 February 2002.
- Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution A/RES/54/263 of 25 May 2000 entered into force on 18 January 2002.
- Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure. Resolution adopted by the General Assembly on 19 December 2011. A/RES/66/138.

Monográfiák, kötetek

- ANTONELLA INVERNIZZI – JANE WILLIAMS (eds.): Introduction. The Human Rights of Children. From Visions to Implementation. Ashgate. 2011.
- ADOLPHE, JANE: The Holy See and the Convention on the Rights of the Child. Moral problems in negotiation and implementation. Cooperation Complicity and Conscience: Moral Problems in Healthcare, Science, Law, and Public Policy (H. Watt, ED.) (London: Linacre Center, 2005)
- ADOLPHE, JANE: The Holy See in Dialogue with the UN Committee on the Rights of the Child. Ave Maria Journal of International Law, Vol. 1, No. 1, Fall 2011.
- ALLISON, JAMES – ADRIAN, JAMES: *Key Concepts in Childhood Studies*. Sage Publications. 2008.

- BLACKMAN, JEROME – DRING, KATHLEEN: *Sexual Aggression Against Children. Pedophiles' and Abusers' Development, Dynamics, Treatability, and the Law.* Routledge. 2016.
- BRUNI, FRANK – BURKETT, ELINOR: *A Gospel of Shame: Children, Sexual Abuse and the Catholic Church.* Perennial. 2002.
- CHRONOWSKI NÓRA – DRINÓCZI TÍMEA – PETRÉTEI JÓZSEF – TILK PÉTER – ZELLER JUDIT: *Magyar alkotmányjog III.* Pécs, Dialóg Campus – PTE ÁJK, 2006.
- CORIDEN, JAMES A.: *The rights of Catholics in the Church.* Paulist Press. 2007.
- CORNWELL, JOHN: *The Dark Box. A Secret History of Confession.* New York. 2014.
- ERDŐ PÉTER: *Egyházjog. V. Javított kiadás.* Szent István Társulat, Budapest, 2014.
- FÁBIÁN KATALIN – KOROLCZUK, ELZBIETA (eds.): *Rebellious Parents: Parental Movements in Central-Eastern Europe and Russia.* Bloomington: Indiana University Press. 2017.
- FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR. *A római jog története és institúciói.* Nemzeti tankönyvkiadó. Budapest, 1996.
- FRIVALDSZKY JÁNOS: *Természetjog. Eszmetörténet.* Szent István Társulat. Budapest, 2001. 2. o.
- HERCZOG MÁRIA (szerk.): *Kézikönyv a Gyermekjogi egyezmény alkalmazásához.* CSAGYI-UNICEF. 2009.
- HAWES, JOSEPH M. – HINER, Ray (eds): *Children in Historical and Comparative perspectives.* Greenwood Press. New York. 1991.
- KEENAN, MARIE: *Child sexual abuse and the Catholic Church Gender, Power and Organizational Culture.* Oxford, 2012.
- KIS JÁNOS: *Az abortuszról. Érvék és ellenérvék.* Budapest, Cserépfalvi. 1992.
- LAMM VANDA: *A Nemzetközi Bíróság ítéletei és tanácsadó véleményei (1945–1993).* Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1995.
- LEBLANC, LAWRENCE: *The Convention on the Rights of the Child.* Lincoln: University of Nebraska Press, 1995.
- LOMBARDI, FEDERICO SJ: *A kiskorúak védelme az egyházban.* Jezsuita Kiadó – Ignáci Pedagógiai Műhely, Budapest. 2019.
- LUX ÁGNES: *A gyermekjogi mozgalom fejlődése és az európai független gyermekjogi intézmények összehasonlító perspektívában.* Doktori (PhD) értekezés. ELTE ÁJK. Budapest, 2018.
- MARY MCALEESE: *Children's Rights and Obligations in Canon Law. The Christening Contract.* Brill Nijhoff. Leiden. 2019.
- PHILIPPE ARIÉS: *Gyermek, család, halál.* Gondolat Kiadó. Budapest, 1987.
- PUKÁNSZKY BÉLA: *A gyermekkor története.* Kézirat. [http://www.pukanszky.hu/Gyermekkor_2001/3_K%C3%B6z%C3%A9s%C3%A9s%C3%A9s_renez%C3%A9s.pdf](http://www.pukanszky.hu/Gyermekkor_2001/3_K%C3%B6z%C3%A9s%C3%A9s%C3%A9s%C3%A9s_renez%C3%A9s.pdf)
- RADBRUCH, GUSTAV: *Törvényes jogtalanság és törvény feletti jog.* In VARGA Csaba (szerk.): *Jog és filozófia.* Budapest: Szent István Társulat, 2003.

- RÓZSÁS ESZTER: *A gyermekjogok tartalma, érvényesülése és védelme*, doktori (PhD) értekezés, Pécs, PTE AJK, 2008.
- SCOTT, JAMES BROWN. *The Catholic Conception of International Law*. Clark, NJ: The Lawbook Exchange, Ltd., 2008.
- TOMKA MIKLÓS: Az egyház társadalmi tanítása. In: *Az egyház társadalmi tanítása. Dokumentumok*. Szerk.: TOMKA MIKLÓS – GOJÁK JÁNOS. Szent István Társulat. Budapest, 1993.
- WITTE JR., JOHN – HAUK, JOHN: *Christianity and Family Law*. Cambridge University Press. 2017.
- WITTE JR., JOHN – GREEN, M. CHRISTIAN (eds.): *Religion and human rights. An introduction*. New York 2012.
- YOUNGS, RICHARD (ed.): *The Mobilization of Conservative Civil Society*. Carnegie Endowment. 2018.
- ZAKARIÁS KINGA: *Az emberi méltósághoz való alapjog. Összehasonlító jogi elemzés a német és magyar alkotmánybírói gyakorlat tükrében*. PhD PPKE. Budapest. 2017.

Tanulmányok, folyóiratcikkek

ADOLPHE, JANE: *The Holy See and the Convention on the Rights of the Child: Moral Problems in Negotiation and Implementation. Cooperation Complicity and Conscience: Moral Problems in Healthcare, Science, Law, and Public Policy* (H. Watt, ED.) (London: Linacre Center, 2005)

ALSTON, PHILIP: *The Unborn Child and Abortion Under the Draft Convention on the Rights of the Child*. *Human Rights Quarterly*, 1990.

ARAUJO, ROBERT JOHN: *The International Personality and Sovereignty of the Holy See*. *Catholic University Law Review*. Volume 50. Issue 2 Winter 2011. Article 3.

ARAUJO, ROBERT JOHN: *The Holy See: International Person and Sovereign*. *Ave Maria International Law Journal* 1(2012).

ARAUJO, ROBERT JOHN: *The Nature and Role of the Catholic Church and the Holy See in the International Order*. 2013. <https://www.e-ir.info/2013/09/24/the-nature-and-role-of-the-catholic-church-and-the-holy-see-in-the-international-order/>

BALOG ÁDÁM – VIRÁG GYÖRGY: *Szexuális abúzus*. *Belügyi Szemle*. 2000/4–5.

BEYER, GERALD J.: *John XXIII and John Paul II. The Human Rights Popes*. *Ethos*. 27 (2014) nr 2 (106)

BILINIEWICZ, MARIUSZ: *Popes Benedict XVI and Francis on the sexual abuse of minors: Ecclesiological perspectives*. *Australasian Catholic Record*. 97(3). 2020.

BUSS, DORIS E.: *How the UN stole childhood*. *The Christian Right and the International Rights of the Child*. In J. BRIDGEMAN – D. MONK (eds): *Feminist perspectives on Child Law*. Cavendish, 2000.

BUCKLEY, FRANCIS J.: What age for the First Confession? *Theological Studies*. 27/4. (1966).

COHEN, GLENN: Are All Abortions Equal? Should There Be Exceptions to the Criminalization of Abortion for Rape and Incest? *The Journal of Law, Medicine & Ethics*. Volume: 43 issue: 1 2015.

CUBERO, CAPODIFERRO DANIEL: The position of children's freedom of thought and religion in the rulings on the European Court of Human Rights on the case Lautsi v. Italy. *The Age of Human Rights Journal*, 1. 2013.

D'ALVIA, DANIELE – FERRARO, ANGELO V.: The (Legal) Qualification of the Embryo and Its Utilization for Scientific Research Purposes Under the European Multilevel Protection System of Fundamental Rights. *European Review of Private Law*, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2018. Volume 26, Issue 3.

EARP, BRIAN D.: Pedophilia and Child Sexual Abuse Are Two Different Things – Confusing Them is Harmful to Children. Blog. *Journal of Medical Ethics*. 11 November, 2017.

ERDŐ PÉTER: Vallásszabadság az Egyházban. *Magyar Szemle*. Új folyam III. 3. szám. 1994.

ERDŐ PÉTER: Magzatzvédelem a mai egyházjogban. *Távlatok* 5. 1995/3–4.

FARKAS PÉTER: Társadalmi igazságosság és szociális szeretet. www.ncsszi.hu.

FEJÉRDY ANDRÁS: Open iustituae pax. XII. Piusz pápa társadalmi tanítása. *Kommentár*. 2007. 35–49.

FILÓ MIHÁLY: Radbruch naivitása. Hebert L. A. Hart a visszaható hatály tilalmáról. *Világosság*. 2010. tavasz.

FIONA BROUGHTON: Are unborn children rights-holders under the United Nations Convention on the Rights of the Child? *The Boolean*. 2010.

FÖLDI ANDRÁS: A római család jogi rendje. *Rubicon*, VIII/3–4. 1997.

FRUNŽA, MIHAELA: Az abortusz etikája. *Korunk*. 2007. május.

GALLAGHER, JANET: Prenatal Invasions & Interventions: What's Wrong with Fetal Rights. *Harvard Women's Law Journal* 9. 1987.

GUIDO, JOSEPH J: A unique betrayal: clergy sexual abuse in the context of the catholic religious tradition. *Journal of Child Sex Abuse*. 2008/17(3–4).

HAMMARBERG, THOMAS: The UN Convention on the Rights of the Child – and How to Make It Work. *Human Rights Quarterly* 1990. (12)

HOLLENBACH, DAVID: An Advocate for All: How the Catholic Church promotes human dignity. *America*. 1 December 2008.

GERGELY JENŐ: A százéves Rerum novarum. Modernizáló egyház. *História*. 1991.

GERGELY JENŐ: Hallgatott-e XII. Pius? *História*. <https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/81-02/ch10.html>

HAJAS BARNABÁS – SCHANDA BALÁZS: „67. § A gyermekek jogai” in JAKAB ANDRÁS (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja*, Budapest, Századvég, 2009.

KANTER, ARLENE S.: Let's Try Again: Why the United States Should Ratify

the United Nations Convention on the Rights of People with Disabilities. *Touro Law Review*, Vol. 35, 2019.

KATUS LÁSZLÓ: Megvan az ideje az ölelésnek. A házassélet egyházi előírásai a kora középkorban. *Rubicon*. 1994/6.

KATONÁNÉ PEHR ERIKA: „Örökbefogadás” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Családjog rovat, rovatszerkesztő: HEGEDŰS Andrea) <http://ijoten.hu/szocikk/orokbefogadas>. 2018.

KILBOURNE, SUSAN (1996): U.S. Failure to Ratify the U.N. Convention on the Rights of the Child: Playing Politics with Children’s Rights. *Transnational Law and Contemporary Problems*, 1996 (6).

KISS AMARILLA (2019): A nemzetközi jog különleges alanyai. *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*. IJOTEN. <https://ijoten.hu/szocikk/a-nemzetkozi-jog-kulonleges-alanyai>

KILKELLY, URSULA (2010): Religion and education: A children’s rights perspective. Conference paper. Trinity College, Dublin, 20 November 2010.

KNAPP LÁSZLÓ: A nemzetközi szervezetek jogalanyiség-koncepciójának fejlődése. *Doktori műhelytanulmányok*. 2013.

<https://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori/doktori%20műhelytanulmányok/knapp.pdf>

LAMM VANDA: *Néhány megjegyzés az emberi jogi tárgyú egyezmények értelmezésének sajátos esetéről*. <http://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/bihari/lamm.pdf>

LÁPOSSY ATTILA: „A család, mint a gyermekjogok biztosításának elsődleges színtere – A gyermekjogi projekt 2010-es témájának alapjogi sarokkövei” *ÁJOB Projektfüzetek* 2011/1.

LANGLAUDE, SYLVIE: Children and Religion under Article 14 UNCRC: A Critical Analysis. *International Journal of Children’s Rights*. 2008. 16/4.

LUKÁCS LÁSZLÓ: A család az egyház szíve. *Vigilia*. 2014. 5.

LUX ÁGNES: „A gyermekek jogai”. JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András) <http://ijoten.hu/szocikk/a-gyermekek-jogai> (2018).

LUX ÁGNES: A (majdnem) univerzális Gyermekjogi egyezmény: az Egyesült Államok ratifikációja késlekedésének háttéréről. *Családi Jog*. 2019/1.

LUX ÁGNES: A magyar alternatív gyermekjogi jelentésről az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága előtt zajlott egyszerűsített jelentéstételi eljárásban. *Családi Jog*. XVIII. évfolyam. 2020. 4. sz.

MAGYAR BALÁZS DÁVID: Luther és Kálvin felfogása a házasságról és a családi életéről. http://confessio.reformatus.hu/v/hir-257/#_ftn17

MARTINEZ JR., LUCIAN, C.: Sovereign Impunity: Does the Foreign Sovereign Immunities Act Bar Lawsuits Against the Holy See in Clerical Sexual Abuse Cases? *Texas Law Journal*. 2009. Vol. 44.

MORSS, JOHN R.: The International Legal Status of the Vatican/Holy See

Complex. *The European Journal of International Law*. 2016. Vol. 26 no. 4.

NAVRATYIL ZOLTÁN: Az asszisztált reprodukciós eljárások főbb fajtái és történeti kialakulásuk az etikai-jogi reakciók tükrében. *Iustum Aequum Salutare*. VII. 201/1. 109–121.

NEU, JACOB W.: „Workers of God”: The Holy See’s Liability for Clerical Sexual Abuse. *Vanderbilt Law Review*. 2010. Volume 63. Issue 5.

NÓTÁRI TAMÁS: A gyermekkitevés joga az ókori Rómában. <http://jesz.ajk.elte.hu/notari20.html>

O’NEIL, ROBERT P. – DONOVAN, MICHAEL A.: The Question of Preadolescents. *Insight*. Vol. 4, no. 4: Spring 1966.

OSSAREH, TANDICE: Would you like blue eyes with that? A fundamental right to genetic modification of embryos. *Columbia Law Review*. 2017. Vol. 117. No 3.

PÁSZKA IMRE ÁGOSTON: Állam-e nemzetközi jogi értelemben a Vatikán? <http://arsboni.hu/allam-e-nemzetkozi-jogi-ertelemben-vatikan/>

PETERSEN, NIELS: The Legal Status of the Human Embryo in vitro: General Human Rights Instruments. Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht. https://www.zaoerv.de/65_2005/65_2005_2_a_447_466.pdf 2005.

PIESCHL, GERHARD: A katolikus egyház és emberi jogok. http://epa.oszk.hu/02700/02750/00023/pdf/EPA02750_tudasmenedzsment_2009_02_003-023.pdf

PINTÉR ÁDÁM – TÓTH NIKOLETTA: A bántalmazott gyermekek – Gyermekek-jog és gyermekbántalmazás. *Statistikai Szemle*. 2017/8–9.

PINTÉR KÁROLY: A vallás szerepe az Egyesült Államok múltjában és jelenében. In: *Századvég*. 2013. január.

REZSŐHÁZY RUDOLF: A kereszténység szerepe az európai értékek kialakulásában. <https://btk.ppke.hu/uploads/collection/224/file/0eloadas.pdf>

RÓNAY MIKLÓS: A Szentszék és a Vatikán Városállam viszonya a közbeszédben és a jogban. *Külgügyi Szemle* 3(2004), 271–295.

RIGÓ BALÁZS: A szociális igazságosság Varga László S.J. munkásságában. http://real.mtak.hu/22001/1/Rigo_Balazs_2013.pdf,

ROBERT TRAER: Catholics and Human Rights. <https://www.religionhumanrights.com/Religion/Christian/Catholic/catholics.fhr.htm>

ROGER J. R. LEVESQUE: The Internationalization of Children’s Rights: Too Radical for American Adolescents? In: *Connecticut Journal of International Law* 1994 (9).

RAMSAY, SARAH: *The United States child protective system – a triangle of tensions*. 2001. CFLQ 25.

RUBENZER, TREVOR: Today Foreign Policy Issues. Democrats and Republicans. *ABC-CLIO*. 2017.

RYNGAERT, CEDRIC (2011): The Legal Status of the Holy See. *Goettingen Journal of International Law* 3. 829–859.

RYNGAERT, CEDRIC: The Immunity of the Holy See in Sexual Abuse Cases

Reflections on the Judgment of the European Court of Human Rights in J. C. v Belgium. 24.11. 2021. Völkerrechtsblog.

SÁNDOR JUDIT: Bioethics and Basic Rights: Persons, Humans, and Boundaries of Life. In *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law*. (Ed. by ROSENFELD, M. – SAJÓ, A.) 2012. 1143–1159. o.

SZABOLCS ÉVA: Gyermekortörténet – családtörténet. In: *Pedagógiai Szemle*. Budapest. 1986. 4. sz.

SZABÓ JUDIT: A tizenkét éven aluliak sérelmére elkövetett szexuális erőszak egy aktakutatás eredményei tükrében. https://www.kriminologia.hu/sites/kriminologia.hu/files/kiadvany/2019/kk_79_szabojudit.pdf

SCHANDA BALÁZS (1999): Az Apostoli Szentszék a nemzetközi jogban. *Jogtudományi Közlöny*. LIV. 315–328.

SCHANDA BALÁZS (2013): Az egyházjog és a világi jog viszonya. *Acta Universitatis Sapientiae, Legal Studies*, 2, 2. 271–282.

SCHANDA BALÁZS (2014): A Vatikáni Megállapodás 15 éve. *Pázmány Law Working Papers*. 9.

SZUROMI SZABOLCS ANZELM O. PRAEM: Kánonjogtudomány és kodifikáció. Megjegyzések a latin egyházjog kodifikációjához. *Iustum Aequum Salutare*. IV. 2008/2. 83–92.

TOMKA FERENC: A szeretet öröme szinódus utána apostoli buzdításról. http://real.mtak.hu/41721/1/Tomka_Ferenc_A_szeretet_orome_u.pdf

TOMÁS, CATARINA: Childhood and Rights: Reflections on the UN Convention on the Rights of the Child. <http://www.childhoodtoday.org/download.php?id=19>

TURGYONYI ZOLTÁN: Eldönthető-e tisztán természetjogi alapon az abortusszal kapcsolatos viták? 2017. http://real.mtak.hu/89040/1/TurgonyiMBSZ2017-3-4_54-74.docx.pdf

ZLINSZKY JÁNOS: Emberi jogok és keresztény etika. *Iustum Aequum Salutare*. V. 2009/2.

WELLMAN, CARL: The Concept of Fetal Rights. *Law and Philosophy*. Vol. 21, No. 1. Springer. 2002.

WORSTER, WILLIAM THOMAS (2021): The human rights obligations of the Holy See under the Convention on the Rights of the Child. *Duke Journal of Comparative & International Law*. Vol. 31: 351–421. o.

Egyházi dokumentumok

Pápai megnyilatkozások

XIII. LEÓ PÁPA

Rerum novarum. XIII. Leó pápa enciklikája a munkáskérdésről (az első pápai szociális körlevél) Róma, 1891. http://www.vatican.va/content/leo-xiii/hu/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_15051891_rerum-novarum.html

XI. PIUSZ PÁPA

Casti connubii. XI. Pius pápa enciklikája a keresztény házasságról. Figyelemmel a család és a társadalom mai helyzetére, szükségleteire, tévedéseire és bűneire. Róma, 1930. http://www.vatican.va/content/pius-xi/hu/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19301231_casti-connubii.html#N2

Divini Redemptoris Encyclical of Pope Pius XI on atheistic communism to the Patriarchs, Primates, Archbishops, Bishops and other ordinaries in peace and communion with the Apostolic See. http://www.vatican.va/content/pius-xi/en/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19370319_divini-redemptoris.html

Quaragesimo Anno Encyclical of Pope Pius XI on the reconstruction of the social order to our venerable brethren, the Patriarchs, Primates, Archbishops, and other ordinaries in peace and communion with the Apostolic See and likewise to all faithful of the Catholic World. http://www.vatican.va/content/pius-xi/en/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19310515_quaragesimo-anno.html

XXIII. JÁNOS PÁPA

Pacem in terris. XXIII. János pápa enciklikája az igazságon, igazságosságon, szereteten és szabadságon felépítendő békéről a nemzetek között. 1963. november 4. http://www.vatican.va/content/john-xxiii/hu/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_11041963_pacem.html 144.

VI. PÁL PÁPA

Sacerdotalis caelibatus. Encyclical of Pope Paul VI on the celibacy of the priest. June 24, 1967. http://www.vatican.va/content/paul-vi/en/encyclicals/documents/hf_p-vi_enc_24061967_sacerdotalis.html

Humanae vitae című enciklika. 25 July 1968. AAS 60.

II. JÁNOS PÁL PÁPA

Apostolic Letter Issued 'Motu Proprio' Sacramentorum Sanctitatis Tutela of the Supreme Pontiff John Paul II. By which are promulgated norms on more grave delicts reserved to the Congregation for the Doctrine of the Faith. http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/motu_proprio/documents/hf_jp-ii_motu-proprio_20020110_sacramentorum-sanctitatis-tutela.html

Address to the General Assembly of the United Nations, 2 October 1979. AAS 71. (1979)

Familiaris Consortio. II. János Pál pápa apostoli buzdítása az egész Katolikus Egyház püspökeihez, papjaihoz és híveihez a keresztény család feladatairól a mai világban. 1981. november 22. <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=202>

II János Pál pápa Humanae Vitae kezdetű enciklikája a helyes születésszabályozásról. (Róma, 1968). <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=120>

Sollicitudo rei socialis II. János Pál pápa enciklikája a püspökökhöz és papokhoz, a szerzetesi közösségekhez, az Egyház minden fiához és leányához és minden

jóakarátú emberhez a *Populorum progressio* kezdetű enciklika huszadik évfordulójára 1987. december 30.

Letter of his Holiness John Paul II to the Secretary General of the United Nations Organizations on the occasion of the World Summit of Children. http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/letters/1990/documents/hf_jp-ii_let_19900922_de-cuellar.html

XVI. BENEDEK PÁPA

Address of the Holiness Benedict XVI to the Bishops of Ireland on their ad Limina visit. 28 October 2006. http://www.vatican.va/resources/resources_adlimina-irish-bishops-oct2006_en.html#

Az emberi család: a béke közössége. XVI. Benedek pápa üzenete a béke világnapjára. <https://regi.katolikus.hu/cikk.php?h=964>

Normae de Gravioribus Delictis, revised by Pope Benedict XVI. 21 May 2010.

Pastoral letter of the Holy Father Pope Benedict XVI to the Catholics of Ireland. http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/letters/2010/documents/hf_ben-xvi_let_20100319_church-ireland.html

Post-Synodal Apostolic Exhortation *Verbum Domini* of the Holy Father Benedict XVI to the Bishops, Clergy, Consecrated Persons and the Lay Faithful on the Word of God in the Life and Mission of the Church. http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/apost_exhortations/documents/hf_ben-xvi_exh_20100930_verbum-domini.html#PART_ONE

Press release of the Holy See press office on the meeting of the Holy Father, Benedict XVI, with representatives of the Irish Episcopal Conference and senior officials of the Roman Curia. http://www.vatican.va/resources/resources_irish-bishops-dec2009_en.html

Press release on the meeting of the Holy Father with Irish Bishops and serious members of the Roman Curia. http://www.vatican.va/resources/resources_irish-bishops-feb2010_en.html

FERENC PÁPA

Chirograph of his Holiness Pope Francis for the Institution of the Pontifical Commission for the Protection of Minors. 24 February 2014. http://www.vatican.va/content/francesco/en/letters/2014/documents/papa-francesco_20140322_chirografo-pontificia-commissione-tutela-minori.html

Apostolic exhortation *Evangelii Gaudium*, 24 November 2014. AAS 105 (2013) 1019–1137.

Apostolic exhortation of Pope Francis, *Amoris laetitia*, 19 March 2016. AAS 108.

Apostolic letter issued *motu proprio*, *As a loving mother*, 4 June 2016. AAS 108. http://www.vatican.va/content/francesco/en/apost_letters/documents/papa-francesco_lettera-ap_20160604_come-una-madre-amorevole.html

Address to Child Dignity in the Digital World Congress, 2017. October 3–6 2017.

Rome.

Letter of his Holiness Pope Francis to the People of God. 20 August 2018. http://w2.vatican.va/content/francesco/en/letters/2018/documents/papa-francesco_20180820_lettera-popolo-didio.html

Letter sent by the Holy Father to the Bishops of Chile following the Report of Archbishop Charles J. Scicluna. http://w2.vatican.va/content/francesco/en/letters/2018/documents/papa-francesco_20180408_lettera-vescovi-cile.html

Apostolic Letter issued motu proprio by the Supreme Pontiff Francis „Vos Estis Lux Mundi”. Given in Rome, at Saint Peter’s, on 7 May 2019.

Rescriptum ex audientia SS. Mi: Rescriptum of the Holy Father Francis to promulgate the Instruction on the confidentiality of legal proceedings, 17.12.2019.

Egyéb egyházi dokumentumok

Annuario Pontificio, 2021. (Pontifical Yearbook, 2021). Città del Vaticano.

A II. Vatikáni Zsinat Dignitatis Humanae kezdetű deklarációja a vallásszabadságról. http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651207_dignitatis-humanae_hu.html

A II. Vatikáni Zsinat Gaudium et spes kezdetű lelkipásztori konstitúciója az Egyházzól a mai világban. http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_hu.html

A II. Vatikáni Zsinat Gravissimum educationis kezdetű deklarációja a keresztyén nevelésről. http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_gravissimum-educationis_hu.html

A Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Gyermekek- és Ifjúságvédelmi szabályzata. http://ignacipedagogia.hu/wp-content/uploads/2016/04/GYERMEK_ES_IFJUSAGVEDELMI_SZABALYZAT_SJ.pdf

Gyermekek- és ifjúságvédelem. A jezsuita rend szabályzata a rendtagok és munkatársak számára. http://ignacipedagogia.hu/wp-content/uploads/2016/04/GYERMEK_ES_IFJUSAGVEDELMI_SZABALYZAT_SJ.pdf

A Marista Rend Gyermekevdelmi Útmutatója. https://www.marista.hu/?page_id=3246

A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia a kiskorúak védelméről szóló irányelvei. <https://www.gyermekevedelemkkf.hu/wp-content/uploads/2019/09/MK-PK-Irányelvek-a-kiskorúak-vedelmében.pdf>

Congregation Pro Doctrina Fidei circular letter to assist Episcopal Conferences on developing guidelines for dealing with cases of sexual abuses of minors perpetrated by clerics. https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20110503_abuso-minori_en.html

Nemzetközi Teológiai Bizottság: Emlékezet és kiengesztelődés. http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_con_cfaith_doc_20000307_memory-reconc-itc_hu.html#N8

Újságcikkek

A „bukott nők” kegyetlen börtönei – ilyenek voltak Írország Magdolna-mosodái. Múlt-kor. 2018. március. <https://mult-kor.hu/a-bukott-nok-kegyetlen-brt-nei-ilyenek-voltak-irorszag-magdolna-mosodai-20180314>

A főapát elmondta, milyen gyermekbántalmazás történt Pannonhalmán. https://hvg.hu/itthon/20150526_Varszegi_elmondta_milyen_gyermekbantalalmazas

Bernáth, L. (2021): A lengyel kormány életbe lépteti az abortuszt ellehetetlenítő törvényt, 47 városban tüntetnek a nők. <https://merce.hu/2021/01/27/a-lengyel-kormany-eletbe-lepteti-az-abortuszt-ellehetetlenito-torvenyt-47-varosban-tuntetnek-a-nok/>

Baptizing babies, Pope Francis defends practice of infant baptism. 12 January 2020. <https://cruxnow.com/vatican/2020/01/baptizing-babies-pope-francis-defends-practice-of-infant-baptism/>

Benedict XVI.: 'The Church and the scandal of sexual abuse'. <https://www.catholicnewsagency.com/news/full-text-of-benedict-xvi-the-church-and-the-scandal-of-sexual-abuse-59639>

Bűnbánat a Vatikánban – Túlságosan önelégültek voltunk, hogy szembenézzünk Egyházunk sötét oldalával. <https://www.magyarKurir.hu/hirek/bunbanat-vatikanban-tulsagosan-onelegultek-voltunk-hogy-szembenezzunk-egyhazunk-sotet-oldalaval>

Catholic schools ordered to stop kids' confession behind closed doors. <https://www.theage.com.au/national/victoria/priest-bucks-archbishops-order-to-hear-school-kids-confessions-out-of-the-box-20170607-gwm583.html>

Former Pope Benedict blames church's scandals partly on the '60s. <https://nypost.com/2019/04/10/former-pope-benedict-blames-churchs-scandals-partly-on-the-60s/>

German investigators left 'shaken' by scale of child abuse in Catholic Church. <https://www.irishtimes.com/news/world/europe/german-investigators-left-shaken-by-scale-of-child-abuse-in-catholic-church-1.3641288>

Nuns say they will not pay Magdalene compensation. <https://www.irishtimes.com/news/politics/nuns-say-they-will-not-pay-magdalene-compensation-1.1464737>

Parental rights: the new wedge issue. <https://www.politico.com/story/2009/04/parental-rights-the-new-wedge-issue-021041>

Pope Benedict XVI stresses human rights at UN speech. <https://www.nytimes.com/2008/04/18/world/americas/18iht-pope.4.12142017.html>

Pope 'deeply sorry' for 'evil' of child abuse. <https://www.abc.net.au/news/2008-07-19/pope-deeply-sorry-for-evil-of-child-abuse/444788>

The problem with Benedict's essay. The Catholic World Report. <https://www.catholicworldreport.com/2019/04/13/the-problem-with-benedicts-essay/>

XVI. Benedek: A család töltsön be ismét főszerepet a társadalomban. <https://www.magyarKurir.hu/kitekinto/xvi-benedek-csalad-toeltsoen-be-ismet-fosze>

repet-tarsadalomban

U.N. Disabilities Treaty Rejected by U.S. Senate. <http://www.ipsnews.net/2012/12/u-n-disabilities-treaty-rejected-by-u-s-senate/>

U.S. Failure to Ratify the Convention on the Rights of Persons with Disabilities. <https://www.awid.org/news-and-analysis/us-failure-ratify-convention-rights-persons-disabilities>

Egyéb források

Celebrating 20 years of the Convention on the Rights of the Child. The state of the world's children. Special edition. UNICEF. 2009.

CRIN. Child sexual abuse and the Holy See: The need for justice, accountability and reform, February 2014. http://www.crin.org/sites/default/files/CRIN_Holy%20See%20Report_WEB_0.pdf

John Jay College of Criminal Justice. The Nature and Scope of Sexual Abuse of Minors by Catholic Priests and Deacons in the United States 1950–2002. A research study conducted by the John Jay College of Criminal Justice. The City University of New York. February 2004. https://www.bishop-accountability.org/reports/2004_02_27_JohnJay_revised/2004_02_27_John_Jay_Main_Report_Optimized.pdf

Submission for the Periodic Review of the Holy See. Sexual Abuse of Children by Catholic Clerics as a Form of Torture or Cruel, Inhuman and Degrading Treatment and Punishment. Joint Submission by the World Organization Against Torture (OMCT) and the Child Rights International Network (CRIN) to the United Nations Committee Against Torture 52nd Session. 2014.

UN Committee Against Torture, *Consideration of reports submitted by States parties under article 19 of the Convention*. Initial reports of States parties due in 2003. The Holy See. 7 December 2012.

UN Committee Against Torture, *Concluding observations on the initial report of the Holy See*. CAT/C/VAT/CO/1. 17 June 2014.

UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination, *Consideration of reports submitted by states under Article 9 under Convention*. Fifteenth periodic reports of States parties due in 1998. Addendum. Holy See. [20 August 1999] CERD/C/338/Add.11.

UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination, *Consideration of reports submitted by States parties under article 9 of the Convention*. Sixteenth to twenty-third periodic reports of States parties due in 2014. Holy See. CERD/C/V A T/16-23.

UN Committee on the Rights of the Child, *Initial Report of the Holy See on the UN CRC*, 28 March 1994, CRC/C/3/Add.27.

UN Committee on the Rights of the Child, *Concluding Observations on the Initial Report of the Holy See on the UN CRC*, 27 November 1995, CRC/C/15/Add.46.

Comité des Droits de L'Enfant. Dixième session. Distr. Generale. CRC/C/SR.255
 24 novembre 1995. Sommaire. Examen des rapports présentés par les Etats parties (suite) Rapport initial du Saint-Siège.

UN Committee on the Rights of the Child, *Second Periodic Report of the Holy See on the UN CRC*, 22 October 2012, CRC/C/VAT/2.

UN Committee on the Rights of the Child, *List of issues raised on the Second Periodic Report of the Holy See on the UN CRC*, 19 July 2013, CRC/C/VAT/Q/2.

UN Committee on the Rights of the Child, *Replies of Holy See to List of Issues raised on the Second Periodic Report*, 2 December 2013, CRC/C/VAT/Q/2/Add.1.

UN Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations on the Second Periodic Report of the Holy See*, 25 February 2014. CRC/C/VAT/CO/2.

UN Committee on the Rights of the Child, *Comments of the Holy See on the Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child*. 23 September 2014.

UN Committee on the Rights of the Child, *Initial report of the Holy See on the Optional Protocol to the UN CRC on the OPSC*, 29 October 2012, CRC/C/OPSC/VAT/1.

UN Committee on the Rights of the Child, Survivors Europe, submission to the CRC, in response to the Initial Report of the Holy See on OPSC, 16 December 2013.

UN Committee on the Rights of the Child, *List of issues raised on the Initial Report of the Holy See on the OPSC*, 13 July 2013, CRC/C/OPSC/VAT/Q/1.

UN Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations on Initial report of the Holy See on the OPSC*, 24 February 2014, CRC/C/OPSC/VAT/CO/1.

UN Committee on the Rights of the Child, *Comments of Holy See to the UN CRC on Concluding observations on Initial Report on the OPSC*, 29 September 2014.

Report by Commission of Investigation into Catholic Archdiocese of Dublin. <http://www.justice.ie/en/JELR/Pages/PB09000504>

Report of the Commission to Inquire into Child Abuse (The Ryan Report). <https://www.gov.ie/en/publication/3c76d0-the-report-of-the-commission-to-inquire-into-child-abuse-the-ryan-re/>

Report of the Inter-Departmental Committee to establish the facts of State involvement with the Magdalen Laundries (The McAleese Report) 2013. <http://www.justice.ie/en/JELR/Pages/MagdalenRpt2013>

1 Annuario Pontificio, 2021. (Pontifical Yearbook, 2021). Città del Vaticano.

2 A Szentszék 1969-ben ratifikálta az ENSZ Faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló egyezményét, valamint 2002-ben az ENSZ Kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni egyezményét.

3 Lásd például a különböző magánélet-felfogásokról: SZIKLAY J. (2011): Az információs jogok kialakulása, fejlődése és társadalmi hatása. PhD-értekezés. PTE. 39. o.

- 4 „Whereas the child, by reason of his physical and mental immaturity, needs special safeguards and care, including appropriate legal protection, *before as well after birth.*” (The Declaration on the Rights of the Child, UN GA in 1959. Resolution 1386 (XIV). Preamble, Para 3. (Kiemelés: a szerző). <https://www.refworld.org/docid/3ae6b38e3.html> (2021. 11. 12.)
- 5 A kézirat lezárása: 2022. január 20.
- 6 International Labour Organization (ILO). Minimum Age (Agriculture). Convention, 1921 (No. 10). International Labour Organization. Night Work of Young Persons Employed in Industry. Convention, 1919 (No. 6).
- 7 Lásd például erről az Alkotmánybíróság néhány elvi élel kimondott következtetését a 1143/B/1998. számú AB határozatban. ABH 2003, 1089.
- 8 Lásd erről még LUX Á. (2018): „A gyermekek jogai” in Jakab A. – Fekete B. (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: Bodnár E. – Jakab A.) <http://ijoten.hu/szocikk/a-gyermekek-jogai>. [5]
- 9 FLEKKØY, M. G. (1991): Attitudes to Children. Their Consequences for Work for Children. In: MICHAEL FREEMAN – PHILIP VEERMAN (eds.): *The Ideologies of Children's Rights*. Martinus Nijhoff Publishers. Dordrecht.
- 10 HANSON, K. (2013): Schools of thought in children's rights. In LIEBEL, M. (ed): *Children's Rights from Below, Cross-Cultural Perspectives*, London: Palgrave-Macmillan. 73. o.
- 11 UN General Assembly, *International Year of the Child*, 18 October 1979. A/RES/34/4.
- 12 UN General Assembly, *International Year of Disabled Persons*, 8 December 1981. A/RES/36/77
- 13 Janusz Korczak lengyel pedagógus, gyermekorvos a II. világháború során a treblinkai táborban halt meg. Halálának hetvenedik évfordulója alkalmából a lengyel parlament Marek Michalak lengyel gyermekjogi ombudsman kezdeményezésére a 2012-es évet Janusz Korczak-émlékévknek nyilvánította, amelyet világszerte különféle tudományos és kulturális rendezvény kísért. A magyar ombudsman (alapvető jogok biztosa) 2012. december 10-én, az Emberi Jogok Nemzetközi Napiján tisztelegget Korczak emléke előtt, azzal, hogy átnevezte panaszirodáját Korczak-teremmé. Korczak munkásságával foglalkozó, örökségét ápoló Janusz Korczak Társaság a világ számos országában (Magyarországon is) működik. Lásd bővebben gyermekjogi „örökségéről”: JANUSZ KORCZAK: *The Child's Right to respect*. Korczak lectures. November 2009. Council of Europe.
- 14 Lásd erről JOHNSON, D. (1992): Cultural and Regional Pluralism in the Drafting of the UN Convention on the Rights of the Child. In: FREEMAN, M. – VEERMAN, P.: (eds.): *The Ideologies of Children's Rights*. Kluwer Academic Publishers. 1992. 95–114. o.
- 15 A későbbiekben további külön szabályokat állapított meg a mára 80 állam által elfogadott, A gyermekeknek a nemzetközi örökbe-fogadások terén való védelméről és az ilyen ügyekben történő együttműködésről szóló, Hágában, 1993. május 29. napján kelt Egyezmény.
- 16 Habár pontos adatok nem ismertek, az UNICEF becslése szerint a világon jelenleg élő lány és nő közül legalább 200 millió esett át ilyen beavatkozáson, amely körülbelül 30 országban gyakorlat. <https://data.unicef.org/topic/child-protection/female-genital-mutilation/>(letöltés ideje: 2022. január 10.)
- 17 2001 decemberében az ENSZ Közgyűlése elfogadott egy, a nők és lányok egészségét károsan befolyásoló hagyományos és szokásos eljárásokról szóló határozatot, amely részletes javaslatokat tartalmaz a részes államok számára. Traditional or customary practices affecting the health of women and girls. A/RES/56/128. 30 January 2002. <http://www.refworld.org/docid/3da44ae4e.html> (letöltés ideje: 2020. május 22.)
- 2014-ben az ENSZ Gyermekjogi és CEDAW Bizottsága közös ajánlást adott ki a káros hagyományos szokásokról. Joint general recommendation/general comment No. 31 of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women and No. 18 of the Committee on the Rights of the Child on harmful practices. CEDAW/C/GC/31/CRC/C/GC/18 http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TB-Search.aspx?SymbolNo=CEDAW/C/GC/31/CRC/C/GC/18 (letöltés ideje: 2020. május 22.)
- 18 HAMMARBERG, T. (1990): The UN Convention on the Rights of the Child – and How to Make It Work. *Human Rights Quarterly* 1. 12. 97. o.
- 19 Introduction. The Human Rights of Children. From Visions to Implementation. (eds.) INVERNIZZI, A. – WILLIAMS, J. (2011) Ashgate.
- 20 Celebrating 20 years of the Convention on the Rights of the Child. The state of the world's children. Special edition. UNICEF. 2009. 2. o.
- 21 TOMÁS, C. (2008): Childhood and Rights: Reflections on the UN Convention on the Rights of the Child. *Childhood's Today*. Vol 2 (2):1–14.

- 22 <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/crc/pages/crcindex.aspx>
- 23 Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution A/RES/54/263 of 25 May 2000 entry into force 12 February 2002. <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OPACCR.C.aspx> (letöltés ideje: 2020. május 22.), Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution A/RES/54/263 of 25 May 2000 entered into force on 18 January 2002. <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OPSCCR.C.aspx> (letöltés ideje: 2020. május 22.)
- 24 Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure. Resolution adopted by the General Assembly on 19 December 2011. A/RES/66/138. <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OPICCR.C.aspx> (letöltés ideje: 2020. május 22.)
- 25 Lásd a témáról bővebben KILBOURNE, S. (1996): U.S. Failure to Ratify the U.N. Convention on the Rights of the Child: Playing Politics with Children's Rights. *Transnational Law and Contemporary Problems*. 6.
- LUX Á. (2019): A (majdnem) univerzális Gyermekjogi egyezmény: az Egyesült Államok ratifikációja késlekedésének háttéréről. *Családi Jog*. 2019/1. 37–41. o.
- 26 KANTER, A. S. (2019): Let's Try Again: Why the United States Should Ratify the United Nations Convention on the Rights of People with Disabilities. *Touro Law Review*, Vol. 35, 2019.
- 27 gy 2020-as felmérés szerint, 1465 fiatalos megtartotta életfogytig tartó szabadságvesztését az Egyesült Államokban. ROVNER, J (2021): Juvenile Life Without Parole: An Overview. The Sentencing Project. Policy Brief. Juvenile Life Without Parole. Lásd még: Juvenile Law Center (2017): Children in Prison. <https://jlc.org/children-prison>
- 28 Roper v. Simmons, 543 U.S. 551 (2005). Valamint a fiatalok, felnőttektől „eltérő” alkotmányos helyzetéről lásd még a későbbi döntéseket. Graham v. Florida (2010), Miller v. Alabama (2012), Montgomery v. Louisiana (2016), and Jones v. Mississippi (2021).
- 29 PINTÉR K. (2013): A vallás szerepe az Egyesült Államok múltjában és jelenében. *Századvég*. 2013. január. 120–121. o.
- 30 Children's rights and American Christianity. 10 January 2009. <https://ourtimes.wordpress.com/2009/01/10/christians-usa-childrens-rights/> (letöltés ideje: 2020. június 8.)
- 31 United Families International (2009): CRC Wants to Tell You How To Raise Your Children! March 3, 2009. <https://www.unitedfamilies.org/email-archives/crc-wants-to-tell-you-how-to-raise-your-children-2/> (letöltés ideje: 2022. február 1.) Lásd még COLLER, A. (2009): *Parental rights: the new wedge issue*. <https://www.politico.com/story/2009/04/parental-rights-the-new-wedge-issue-021041> (letöltés ideje: 2020. május 29.)
- 32 BUSS D. E (2000): *How the UN stole childhood*. The Christian Right and the International Rights of the Child. In J. BRIDGEMAN – D. MONK (eds): *Feminist perspectives on Child Law*. Cavendish. 271. o.
- 33 Lásd erről bővebben: FÁBIÁN, K. – KOROLCZUK, E. (eds.) (2017) *Rebellious Parents: Parental Movements in Central-Eastern Europe and Russia*. Bloomington: Indiana University Press. YOUNGS, R. (ed.) (2018). *The Mobilization of Conservative Civil Society*. Carnegie Endowment. https://carnegieendowment.org/files/Youngs_Conservative_Civil_Society_FINAL.pdf
- 34 1. Mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságára. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy meggyőződés szabad megválasztását vagy elfogadását és azt a szabadságot, hogy vallását vagy meggyőződését vallásos cselekmények és szertartások végzése útján akár egyénileg, akár másokkal együttesen nyilvánosan vagy magánkörben nyilváníthassa, gyakorolhassa és taníthassa. 2. Senkit sem lehet olyan kényszernek alávetni, amely csorbítaná azt a szabadságát, hogy saját vallása vagy meggyőződése legyen, vagy hogy ilyent elfogadjon. 3. A vallás vagy meggyőződés nyilvánításának szabadságát csak a törvényben megállapított olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek a közbiztonság, a rend, a közegészség, az erkölcs, vagy mások alapvető jogai és szabadságai védelmének érdekében szükségesek. 4. Az Egyezségokmány részes államai kötelezik magukat a szülők és adott esetben a törvényes gyámok ama szabadságának tiszteltben tartására, hogy – gyermekeik vallásos és erkölcsi nevelését saját meggyőződésüknek megfelelően biztosítsák. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=97600008.tvr> (letöltés ideje: 2020. március 14.)
- 35 PPJNE 2. cikk (1). „1. Az Egyezségokmányban részes, valamennyi állam kötelezi magát, hogy tiszteltben tartja és biztosítja a területén tartózkodó és joghatósága alá tartozó minden személy számára az

- Egyezségokmányban elismert jogokat, minden megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül.”
- 36 Lásd egyes országok ENSZ-egyezményekhez fűzött nyilatkozatait és fenntartásait: <https://indicators.ohchr.org>
- 37 SCHANDA B. (2018): „A gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadsága”. JAKAB A. – FEKETE B. (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovszerkesztő: BODNÁR E. – JAKAB A.) <http://ijoten.hu/szocikk/a-gondolat-a-lelkiismeret-es-a-vallas-szabadsaga>. [12]
- 38 HERCZOG M. (2009). Előszó. Kézikönyv a Gyermekek jogi egyezmény alkalmazásához. CSAGYI-UNICEF. 138. o. (Továbbiakban: Kézikönyv.)
- 39 Kézikönyv (2009: 139)
- 40 Seventieth session. Item 73 (b) of the provisional agenda. Promotion and protection of human rights: human rights questions, including alternative approaches for improving the effective enjoyment of human rights and fundamental freedoms . A/70/286. Distr.: General 5 August 2015 Elimination of all forms of religious intolerance.
- 41 KATONÁNÉ PEHR E. (2018): „Örökbefogadás” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Családjog rovat, rovszerkesztő: HEGEDŰS Andrea) <http://ijoten.hu/szocikk/orokbefogadas>. [21]
- 42 Lásd például a *családtervezés* összefüggésében, Örményországra vonatkozó záróészrevételeit: Concluding Observations: Armenia, U.N. Committee on the Rights of the Child, 23d Sess., U.N. Doc. CRC/C/15/Add.119 (2000).
- 43 Lásd például a *tinédzserterhességekkel összefüggésben Magyarországnak* tett ajánlásait: Hungary, U.N. Committee on the Rights of the Child, 18th Sess., U.N. Doc CRC/C/15/Add.87 24 June (1998), Hungary, U.N. Committee on the Rights of the Child 1915th and 1916th meetings (See CRC/C/SR.1915 and 1916), held on 9 and 10 September 2014. (CRC/C/HUN/CO/3-5).
- 44 Magyarországon a magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény elfogadása mérföldkőnek tekinthető, hiszen a rendszerváltást megelőzően a terhességmegszakítást az egészségügyről szóló 1972. évi II. törvény felhatalmazása alapján csupán rendelet szabályozta. Az Alkotmánybíróság (AB) első, 64/1991. (XII. 17.) AB határozatával (első abortuszhatározat) megsemmisítette, a törvényi szabályozási szint követelményére hivatkozva, továbbá úgy fogalmazott, hogy „az anya önrendelkezési joga az abortusz melletti legerősebb, s – számos külföldi alkotmánybíróági ítélet nyomán is – immár klasszikus érv. A magzat melletti klasszikus érv viszont az, hogy az élethez való jogból származó állami kötelezettséget az élet védelmére ki lehet terjeszteni a magzatra anélkül, hogy a magzat jogalanyiságáról döntenénk.” Ehhez hasonlóan a második abortuszhatározat [48/1998. (XI. 23.) AB határozat] is abból indult ki, hogy az ember jogi státusát meghatározó élethez való jog, emberi méltóság és a jogalanyisághoz való jog hármasából, a magzat vonatkozásában a jogalanyiság a kétséges. Ha a jogalanyiságról az Alkotmány nem dönt külön, akkor a magzati élet védelme az állam életvédelmi kötelezettsége körébe tartozik. Ez a védelem azonban lehet hasonló, mintha a magzatot szubjektív (alanyi) jogon illetné meg, de alapvető különbség, hogy míg az élethez való alanyi jog (az emberi méltósággal együtt abszolút), addig az állam életvédelmi kötelezettségével szemben más jogok is mérlegelhetők (mint pl. az anya önrendelkezési joga). Lásd még ZAKARIÁS K. (2017): Az emberi méltósághoz való alapjog. Összehasonlító jogi elemzés a német és magyar alkotmánybíróági gyakorlat tükrében. PhD. PPK Budapest. Kis J. (1992): *Az abortuszról, Érvék és ellenérvék*, Budapest, Cserépfalvi. 110–111. o.
- 45 Lásd például a 2016 őszén fellángolt, komoly utcai megmozdulásokig és az Alkotmánybíróság 2020. évi döntéséig vezető lengyelországi abortuszvitát – *Életek és érvék*. HVG. XXXVIII. évfolyam. 42. 1946. szám. 32. o., SPRONZ JÚLIA: Barbárok nyomában. In: *Magyar Narancs*. XXVIII. évfolyam 41. szám. 2016. október 13. 22–23. o. BERNÁTH L. (2021): A lengyel kormány életbe lépteti az abortuszt ellehetetlenítő törvényt, 47 városban tüntetnek a nők. <https://merce.hu/2021/01/27/a-lengyel-kormany-életbe-lepteti-az-abortuszt-ellehetetlenito-torvenyt-47-varosban-tuntetnek-a-nok/> Európai Parlament (2021): Lengyelország: nem halhatnak meg többen a szigorú abortuszszabályok miatt. <https://www.europarl.europa.eu/hungary/hu/aktualis/2021-hirek/hirek-2021-november/lengyelorszag-nem-halhatnak-meg-tobben-a-szigoru-abortuszszabalyok-miatt.html> GAURIAT, V. (2021): Lengyel abortusztörvény: mégis, kinek az élete? <https://hu.euronews.com/2021/02/12/lengyel-abortusztorveny-megis-kinek-az-elete>
- 46 FRUNZÁ, M. (2007): Az abortusz etikája. *Korunk*. 2007. május. Lásd még a terhességmegszakítás törvényi szabályozásához és az abortusztilalom alóli kivételeihez: <https://reproductiverights.org/maps/>

- worlds-abortion-laws/ (letöltés ideje: 2022. január 20.), valamint pl. az Egyesült Államok abortuszszabályozási kérdéseire: COHEN, G. (2015): Are All Abortions Equal? Should There Be Exceptions to the Criminalization of Abortion for Rape and Incest? *The Journal of Law, Medicine & Ethics*. Volume: 43 issue: 1, page(s): 87–104.
- 47 EVANS, D. (ed.) (1996): *Conceiving the Embryo. Ethics, Law and Practice in Human Embryology*. Martinus Nijhoff Publishers. The Hague/London/Boston.
- 48 Lásd erről bővebben: SÁNDOR, J. (1996): Legal status of the human embryo. Overview of the Hungarian Regulation. EVANS, D. (ed.): *Conceiving the embryo. Ethics, Law and Practice in Human Embryology*. Martinus Nijhoff Publishers, The Hague. 270.; ZELLER J. (2009): *A testen kívül létrejött embriók morális és jogi státusa a reprodukcióhoz való jog és a tudományos kutatás tükrében*. PhD-értekezés. Pécs. <http://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/zeller-judit/zeller-judit-vedes-ertekezés.pdf> (letöltés ideje: 2020. május 22.)
- 49 Lásd ehhez a diskurzushoz bővebben például PETERSEN, N. (2005): The Legal Status of the Human Embryo in vitro: General Human Rights Instruments. Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht. https://www.zaoerv.de/65_2005/65_2005_2_a_447_466.pdf, 447–466. o., OSSAREH, T. (2017): Would you like blue eyes with that? A fundamental right to genetic modification of embryos. *Columbia Law Review*. Vol. 117. No 3. D’ALVIA, D. – FERRARO. A. V. (2018): The (Legal) Qualification of the Embryo and Its Utilization for Scientific Research Purposes Under the European Multilevel Protection System of Fundamental Rights. *European Review of Private Law*, Kluwer Law International BV, The Netherlands, Volume 26, Issue 3. 421–443. GALLAGHER, J. (1987): Prenatal Invasions & Interventions: What’s Wrong with Fetal Rights, 10. *Harvard Women’s Law Journal* 9, 37, 57., WELLMAN, C. (2002): The Concept of Fetal Rights. *Law and Philosophy*. Vol. 21, No. 1 (Jan., 2002), Springer. 65–93. o. SÁNDOR, J. (2012): Bioethics and Basic Rights: Persons, Humans, and Boundaries of Life. In *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law*. (eds. by ROSENFELD M. – SAJÓ A.) 1143–1159. o., DIVER, E. K. (2020): Resolving Embryo Disputes: A Comparative International Human Rights Approach. *Transnational Law & Contemporary Problems*. 168–192. o.
- 50 ZELLER azzal a kérdéssel foglalkozik bővebben, hogy a meg nem született emberi lény ember, illetve személy-e, addig FRIVALDSZKY ezt a kérdést nem érinti, a személy státust axiómaként kezeli a magzat (vagy akár embrió) tekintetében is.
- 51 FRIVALDSZKY J. (2010): *Az emberi személy alkotmányos fogalma felé. A méhmagzat életjogának tesztjén keresztül*. In SCHANDA B. – VARGA Zs. A. (szerk.). *Látélet közjogunk elmúlt évtizedéről*, PPKÉ JÁK, Budapest. 19–51. o
- FRIVALDSZKY J. (2014): Az emberi személy és annak méltósága jogfilozófiai perspektívában – különös tekintettel a jogalanyisághoz és az élethez való jog aktuális kérdéseire. *Acta Humana*. 2014/1. 7–74.
- 52 ALSTON, P. (1990): The Unborn Child and Abortion Under the Draft Convention on the Rights of the Child. *Human Rights Quarterly*. 173. o.
- 53 BROUGHTON, F. (2010): Are unborn children rights-holders under the United Nations Convention on the Rights of the Child? *The Boolean*. 24–29. o.
- 54 A teleologikus értelmezési módszer azt veszi figyelembe, hogy mi volt a jogalkotó elérni kívánt célja a jogi norma megalkotásakor. Lásd bővebben a jogértelmezési kérdésekről NAGY, K. (1963): A nemzetközi szerződések hiteles értelmezése. *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Juridica et Politica*. Tomus X. Fasciculus 4. Szeged., POKOL B. (1999): A jogértelmezés alapjai. *Magyar Jog* 1999/11. 641–649. o.; JAKAB A. (2008): Az alkotmányértelmezés módszerei. *Századvég*, 2008/1. 3–36. o.
- 55 A szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt szerződés (Magyarországon kihirdette a 1987. évi 12. törvényerejű rendelet)
- 56 Megjegyzendő, hogy az egyezmény hivatalos magyar fordítása nem emberi lényt használ, hanem személyt.
- 57 Lásd erről bővebben: LANDSDOWN, G (2005). The Evolving Capacities of the Child, *Innocenti Insights* no. 11. UNICEF Innocenti. VARADAN, S. (2019). The Principle of Evolving Capacities under the UN Convention on the Rights of the Child. May 2019. *The International Journal of Children’s Rights* 27(2): 306–338. o.
- 58 Kézikönyv (2009: 53)
- 59 UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 7 (2005): Implementing Child Rights in Early Childhood, 20 September 2006, CRC/C/GC/7/Rev.1. 15. bekezdés
- 60 UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 7 (2005): Implementing Child Rights in Early Childhood, 20 September 2006, CRC/C/GC/7/Rev.1. 19. bekezdés

- 61 Lásd például a Magyarország hatodik időszakos jelentésére vonatkozó záróészrevételeket (2020). 4. o. B. pont. crc-c-hun-co-6-zaro-eszrevetelek-hun-wm.pdf (gyermekjogicivilkoalicio.hu) (letöltés ideje: 2022. február 1.)
- 62 ENSZ Gyermekjogi Bizottság, Jelentés az ötödik ülésről, 1994. január, CRC/C/24, V. melléklet, 63. o.
- 63 ENSZ Gyermekjogi Bizottság, Jelentés a hetedik ülésről, 1994. szeptember/ október, CRC/C/34. 183. bekezdés.
- 64 UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 8 (2006): The Right of the Child to Protection from Corporal Punishment and Other Cruel or Degrading Forms of Punishment (Arts. 19; 28, Para. 2; and 37, inter alia), 2 March 2007, CRC/C/GC/8. 28. bekezdés.
- 65 FRIVALDSZKY J. (2001): Természetjog. Eszmetörténet. Szent István Társulat. Budapest. 2. o.
- 66 ERDŐ P. (1994): Vallásszabadság az Egyházban. *Magyar Szemle*. Új folyam III. 3. szám.
- 67 ZLINSZKY J. (2009): Emberi jogok és keresztény etika. *Iustum Aequum Salutare*. V. /2. 127. o.
- 68 LESNIK-OBERSTEIN K. (ed.) (2011). *Children in Culture, Revisited: Further Approaches to Childhood*. London: Palgrave, CORSARO, W. (2018): *The Sociology of Childhood*: 5th Edition. Thousand Oaks, Ca: Sage.
- 69 *Christianity and Family Law. An Introduction*. WITTE Jr. J. – HAUKE G. (eds). (2017). Cambridge Studies in Law and Christianity. Cambridge University Press, 1. o.
- 70 FÖLDI A. – HAMZA G. (1996): *A római jog története és intézményei*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 243. o.
- 71 NÓTÁRI, T.: A gyermekkivevés joga az ókori Rómában. <http://jesz.ajk.elte.hu/notari20.html>
- 72 FÖLDI-HAMZA (1996): 244)
- 73 FÖLDI A. (1997): A római család jogi rendje. *Rubicon* VIII/3–4. 47–50. o.
- 74 FÖLDI-HAMZA (1996): 267)
- 75 KATUS L. (1994): Megvan az ideje az ölelésnek. A házasság egyházi előírásai a kora középkorban. *Rubicon*. 1994/6.
- 76 PUKÁNSZKY B. (2000): A gyermek évszázadának hajnalán. PUKÁNSZKY B. (szerk.): *A gyermek évszázada*. Budapest, Osiris. PUKÁNSZKY B. – NÉMETH A. (1994): *Neveléstörténet*. Budapest, Nemzeti Könyvkiadó.
- 77 Cf. Pontifical Council for the Family, I diritti Dei bambini. 1. o.
- 78 Lásd erről pl. GECSE G. (1971): Vallástörténeti kislexikon. Budapest, Kossuth Kiadó.
- 79 GERGELY J. (1991): A százéves Rerum novarum. Modernizáló egyház. *História*. 1991. <https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/91-056/ch02.html>
- 80 Rerum novarum XIII. Leó pápa enciklikája a munkáskérdésről (az első pápai szociális körlevél) Róma, 1891
http://www.vatican.va/content/leo-xiii/hu/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_15051891_rerum-novarum.html
- 81 A korszakban a gyermekmunka teljesen elfogadott gyakorlata miatt a „gyermekvédő mozgalmak” is a XIX. századtól kezdődően elsősorban az iparosodás térnyeréséből fakadó új kihívásra, a gyermekmunkások védelmére koncentráltak. A gyermekek védendő státusa megjelent a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) napirendjén is, amikor elfogadta a *fiatal személyek éjszakai (ipari) munkájáról* szóló, valamint a *mezőgazdasági munka során alkalmazandó korhatárról* szóló egyezményeit, 1919-ben és 1921-ben. LUX Á. (2018): A gyermekjogi mozgalom fejlődése és az európai független gyermekjogi intézmények összehasonlító perspektívában. Doktori értekezés. ELTE. Budapest. 25–26. o.
- 82 Rerum novarum 33. pont.
- 83 Quadragesimo anno encyclical of Pope Pius XI on reconstruction of the social order to our venerable brethren, the patriarchs, primates archbishops, bishops, and the ordinaries in peace and communion with the Apostolic See and likewise to all faithful of the Catholic world. http://www.vatican.va/content/pius-xi/en/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19310515_quadragesimo-anno.html
- 84 Casti connubii. XI. Pius pápa enciklikája a keresztény házasságról. Függetlenül a család és a társadalom mai helyzetére, szükségleteire, tévedéseire és bűneire. Róma, 1930.
http://www.vatican.va/content/pius-xi/hu/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19301231_casti-connubii.html#N2
- 85 Biffit idézi MARY McALEESE (2019): Children’s Rights and Obligations in Canon Law. The Christening Contract. Brill Nijhoff. Leiden. 71. o.
- 86 Pacem in terris. XXIII. János pápa enciklikája az igazságon, igazságosságon, szereteten és szabadságon felépítendő békéről a nemzetek között. 1963. november 4. <http://www.vatican.va/content/john-xxiii/hu/>

encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_11041963_pacem.html 144.

- 87 „17. A gyermekek gondozásának és nevelésének joga a szülők legsajátosabb joga.” 20. [...] Ezért nem lehet elhallgatni, hogy a munkásnak az igazságosságnak megfelelő bér jár; amely ezért legyen a vállalat képességeihez mérten akkora, hogy a munkásnak és *családjának* olyan életet tegyen lehetővé, mely az ember méltóságának megfelel. (kiemelés: a szerző).
- 88 HITTINGER, R. (2013): Quinquagesimo Ante: Reflections on Pacem in Terris Fifty Years Later. Pontifical Academy of Social Sciences. The Global Quest for Tranquillitas Ordinis. Pacem in Terris, Fifty Years Later, *Acta* 18. 38–60. o
- 89 HOLLENBACH, D. (2008): An Advocate for All: How the Catholic Church promotes human dignity. *America*. 1 December 2008. <https://www.americamagazine.org/issue/678/article/advocate-all>
- 90 GERGELY, J. (1981): Hallgatott-e XII. Pius? *História*. III. évfolyam, 2. szám. 22–24.
- 91 A II. vatikáni zsinat GRAVISSIMUM EDUCATIONIS kezdetű deklarációja a keresztény nevelésről. http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_gravissimum-educationis_hu.html
- 92 Gravissimum educationis 6. pont.
- 93 A II. vatikáni zsinat GAUDIUM ET SPES kezdetű lelkipásztori konstitúciója az Egyházzól a mai világban. http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_hu.html (letöltés ideje: 2020. június 28.)
- 94 II. vatikáni zsinat Dignitatis Humanae kezdetű deklarációja a vallásszabadságról. http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651207_dignitatis-humanae_hu.html
- 95 Lásd pl. A Humanae Vitae enciklikáját a helyes születésszabályozásról (Róma, 1968). <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=120> (letöltés ideje: 2020. június 28.)
- 96 Sacerdotalis caelibatus. Encyclical of Pope Paul VI on the celibacy of the priest. June 24, 1967. http://www.vatican.va/content/paul-vi/en/encyclicals/documents/hf_p-vi_enc_24061967_sacerdotalis.html (letöltés ideje: 2020. június 28.)
- 97 Lásd bővebben is, a Nemzetközi Teológiai Bizottság: Emlékezet és kiengesztelődés. Az egyház és a múlt bűnei című dokumentumát, amelyet Ratzinger bíboros javasolt megvitatni a 2000. évi jubileum megünneplése alkalmából a Nemzetközi Teológiai Bizottságnak. http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_con_cfaith_doc_20000307_memory-reconc-ite_hu.html#N8 2000. március 12-én, nagyböjt első vasárnapján a Szent Péter téren került sor a jubileumhoz kapcsolódó legfőbb pápai bocsánatkérésre. Az általános bűnvallomást az igazság szolgálatában elkövetett; a Krisztus Testének egysége ellen elkövetett; az Izraellel, a zsidósággal kapcsolatos; a szeretet, a béke, a népek jogai, a kultúrák és vallások tisztelete ellen elkövetett; a nők méltóságát és az emberi nem egységét sértő; legvégül pedig a személy alapvető jogai elleni bűnök megvallása követte. <https://www.magyarokurir.hu/hirek/centenarium-bocsanatkeres-papaja-kovetjuk-e-ii-janos-pal-peldajat>
- 98 Lásd például a Rubicon 2019/6. számát: II. János Pál. Az emberi jogok pápája. címmel XXIII. János mellett II. János Pált nevezik az „emberi jogok pápájának”. Például BEYER, G. J. (2014): John XXIII. and John Paul II The Human Rights Popes. *Ethos*. 27. nr 2 (106). 50–91. o.
- 99 Apostolic journey to the USA. Address of his Holiness John Paul II to the 34th General Assembly of the UN. New York Tuesday, 2 October 1979 http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/1979/october/documents/hf_jp-ii_spe_19791002_general-assembly-onu.html
- 100 Apostolic Journey of his Holiness John Paul II to the USA the 50th General Assembly of the UN. Address of his Holiness John Paul II. 5 October 1995 http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/1995/october/documents/hf_jp-ii_spe_05101995_address-to-uno.html
- 101 John Paul II Supreme Pontiff Encyclical Letter Redemptor Hominis to his Venerable Brothers in the Episcopate te Priests the Religious Families the Sons and Daughters of the Church and to All Men and Woman of Good Will at the Beginnings of His Papal Ministry. http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_04031979_redemptor-hominis.html
- 102 Familiaris Consortio. II. János Pál pápa apostoli buzdítása az egész Katolikus Egyház püspökeihez, papjaihoz és híveihez a keresztény család feladatairól a mai világban. <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=202> (letöltés ideje: 2020. augusztus 7.)
- 103 LUKÁCS, L. (2014): A család az egyház szíve. *Vigilia*. 79. évfolyam, 5. szám, 353. o.
- 104 Familiaris Consortio. II. János Pál pápa apostoli buzdítása az egész Katolikus Egyház püspökeihez, papjaihoz és híveihez a keresztény család feladatairól a mai világban.

- <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=202#FC14> (letöltés ideje: 2020. június 28.)
- 105 Sollicitudo rei socialis. II. János Pál pápa enciklikája a püspökökhöz és papokhoz, a szerzetesi közösségekhez, az Egyház minden fiához és leányához és minden jóakarató emberhez a Populorum progressio kezdetű enciklika huszadik évfordulójára 1987. december 30.
http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/hu/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_30121987_sollicitudo-rei-socialis.html#Fejlődést_gátló_tényezők
- 106 1987-ben adta ki a Hittani Kongregáció a Donum Vitae című dokumentumát, amely az emberi embrió tiszteletéről, és azokról a morális kérdésekről, amelyeket az emberi élet kezdeti szakaszában történő beavatkozások technológiája és az emberi fogantatás folyamata vet fel. „Az emberi szaporodás folyamatába való beavatkozások technológiáinak elterjedése súlyos morális problémákat vet fel az emberi lénynek fogantatásának pillanatától kijáró tisztelettel kapcsolatban, az emberi személy méltóságára, szexualitására és az élet továbbadására vonatkoztatva. A Hittani kongregáció ebben a dokumentumban az egyház tanításának előmozdítására és védelmére szóló feladatának megfelelően új, aggodalommal teli felhívást intéz mindazokhoz, akik társadalmi szerepük vagy elkötelezettségük által pozitív befolyással lehetnek, hogy a családban és a társadalomban az életnek és a szeretetnek járó tiszteletet megadják: azokhoz, akik a lelkiismeret és a közvélemény alakításáért felelősek, a tudósokhoz, az egészségügyi munkakörben dolgozókhoz, jogászokhoz és politikusokhoz. Azt kívánja, hogy mindenki értse meg azt az összeférhetetlenséget, ami az emberi személy méltóságának elismerése és az élet és a szeretet lekicsinylése, valamint az élő Istenben való hit és az ember eredetéről és sorsáról való önkényes rendelkezni akarás között fennáll.” <https://katolikus.hu/dokumentumtar/2660#J24>
- 107 Evangelium vitae, http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/hu/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031995_evangelium-vitae.html
- 108 A Családjogi Charta kiadására az 1980-ban Rómában összegyűlt püspöki szinódus javaslatára került sor. Az a célja, hogy minden mai ember, keresztények és nem keresztények számára kimerítő és rendszeres összefoglalást adjon a család alapvető jogairól. <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=181>
- 109 A mesterséges megtermékenyítéssel kapcsolatos etikai kérdésekhez lásd például: NAVRATYIL Z. (2011): Az asszisztált reprodukciós eljárások főbb fajtái és történeti kialakulásuk az etikai-jogi reakciók tükrében. *Iustum Aequum Salutare*. VII. 2011/1. 109–121. o.
- 110 Pontificium Opus A Sancta Infantia. The Day of the Unborn Child.
https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cevang/p_missionary_works/infantia/documents/rc_ic_infantia_doc_20090324_boletin7p14_en.html
- 111 Lásd például BRUNI, F. – BURKETT, E. (2002): A Gospel of Shame: Children, Sexual Abuse and the Catholic Church. Perennial. LOMBARDI SJ, F. (2019): A kiskorúak védelme az egyházban. Jezsuita Kiadó – Ignáci Pedagógiai Műhely, Budapest.
- 112 A pápák legfontosabb beszédeinek és a témával kapcsolatos dokumentumoknak a gyűjteménye megtalálható a www.vatican.va honlapon (jobbra alul, az *Abuso sui minori – La risposta della Chiesa* [A kiskorúakkal való visszaélés – Az egyház válasza] menüpontban). Lásd: http://www.vatican.va/resources/index_en.htm
- 113 Apostolic Letter Issued ‘Motu Proprio’ Sacramentorum Sanctitatis Tutela of the Supreme Pontiff John Paul II. By which are promulgated norms on more grave delicts reserved to the Congregation for the Doctrine of the Faith. http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/motu_proprio/documents/hf_jp-ii_motu-proprio_20020110_sacramentorum-sanctitatis-tutela.html (letöltés ideje: 2020. augusztus 10.) A *Motu proprio* (latin saját kezdeményezésből): a pápa saját kezdeményezésére – nem valakinek a kérévénye alapján – kiadott törvény vagy közigazgatási intézkedés.
- 114 Pope denounce „evil” sex priests. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1885380.stm> (letöltés ideje: 2020 augusztus 10.)
- 115 115 The Nature and Scope of Sexual Abuse of Minors by Catholic Priests and Deacons in the United States 1950–2002. A research study conducted by the John Jay College of Criminal Justice. The City University of New York. February 2004. https://www.bishop-accountability.org/reports/2004_02_27_JohnJay_revised/2004_02_27_John_Jay_Main_Report_Optimized.pdf 7–9. o.
- 116 LOMBARDI (2019:9)
- 117 Address of John Paul II to the Cardinals of the United States. 23 April 2002. http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/2002/april/documents/hf_jp-ii_spe_20020423_usa-cardinals.html (letöltés ideje: 2020. augusztus 10.)
- 118 MCALEESE (2019: 103)
- 119 Letter of his Holiness John Paul II to the Secretary General of the UN on the occasion of the World

- Summit for Children. Továbbiakban: Letter 1990. http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/letters/1990/documents/hf_jp-ii_let_19900922_de-cuellar.html (letöltés ideje: 2020. augusztus 10.)
- 120 Letter 1990. 8. bekezdés.
- 121 Az emberi személy: a béke szíve. XVI. Benedek pápa üzenete a béke világnapjára <https://regi.katolikus.hu/cikk.php?h=703> 6. pont
- 122 Az emberi személy: a béke szíve. XVI. Benedek pápa üzenete a béke világnapjára <https://regi.katolikus.hu/cikk.php?h=703> 5. pont
- 123 Az emberi személy: a béke szíve. XVI. Benedek pápa üzenete a béke világnapjára <https://regi.katolikus.hu/cikk.php?h=703> 13. pont
- 124 Apostolic journey to the USA and visit to the United Nations Organization headquarters meeting with the members of the General Assembly of the UN. Address of his Holiness Benedict XVI. New York. Friday, 18 April 2008 http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2008/april/documents/hf_ben-xvi_spe_20080418_un-visit.html, Pope Benedict XVI stresses human rights at UN speech. <https://www.nytimes.com/2008/04/18/world/americas/18iht-pope.4.12142017.html>
- 125 Post-Synodal Apostolic Exhortation Verbum Domini of the Holy Father Benedict XVI to the Bishops, Clergy, Consecrated Persons and the Lay Faithful on the Word of God in the Life and Mission of the Church. http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/apost_exhortations/documents/hf_ben-xvi_exh_20100930_verbum-domini.html#PART_ONE 101.pont.
- 126 Lásd erről bővebben LOMBARDI (2019: 11–13)
- 127 Pope ‘deeply sorry’ for ‘evil’ of child abuse. <https://www.abc.net.au/news/2008-07-19/pope-deeply-sorry-for-evil-of-child-abuse/444788> (letöltés ideje: 2020. augusztus 10.)
- 128 Address of the Holiness Benedict XVI to the Bishops of Ireland on their ad Limina visit. 28 October 2006. http://www.vatican.va/resources/resources_adlimina-irish-bishops-oct2006_en.html# (letöltés ideje: 2020. augusztus 10.)
- 129 The Report of the Commission to Inquire into Child Abuse (The Ryan Report). <https://www.gov.ie/en/publication/3c76d0-the-report-of-the-commission-to-inquire-into-child-abuse-the-ryan-re/> (letöltés ideje: 2020. október 6.)
- 130 Report by Commission of Investigation into Catholic Archdiocese of Dublin. <http://www.justice.ie/en/JELR/Pages/PB09000504> (letöltés ideje: 2020. október 6.)
- 131 Press release of the Holy See press office on the meeting of the Holy Father Benedict XVI with representatives of the Irish Episcopal Conference and Senior official of the Roman Curia. 11 December 2009. http://www.vatican.va/resources/resources_irish-bishops-dec2009_en.html (letöltés ideje: 2020. Augusztus 11.)
- 132 Press release on the meeting of the Holy Father with Irish Bishops and Senior Members of the Roman Curia, 16.02.2010. http://www.vatican.va/resources/resources_irish-bishops-feb2010_en.html (letöltés ideje: 2020. augusztus 11.)
- 133 BILINIEWICZ, M. (2020): Popes Benedict XVI and Francis on the sexual abuse of minors: Ecclesiological perspectives. *Australasian Catholic Record*, 97(3). 298. o.
- 134 Pastoral letter of the Holy Father Pope Benedict XVI to the Catholics of Ireland. http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/letters/2010/documents/hf_ben-xvi_let_20100319_church-ireland.html (letöltés ideje: 2020. augusztus 12.)
- 135 Pastoral letter of the Holy Father Pope Benedict XVI to the Catholics of Ireland. 2010. 6. pont.
- 136 Congregation pro Doctrina Fidei. Circular letter to assist Episcopal Conferences in developing guidelines for dealing with cases of sexual abuses of minors perpetrated by clerics. https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20110503_abuso-minori_en.html (letöltés ideje: 2020. augusztus 12.)
- 137 LOMBARDI (2019: 14)
- 138 A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia 2012 szeptemberében adta ki (és 2014 júniusában kiegészítette) a kiskorúak védelméről szóló irányelveit. <https://www.gyermekvedelemkff.hu/wp-content/uploads/2019/09/MKPK-Irányelvek-a-kiskorúak-védelmében.pdf> (letöltés ideje: 2020. augusztus 12.) továbbiakban: Katolikus gyermekvédelmi irányelv 2019.
- 139 Vatican Information Service. Promoter of Justice at Doctrine of Faith on Paedophilia Catholic News. https://web.archive.org/web/20110719123020/http://www.catholicnews.sg/index.php?option=com_content&view=article&id=4151:promoter-of-justice-at-doctrine-of-faith-on-paedophilia&catid=196:vis-vatican-information-service&Itemid=127 (letöltés ideje : 2020. augusztus 12.)
- 140 Ferenc pápa megszólítható ember maradt pápáként is, korábban is emberek között élt, nem vonult ki a

- világból egyházi hivatalokba zárkózva. Örülünk Ferenc pápa egyszerűségének, közvetlenségének. Példaértékűnek tartjuk első kérését, első szavát, gesztusát, amikor egyszerű, dísztelen öltözkében megjelent a Szent Péter téren várakozó tömeg előtt, azon a bizonyos erkélyen. Meghajolt az összeverődött emberek előtt és azt kérte: „Imádkozzatok értem!” <https://pannonhalmifoapatsag.hu/ferenc-papa-megvalasztasa-nem-egy-uzemi-baleset/> (letöltés ideje: 2020. augusztus 12.) Ugyanakkor a hívők körében is megoszlanak a vélemények a pápáról, lásd pl. az alábbi elemzést erről: KOROKNAI Z. (2019): „Ferike” nem is igazi pápa? – a csíksomlyói látogatás elé. <https://www.valaszonline.hu/2019/05/31/ferenc-papa-benedek-csik-somlyo/> (letöltés ideje: 2022. január 20.)
- 141 Lásd például konzekvens álláspontját a menekültek és migránsok védelméről (Ferenc pápa üzenete a migránsok és menekültek szeptember 27-i világnapjára, <https://www.vaticannews.va/hu/papa/news/2020-05/ferenc-papa-uzenete-a-migransok-es-menekultek-vilagnapjara.html>), 2020-ban a padovai Due Palazzi börtön és javítóintézet börtönlelkészségének tagjai írják a nagypénteken este a Colosseumban tartandó, Ferenc pápa által vezetett Via Crucis elmékedéseit (<https://www.magyarokurir.hu/ferenc-papa/fogvatartottak-irjak-iden-papa-nagypenteki-keresztutjanak-elmelkedeseit>), 2020 novemberében jelentette be, hogy ingyenes koronavírus-tesztelést ajánlott fel Róma hajléktalanjai és a szükségben szenvedők számára a szegények világnapja alkalmából. A tesztelést azon a klinikán végzik, amelyet Ferenc pár éve alakított ki a Szent Péter tér szegélyén, hogy alapellátást kaphassanak a legezesettebbek. (<https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-vatican-homeless-idUSKBN27S1U4>)
- 142 Profile: Pope Francis. <https://www.bbc.com/news/world-europe-21777141> (letöltés ideje: 2020. augusztus 10.)
- 143 Get ready, Internet. The Pope Has Joined Instagram. <https://www.nytimes.com/2016/03/19/world/europe/pope-francis-instagram-franciscus.html> (letöltés ideje: 2020. augusztus 12.)
- 144 Pope appoints six women to top roles on Vatican council in progressive step. <https://www.theguardian.com/world/2020/aug/06/pope-appoints-six-women-to-top-roles-on-vatican-council-in-progressive-step> (letöltés ideje: 2020. augusztus 11.)
- 145 TOMKA F.: A szeretet öröme szinódus utáni apostoli buzdításról. http://real.mtak.hu/41721/1/Tomka_Ferenc_A_szeretet_orome_u.pdf
- 146 Amoris laetitia. <https://katolikus.hu/dokumentumtar/3991#AL291> 296. pont
- 147 <https://katolikus.hu/dokumentumtar/3991#AL080> 18. pont
- 148 Holy mass in the chapel of Domus Sanctae Marthae with a group of clergy sex abuse victims. Homily of Pope Francis. 7 July 2014. http://w2.vatican.va/content/francesco/en/cotidie/2014/documents/papa-francesco-cotidie_20140707_vittime-abusi.html (letöltés ideje: 2020. augusztus 12.)
- 149 <https://www.tutelaminorum.org/the-commission/>
- 150 Pope Francis, establishing the Pontifical Commission for the Protection of Minors. 22 March 2014. <https://www.tutelaminorum.org/mission/>
- 151 A look at Boston’s Cardinal Sean O’Malley. <https://www.boston.com/uncategorized/noprimarytagmatch/2013/02/27/a-look-at-bostons-cardinal-sean-omalley/> (letöltés ideje: 2022. február 5.)
- 152 Monsignor Charles Jude Scicluna, Archbishop of Malta. <https://church.mt/archbishop/monsignor-charles-jude-sciicluna-archbishop-of-malta/>
- 153 Lásd erről bővebben Lombardi (2019: 20–22)
- 154 Apostolic letter issued „Motu proprio” by the Supreme Pontiff Francis. http://www.vatican.va/content/francesco/en/apost_letters/documents/papa-francesco_lettera-ap_20160604_come-una-madre-amorevole.html
- 155 Ferenc pápa motu proprioja egyházi személyek hanyagság miatt történő eltávolításáról. <https://www.magyarokurir.hu/hirek/ferenc-papa-motu-proprio-ja-egyhazi-szemelyek-hanyagsag-miatt-torteno-eltavolitasarol> (letöltés ideje: 2022. január 20.)
- 156 Letter of his Holiness Pope Francis to the People of God. 20 August 2018. http://w2.vatican.va/content/francesco/en/letters/2018/documents/papa-francesco_20180820_lettera-popolo-didio.html (letöltés ideje: 2020. augusztus 12.)
- 157 LOMBARDI (2019: 22)
- 158 Apostolic Letter issued motu proprio by the Supreme Pontiff Francis „Vos Estis Lux Mundi”. Given in Rome, at Saint Peter’s, on 7 May 2019. https://www.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20190507_vos-estis-lux-mundi.html (letöltés ideje: 2022. január 31.) magyarul elérhető: <https://www.gyermekvedelembp.hu/wp-content/uploads/2019/09/Vos-estis->

- lux-mundi-Motu-Proprio.pdf (letöltés ideje: 2022. február 2.)
- 159 Bűnbánat a Vatikánban – Túlságosan önelégültek voltunk, hogy szembenézzünk Egyházunk sötét oldalával. <https://www.magyarokurir.hu/hirek/bunbanat-vatikanban-tulsagosan-onelegultek-voltunk-hogy-szembenezzunk-egyhaziunk-sotet-oldalaval> (letöltés ideje: 2020. augusztus 12.)
- 160 Lásd: Report on the Holy See's Institutional Knowledge and Decision-making Related to former Cardinal Theodore Edgar McCarrick (1930–2017). Megjegyzendő, hogy a McCARRICK-ügy kapcsán szorgalmazták egyes katolikus körök II. János Pál pápa szentségének visszavonását, mert pápasága alatt is ívelt McCARRICK egyházi karrierje, s az abúzusügyeit palástolni igyekezett. <https://www.americamagazine.org/faith/2020/11/18/saint-john-paul-ii-canonize-mistake-mccarrick-abuse>
- 161 Benedict XVI.: 'The Church and the scandal of sexual abuse'. <https://www.catholicnewsagency.com/news/full-text-of-benedict-xvi-the-church-and-the-scandal-of-sexual-abuse-59639> (letöltés ideje: 2022. január 20.)
- 162 Former Pope Benedict blames church's scandals partly on the '60s. <https://nypost.com/2019/04/10/former-pope-benedict-blames-churchs-scandals-partly-on-the-60s/> (letöltés ideje: 2020. augusztus 10.)
- 163 Lásd pl. EARP, B. D. (2017): Pedophilia and Child Sexual Abuse Are Two Different Things – Confusing Them is Harmful to Children. Blog. *Journal of Medical Ethics*. 11 November, 2017. <https://blogs.bmj.com/medical-ethics/2017/11/11/pedophilia-and-child-sexual-abuse-are-two-different-things-confusing-them-is-harmful-to-children/> (letöltés ideje: 2022. január 20.) BLACKMAN, J. – DRING, K. (2016): Sexual Aggression Against Children. Pedophiles' and Abusers' Development, Dynamics, Treatability, and the Law. Routledge.
- 164 ALTIERI, C. R (2019): The problem with Benedict's essay. The Catholic World Report. <https://www.catholicworldreport.com/2019/04/13/the-problem-with-benedicts-essay/>
- 165 Rescriptum ex audientia SS. Mi: Rescriptum of the Holy Father Francis to promulgate the Instruction on the confidentiality of legal proceedings, 17.12.2019. <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2019/12/17/191217b.html> (letöltés ideje: 2022. január 31.)
- 166 Rescriptum ex AudientiaSS.MI: Rescript of the Holy Father Francis to introduce some amendments to the „Normae de gravioribus delictis”, 17.12.2019. <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2019/12/17/191217a.html> (letöltés ideje: 2022. január 31.)
- 167 Contrat relatif au projet-pilote sur l'histoire de l'exploitation sexuelle signé. December, 2021. <https://www.eveques.ch/contrat-relatif-au-projet-pilote-detude-de-lhistoire-des-abus-sexuels-dans-le-contexte-ecclesial-catholique-romaine-en-suisse/> (letöltés ideje: 2022. január 31.)
- 168 Bishops of Portugal establish independent commission on abuse. (2022). <https://www.vaticannews.va/en/church/news/2022-01/portuguese-bishops-establish-independent-commission-on-abuse.html> (letöltés ideje: 2022. január 31.)
- 169 Les violences sexuelles dans l'Église catholique. France 1950–2020. Rapport de la Commission indépendante sur les abus sexuels dans l'Église. Octobre 2021. <https://www.ciase.fr/medias/Ciase-Rapport-5-octobre-2021-Les-violences-sexuelles-dans-l-Eglise-catholique-France-1950-2020.pdf> (letöltés ideje: 2022. január 31.)
- 170 „This is the moment of shame” pope says about France abuse report. October 2021. <https://www.reuters.com/world/europe/pope-says-ashamed-churchs-inability-centre-abuse-victims-france-2021-10-06/> (letöltés ideje: 2022. január 31.)
- 171 Former Pope Benedict failed to act over abuse, new report finds. <https://www.bbc.com/news/world-europe-60070132> (letöltés ideje: 2022. január 31.)
- 172 Warsaw 2021 September 19–22. Our Common Mission of Safeguarding God's Children. <https://www.tutelaminorum.org/a-conference-of-central-and-eastern-european-churches/>
- 173 „Közös küldetésünk”: regionális találkozó Varsóban a kiskorúak védelméről. <https://www.vaticannews.va/hu/vatikan/news/2021-10/varso-kiskoruar-pedofilia-konferencia-megelozes-vatikan-suchocka.html> (letöltés ideje: 2021. január 31.)
- 174 PERINTFALVI R (2021): Amire nincs bocsánat. Szexuális ragadózó az egyházban. Kalligram Kiadó.
- 175 HVG (2016): Újabb sértett jelentkezett a pannonhalmi zaklatási ügyben. https://hvg.hu/itthon/20160329_Ujabb_zakaltasra_derult_feny_Pannonhalman. (letöltés ideje: 2021. június 3.) MIKLÓSI G. (2016): Elkezdtem kiabálni, hogy nem a maga farkát fogdosták a papok. https://index.hu/belfold/2016/10/17/katolikus_egyhaz_molesztalas/ (letöltés ideje: 2022. január 21.) Lásd URFI Péter cikksorozatát, Urfi P. (2019): A katolikus egyházat kétezer éve kísértik a gyerekmolesztáló papok, és nem tud szabadulni. <https://tldr.444>.

- hu/2019/02/24/a-katolikus-egyhazat-ketezer-eve-kisertik-a-gyerekmoesztalo-papok-es-nem-tud-szabadulni-toluk (letöltés ideje: 2021. június 3.) URFI P. (2019): Gyerekmoesztáló papok Magyarországon: az első lépések. <https://tldr.444.hu/2019/03/31/gyerekmoesztalo-papok-magyarorszagon-az-első-lepések> (letöltés ideje: 2021. június 3.) SRUMPF A. (2019): Sebestyén Balázsék csúnyán mellényláltak: az egyházi pedofília eddig sosem látott aktái. <https://www.valaszonline.hu/2019/08/21/gyerekmoesztalas-bruno-ataya-dokumentumok/>, letöltés ideje: 2021. március 2.)
- 176 RUDAN M. (2020): Szexuális bántalmazás és a Katolikus Egyház – Nézzünk szembe higgadtan és tárgyilagosan a témával! <https://kepmas.hu/hu/szexuális-bantalmazas-es-katolikus-egyhaz-nezzunk-szembe-higgadtan-es-targyilagasan-temaval> (letöltés ideje: 2021. június 3.)
- 177 Magyar Katolikus Püspöki Konferencia. Irányelvek a kiskorúak védelmében a 2012. szeptember 4–5-i dokumentum kiegészített változata Budapest, 2014. június 11. <https://www.gyermekvedelemkft.hu/wp-content/uploads/2019/09/MKPK-Irányelvek-a-kiskorúak-védelmében.pdf>
- 178 A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia közleménye a kiskorúak védelméről. <https://katolikus.hu/cikk/az-mkpk-kozlemenye-54052949> (letöltés ideje: 2021. augusztus 8.)
- 179 „Bocsánatot kérünk” – A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia gyermekvédelmi közleménye. <https://www.magyarurir.hu/hirek/-bocsanatot-kerunk-magyar-katolikus-puspoki-konferencia-gyermekvedelmi-kozlemenye> (letöltés ideje: 2022. február 2.)
- 180 Gyermekvédelem, ifjúságvédelem – Magyar Katolikus Egyház. <https://katolikus.hu/gyermekvedelem/> (letöltés ideje: 2022. január 31.)
- 181 Az MKPK közleménye. <https://katolikus.hu/cikk/az-mkpk-kozlemenye-94508723> (letöltés ideje: 2022. február 3.)
- 182 Sebhellyel az arcunkon, mégis szerethetően – A gyermekvédelemről katolikus szemmel. <https://www.magyarurir.hu/hirek/sebhellyel-az-arcunkon-megis-szerethetoen-gyermekvedelemrol-katolikus-szemmel> (letöltés ideje: 2021. június 5.)
- 183 Gyermek- és ifjúságvédelem. A jezsuita rend szabályzata a rendtagok és munkatársak számára. http://ignacipedagogia.hu/wp-content/uploads/2016/04/GYERMEK_ES_IFJUSAGVEDELMI_SZABALYZAT_SJ.pdf (letöltés ideje: 2021. június 5.)
- 184 A Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Gyermek- és Ifjúságvédelmi szabályzata. http://ignacipedagogia.hu/wp-content/uploads/2016/04/GYERMEK_ES_IFJUSAGVEDELMI_SZABALYZAT_SJ.pdf (letöltés ideje: 2021. június 5.)
- 185 Megújult a Jezsuiták Gyermekvédelmi Szabályzata. <https://jezsuita.hu/megujitottak-gyermekvedelmi-szabalyzatukat-a-magyar-jezsuitak/> (letöltés ideje: 2021. június 8.)
- 186 Gyermekvédelmi program Pannonhalmán. <https://unicef.hu/igy-segitunk/hireink/pannonhalmi-foapat-sag-sajtokozlemenye-2015-szeptember-7> (letöltés ideje: 2021. június 8.)
- 187 A csendtől a szóig. Pannonhalmi gyermekjogi szimpózium. https://pannonhalmifoapatsag.hu/gyermekjogi_szimpozium/ (letöltés ideje: 2021. június 8.)
- 188 Megemlékező viszont, hogy intézményrendszeréhez kapcsolódó, a köznevelésben részt vevő 6500 tanuló számára esélyteremtő programokat szervez, bentlakásos táborok keretén belül. A Bárka Tábor és az UNICEF Magyar Bizottság Alapítvány 2020-ban kezdett együttműködni, s közös gyermekvédelmi képzést tartottak, protokollt dolgoztak ki. Az UNICEF gyermekvédelmi munkatársa ennek kapcsán úgy fogalmazott, hogy „nagyon örülünk, hogy egy történelmi egyház felismerte a gyermekekkel szemben elkövetett erőszak elleni fellépés szükségességét. Ezt a problémát nem szabad tabusítani, mert ma is nagyon aktuális” Együttműködés az UNICEF Magyarországgal. <http://barkatabor.reformatus.hu/v/hir-26/> (letöltés ideje: 2021. június 5.)
- 189 A szexuális visszaélések kérdéséről az egyházban <https://hinalovon.hu/2019/09/25/nyiltan-beszelni-a-szexuális-visszaelesekről-az-egyházban-is/> (letöltés ideje: 2021. június 5.)
- 190 SCHANDA B. (2013): Az egyházjog és a világi jog viszonya. *Acta Universitatis Sapientiae, Legal Studies*, 2, 2 (2013) 271–282. o.
- 191 Az egyházjog (*jus ecclesiasticum*) tartalmazza azokat a jogszabályokat, amelyek az egyházra és az egyes emberekre, mint az egyház tagjaira irányadók. A különböző egyházak szerint katolikus, protestáns stb. egyházjogról lehet beszélni. A katolikus egyházjog szempontjából fontos az egyházjog és a kánonjog közötti különbség, amennyiben az első csak az egyházi ügyekre vonatkozó szabályokat foglalja magában, míg az utóbbi polgári ügyekre vonatkozó rendelkezéseket is tartalmaz. Másrészt a kánonjog csak a kánoni törvénytárban foglalt szabályokból áll, míg az egyházjog az egyházi ügyekre vonatkozó valamennyi szabályra, tekintet nélkül arra, hogy azok a kánoni törvénytárban vannak-e vagy sem.

- 192 Codex Iuris Canonici. Az Egyházi Törvénykönyv. 1983. Fordította: Erdő Péter. <http://www.km1945.coldal.hu/file/639/cic.html> (letöltés ideje: 2020. augusztus 7.)
- 193 ERDŐ P. (1994): Vallásszabadság az egyházban. Magyar Szemle. Új folyam. III. 3. szám. http://www.magyar-szemle.hu/cikk/vallasszabadsag_az_egyhazi
- 194 Quæsta festiva 25 Jan 1959. http://www.vatican.va/content/john-xxiii/it/speeches/1959/documents/hf_j-xxiii_spe_19590125_annuncio.html
- 195 McAleese (2019: 70)
- 196 SZUROMI SZ. (2008): Kánonjogtudomány és kodifikáció. Megjegyzések a latin egyházjog kodifikációjához. *Iustum Aequum Salutare*. IV. 2008/2. 83–92.
- 197 Magyar Katolikus Lexikon. Kereszttség szócikk. <http://lexikon.katolikus.hu/K/keresztseg.html>
- 198 A 871. kánon említi egy helyütt csupán a fétus, azaz magzat fogalmát (871. kán. „Az abortált magzatokat, ha élnek, amennyiben lehetséges, kereszteljék meg.”)
- 199 Az Egyházi Törvénykönyv 25 helyen említi. Például: 101. kán. 1–2. §, 110. kán. 111. kán. 1. §.
- 200 13 említés, például 97. kán. 2. §, 99. kán., 851–852. kánonok a keresztiségről: 852. kán. – 1. § A felnőtt keresztiségről szóló kánonok előírásait kell alkalmazni mindazokra, akik a gyermekkorból kinőttek, és eszük használatára eljutottak. – 2. §. A keresztiség vonatkozásában is a gyermekhez hasonló elbírálás alá esik az, aki nem beszámítható.
- 201 8 említés, amelyből 3 esetben a fiatal emberekre vonatkozik, a papi hivatásnál. 819. kán., 235. kán., 236. kán.
- 202 11 említés, például: 97. kán. 1–2. §, 98. kán. 2. §., 105. kán. 1. §.
- 203 Egy említés, 1183. kán. 2. §: „A helyi ordinárius megengedheti, hogy egyházi temetésben részesítsék azokat a gyermekeket, akiknek megkeresztelése a szülők szándékában állott, de meghaltak, mielőtt megkeresztelték volna őket.”
- 204 9 említés, például 1125. kán. 1. §, 1136. kán., 111. kán. 1. §, 793. kán. 1. §.
- 205 8 említés például 528., 776., 777. 2. §, 795. kánonok.
- 206 Donum vitæ. Hittani Kongregáció Instrukció a kezdődő emberi élet tiszteletéről és az utódnemzés méltóságáról <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=187#N7>
- 207 MCALEESE (2019: 114)
- 208 A Magyar Katolikus Lexikon úgy fogalmaz, hogy a gyermekkeresztiség, a csecsemők és kiskorúak keresztelését jelenti. „Jogosságát a hagyomány az apostoli időktől igazolja. A tridenti zsinat tanítása szerint a megkeresztelt gyermeket a hiányos emberi előfeltételek ellenére hívőnek kell tekinteni, s a keresztiség érvényessége nem függ az utólagos tudatos elfogadástól (*DS 1625*). A ~et csak azok kifogásolják, akiknek helytelen fogalmuk van az Egy.-ről, a kegyelemről és a szentségekről. Aki nem ismeri el a szentség tárgyi hatékonyságát, az kételkedhet az öntudatlan gyermek megkeresztelésének érvényességében. Az Egyh. hagyományja olyan töretlen és következetes, hogy a Szentírás utalásaival együtt teljes bizonyosságot ad. Ezek a szövegek beszélnek az »egész ház, az egész család« megkereszteléséről (*1Kor 1,16; ApCsel 16,15.33*).” <http://lexikon.katolikus.hu/G/gyermekkeresztseg.html>
- 209 Gyermekkeresztiség vagy felnőttkeresztiség? <https://www.evangelikus.hu/170709-keresztseg> (letöltés ideje: 2022 február 3.)
- 210 Baptizing babies, Pope Francis defends practice of infant baptism. 12 January 2020. <https://cruxnow.com/vatican/2020/01/baptizing-babies-pope-francis-defends-practice-of-infant-baptism/> (letöltés ideje: 2022. február 1.)
- 211 *Quam Singular decretum*, I. AAS. 1910. 582.
- 212 BUCKLEY, F.J. (1966): What age for the First Confession? *Theological Studies*. 27/4. 655–666. o. O’NEIL, R. P. – DONOVAN, M. A. (1966): The Question of Preadolescent Sin, *Insight*, vol. 4, no 4.
- 213 CORNWELL, J. (2014): The Dark Box. A Secret History of Confession. New York. KEENAN, M. (2012): Child sexual abuse and the Catholic Church Gender, Power and Organizational Culture. Oxford, 2012. 162–169. o. GLEESON, K. (2017): Exceptional Sexual Harms: The Catholic Church and Child Sexual Abuse Claims in Australia. *Social and Legal Studies*. Volume: 27 issue: 6, 734–754. o.
- 214 ALLEN, C. (2017): Australia church abuse: Why priests can’t spill confession secrets. <https://www.bbc.com/news/world-australia-40923719> (letöltés ideje: 2021. június 3.)
- 215 Acts of the Oireachtas. Children First Act. 2015. Section (14) 1. Schedule 2, 15 (g). <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2015/act/36/section/14/enacted/en/index.html>
- 216 Lásd ehhez: Brendan HOBAN on the debate over the Seal of Confession. <https://www.associationofcatholicpriests.ie/2011/07/brendan-hoban-on-the-debate-over-the-seal-of-confession/> (letöltés ideje: 2022. február 3.)

- 217 Religious institutions. Final report. Characteristics of child sexual abuse specific to religious institutions. <https://www.childabuseroyalcommission.gov.au/religious-institutions> (letöltés ideje: 2022. február 3.)
- 218 Catholic schools ordered to stop kids' confession behind closed doors. <https://www.theage.com.au/national/victoria/priest-bucks-archbishops-order-to-hear-school-kids-confessions-out-of-the-box-20170607-gwm583.html>
- 219 CORIDEN, J. A. (2007): The rights of Catholics in the Church. Paulist Press. 4.
- 220 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (Btk.) 16. §.
- 221 Ferenc pápa Pascite gregem Dei, apostoli rendelkezése mellyel megújította az Egyházi Törvénykönyv VI. könyvét. https://torvenyonyv.katolikus.hu/www.vatican.va/archive/cod-iuris-canonici/hu/documents/cic_pascite_gregem_dei_rendelkezes_hu.html (letöltés ideje: 2022. február 3.)
- 222 Concluding observations on the Second Periodic Report of the Holy See on the UN CRC. 4.
- 223 PÁSZKA I. Á. (2016): Állam-e nemzetközi jogi értelemben a Vatikán? <https://arsboni.hu/allam-e-nemzetkozi-jogi-ertelemben-vatikan/> (letöltés ideje: 2020. augusztus 3.)
- 224 SCHANDA B. (2014): A Vatikáni Megállapodás 15 éve. *Pázmány Law Working Papers*. 2014/9. 12. o.
- 225 SCHANDA B. (2014): A Vatikáni Megállapodás 15 éve. *Pázmány Law Working Papers*. 2014/9. 12. o.
- 226 Lásd a Szentszék nemzetközi jogi státusáról még ARAUJO, R. (2000): The International Personality and Sovereignty of the Holy See, 50 CATH. U. L. REV. 291, 295–300. MARTINEZ JR., L. C. (2009): Sovereign Impunity: Does the Foreign Sovereign Immunities Act Bar Lawsuits Against the Holy See in Clerical Sexual Abuse Cases? *Texas Law Journal*. Vol. 44. MORSS, J. R. (2016): The International Legal Status of the Vatican/Holy See Complex. *The European Journal of International Law*. Vol. 26 no. 4. RÓNAY, M. (2004): A Szentszék és a Vatikán Városállam viszonya a közbeszédben és a jogban. *Külföldi Szemle* 3(2004), 271–295.; SCHANDA B. (1999): Az Apostoli Szentszék a nemzetközi jogban. *Jogtudományi Közlöny* LIV. 315–328.
- 227 A Szentszék számos más szervezetben, szakosított intézményben és a kapcsolt szervek vonatkozásában is megfigyelői státusszal rendelkezik (például az ENSZ Fejlesztési Programja [UNEP], az Egészségügyi Világszervezet [WHO], az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete [UNESCO], az ENSZ Élelmészügyi és Mezőgazdasági Szervezete [FAO], a Kereskedelmi Világszervezet [WTO], a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet [ILO], az Európa Tanács, az Amerikai Államok Szervezete, az Afrikai Unió vagy az Arab Liga), de néhány szervezetben teljes jogú tag (például az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága [UNHCR], a Nemzetközi Atomenergia Ügynevelés [IAEA]).
- 228 2000-ben kampányt indított több mint 450 nőjogi és emberi jogi civil szervezet, hogy a Szentszék megfigyelői státusát felülvizsgálják, mivel az véleményük szerint más vallásokkal szemben unfair. <http://www.ipsnews.net/2000/03/politics-ngos-call-for-review-of-un-status-of-holy-see> (letöltés ideje: 2020. december 15.)
- 229 KISS A. (2019): „A nemzetközi jog különleges alanyai” in JAKAB A. – KÖNCZÖL M. – MENYHÁRD A. – SULLYOK G. (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Nemzetközi jog rovat, rovat szerkesztő: SULLYOK G.) <http://ijoten.hu/szocikk/a-nemzetkozi-jog-kulonleges-alanyai> [25].
- 230 *O'Bryan és Mások kontra Szentszék-ügyben* a keresetet a katolikus papok és szerzetes rendek tagjai által elkövetett gyermekkori szexuális zaklatás valamennyi áldozata nevében nyújtották be és a Szentszékot nevezték meg egyedüli alperesnek, úgyis mint a felpereseket bántalmazó egyházi személyek „munkáltatójának”. A per egyik kérdése az volt, hogy a Szentszék olyan államnak minősül-e, amely hivatkozhat mentelmi jogára az Egyesült Államokban a Foreign Sovereign Immunities Act (FSIA) alapján és a FSIA értelmében a Szentszék szuverén mentessége alól kivételt jelent-e szexuális visszaélés ügyek hanyag kezelése? Lásd. *O'Bryan v. Holy See*, 556 F.3d 361 (2009).
A John Doe kontra Szentszék-ügyben a felperest egy pap bántalmazta, akit korábban is vádoltak gyermekkori szexuális zaklatással szülőhazájában, Írországban és máshol az Egyesült Államokban is. Kérdésként merült fel a FSIA törvény alkalmazhatósága mellett az is, hogy a Szentszék perelhető-e az adott egyházmegye, rend cselekményei miatt (pl. nem megfelelő ügykezelés, tudomásra jutott korábbi bántalmazás ellenére való alkalmazás miatt). *Doe v. Holy See*, 557 F.3d 1066 (9th Cir. 2009)
- 231 Az 1962-es vatikáni leirat, a *Crimen sollicitationis* előírta, hogy a vádak kivizsgálását a legnagyobb titoktartás mellett kell végezni, és aki ezt megszegi, azt akár a papi rendből is kizárhatják. Instruction of the Supreme Sacred Congregation of the Holy Office Addressed to All Patriarchs, Archbishops, Bishops and Other Local Ordinaries Also of The Oriental Rite on the Manner of Proceeding in Causes of Solicitation. Vatican Polyglot Press, 1962 https://www.vatican.va/resources/resources_crimen-sollicitationis-1962_en.html (letöltés ideje: 2022. február 1.)
- 232 Lásd még erről: CUNIBERTI, Gilles (2021): ECtHR Affirms Holy See's Jurisdictional Immunity in Sexual Abuse Case. *European Association of Private International Law*. <https://eapil.org/2021/10/18/ecthr-affir>

- ms-holy-sees-jurisdictional-immunity-in-sexual-abuse-case/ (letöltés ideje: 2022. február 1.)
- 233 Dismissal of civil action on grounds of Vatican's jurisdictional immunity did not violate Convention. Press release issued by the Registrar of the Court. ECHR (2021), 12.10.2021.
- 234 A kézirat lezárásakor a feleknek még három hónap állt rendelkezésükre, hogy az ügyet az EJEB Nagykar-marája elé vigye jogerős döntéshozatal céljából. Examining Immunity of the Holy See for First Time Before European Court of Human Rights. (2021). <https://www.eiir.eu/international-law/international-justice/examining-immunity-of-the-holy-see-for-first-time-before-european-court-of-human-rights> (letöltés ideje: 2022. február 1.)
- 235 Reparation for injuries suffered in the service of the United Nations, Order of December 11th, 1948. *I. C. J. Reports* 1948. 178.
- 236 RYNGAERT, C. (2021): The Immunity of the Holy See in Sexual Abuse Cases: Reflections on the Judgment of the European Court of Human Rights in *J.C. v Belgium*, *Völkerrechtsblog*, 24.11.2021, doi: 10.17176/20211124-184731-0.
- 237 MORSS, J. R. (2016): The International Legal Status of the Vatican/Holy See Complex. *The European Journal of International Law*. Vol. 26 no. 4. 928. o. ROBERTSON, G. (2010): The case of the Pope: Vatican accountability for human rights abuse / Geoffrey Robertson. London; New York, Penguin.
- 238 LAMM V: *Néhány megjegyzés az emberi jogi tárgyú egyezmények értelmezésének sajátos esetéről*. <http://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/bihari/lamm.pdf> (letöltés ideje: 2020. május 22.), LAMM, V. (2018): *ENSZ emberi jogi szerződési bizottságok*. In: Lamm Vanda (szerk.) *Emberi jogi enciklopédia*. Budapest, HVG-ORAC, 225–231. o.
- 239 A testületek listáját lásd itt: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/Pages/TreatyBodies.aspx> (letöltés ideje: 2022. február 1.)
- 240 LAMM V: *Néhány megjegyzés az emberi jogi tárgyú egyezmények értelmezésének sajátos esetéről*. <http://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/bihari/lamm.pdf> (letöltés ideje: 2020. május 22.)
- 241 Enhancing the human rights treaty body system. Harmonized guidelines on reporting to the treaty bodies. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/Pages/HarmonizedGuidelines.aspx> (letöltés ideje: 2020. december 28.)
- 242 Resolution adopted by the General Assembly on 9 April 2014. Strengthening and enhancing the effective functioning of the human rights treaty body system. A/RES/68/268. 21 April, 2014. <https://undocs.org/A/RES/68/268>
- 243 Lásd erről bővebben: LUX Á. (2020): A magyar alternatív gyermekjogi jelentésről az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága előtt zajlott egyszerűsített jelentéstételi eljárásban. *Családi Jog*. XVIII. évfolyam. 4. sz. 10–19. o.
- 244 1987. évi 12. törvényerejű rendelet a szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt szerződés kihirdetéséről. Ennek 2. § d) pontja határozza meg a fenntartás fogalmát. d) a „fenntartás” olyan bárhogyan fogalmazott és nevezett egyoldalú nyilatkozat, amellyel valamely állam egy szerződés aláírása, megerősítése, elfogadása, jóváhagyása, vagy ahhoz történő csatlakozása során kifejezésre juttatja, hogy a szerződés bizonyos rendelkezéseinek jogi hatályát a reá való alkalmazásban kizárni vagy módosítani óhajtja.
- 245 United Nations Treaty Collections. https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mt-dsg_no=IV-11&chapter=4&clang=_en#EndDec (letöltés ideje: 2022. február 2.)
- 246 Comments on Concluding Observations of the CRC on the Second Periodic Report of the Holy See on the UN CRC. 2014. September 22. 3. o.
- 247 UN Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations on the Second Periodic Report of the Holy See on the UN CRC. 2014. 8. o.
- 248 UN Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations on the Second Periodic Report of the Holy See on the UN CRC. 2014. 13. o.
- 249 Comments on the Concluding Observations of the CRC on the Second Periodic Report. 2014. 6–7. o.
- 250 UN Committee on the Rights of the Child, Consideration of reports submitted by states under article 44. of the convention. Initial reports of states parties due in 1992. Addendum. Holy See. CRC/C/3/Add 27. (Továbbiakban: Holy See Initial Report to the CRC on the UN CRC). 4.pont.
- 251 McALEESE (2019: 413).
- 252 Summary of the record of 255th meeting held on November 1995. Discussion on Holy See Initial Report. 23. pont.
- 253 UN Committee on the Rights of the Child. Tenth session. Distr. general.CRC/C/15/Add.46 27 November 1995. Consideration of reports submitted by States Parties under Article 44 of the Convention. Concluding observations of the Committee on the Rights of the Child: Holy See. (Továbbiakban: Concluding Observa-

- tions, Holy See, Initial report. 1995.)
- 254 UN Committee on the Rights of the Child, Holy See, Second Periodic Report to the CRC on the UN CRC. CRC/C/VAT/2. 22 October 2012. 18.
- 255 UN Committee on the Rights of the Child, Initial report of the Holy See to the CRC on OPSC. 26–31.
- 256 UN Committee on the Rights of the Child Concluding observations on the report submitted by the Holy See under article 12, paragraph 1, of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography. 31 January 2014. CRC/C/OPSC/VAT/CO/1
- 257 ADOLPHE, J. (2011).: The Holy See and the CRC. 175. o.
- 258 Second report to the CRC on the UN CRC. 2011. 22. pont.
- 259 Second Periodic report to the CRC on the UN RC. 2011. 98.
- 260 Benedict XVI. Norms on Delicta Graviora. 21 May 2010. 419–430.
- 261 UN Committee on the Rights of the Child. List of issues in relation to the second periodic report of the Holy See (CRC/C/VAT/2).
- 262 A „bukott nők” kegyetlen börtönei – ilyenek voltak Írország Magdolna-mosodái. *Múlt-kor*. 2018. március. <https://mult-kor.hu/a-bukott-nok-kegyetlen-brtnei-ilyenek-voltak-irszag-magdolna-mosodai-20180314> (letöltés ideje: 2020. augusztus 6.)
- 263 UN Committee on the Rights of the Child. List of issues in relation to the second periodic report of the Holy See. Addendum. Replies of the Holy See to the list of issues. [2 December 2013]CRC/C/VAT/Q/2/Add.1.
- 264 1137. kán. – Törvényesek azok a gyermekek, akik érvényes vagy vélt házasságban fogantak vagy születtek. 1138. kán. 2. § A törvényességét vélelmezzük azoknak a gyermekeknek, a házasságkötés napjától számított 180 nap elteltével, vagy a házastársi életközösség felbomlásától számított 300 napon belül születtek.
- 265 McALEESE, M. (2013): Report of the Inter-Departmental Committee to establish the facts of State involvement with the Magdalen Laundries. <http://www.justice.ie/en/JELR/Pages/MagdalenRpt2013> (letöltés ideje: 2020. augusztus 6.)
- 266 Nuns say they will not pay Magdalene compensation. <https://www.irishtimes.com/news/politics/nuns-say-they-will-not-pay-magdalene-compensation-1.1464737> (letöltés ideje: 2020. Augusztus 6.)
- 267 UN Committee on the Rights of the Child. Concluding observations on the second periodic report of the Holy See. CRC/C/VAT/CO/2. 25 February 2014.
- 268 Comments of the Holy See on the Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child. 23 September 2014. (Comments 2014).
- 269 (Comments, 2014) 15 pont.
- 270 Comments 22 pont.
- 271 McALEESE (2019: 452).
- 272 https://hvg.hu/vilag/20140205_ENSZ_A_Vatikan_lehetove_tette_a_gyerekek (letöltés ideje: 2020. augusztus 7.).
- 273 UN Committee on the Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. (CERD)
- 274 A CERD-Bizottság hivatalos adatbázisában 1993-at követő dokumentumok érhetők el online. Ennek megfelelően az alfejezet ezekre a jelentésekre koncentrálnak. https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=6&DocTypeID=29
- 275 CERD/C/304/Add.89. 1 May 2001. 3
- 276 Consideration of reports submitted by State Parties under Article 9 of the Convention. Twelfth periodic reports of States parties due in 1992. Holy See. CERD/C/226/Add.6. 15 February 1993.1. (továbbiakban: CERD-Report, 1993).
- 277 CERD-Report, 1993. 2. Pont
- 278 CERD-Report, 1993. 5. Pont
- 279 UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination, Consideration of reports submitted by states under Article 9 under Convention. Fifteenth periodic reports of States parties due in 1998. Addendum. Holy See. [20 August 1999] CERD/C/338/Add.11. 3–4 paragraph. Page 3.
- 280 UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination, Consideration of reports submitted by States parties under article 9 of the Convention. Sixteenth to twenty-third periodic reports of States parties due in 2014. Holy See. CERD/C/V A T/16-23. 20 paragraph. 8. o.
- 281 Statement of Archbishop Tomasi on presentation to CERD of the Sixteenth to Twenty-third Periodic Report. 24 November 2015. 7-8.
- 282 UN CAT, Summary of discussion of Sixteenth to Twenty-third Periodic report of the Holy See, 25 Novem-

ber 2015, 11.

- 283 UN CAT, Consideration of reports submitted by States parties under article 19 of the Convention. Initial reports of States parties due in 2003. The Holy See. 7 December 2012.
- 284 Presentation of the Initial Periodic Report of the Holy See to the Committee on the Convention against Torture (May 5, 2014. Palais Wilson, Geneva), 05.05.2014.
- 285 Unofficial minutes of the Committee Against Torture's 52nd session – Holy See review. CRIN. OMCT. https://www.omct.org/site-resources/legacy/holyseecatreview_crinandomctnotes.pdf 7. o.
- 286 UN Committee on the Rights of the Child, Concluding observations on the initial report of the Holy See. CAT/C/VAT/CO/1. 17 June 2014. 4–5. o.
- 287 Submission for the Periodic Review of the Holy See. Sexual Abuse of Children by Catholic Clerics as a Form of Torture or Cruel, Inhuman and Degrading Treatment and Punishment. Joint Submission by the World Organization Against Torture (OMCT) and the Child Rights International Network (CRIN) to the United Nations Committee Against Torture 52nd Session.
- 288 Treaty bodies countries (ohchr.org).
- 289 ZLINSZKY J. (2009): Emberi jogok és keresztény etika. *Iustum Aequum Salutare* V. 2009/2. 132. o.
- 290 Lásd erről bővebben: FRIVALDSZKY, J. (2015): Az emberi jogok természetjogi megalapozásának kortárs problémáiról a legújabb olasz jogfilozófiai irodalom tükrében. <https://frivaldszkyjanos.hu/wp-content/uploads/2015/12/Az-emberi-jogok-termesztjogi-megalapozasanak-kortars-problemairol.pdf>
- 291 MCALEESE (2019): 353–354.
- 292 Valamennyi dokumentum elérhető itt: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=VAT&Lang=EN.
- 293 Lásd bővebben a gyermekekkel szembeni erőszak világgelenségéről pl. UNICEF: Sexual violence against children. <https://www.unicef.org/protection/sexual-violence-against-children>
- 294 GUIDO, J. J. (2008): A unique betrayal: clergy sexual abuse in the context of the catholic religious tradition. *Journal of Child Sexual Abuse*. 17(3–4). 255–69.

